

T.C.
KIRŞEHİR AHİ EVRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANA BİLİM DALI

GÜÇ GEÇİŞ KURAMI ÇERÇEVESİNDE YÜKSELEN
DEVLETLERİN İNCELENMESİ

Dilek DULKADİR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KIRŞEHİR-2020



©2020-Dilek DULKADİR

T.C.
KIRŞEHİR AHİ EVRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANA BİLİM DALI

GÜÇ GEÇİŞ KURAMI ÇERÇEVESİNDE YÜKSELEN
DEVLETLERİN İNCELENMESİ

EXAMINATION OF RISING POWERS BY THE
FRAMEWORK OF POWER TRANSITION THEORY

Hazırlayan
Dilek DULKADİR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Öner AKGÜL

KIRŞEHİR-2020

KABUL VE ONAY

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı yüksek lisans öğrencisi Dilek DULKADİR tarafından hazırlanan “*Güç Geçiş Kuramı Çerçevesinde Yükselen Devletlerin İncelenmesi*” adlı tez çalışması 09/01/2020 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından oybirliği ile **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Danışman(İmza)

Dr. Öğretim Üyesi Öner AKGÜL

Üye.....(İmza)

Prof. Dr. Murat ÇEMREK

Üye.....(İmza)

Doç. Dr. Erman AKILLI

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

.../.../2020

(İmza)

Doç. Dr. Hüseyin ŞİMŞEK

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- ☐ Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- ☐ Tezim sadece Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- ☐ Tezimin yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

.../.../2020

Dilek DULKADİR

İmza

ÖZET

GÜÇ GEÇİŞ KURAMI ÇERÇEVESİNDE YÜKSELEN DEVLETLERİN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan: Dilek DULKADİR

Danışman: Dr. Öğretim Üyesi Öner AKGÜL

2020 – (XIV +140)

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı

Jüri

Dr. Öğretim Üyesi Öner AKGÜL

Prof. Dr. Murat ÇEMREK

Doç. Dr. Erman AKILLI

İnsanlık tarihi kadar eski ve köklü bir geçmişe sahip olan güç kavramı, uluslararası ilişkiler literatüründe sıklıkla karşılaşılan bir kavramdır. Kimi düşünürler kavramı hedefe ulaşma noktasında bir amaç, kimisi hedeflenen amacı gerçekleştirme konusunda kullanılacak bir araç, kimileri ise mevcut varlıkların tümünü kapsayan kapasite olarak ifade ederler. Tüm bu birbirinden farklı şekillerde yapılan açıklamalara karşın, kavrama ilişkin net bir tanımlama halen yapılabilmemiş değildir. Bu doğrultuda gücün sistem içerisindeki rolüne ilişkin bir uzlaşının da sağlanabilmiş olduğu söylenemez. Güce dair var olan tüm bu belirsizliklere karşın kavram, uluslararası politika çözümlemelerinde sıklıkla kullanılan bir unsur niteliği taşımaktadır. Uluslararası ilişkiler sistemi içerisindeki tüm politik eylemlerin doğası hem gücü hem de güç politikalarını temel almaktadır. Buradan hareketle de güce dair yapılabilecek tanımlama, herhangi bir devletin kendi ulusal menfaatlerini koruma ve sürdürme noktasında elinde var olan tüm potansiyel unsurları şeklinde yapılabilir. Bu unsurlar maddi olabileceği gibi manevi unsurları da içerebilmektedir. Örneğin, bir devletin sahip olduğu coğrafyası, kültürü, nüfus yapısı o devletin gücünün belirleyicisi olabilme özelliğindedir. Gücün potansiyel unsurları olarak da, bir devletin ekonomik gelişmişliği, askeri yapılanması, teknolojik kapasitesi gibi faktörler öne çıkmaktadır.

Tüm bu veriler ışığında bu tez çalışması ile amaçlanan, dünya tarihinde insanlığın var olduğu ilk günden bugüne değin varlığını koruyup sürdürmüş olan güç kavramının henüz net bir şekilde yapılamamış tanımına dair açıklamalar getirmek, ardından uluslararası ilişkiler teorilerinin güç kavramı üzerine geliştirmiş oldukları yaklaşımları analiz etmek, devamında ise gücün bileşenlerini tek tek açıklayarak güce ilişkin teorik kısmı sonlandırmak olacaktır. Ardından dünya siyasi tarihinde etkin olmuş başat ve hegemon güçlerin tanımlamalarına değinilecektir. Bu şekilde genel tanımlamaların verileceği birinci bölümün ardından, Organski'nin, anarşik uluslararası sistem tanımlamasına karşı çıkarak sistem içerisindeki güçler arasında hiyerarşik bir ilişkinin bulunduğunu iddia ettiği savı 'Güç Geçiş Kuramı' ve Lemke'nin bu kuramdan yola çıkarak oluşturduğu 'Çoklu Hiyerarşi Modeli' üzerine açıklamalar getirilecektir. Devamında ise uluslararası sistem içerisinde

yükselen güçler kavramı ele alınıp, bu doğrultuda sistem içinde yükselen güç ve bu kapsamda yükselen ekonomi olarak ifade edilen yapılanmalar açıklanmaya çalışılacaktır. Son bölümde ise, yapılan tüm bu tanımlamalar, açıklamalar ve analizler doğrultusunda vaka incelemesi başlığı altında son dönemlerin hem ekonomik hem de politik anlamda yükseliş trendinde olan iki ülkesi Çin ve Hindistan inceleme altına alınacaktır. Uluslararası sistemin değişen ve dönüşen yapısı içerisinde yakalamış oldukları bu büyüme ivmesi ile tüm dünyanın dikkatini çeken her iki devlet, bilhassa Çin, günümüz dünyası ABD hegemonyasının karşısında ‘yükselen güç’ olarak durmakta ve şu an ki görüntü itibariyle bu güçlerini artırarak yükselişlerine devam edeceğe benzemektedirler.

Anahtar Kelimeler: Çin, Güç, Güç Geçiş Kuramı, Hindistan, Yükselen Güçler



ABSTRACT

EXAMINATION OF RISING POWERS BY THE FRAMEWORK OF POWER TRANSITION THEORY

M.Sc.Thesis

Preparer: Dilek DULKADİR

Advisor : Asst. Prof. Dr. Öner AKGÜL

2020-(XIV +140)

Kırşehir Ahi Evran University, Graduate School of Social Sciences

International Relations Department

Jury

Asst. Prof. Dr. Öner AKGÜL

Prof. Dr. Murat ÇEMREK

Assoc. Prof. Dr. Erman AKILLI

The power concept which is as old as human history is a concept that is often seen in international relations' literature. Some defines it as a goal to reach the target, some defines it as a tool to accomplish the intended goal and some defines it as a capacity covering all of the current entities. There are a myriad of diverse definitions of it, nevertheless; it does not hold a clear cut definition yet. Accordingly, it cannot be said that there is a consensus on the role of power within the system. This concept holds significance within the analyses of international politics in spite of all these unclarities pertaining to power. The nature of all political actions grounds on both the power and the power policies. Hence, the definition related to power can be made as every potential element of a government so as to protect and sustain its own national benefits. These elements can be financial as well as being moral, for instance; geography, culture, population of a government hold the property of determining the power of that government. When it comes to the potential elements of power, factors such as economic-development, military structuring and technological capacity come to the fore.

In the light of all these data, the very first purpose of this thesis is to clarify the definition of power concept which has sustained its existence since the dawn of human history and which has no clear cut definiton yet. Then, this thesis aims to analyze the approaches on power concept developed by international relations theories and unveil the components of power step by step and finalize the theoretical part about power. Afterwards, definitions of dominant and hegemon powers being effective on the history of world politics will be mentioned. After this first part where the general definitions will be given, "power transition theory" by Organski in which he postulated that there is a hierarchical relationship among the powers within the system by opposing to the definition of anarchic international system and "multi-hierarchy model" constituted by Lemke – which he started from the former theory- will be accounted for. Following that, rising power concept in the international system will be handled, and accordingly structures stated as rising power within the system and rising economy within this scope will be tried to be unveiled. As for the conclusion part,

China and India which are in increase trend in terms of both economy and policy will be investigated under the head of case study - based on all these definitions, explanations and analyses. Both countries, especially China, which attract the whole world with the help of growth rate that they could have within the changing and turning structure of the international system stand up against USA hegemony as “the rising power” and it seems that they will continue rising by increasing their powers depending on the current situation.

Key Words: China, India, Power, Power Transition Theory, Rising Powers



ÖNSÖZ

Var oluş süreci içerisinde, insanoğlunun yüzyıllar boyu değişmeden kalan kadim gayesi hayatta kalabilme çabası yönünde şekil almıştır. Bu doğrultuda insanoğlunun en temel gereksinimi hiç şüphesiz ‘güç’ olmuştur. Değil bireylerin; grupların, toplulukların, devletlerin ve dahi uluslararası aktörlerin bile en temel gereksinimi, varlıklarını idame ettirebilme noktasında her daim güç ve güce olan sahiyet olmuştur. Gücün varlığı bu derece önem arz ediyorken, uluslararası ilişkilerin en açıklayıcı temel konsepti olduğu yönünde genel kanı olan bu kavramın anlam bakımından netlik taşımadığı ve kesinlik taşımayan tanımlamalara maruz kaldığı bilinir. Uluslararası ilişkiler disiplini içerisinde her daim merkezi bir önem atfedilen güç kavramının yaşamış olduğu bu tanımlama sorunu özünde, kavramın sahip olduğu geniş kapsam ve muğlak nitelikli yapıdan ileri gelen bir paradoksu barındırmaktadır; zira tanımlama aşamasında sayısız unsurun göz önünde bulundurularak değerlendirmelerin bu doğrultuda yapıyor olması süreci daha kompleks bir hale sokmaktadır. İhtiva ettiği tüm bu belirsizliklere rağmen kavram, gerek insani ilişkiler, gerek uluslararası ilişkiler disiplini, gerekse diplomasi konularında her daim birincil önem atfedilen bir yapıda olmuştur.

Uluslararası sistemin tarihi yüzyıllar boyu güce, güç ilişkilerine, güç geçişlerine ve dahi güç dönüşümlerine sahne olmuştur. Tarih, kimi devletlerin yükselişine kimilerinin ise çöküşlerine sayısız kez tanıklık etmiştir. Sistem doğası gereği, bir gücün yükseliyorken bir diğer gücün gerilediğini ve dahi çöküp yok olduğunu her dönemde gözler önüne sermiştir. Burada dikkatleri çeken husus yükselişin ve çöküşün ne sebeple gerçekleştiğidir. Bu doğrultuda Paul Kennedy’nin *Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri* adlı kitabının temel çıkış noktasını oluşturan şu soru akıllara gelmektedir; tarih boyunca kimi güçler güç kazanıyorken kimileri neden çöküş yaşarlar, güç kaybederler? Bu soruya verilebilecek belki de en net yanıt, ulusal çıkar maksimizasyonu gayesiyle girişilen eylemlerde doğru dengenin kurulamıyor olmasından kaynaklı yaşanan gerilemeler şeklinde olacaktır.

Hiç şüphe yok ki sistem kendi bünyesinde bu çöküş ve yükselişleri günümüze dek her dönem yaşamış ve halen de yaşamaktadır. Gözlenen bu güç geçişlerine, çöküşlere ve yükselişlere ilişkin sayısız teorik çalışma yapılmış ve hala da yapılmaktadır. Günümüz dünyasında bu yükseliş, ekonomik ve siyasi temelli yaşanmakta olup bu çalışma özelinde Çin ve Hindistan örnekleri üzerinden neden sonuç ilişkileri güdülerek genel bir çerçeveye

izilmeye alışılacaktır. Küreselleşmenin etkilerinin en yoğun haliyle hissedildiğı bu süreçte, yükselen güç olarak adlandırılan Asya'nın bu iki devinin göstermiş olduğı bu yükseliş trendinin, hem küresel sistem hem de ABD açısından ekonomik temelli bakıldığında olumlu bir gelişme gibi görünüyor olduğı dikkati çekse de siyasi düzlemde ne gibi sonuçlar doğuracağını ilerleyen zaman içinde hep birlikte göreceğiz.

Son olarak, bu çalışmanın ortaya çıkmasında gerek fikirleri, gerek yardımları gerekse de sunmuş olduğı katkılar hasebiyle kıymetli tez danışmanım Dr. Öğretim Üyesi Öner AKGÜL'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Çalışmanın bilim dünyasına katkı sunabilmesi temennisi ile...



Kırşehir- 2020

Dilek DULKADİR

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY.....	i
BİLDİRİM.....	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	v
ÖNSÖZ.....	vii
İÇİNDEKİLER	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xii
SİMGELER VE KISALTMALAR.....	xiii
GİRİŞ.....	1
BÖLÜM I.....	3
1.ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE GÜÇ KAVRAMI.....	3
1.1.GÜCÜN TANIMI.....	3
1.1.1.Uluslararası İlişkiler Teorilerinin Güç Kavramına Yaklaşımı.....	10
1.1.1.1.Realist Teoride Güç.....	11
1.1.1.2.Liberal Teoride Güç.....	13
1.2.GÜCÜN BİLEŞENLERİ.....	14
1.2.1.Materyal Kapasite.....	16
1.2.1.1.Coğrafya.....	16
1.2.1.2.Doğal Kaynaklar.....	18
1.2.1.3.Nüfus.....	19
1.2.1.4.Askerî Kapasite.....	20
1.2.1.5.Ekonomik Kapasite.....	21

1.2.2.Materyal Olmayan Kapasite.....	22
1.2.2.1.Ulusal Moral.....	23
1.2.2.2.Ulusal Karakter.....	24
1.2.2.3.Diplomasi Yeteneği.....	25
1.2.2.4.Hükümetin Niteliği.....	26
1.3.BAŞAT ve HEGEMONİK GÜÇLER KAVRAMSALLAŞTIRMASI.....	27
1.3.1.Başat Güç.....	28
1.3.2.Hegemonik Güç.....	31
BÖLÜM II.....	37
2.GÜÇ GEÇİŞ KURAMI.....	37
2.1.ORGANSKI ve GÜÇ GEÇİŞİ.....	37
2.1.1.Güç Geçişinin Bölgesel Alanda Uygulaması: Çoklu Hiyerarşi Modeli.....	59
2.2.YÜKSELEN GÜÇLER KAVRAMI.....	66
2.2.1.Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküş Serüvenleri	66
2.2.2.Yükselen Güçler.....	69
2.2.3.Yükselen Ekonomiler.....	73
2.2.4.Küresel Düzenin Yükselen Güçleri: BRICS.....	79
BÖLÜM III.....	83
3.VAKA İNCELEMESİ.....	83
3.1.ÇİN'İN YÜKSELİŞİ.....	84
3.1.1.Çin Halk Cumhuriyeti'ne Genel Bakış.....	84
3.1.2.Geleneksel Çin Tarihi.....	85
3.1.3.Mao Dönemi Çin.....	86
3.1.4.Yeni Dönem Ekonomi Politikaları.....	89

3.1.5.Yükselen Çin.....	92
3.1.6.Çin Yumuşak Gücü.....	101
3.1.7.Ticaret Savaşları ve Çin.....	103
3.2.HİNDİSTAN'IN YÜKSELİŞİ.....	106
3.2.1.Rakamlarla Hindistan.....	106
3.2.2.Geçmişten Günümüze Hindistan.....	107
3.2.3.Hindistan'a Genel Bakış.....	109
3.2.4.Hindistan Güvenlik Algısı.....	112
3.2.5.Hindistan Yumuşak Gücü.....	118
3.2.6.Yükselen Hindistan.....	119
SONUÇ.....	127
KAYNAKÇA.....	130
ÖZGEÇMİŞ.....	139
Yayınlar.....	140

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa

Şekil 2.1.1. İçsel Büyüme Teorisi	40
Şekil 2.1.2. Uluslararası Güç Piramidi	47
Şekil 2.1.3. Uluslararası Çatışmaların Açıklanması	50
Şekil 2.1.4. Memnuniyet ve Memnuniyetsizlik Durumu	52
Şekil 2.1.5. Küresel ve Bölgesel Güç Hiyerarşileri	60



SİMGELER VE KISALTMALAR

Kisaltmalar	Açıklamalar
AB	Amerika Birleşik Devletleri
BCIM	Bangladeş, Çin, Hindistan, Myanmar Ekonomik Koridoru
UNDP	Birleşmiş Milletler Nüfus Bölümü
UNESCO	Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
BM/UN	Birleşmiş Milletler
BRICs	Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin, Güney Afrika
ÇKP	Çin Komünist Partisi
ÇHC	Çin Halk Cumhuriyeti
ÇUHK	Çin Ulusal Halk Kongresi
ÇHKO	Çin Halk Kurtuluş Ordusu
FDI	Doğrudan Yabancı Yatırım
WTO/DTÖ	Dünya Ticaret Örgütü
WB	Dünya Bankası
G7	Dünyanın Ekonomisi En Büyük 7 Ülkesi
OECD	Ekonomik, Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
GSMH	Gayri Safi Milli Hasıla
GSYİH	Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
GATT	Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması
İGE	İnsani Gelişmişlik Endeksi
NATO	Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü

MÖ	Milattan Önce
SARS	Solunum Sendromuna Neden Olan Virüs
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
IMF	Uluslararası Para Fonu
IEA	Uluslararası Enerji Ajansı
SDR	Uluslararası Bir Rezerv Birimi (Özel Çekme Hakları)
YAI	Yolsuzluk Algılama İndeksi



GİRİŞ

Tarihi kaynaklarda geçtiği haliyle, Atinalı tarihçi Thukydides'in Peleponnez Savaşının ardından Atina ile Meloslular arasındaki genel durumu şu sözlerle ifade ettiği söylenir; 'Burada "güçlü olan", Sparta'ya açtığı savaşta kendisini desteklemeye yanaşmayan Melos'u talan eden Atina, "zayıf olan" da Atina'nın bu kızgınlığı karşısında yenilgiye uğrayan Meloslulardı.' O günden bu güne gerek zayıf olan gerekse güçlü olan taraflar, içinde bulunulan durum, şartlar ve tarafların niteliği doğrultusunda değişim ve dönüşüm yaşamış olsalar da güç olgusu toplumsal gelişim ve değişimlere bağlı olarak belli dönüşümler yaşamış ve fakat varlığını her daim hissedilir kılmış, değişmeden kalmıştır.

Şüphesiz 'güç', her dönemde, her toplumda ve her durumda gerek politik bağlamda gerekse ilişkilerin yürütülmesi noktasında tarih boyu belirleyici unsur olmuştur ve dahi olmaya da devam etmektedir. Güç olgusu tarih boyunca değişen ve dönüşen doğası gereği her daim alan yazına ilişkin çalışmaların, uluslararası ilişkilerin ve uluslararası ilişkiler disiplininin odak noktalarından biri olmuştur ve olmaya da devam edecektir.

Diğer yandan kavramın tanımlanmasına ilişkin belli zorluklar da yaşanmaktadır; zira kavramsal boyuttaki tanımda sınırların belirsiz oluşu ve kavramın bizatihi bünyesinde barındırdığı değişkenler sınırları çizilmiş net tanımlama yapabilmenin önüne geçmektedir. Öyle ki, kavramın bir yandan insanlık tarihi kadar eski oluşu diğer yandan gücün pratikte uygulanışı noktasında söz konusu olduğu dönemin şartlarına ve doğasına bağlı olarak farklılık göstermesi yaşanan bu paradoksu da gözler önüne sermektedir. Tüm bunların yanı sıra kavramın değişkenliğini artıran farklı unsurlar da süreç içerisinde gözlenmiştir. Dönemsel olarak kavramın belirlenmesi ve içinin doldurulması noktasında ise farklı farklı unsurlar göze çarpmaktadır. Örneğin 19. yy'da sanayinin öneminde gözlenen artış dönemin savaşlarının sonucunu doğrudan etkiler hale gelmiştir. Bunun yanı sıra 'nüfus' da önemli bir parametre olarak yerini almıştır.

Dönemsellik noktasından bakıldığında ise, güç ekseninde kimi devletler zirveye çıkarken kimileri ise bununla orantılı bir biçimde gerileme yaşamıştır. Diğer bir anlamda bir devletin güçlenmesi, bir diğer devletin zayıflaması ve geri çekilmesine sebebiyet vermiştir. Bu minvalde yaşanan ve yaşanacak olan güç değişim ve dönüşümleri çalışmanın ilerleyen bölümlerinde detaylı bir biçimde sunulacaktır. Bu noktada Çin ve Hindistan örnekleri üzerinden Organski'nin 'Güç Geçiş Teorisi' temel alınarak çalışma teorik bir zemine oturtulacaktır. Hiyerarşik bir uluslararası sistemin varlığını varsayan bu teori esasında, var

olan dünya düzeninden duyulan huzursuzluk neticesinde tarafların çatışma haline geçebilecekleri durumu güç geçişi şeklinde ifade eder ve bu uluslararası düzen içerisinde devletlerin konumlarının ‘güç’ ve ‘sistemden tatmin olma’ parametreleri ile belirlendiğini öne sürer. Uluslararası düzenin, en tepede hakim millet, onun altında büyük güçler, onun sonrasında orta büyüklükteki güçler ve onların altında ise küçük güçlerin yer aldığı bir piramit şeklinde olduğunu öne sürer. Oluşan bu piramitte gücün sistem içerisinde eşit dağılmadığı gözlenmektedir. Tepede yer alan büyük güçlerin sayıca az olmalarına karşın aşağılara inildikçe devlet sayılarının artıyor olması bu eşitsizliği net bir şekilde gözler önüne sermektedir. Bu piramit kapsamında, Çin büyük güçler arasında yer alırken ve potansiyel karşı koyucu konumunda iken, Hindistan orta ölçekli güçler arasında yer almaktadır ve baskın güce meydan okuyabilme potansiyeline sahip olmadığı görülmektedir.

Tüm bu tanımlar ışığında çalışmada, Uluslararası sistemde ‘güç’ ve ‘güç değişimleri’ne ilişkin belli tanım ve analizlerin yer aldığı bir kapsam doğrultusunda güç tanımlaması yapılmaya çalışılarak, Uluslararası İlişkiler teorilerinin güce ilişkin yapmış oldukları tanımlar ve kavramsal yaklaşımlar ele alınmış, ardından gücün bileşenleri özelinde kapsamlı analizler gerçekleştirilerek güce yönelik materyal ve materyal olmayan kapasite unsurları açıklanmıştır. Sonrasında, başat ve hegemonik güçler kavramsallaştırmalarına gidilerek dünya tarihinde yer edinmiş güçlerin hangi sınıflamaya girmiş olabilecekleri üzerine tartışma getirilmiştir. Bir diğer bölüm olan ikinci bölümde ise kuramsal bir çerçeve oluşturularak Organski’nin Güç Geçiş Kuramı ele alınmış olup devamında ise yükselen güçler tanımlamasına gidilerek kuramsal boyut somut bir temele oturtulmaya çalışılmıştır. Son bölümde ise vaka incelemesi yapılarak, Çin ve Hindistan örnekleri üzerinden yükseliş gösteren ülkelerin kendi tarihsel süreçleri içerisinde tecrübe etmiş oldukları ekonomik ve politik değişim-dönüşüm aşamaları ile göstermiş oldukları yükselişler incelenmiştir.

BÖLÜM I

1. ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE GÜÇ KAVRAMI

Güç kavramının bizatihi kendisi ve güç ilişkileri, insanlığın var olduğu günden bugüne değin varlığını korumuş ve sürdürmüştür. Yaşanabilecek güç ilişkilerinin varlığından söz edebilmek için ise en az iki unsurun varlığı her daim elzem kılınmıştır. Varoluş serüveni içerisinde ve toplumsal hayatın hemen her alanında güçten ve güç ilişkilerinden söz edebilir olmak kaçınılmaz bir hâl almıştır. Çalışkur (2016)'a göre, ilk çağlardan günümüz dünyasına dek toplumsal, dinsel ve de siyasi arenada en ilkel oluşumlardan kabile yapılarına, şehir devletlerine, oturmuş feodal düzenden imparatorluk yapılarına ve dahi ulus-devlet oluşum sürecine, ve de en nihayetinde günümüz dünyasında yaşanmakta olan toplumsal ve siyasi olaylara değin güç ve güç ilişkilerinin varlığını ve de ortaya çıkan sonuçlarını görmek mümkün olmuştur. Tarihsel süreç içerisinde ise gücün rolü, savaş-barış durumlarında, adalet-adaletsizlik ortamlarında, itaat-isyan dönemlerinde ve en nihayetinde ölüm-yaşam sürecinde etkili olmuştur.

Güce ve güç ilişkilerine ilişkin olarak yapılmış olan bu kısa açıklamanın ardından gücün tanımı ve bileşenleri ekseninde yürütülecek olan çalışmanın bu bölümü, başat ve hegemonik güçler kavramsallaştırmasının yapılmasıyla tamamlanacaktır.

1.1.GÜCÜN TANIMI

‘Zalim bir diktatör, kendisine karşıt görüşte olan birisini hapsedebilir yahut idam edebilir; ancak eğer ki o kişi şehit olmayı istiyorsa, bu onun gücünün ispatı olmayabilir. Güç, her zaman ilişkilerin var olduğu duruma ve şartlara bağlıdır’ (alıntılayan Aydoğan ve Aydın, 2011:2).

Sözlüksel anlam noktasında bakıldığında, ‘erk, iktidar, saltanat ve mülk’ (Demir ve Acar, 2005) kelimeleri ile anlamsal eşdeğerlik gösteren güç kavramı, tek başına bir bireyin veya bir topluluğun kendi iradeleri doğrultusunda istedikleri sonuçları elde edebilme amacı güderek diğer birey yahut toplulukların tutum ve davranışlarına etki edebilmeleri ve dahi değiştirebilmelerine karşılık gelmektedir. Uluslararası ilişkiler perspektifinden bakıldığında ise, kavramın disiplin içerisinde merkezi bir konuma sahip olduğu görülür. Uluslararası ilişkiler literatüründe kavram açısından milat olma özelliği taşıyan ve MÖ 5. yy’da Atinalı General Thucydides tarafından kaleme alınan Peleponnessos Savaşları adlı eser, devletler arasında vuku bulan çekişmelerde gücün siyaseten bir gerçeklik olarak taşıdığı merkezi

önemi vurgular nitelikte bir çalışma özelliği taşımaktadır. General Thucydides eserde, iki devlet arasında savaşa sebebiyet veren temel nedenin yaşanan güç mücadelesi olduğunu belirtir (Sancak, 2016:3). Sancak (2016)'a göre bu çalışma, günümüzde uluslararası ilişkiler alanında sıklıkla yer bulan güç dengesi ve güç mücadelesi gibi kavramlara eserin yazıldığı tarih olan MÖ 5. yy'da yer vermiş olması hasebi ile 'güç'e ilişkin önemli bir sürece işaret etmektedir ve savaşın nasıl ortaya çıkmış olduğunun yanı sıra savaşı tetikleyen ve sebebiyet veren temel unsurların ve dinamiklerin de neler olabileceğine yönelik açıklamalar ortaya koymaktadır.

Sancak (2016), MÖ 321-296 yılları arasında Hindistan'da yaşamış ve Maurya İmparatorluğu'nda hükümdar hocası olarak görev yapmış olan Kautilya'nın ise, Artaşarsta adlı çalışmasında güç olgusuna yer vererek dönemin siyasi anlayışında büyük etki yarattığına ve bunun yanı sıra güce ve güce ilişkin unsurların önemine bu dönem itibarıyla vurgu yapılıyor olmasının 'güç' kavramının zaman ve mekândan azade olarak uluslararası ilişkilerde merkezi bir öneme sahip olduğuna dikkat çekmektedir. Aynı zamanda, her bir devletin kendi güç maksimizasyonu için çaba gösterdiği de ifade edilirken, ahlaki değerlerin uluslararası ilişkiler sınırları içerisinde herhangi bir önem arz etmediği yahut çok az etkiye sahip olduğu ve bu sebepten ötürü de bu iki unsurun çatışması halinde ahlaki değerlerin göz ardı edilmesi gerektiğinin tavsiye edildiği de ortaya konulmuştur.

Uluslararası ilişkiler yazınında hatırı sayılır bir yere sahip olan ve Kautilya'nın çağdaşı olarak nitelenebilecek bir diğer isim ise 'Hükümdar' adlı eseri ile alan yazında bilinen ve tanınan Niccolo Machiavelli'dir. Güç olgusuna ilişkin yapılan vurgu ve gücün ne şekilde elde edilebileceği noktasında her iki isim ve çalışmaları arasında benzerlik olsa da Artaşarstra'nın daha kesin ve gerçekçi bir konumda olduğu dikkati çeker. Disiplin açısından başyapıt niteliğinde olan 'Hükümdar' adlı eserde Machiavelli, bir hükümdarın nasıl olması ve nasıl davranması gerektiğine ilişkin tavsiyelerde bulunur. Bir yöneticinin asli sorumluluğunun milli çıkarların korunması ve devlet bekâsının sağlanması noktasında kendisini gösterdiğini ifade eden Machiavelli, bu hususların gerçekleşmesinin gücü elde bulundurmaya yani güçlü olmaya bağlı olduğunu belirtir (aktaran Sancak, 2016:10). Buradan yola çıkarak, nihai hedefin siyasal anlamda güç maksimizasyonunun sağlanması gerektiği ortaya çıkmaktadır.

Güce ilişkin görüşleriyle uluslararası ilişkiler alanına katkıda bulunmuş olan bir diğer isim ise Francesco Guicciardini'dir. Devletlerarası ilişkiler noktasında gücün önemini ortaya koyan Guicciardini'nin, içinde bulunduğu Rönesans siyasetini tehlike arz eden bir güç oyunu olarak nitelediğini ve bu süreçte yer alan hükümdarların kendi haklarını savunabilmek amacıyla bencil olmalarının, güçlerini maksimize etmelerinin yahut öyle yapıyor gibi görünmelerinin ve eksi yanlarının gizlenmesi gerektiğinin tavsiyelerinde bulunduğunu ifade eder (aktaran Sancak, 2016:12). Bu doğrultuda kavrama ilişkin olarak ortaya konulan görüşler bakımından dikkati çeken bir diğer ismin ise Thomas Hobbes olduğu görülür. Güce dair kavramsal analizler yürütmüş olan Hobbes, siyaset alanında ilk genel teori niteliğindeki çalışması Leviathan ile döneminin toplumsal yapısını ve siyasal gelişmelerinin etkilerini gözler önüne sermiştir. Leviathan'da temsil edilen olgu tek egemen birim olarak kabul edilen devlet ve mutlak güç kavramının bizatihi kendisidir. Hobbes Leviathan'da insanı, özünden sebep bencil, saldırmaya meyyal ve güç arayışı içinde olarak tasvir eder ve insanların doğal hâlde yaşamakta olduklarını ifade eder, bu süreç içerisinde ise insanların hayatlarının tehlikede olduğunu söyler. Bu güvensizlik ve tehlike ortamında hiç kimsenin bir diğerine karşı güven duymadığı belirtilir ve güvensizlik halinin hakim olduğu vurgulanır. Böylesi bir ortamda ise insanların birbirlerine güvence vermeleri bir anlam ifade etmemektedir. Sancak (2016), Hobbes'un 'kılıcın zoru olmadıkça ahitler sözlerden ibarettir ve insanı güvence altına almaya yetmez' ifadesini hatırlatır ve insanları içinde bulundukları bu güvensiz ortamdan kurtaracak olan çözümün bir egemen devletin kurulmasından (yani Leviathan'ın) ve onun korunup sürdürülmesinden geçtiği gerekliliğinin altını çizer (aktaran Sancak, 2016:15). Konuya uluslararası ilişkiler perspektifinden bakıldığında ise, durumun değişiklik gösterdiği gözlenir; zira uluslararası sistem içerisinde devletlerin mevcut egemen yapıları üzerinde bir Leviathan'ın varlığından söz edilemeyeceği için sistemin anarşik yapısı kendisini gösterir. Bu anarşik yapının bir gereği olarak, devletler arası yaşanan mücadeleler ve savaşlar kaçınılmaz olarak var olmakta ve gücü elde bulunduranlar güçsüz konumda olanlar üzerinde egemenlik kurmaya çalışmaktadırlar. Müşterek bir güçten söz edilemeyen bu ortamda, herhangi bir yasanın varlığı söz konusu olmadığı için hak ve adalet gibi kavramlar anlamlarını yitirmektedirler. Bu sebepten ötürü olarak da hakkın kaynağı güç olarak karşımıza çıkmaktadır, bir diğer ifade ile mevcut güç hakkı doğurmaktadır.

Küresel siyaset noktasında güce ilişkin tanımlamaya bakıldığında ise, aktörlerin mevcut konum ve etkinliklerinin ellerinde var olan, uygulama yetisine sahip oldukları yahut buna ilişkin algı oluşturabilmelerinin güçleri nispetinde belirleniyor olduğu göze çarpar. Genel tanımlamalar neticesinde gücün akla gelen ilk formunun askeri güç olmasına karşın, gücün çeşitliliği dikkate alındığında kavramın bizatihi doğası gereği değişkenliği içinde barındırdığı, izafî olduğu ve ölçülebilirlik noktasında belirsiz oluşu ortaya çıkmaktadır. Bu doğrultuda Güner (2018)'e göre, global siyasette güce ilişkin olarak göze çarpan tek net faktör, süreç içerisinde hazır bulunan aktörlerin, gücün belirsiz yapısı çerçevesinde ve anarşinin hüküm sürdüğü bir ortamda belirli yapıya oturtulmaya çalıştıkları ve bunun da güçlü olanlar ile zayıf olanlar arasında sürekli olarak değişim gösterdiği gerçeğidir.

Kavramsal boyutta güç tanımlamasına ilişkin olarak yaşanan zorluklara bakıldığında temelde iki unsurun öne çıktığı gözlenir. Bunlardan ilki, kavramın kapsamının genişliği ve niteliğinin belirsiz oluşundan ötürü tanımlama sürecinde sayıca fazla unsurun göz önünde bulunduruluyor olmasının gerekliliğinden kaynaklı yaşanan zorluktur. Örneğin bir ülkenin sahip olduğu nitel ve nicel olarak adlandırılabilir neredeyse her unsur güç tanımlaması kapsamına girmektedir, bundan ötürü de gücün tanımlanması güçleşmektedir. Tanımlamada yaşanan ikinci zorluğa baktığımızda, güce yönelik sistemik ilişkiler ve zaman yapısına ilişkin olarak değişkenlik gösteren içerik dikkati çekmektedir. Özdemir (2008) ek olarak, uluslararası hukuk kurallarının ve iletişim teknolojilerinin bugüne değin gelişmediği dönemler özelinde askeri unsurların gücün temel bileşenini oluşturduğunu ve diplomasi kalitesine ilaveten bilgiye dair kaynakların gücün temel niteliğini ortaya koyduğunu ifade eder.

Dahl (1957), kimi insanların güce çok daha fazla sahip olmalarının insan varlığına ilişkin en gözle görülür gerçek olduğunu belirtir. Bundan ötürü güç/iktidar kavramı, sosyal teori içerisinde alabildiğine eski ve kapsamlı bir yere sahiptir. Bu iddiaların herhangi bir kanıtı ihtiyaç duyması halinde ise, Platon'dan Aristoteles'e, Machiavelli'den Hobbes'a kadar büyük ve yaratıcı isimlerin güce ve onunla alakalı fenomenlere ilişkin geniş çaplı çalışmalar yapmaya kendilerini adadıkları görülür.

Uluslararası ilişkiler disiplini içerisinde sosyal bilimlerin diğer alanlarına nispeten daha fazla ilgiye maruz kalmış temel kavramlardan biri olan güç, uluslararası ilişkilerde belki de en fazla başvurulan ve de görece en sık üzerinde durulan kavram olmasına karşın ortak tanımının yapılamıyor olması noktasında hep bir eksiklik yaşamıştır. Kimi zaman

kavramın kullanım noktasında yaşadığı çeşitlilik, anlamsal boyutta da kendisini göstermiş ve dahi çoğu zaman literatürde kavramın bizatihi kendisinin yerine bambaşka ifadelerin kullanılıyor oluşuna tanık olunmuştur. Bu noktada Doğan ve Kavak (2015)'a göre şiddet, otorite ve baskı gibi ifadeler güç kavramı yerine kullanılır hâle gelmiştir. Buradan genel kavramsal bir toparlama yapılacak olduğunda ise, birbirinden farklı oluşumların, unsurların birbirleri ile yaşamış oldukları ve sürdürdükleri ilişkinin etki edebilme potansiyelini barındırıyor olduğu hâlinin güç olarak tanımlanabileceği görülebilmektedir.

Yılmaz (2010)'a göre ise uluslararası ilişkilerde güç, bir ulusun, normal şartlar altında yapmayacağı ya da yapmak istemeyeceği şeyleri bir diğer ulus üzerinde zor kullanmak suretiyle ve etki altına alarak yaptırması şeklinde tanımlanabilir. Sözü edilen bu güç, uluslararası ilişkilerde arzu edilen bir politikayı uygulamak için devletin elindeki yegâne enstrümandır. Ulusal güç, ulusal güvenlik uygulamalarının da en temel kaynağını oluşturmaktadır, diğer yandan güç politikalarının nihai hedefi olarak da seçilmiş ulus-devletlerin ve onların ulusal güçlerinin şekillendirilmesi temel hedef olarak görülür.

Arı (2004), güç kavramına ilişkin, sosyal bilimlerdeki diğer pek çok kavramda da olduğu gibi gücün farklıca tanımlamalara gidilen ve farklı bağlamlarda kullanılıyor olan bir yapıda olduğu ifadesinde bulunur ve güce yönelik olarak kimine göre etki, kimine göre kapasite şeklinde görece anlamlar yüklendiği ve de en nihayetinde siyaseten kimi zaman bir amaç kimi zaman da bir araç olduğu yorumunu getirir.

Bir kısım çağdaş yazar, güce kavramsal boyutta formel bir tanımlama getirir ve gücü, herhangi bir devletin elinde bulundurduğu fiziksel unsurlar şeklinde ifade eder. Buradan hareketle de çoğunluklu olarak ulusal güç ve onu ortaya çıkaran unsurlar üzerinde durulur. Kimi yazarlar da, gücün bürünmüş olduğu fiziksel yapıdan ziyade bunun kullanılabilirliği üzerinde kafa yorarlara ve gerçek gücün kullanılabilir bir yapıda olduğundan ve başka devletler üzerinde etki yaratabilen yapısından söz ederler. Bu yazarlara göre, kullanılmayan, diğer devletler üzerinde etki yaratmayan ve tüm bunlardan hareketle kullanılma ihtimalinin de olmadığı fiziksel unsurlar güç olarak değerlendirilme noktasında yetersiz kalmaktadırlar. Bu doğrultuda güçlü devletler, sözü edilen bu unsurları diğer devletler üzerinde etki yaratabilecek ölçüde kullanabilen ve de bu yetiye sahip olan devletler şeklinde tanımlamaya bürünürler. Buradan hareketle Arı (2004), herhangi bir devletin bir diğer devlete yönelik olarak uyguladığı ve normal şartlar altında o devletin yapmayı kabul etmeyeceği herhangi birşeyi, devletin yapması yönünde ortaya koymuş olduğu etki olarak tanımlama getirerek

güç kavramını ifade etmeye çalışır. Yaptırım gücü olan devletin burada sahip olduğu kapasite fiziksel özellik taşıyabileceği gibi taşımayadabilir. Dolayısıyla güç, etki ve kapasite olarak iki temel unsurun bileşimi şeklinde karşımıza çıkar. Bu tanım doğrultusunda güç, bahsi geçen A devletinin B devletini herhangi bir şeyi yapıyor olmaya zorlamasının yanı sıra bunu yapmaya devam ediyor olmasını sağlayabilmek yahut yapmamasına sebep olabilmek anlamlarına da gelebilmektedir. Buradan hareketle gücün bu minvalde bir süreklilik ifade ettiği de gözlenmektedir. Arı (2004)'ya göre güce ilişkin bir diğer kavram ise algılamadır. Gücün tam olarak ne ölçüde olduğu ve bunun ne oranda kullanılabilir yahut kullanılamaz olduğu bu noktada algılanabilirlik açısından önem arz etmektedir.

Sönmezoğlu (2005), Joseph Nye'in güce ilişkin yorumunu yazarın gücü aşka benzeterek, '...denenmesi, tanımlanması ya da ölçülmesinden daha kolaydır..' şeklinde bir ifade kullanarak yaptığını, konu ile yakından ilgilenen Karl Deutsch'un gücü, 'çatışmalarda üstün gelme ve engelleri aşma yeteneği' şeklinde bir tanımlama kalıbına soktuğunu, Michael Sullivan'ın ise gücü, 'güç' uluslararası politika bağlamında temel bir önem arz etmektedir; zira güç büyüklük, büyüklük etki ve etki de diğer ülkeleri etkilemektir şeklinde bir tanımlama ile ifade ettiğini belirtir. Kullanılan bu ifadelerin güç kavramına ilişkin hassas birer tanımlama olmadıkları ise aşikârdır. Bu sebepten kavrama yönelik çok daha hassas bir tanımlamaya gidilecek olur ise, gücün sahip olma ile ilgili (*possessional*) yönü ile ilişkisel (*relational*) yönü arasındaki ayırımın ortaya konmasında fayda görülür. Bu noktada dikkat çekilmesi gereken olgu ise ikinci hususun birinciye kapsıyor olmasına karşın tam tersinin geçerlilik arz etmeyeceğidir (Sönmezoğlu, 2005 : 173-174).

Diğer yandan Nye (2017), gücün anlaşılabilirliği noktasında hava durumu benzetmesini yapar. Herkesin ona bağlı olduğu, ona ilişkin çıkarımlarda bulunduğu fakat çok az kişinin onu tam anlamıyla anlayıp yorumlayabildiği yönünde ifadelerde bulunur ve buradan hareketle kimilerinin güce yönelik dar bir kapsamda algı oluşturduğu, kavramın yalnızca emir verme, zorlama ve baskı kurma şeklinde işlerlik kazanabileceğinin düşünüldüğünü ifade eder; bunun ise diğer insanlara başka yollarla yaptırılamayacak şeylerin bu şekilde yaptırılabilmesi düşüncesinden ileri geldiğini öne sürer.

UİM Rapor (2011) ise, H. Morgenthau'nun gücü, bir yandan uluslararası politik sistemin en birincil amacı ve bu amacı gerçekleştirme noktasında kullanılan araç, diğer yandan ise en genel ifade ile bir ilişki türü olarak ifade ettiğini, Holsti'nin ise gücü, belli bir ülkenin elinde bulundurduğu olanak ve muhtelif kabiliyetlerini ceza, ikna gibi yöntemlerin

kullanılması ile bir diğer devletin davranışlarını kendi istek ve çıkarları noktasında değiştirebiliyor olması olarak tanımlandığını belirtir.

Esasında söz konusu güç olduğunda, ilk akla gelen onun bizatihi şiddet yahut zor kullanma yolu ile gün yüzüne çıkıyor olmasıdır. Bu doğrultuda güçlü olmak, yeri geldiğinde ve şartlar gerektirdiğinde şiddete başvurabilmeyi elzem kılmaktadır. Örneğin Amerika'nın Soğuk Savaş sonrası süreçte süper güç olma konumunu sürdürebilmesi, onun denizaşırı eylemlere muktedir olan ordusu ile mümkün kılınabilmektedir. Şüphesiz ki askeri güç, ekonomik güç ile desteklenmez yahut ekonomik menfaatler askeri güç ile korunmaz ise ne ekonomik güç ne de askeri güç tek başına bir anlam ifade edebilir konumda olacaktır. Özdemir (2008), H. Morgenthau'nun, gücün yalnızca şiddet yahut zorlamadan temel almayan bir kavram olduğunu ortaya koymak adına askeri güç ile siyasal güç arasında bir ayrım ortaya koyarak siyasal gücün tanımlanmasını; insanın diğer insanların düşünce ve davranışları üzerinde sağlamış olduğu kontrol şeklinde yaptığını ve bu ilişkiyi ise psikolojik bir ilişki biçimi olarak ifade ettiğini belirtir ve yazarın sahip olunan psikolojik boyuttaki bu etkiden ötürü taraflardan birinin, bir diğerine kendi istediklerini yaptırabilme yetisine sahip olduğu yönündeki ifadesinin de altını çizer. Özdemir (2008), gücü yansıtan psikolojik ilişki sürecinde taraflardan birinin diğerinin istediklerini yerine getirme noktasında bu süreci işler kılacak üç unsurun varlığından söz eder ve bunları şu şekilde sıralar; fayda beklentisi, zarar görme korkusu ve kişi yahut kurumlara duyulmakta olan sevgi ve saygı. Sözü edilen bu psikolojik etki ortaya konulabilmiş ve bu türden bir ilişki sağlanabilmiş ise burada bir güç ilişkisinin varlığından rahatlıkla söz edilebilmektedir. Bu ilişki sürecinde beklenen sonuçlara; emir, tehdit, kişisel karizma yahut tüm bunların ortak bir bileşeninin kullanılıyor oluşu ile ulaşılabilir. Şiddete başvurulup bunun araç olarak kullanılıyor olması var olan psikolojik ilişkinin sonunu getirir ve istenilen neticelere zor kullanmak suretiyle ulaşılmaya çalışılır.

Güce ilişkin yapılan ya da yapılmaya çalışılan tanımlardan ve gücün izafi olduğu gerçeğinin dikkate alınmasının ardından, güç odaklı yapılan tanım ve çözümlemelerin gücün bizatihi kendi varlığını, doğasını açıklamada yetersiz kaldığı söylenebilir. Buradan hareketle Bayraktaroğlu (2000), gücün günlük hayatta belli bir takım kavramlar ile karıştırıldığına, bu sebepten literatürde gücün hakkıyla bir çalışmaya tabi tutulmadığına ve buna sebep olarak da kavramların tanımlanmaları noktasında yaşanan noksanlık ile ölçülmeleri ile ilgili yaşanan problemlere dikkat çeker.

Buraya kadar yapılan tanımlamalardan yola çıkarak şöyle bir genelleme yapılabilir; güç kavramının yalnızca tek bir tanımdan ibaret olan mutlak bir kavram niteliğinde olmadığı, bundan ziyade izafi bir yapıda olduğu dikkati çeker. Uluslararası siyasi arenada gücün, herhangi bir devletin yalnızca fiziksel olarak elde bulundurduğu unsurlar şeklinde tanımlamasının yapılabilen olmasının yanı sıra gücün bahsi geçen bu fiziksel yapısından öte onun bizatihi uygulanabilirliğinin çok daha büyük önem arz ettiğini savunan, gücün gerçek anlamda kullanılıyor olabilen ve bunun sonucu olarak bir etki yaratabilen boyutu ile vurgulayan görüşler de ayrıca dikkati çekmektedir.

1.1.1.Uluslararası İlişkiler Teorilerinin Güç Kavramına Yaklaşımı

Eski Yunancada köken itibarıyla ‘tefekkür, zihni bakış, düşünme’ gibi anlamlara karşılık gelen teori kelimesi, akademik çalışmalar çerçevesinde benzer yahut farklı olarak pek çok şekilde ifade edilebilmektedir. Sözü edilen bu tanımlardan birinde ise teori kelimesi, deney ve gözlemlere dayalı olarak ve de sınanabilir olgulardan yola çıkarak yapılmakta olan yasalardan yahut yasaya benzer genellemelerden ibaret olan bir sistem şeklinde açıklanır; fakat söz konusu sosyal bilimlerde olduğu vakit doğa bilimlerinde olduğu gibi katı bir şekilde sınanabilirlik sürecinin mümkün olamayacağı ortaya çıkmaktadır. Bu sebepten ötürü, uluslararası politikada teorinin ‘mantıksal ve de içsel bir tutatlılığa sahip bir bütün olarak bir araya gelen, betimleyici yapıda, birbirleri ile korelatif yahut nedensel boyutta ilişki içinde olan ve ihtimaliyetçi anlamda açıklayıcı bilgiler kümesi’ şeklinde tanımlamasının yapıyor olması çok daha mantıklı gelmektedir (Sancak, 2016: 19).

Kuramların neredeyse hepsi geliştirilmiş oldukları dönemi ve bu döneme ilişkin koşulları yansıtır ve kendilerinden önce ortaya atılmış olan kuramlar noktasında onlarda var olan noksanların giderilmesi, giderilemediği noktada ise bundan kaynaklı ortaya çıkan ihtiyaçların kendilerinden sonraki kuramlara yönelik yeni bir başlangıç oluşturacak olması sebebi ile Demir ve Varlık (2013), bu kuramların hem eleştirilere maruz kalmalarına hem de bir anlamda başlangıç oluşturmalarına dikkat çekmektedirler. Aynı zamanda bilimsel bir kuramın kabul görür ölçüde olabilmesi için korelasyon, açıklayıcılık ve betimleyicilik gibi belli bir takım özelliklere sahip olmasının önemine de vurgu yaparlar.

Uluslararası İlişkiler teorileri noktasından bakıldığında, teorilerin bizatihi kendilerini anlayabilmek için onların neye ilişkin teori ürettiklerinin bilinmesi gerektiği öne çıkmaktadır. Yurdusev (2005)’e göre uluslararası ilişkiler disiplininin içeriğine, disiplinin birincil öncülü ulus-devletlerin yanı sıra diğer unsurların da dahil ediliyor olması gerektiği,

sürece ilişkin toplumsal gerçekliğin çok boyutluluğuna vurgu yaparken diğer yandan ise bahsi geçen bu toplumsal gerçekliğin teorilerce inşa edildiği gerçeğini de ortaya koymaktadır.

Teorilerin geneline ilişkin bir tespit yapılacak olur ise, uluslararası sistem içerisinde bu kuramların, gücün analizi noktasında göstermiş oldukları başarı ölçüsünde kendinilerini göstermeleri dikkati çeker. Öyle ki güç mücadeleleri açısından bakıldığında insanlık tarihinin, birinin diğerinin oluşmasına sebebiyet verdiği, birbirinin devamı olan, birbirini büyüten yahut sona ermesine sebebiyet veren çatışma ve sulh ortamlarında işlediği gözlenir. Demir ve Varlık (2013), buradan yola çıkarak gücün oluşumunun, paylaşım ve dağılımının özetle güç ilişkileriyle belli bir yapıya bürünen siyasi oluşumların sonucu olarak bir genel teorinin kapsayıcı ve anlaşılması kolay nitelikte olması gerektiğine dikkati çekmektedirler.

Uluslararası sisteme ilişkin görüşlerin belirtildiği uluslararası ilişkiler teorilerinde, disiplinin belki de en temel kavramı olan ‘güç’ pek çok boyutta ele alınıp incelenmiştir. Kimileri bu inceleme süreci içerisinde güç kavramını kendi teorilerinin merkez odağı yaparken kimileri ise nispeten daha az önem atfetmişlerdir ve Sancak (2016)’a göre disiplin içerisinde gücün önemi genel itibarıyla yadsınmamış fakat kavrama yüklenilen anlam noktasında fikir ayrılıkları gözlenmiştir.

1.1.1.1.Realist Teoride Güç

Uluslararası ilişkiler çerçevesinde inceleme altına alınan her bir kuramsal akım, kendi perspektifinden bir güç kavramsallaştırması geliştirmiş olup geliştirilen bu çok çeşitli kavramsal tanımlar noktasında güce yönelik belki de en yakın tasvir realist çerçevede yapılmıştır. Doğan ve Kavak (2015)’a göre buna sebep, uluslararası ilişkiler disiplininin hem uygulamada hem de disipliner boyutta siyasi yapılanmayı ve dünyayı kavrama noktasında tercih etmiş olduğu yöntemler ve bu tercihlerin doğurmuş olduğu rollerden ileri gelmektedir.

Güç kavramını literatüre kazandıran ve ona en büyük önemi atfeden teori olması sebebiyle Sancak (2016), farklı adlandırmaların yapıldığı realizmi disiplin içerisinde en kabul görür teori olarak niteler. Realist perspektiften yorumlanan dünya motifi, kurallar kaideler noktasında pek fazla kabul görür nitelikte olmasa da ortaya atılan ve savunulan savlarla sistemsel işleyiş arası ortaya çıkan uyum görüşü, kabul edilebilirlik noktasında güçlü kılmaktadır.

Modern Uluslararası İlişkiler sistemi içerisinde, I. Dünya Savaşı sonrası disiplinin hâkim görüşü olan idealist görüşün, II. Dünya Savaşını öngörememiş yahut önleyememiş olmasının ardından anarşik yapıya sahip uluslararası sistemin ve politikanın nasıl ve ne şekilde düzenli bir hâle sokulacağı ve evrileceği, aynı şekilde bireyler ve devlet özelinde de yapının nasıl dönüştürülebileceği tartışmalarını barındıran ‘Birinci Büyük Tartışma’da liberal bakış açısına yönelik olarak geliştirilen eleştiri şeklinde ortaya çıkmış olan realist görüş, Aydın (2004)’a göre, Uluslararası İlişkiler yazınına hâkim olan idealist görüşü uluslararası siyasetin esas yapısal oluşumunu anlayamamış olması sebebi ile eleştirmiştir.

Sistemi güç mücadelesine dayandırarak açıklayan realistler, sistemin işleyişini ise insan doğasına dayandırır. Realistlere göre birey, doğasından ötürü hırslı, bencil ve de aç gözlü bir varlıktır ve yalnızca kendisini düşünür. Doğasının bir gereği olarak içinde bulunduğu çevre üzerinde egemenlik sağlayabilmek adına her daim güç elde etme isteği içerisinde. Bireylerden oluşan devletler de tıpkı insanlar gibidirler. Bu doğrultuda devletler de yalnızca kendilerini düşünmekte ve gücü elde etme arzusu taşımaktadırlar. Herhangi bir üst otoritenin ve bu doğrultuda haklı ve haksızın ayırımına varabilecek tarafsız bir hakemin olmadığı bir ortamda devletler varlıklarını daim kılabilmek için gücü elde bulundurmaya ihtiyaç duyarlar. Tam da bu yönünden ötürü anarşik bir yapı teşkil eden uluslararası sistem içerisinde her bir devlet evvela kendi güvenliğini sağlama ve sürdürme zorunluluğu içindedir ve bu bağlamda geçici nitelik taşıyabilecek ittifakların oluşabileceği gözlenir. Özdemir (2008)’e göre, klasik realizmde ise güç kavramı siyaseten caydırıcılık kabiliyeti olarak ifade edilir ve güç konusunda askeri gücün baz alınıyor olmasındaki amacın buradan kaynaklandığı söylenir. Buradan hareketle, güç aracılığıyla ulusal çıkarın kavramsal tanımlamasının altında ise gücün özünde caydırıcılığı barındırıyor olduğunun yattığı görülür. Öte yandan Aydın (2004) ise, klasik realizmin temel aldığı güç politikası düşüncesinin sahip olduğu tutucu yapının eleştirilere açık olduğunu belirtir. Böylelikle, asıl eleştiri noktasının temel itibarıyla genel bir teori oluşturma hususunda güç kavramının yetersiz oluşu/kalışı olduğu gerçeğinden ortaya çıktığı görülür ve teorileşme noktasında realist isimlerin kavramı yeterince açıklığa kavuşturmamış olmaları ile güce ilişkin her bir detayın izafi olarak yorumlanıyor olması sorunsal göze çarpar.

1950’li yıllara doğru, klasik realist anlayışa yönelik eleştiriler gün yüzüne çıkmaya başlamıştır ve bunların başında ise davranışsalcılar yer aldığı gözlenmiştir. Davranışsalcılar eleştirilerini ağırlıklı olarak metodolojik bağlamda yapmış ve doğa bilimlerinde uygulanmakta olan yöntemlerin sosyal bilimlerde de uygulanabileceği

yönünde görüşler ileri sürmüşlerdir. Bu bağlamda Sancak (2016), klasik realizmin, devletlerin davranışlarının insan doğasına dayandırılarak açıklanıyor olmasına ilişkin yaklaşımlarının bilimsellikten uzak olduğu öne sürülerek eleştirilere maruz kaldığını ifade eder.

1.1.1.2.Liberal Teoride Güç

Uluslararası ilişkiler özelinde güç temelli yapılan açıklamalarda her ne kadar realist kuram çok daha fazla öne çıkmış olsa da bu yaklaşımın açıklama noktasında yetersiz kaldığı unsurların varlığı da aşıkardır. Küreselleşme olgusu belki de bunlardan en önemlisini teşkil etmektedir; zira serbest piyasa şartlarının genişleme yaşayarak, ticaret ve bilgi alışverişinin temel çıkış noktasını oluşturduğu muhtelif siyasi, kültürel ve iktisadi unsurların dünya çapında kolaylıkla dolaşıma girebilmesine olanak tanıyan küreselleşme fenomeni, güç olgusunun bizatihi kendisinin ve algılanışı üzerindeki etkilerin Uluslararası İlişkiler teorileri noktasında derinden bir etki yaratmasına sebebiyet vermiştir. Doğan ve Kavak (2015), realist kuramcılar için gücün, daha çok askeri güce karşılık gelen sert güçten ibaret olduğunu, diğer yandan liberal kuramcılar için ise güce bakışın yumuşak güçten ibaret olduğunu ifade ederler.

Esas itibari ile ise Klasik Liberal teorinin, uluslararası ortamın belli bir takım yaptırımlarla düzenlenebileceğine, ‘Görünmez El’ kuramında da olduğu gibi temelde var olan öğelerin mevcut ortamı kaostan kurtarabileceğine ilişkin varsayımına dayandığı görülür ve Demir ve Varlık (2013)’ın, bu kuramdan yola çıkarak kuvvete başvurma nedenlerinin, kuvvet kullanımının önüne geçecek uluslararası kuruluşların ve hukuk kurallarının tesis ediliyor olması hâlinde ortadan kalkabileceğini ifade ettikleri gözlenir. Bu doğrultuda devletlerin, girecekleri karşılıklı ilişkilerde birbirlerine yönelik taleplerini karşılama noktasında gücü bir çözüm yolu olarak tercih etmeyip barışçıl öğelerin üzerinde durup uyguluyor olmaları gerektiğinin altı çizilmiştir.

Liberal teori savunucuları, uluslararası sistemin anarşik yapısını kabul ederek realistler ile örtüşmekte iken sistemsel risklere ilişkin sunulan çözüm önerileri noktasında ayrışma yaşarlar. Uluslararası sistem içerisinde işbirliğinin uygulanabilirliğini savunarak sistemin evrensel değerler aracılığıyla işletilebileceğini öne süren liberallere göre bu durum diğer yandan askeri güç uygulamalarının da önemini azaltmaktadır. Doğan ve Kavak (2015) buradan hareketle, yumuşak güç imkânlarının kısıtlı olmasının liberal teorisyenleri gerçeği anlamaktan uzaklaştırdığını ortaya atarlar.

Realist kuram, uluslararası alanda herhangi bir aktörün kaybediyor oluşunun bir başka aktörün kazanmakta olduğu anlamına geleceğine vurgu yapar. Bu ifadeden hareketle, sistem içerisinde yalnızca bir tarafın kaybediyor oluşu ile bir diğer tarafın kazanç elde edebileceği ortaya çıkar. Liberaller ise, devletlerin kendi çıkarları doğrultusunda ekonomik işbirlikleri yürütüyor olmalarının kendi menfaatlerini muhafaza edebilecekleri anlamına geleceğine ilişkin iddia öne sürerler. Bu şekilde yürütülebilecek işbirlikleri vasıtasıyla ortak hareket eden katılımcı devletlerin her biri kazanç elde edebileceklerdir. Kısaca, güç noktasında realistler askeri güce, liberaller ise devletlerin mevcut iktisadi güçlerine önem atfedip dikkat çekmektedirler. Neoliberalere göre ise güç kavramı, başka devletlerin izlemekte ve yürütmekte oldukları politikaların ortaya çıkardığı maliyetlerden, değişim gösteren davranışlar aracılığı ile uzaklaşarak kendi istediklerini gerçekleştirme şeklinde bir tanımlamaya bürünmektedir. Sancak (2016)'a göre, neorealistlerce öne sürülen 'başkalarının yetenekleri karşısında özerklik' ifadesini barındıran güç tanımı ile neoliberallerin yapmış oldukları bu tanım arasında ciddi bir farkın olmadığı iddia edilir. Benzer yapıdaki durumların ifade edilmesi noktasında farklılaşabilen kavramlar kullanılsa da sonuç değişim göstermemektedir: zira neoliberaler tarafından bağımlılık derecesi şeklinde ifade edilen durum, neorealistler tarafından hareket noktasında serbesti şeklinde açıklanmaktadır. Her iki kuramın güce ilişkin birbirlerinden ayrıştıkları nokta daha çok gücün unsurlarına ilişkin olarak kendini göstermektedir. Neoliberaler, realistlerde olduğu gibi askeri ve ekonomik unsurların oluşturduğu sert güç araçlarının aksine, kültürel, siyasi ve benzeri unsurların var olduğu yumuşak güç unsurlarına ağırlık verip bunları ön plana çıkarmaktadırlar; fakat bu durum güç unsurlarının reddediliyor olduğu algısını yaratmamalıdır. Her ne kadar sistemik, dolaylı yahut yumuşak unsurları barındırıyor olsa da en nihayetinde neoliberallerin güce atfettikleri anlam ve yükledikleri misyon realistlerinkinden çok da farklı değildir. Farklı unsurlara yönelik öncelik tanınıyor olmasına karşın her iki teori de arzu edilen amaca ulaşma noktasında güç kavramının önemini kabul etmiş durumdadır.

1.2.GÜCÜN BİLEŞENLERİ

Uluslararası ilişkilerde kimi ülkeler için büyük güç, süper güç gibi ifadelerin kullanılıyor olması sözü edilen bu ülkelerin ellerinde bulundurdıkları ulusal güç unsurlarının değerlendirilmesi ile mümkün hale gelmektedir. Geleneksel anlayış doğrultusunda hangi ülkenin büyük güç, hangisinin diğerlerine göre daha güçlü olduğu yönünde yapılan değerlendirmeler o ülkelerin askeri kapasitelerinin göz önünde bulundurulması ile mümkün olmaktadır; fakat zaman içerisinde gelişen teknoloji yeni güç

unsurlarının ortaya çıkmasını sağlamış ve mevcut güç hiyerarşilerinde değişikliklerin yaşanmasına sebebiyet vermiştir; öyle ki sistem içerisinde sürekli olarak bir değişim yaşanmakta olup bu süreç içerisinde kimi unsurlar önem yitirmiştir, diğer taraftan ise iletişim ve bilgi teknolojileri noktasında ise yeni ve farklı unsurlar sisteme dahil olmaya başlamıştır. Yüzyıllar evvelinde askeri kapasitenin varlığı, bir ülke açısından güç unsurları içerisinde en önemli unsur niteliği görmekte iken zaman içerisinde buna yenilerinin eklenmesi ile günümüzde çok daha farklı bir durumla karşı karşıya kalınmıştır. Aynı şekilde, günümüz dünyasında bilgi, güç unsuru olma noktasında çok büyük bir önem teşkil etmekte iken yüzyıllar evvelinde böylesi bir durumun varlığından bahsetmek olası bile değildi. Sancak (2016), güç unsurlarının dinamik olduklarını ve bu sebepten ötürü olarak da sürekli bir değişim ve dönüşüm geçirdiklerini öne sürer. Bu sebeptendir ki yapılmakta olan değerlendirmeler mutlak gerçekleri değil bugünün verileri doğrultusunda elde edilen bulguları ortaya çıkarmaktadır.

Değişken ve sabit nitelikler gösteren güç unsurlarının arasındaki farklılık ise, hissedilebilir ölçüdedir fakat çok fazla belirgin değildir. Örneğin sabit nitelikli unsurlardan biri olan coğrafi güç, değişmeyen unsurları bünyesinde barındırmasına karşın jeopolitik değer, dönemsel özellikler noktasında farklılık arz edebilmektedir. Buradan Güner (2018), güç unsurlarının değişken ve sabit niteliklerinin belli başlı hususlar dışında genel bir değerlendirmeye tâbi tutulamayacağını, buna sebep olarak da bunlardan bir kısmının pasif unsurlardan oluşurken diğerlerinin aktif unsurlardan oluştuğunu belirtir. Buradan hareketle, güce ilişkin hali hazırda birikmiş mevcudiyetin yoklanmadıkça, değerlendirilmedikçe ölçülmesinin mümkün olmayacağı gerçeği ortaya çıkmaktadır.

Devletlerin bireysel çıkarları doğrultusunda ve istediklerini elde edebilmek amacıyla her daim güce ihtiyaç duyduklarını daha önce de belirtmiştik. Bu doğrultuda, ihtiyaç duyulan bu gücün, onu oluşturacak yeterli kaynakların varlığı ile mümkün olacağı ve söz konusu bu ulusal gücü oluşturan birden fazla unsurun varlığının da öneminin bu noktada dikkati çekeceği görülmektedir. Sancak (2016), bu unsurlardan başlıcalarının hangileri olduğuna ilişkin fikir birliği sağlandığını fakat bunların önem konusunda nasıl bir öncelik sonralık ilişkisi içinde olduğuna dair farklı görüşlerin olduğunu ifade etmektedir. Bu noktada Sancak (2016), güç unsurlarının ele alınırken herkes tarafından kabul gören bir sıralamanın yapılamıyor olmasından kaynaklı olarak Morgenthau'nun yapmış olduğu tasnifin pek çok çalışmada referans alındığını ifade eder. Sancak (2016), Morgenthau'nun güç unsurlarını 2 başlık altında ele aldığını belirtir. Arı (2004) ise, K.J. Holsti ve Frankel gibi birçok yazarın

gücü kapasite olarak tanımladığını, Morgenthau'nun ise, bir ulusu diğer uluslar karşısında kuvvet sahibi kılan faktörler ve doğrudan ulusal güç olarak kabul edilen unsurlar şeklinde ifade ettiğini bunların ise nicel ve nitel unsurlardan oluştuğunu belirttiğini söyler. Bunlardan somut unsurlar (materyal kapasite-nicel öğeler); nüfus, doğal kaynaklar, coğrafya, ekonomik kapasite, askeri güç iken soyut unsurlar (materyal olmayan kapasite-nitel öğeler); ulusal moral, ulusal karakter, diplomasinin niteliği gibi unsurlardan meydana gelmektedir.

Arı (2004), Morgenthau'nun çizmiş olduğu bu mantık doğrultusunda, bir devletin bu unsurlara sahip olmasının tek başına yeterli gibi görünüyorsa dahi Holsti ve diğerlerine göre ise bunların güç niteliği taşıyabilmelerinin diğer devletler üzerinde etki kapasitesine bağlı olması ile orantılı olarak görüldüklerini söyler. Bir başka deyişle, bir devletin bu unsurları siyasal çıkarları doğrultusunda kullanabiliyor olması halinde bu durumun söz konusu olabileceğine dikkat çekilmektedir. Öyle ki, büyük devletler sıralaması yapılacak olduğunda burada ölçüt, geçmişte olduğu gibi günümüzde de devletlerin ellerinde bulundurdıkları reel kapasitelerinden ziyade bu unsurları dış politika amaçları doğrultusunda kullanabiliyor olmalarıdır.

Nye (2017)'a göre ise, güç kaynakları para gibi değişimi yapılabilir unsurlar değildir. Bir elde kazandırabiliyor iken diğer elde hiçbir iş görmeyebilirler. Bu da güç kaynaklarına sahip olmanın her zaman istenilen sonuçların elde edileceği anlamına gelmediğinin açık bir göstergesidir. Bu doğrultuda amaçlanan hedeflere ulaşabilmek ve var olan kaynakları potansiyel bir güce dönüştürebilmek amacı ile doğru bir liderlik ve doğru uygulanabilir stratejilerin gerekliliği öne çıkmaktadır; fakat sıklıkla stratejilerin yetersiz kaldığı liderlik noktasında ise doğru kararların alınamıyorsa oluşu dikkati çeker.

1.2.1. Materyal Kapasite

Güç unsurlarına ilişkin olarak yapılan tasnif doğrultusunda, ayrımın Morgenthau tarafından emelde iki başlık altında yapıldığı gözlenir. Bunlar somut unsurların yer aldığı 'materyal kapasite' olarak adlandırılabilir olan 'coğrafya, doğal kaynaklar, nüfus, askeri kapasite ve ekonomik kapasitedir. Bu bölümde materyal kapasite başlığı altında sıralanan unsurlar tek tek inceleme altına alınıp bu doğrultuda belli tanımlamalara gidilecektir.

1.2.1.1. Coğrafya

Devletler tarih boyunca fiziki olarak sahip oldukları büyüklükleri nispetinde değerlendirilmiş ve bu doğrultuda önem kazanmış yahut önemlerini yitirmişlerdir. Bu

sebepten bir devletin küçük olması, orta büyüklükte olması ya da süper güç olması fiziki anlamda büyüklüğünün ölçülebilirliği noktasında herhangi bir önem arz etmemektedir. Doğan ve Kavak (2015)'a göre buradan hareketle, herhangi bir devletin kendi yetkinlik alanı içerisindeki kara parçasının o devletin sahip olduğu gücünün en temel göstergesi olduğu söylenir. Diğer yandan coğrafya, yeteneklerin ölçülebilirliği noktasında da büyük önem teşkil etmektedir. Geçmişten günümüze değin büyük kara parçaları, kimi bölgeler açısından doğal kaynaklar noktasında verim sağlamış, diğer yandan nüfus açısından da yoğunluğa sebebiyet vermiştir. Böylelikle hem tarımsal alanda verim elde edilmiş, hem de endüstriyel anlamda artan oranda bir verimlilik gözlenmiştir. Tüm bunlar ışığında, ülkelerin sahip oldukları topraklarının fiziki büyüklüklerinin, dünya üzerinde bulundukları konum, ülkenin büyük dağlarca kuşatılmış olması, geçit vermez ormanların mevcudiyeti yahut ada ülkesi olması hasebiyle ülke açısından büyük avantaj doğurabildiğine tanık olunmuştur. Örneğin Amerika'nın kıtasal anlamda yaşadığı genişliğin ve okyanuslarla çevrili olmasının ABD'nin dünya üzerindeki konumunu belirleyen önemli bir faktör olduğu bilinmektedir.

Coğrafya ve topografya özellikleri, geçmişten günümüze ülke açısından önemli bir kapasite ve güç unsuru olarak dikkate alınmaktadır (Arı, 2004: 125). Öyle ki, büyük bir kara parçasına sahip olmak, devletin başka bir devlet tarafından işgaline set çekmek anlamına gelmektedir. Örneğin 1990 yılında yaşanmış olan Körfez Savaşında, Kuveyt'in coğrafi anlamda geniş olmaması, küçük ve dar bir kara parçasına sahip olması bu noktada Irak'ın işini kolaylaştırıcı bir unsur olmuştur.

Coğrafyanın savaş teknolojisi, haberleşme ve ulaşımda yaşanan gelişmeler sonrası eski önemini yitirdiğini öne süren Arı (2004)'ya göre, sırf bu sebepten ötürü coğrafyanın yüzyıllar öncesinde sahip olduğu önem, günümüz dünyasında geçerliliğini korumamaktadır; fakat bu duruma Amerika özelinde bakıldığında, yıllar öncesinde diğer kıtalardan okyanuslar vesilesiyle ayrılmış olan ABD ile günümüzde yükseliş göstermekte olan Çin gibi bir devletle ortak kara sınırına sahip ABD arasında fark olacağı göz ardı edilmemelidir. Benzer şekilde İngiltere'nin ve İtalya'nın uluslararası sistem içerisinde coğrafi anlamda göstermiş oldukları stratejik önem, güç dengesi sisteminde dengeleyici devlet rolünün layıkıyla yerine getirildiğini göstermektedir.

Ulusal gücün dayanağı sayılan ve en istikrarlı unsur olarak görülen coğrafyaya ek olarak, Doğan ve Kavak (2015)'a göre, bir ülkenin dünya üzerindeki konumunun sağlamış olduğu jeopolitik önem de güç unsurlarından biri olarak dikkati çekmektedir. Jeopolitik,

siyasi coğrafyayı tanımlamada kullanılan bir kavramdır. Örneğin Türkiye topraklarının Avrupa ve Asya kıtalarında yer alıyor olması ülkenin jeopolitik önemini artırmaktadır. Bu anlamda Türkiye, coğrafi konumu gereği bir yandan Avrupa, bir yandan Balkan, bir yandan da Ortadoğu ülkesi olma niteliği taşımaktadır.

1.2.1.2.Doğal Kaynaklar

Coğrafya ile ilintili olan ve önem arz eden unsurlardan bir diğeri doğal kaynaklardır. Bir ülkenin kapasitesi açısından, önemli doğal kaynaklara ve verimli topraklara sahip olması gücün somut bir unsuru olarak dikkate alınmaktadır. Morgenthau, devletler temelinde ve gücün belirleyiciliği noktasında doğal kaynakların görece istikrarlı bir faktör olduğunu ve doğal kaynaklar içerisinde, belki de en elzem olanın gıda ihtiyacının karşılanabiliyor olmasının geldiğini ifade eder. Bu anlamda kendi kendine yeterli sağlayabilen bir ülke, bu yeterliği sağlayamayan ve dahi dışa bağımlı olan ülkelere nispeten üstün konumdadır. Buradan hareketle Arı (2004), bir ülkenin sürekli olarak gıda sıkıntısı yaşıyor olmasının o ülkenin uluslararası arenada ve dış politikada zafiyet gösterdiğini ve eksiklik yaşadığını ifade eder. Sancak (2016)'a göre ise, günümüz dünyasında ekonomik anlamda kısıtlılığın yaşanmıyor oluşu ihtiyaç dahilinde olan gıdaların ithalat yoluyla karşılanıyor olmasını sağlamasına karşın, herhangi bir savaş yahut bu varlıklar üzerinde yapılacak olan ambargo halinde bu teminin sorun teşkil edebileceği ortaya çıkmaktadır. Tarihsel süreç içerisinde bilhassa savaş dönemlerinde rastlanılan bu gibi durumlar ve bu tarz sıkıntılar kendi kendine yetebiliyor olmanın önemini bir kez daha gözler önüne sermiştir. Gıda alanında kendi kendine yetebiliyor olma, nüfus ve gıda kaynaklarının birbirlerini ne derece dengeliyor olduğunu gösterme konusundaki önemini böylelikle bir kez daha gözler önüne sermiştir.

Doğal kaynakların bir diğer bileşeni olan ham maddelere baktığımızda, bunların öneminin ise yalnızca savunma sanayi açısından değil endüstriyel anlamdaki refah boyutunda da kendini gösterdiği gözlenir. Özellikle enerji alanında dikkati çeken petrol ve doğal gaz gibi kaynaklar, 20. yüzyılın ilk yarısının bitimi ile stratejik bakımdan büyük önem arz eden ürünler olma niteliği kazanmaya başlamışlardır. Bu anlamda 1973 yılında yaşanan petrol krizi, sözü edilen bu kaynakların uluslararası politikada ne derece büyük etki unsuru olabileceğini gözler önüne sermiştir; fakat ham madde kaynaklarının da süreç içerisinde değişim yaşayacak güç unsurları olduğunu da unutmamak gerekir. Örneğin farklı enerji kaynaklarının gün yüzüne çıkması ile birlikte petrol ve doğalgazda da önem kaybının yaşanabilecek olması kaçınılmaz son gibi görünmektedir. Üretim noktasında bakıldığında

ise ham maddenin, ülke açısından endüstriyel üretim devamlılığı ve kendini güvence altına alabilme hususlarında büyük öneme sahip olduğu da gözden kaçırılmamalıdır. Teknolojik ilerlemelerin de katkısıyla endüstride farklıca ham maddelerin kullanılıyor olması, bu kaynaklara sahip devletler açısından bir üstünlük sağlamıştır. Trend Analizi (2019)'ne göre, nükleer çağa adım atma beraberinde uranyuma yönelik belli oranda bir değer artışını da getirmiştir. Yıllar öncesine değin bu denli önem atfedilmeyen ve böylesine aranan bir element olmayan uranyum, devletlerin güçlerini etkileyebiliyor hale gelmiştir. Trend Analiz (2019) ayrıca, Morgenthau'nun, petrolü hem sanayi hem de savaş için kilit öneme sahip bir unsur olarak belirttiğini ifade eder.

1.2.1.3.Nüfus

Ulusal gücün önemli bir diğer nicel unsuru da nüfustur. Fakat şöyle bir açıklama getirmek bu noktada yerinde olacaktır; bir ülkenin nüfus açısından yaşamış olduğu yoğunluk onun bir o kadar güçlü bir ülke olduğu ya da olacağı anlamına gelmemektedir; ama bir diğer yandan büyük güç olabilme noktasında gerekliliklerden bir tanesi nüfus bakımından yeteri çoğunluğu sağlayabiliyor olmaktan geçmektedir. Örneğin, askeri ve ekonomik güç oluşturabilme noktasında en temel dayanaklardan bir tanesi kalifiye eleman ihtiyacının nüfus yoğunluğu ile doğru orantılı olması hususudur; fakat bu noktadaki ince ayırım, aşırı nüfus yoğunluğunun, ülkesel kalkınma ve ekonomiye ket vuracağı gerçeğidir. Bu durumun belki de en aşikar örneği, Hindistan'dır. Ülke dünyanın en kalabalık ikinci ülkesi olmasının yanı sıra dünya üzerindeki en büyük dördüncü ekonomisi olma özelliğine de sahiptir. Fakat diğer yandan Doğan ve Kavak (2015)'a göre, ülkenin yaşamakta olduğu nüfus artışı ve yoğunluğu sebebiyle, kişi başına düşen milli gelir noktasında ülke, sıralamalarda en gerilerde seyretmektedir.

Bir ülkenin coğrafi anlamda sahip olduğu büyüklük ne kadar önem arz etmekte ise, insan kaynağına sahip olması da bir o kadar önem arz etmektedir. Bu noktada sayısal çoğunluğun yanı sıra, bu sayısal çoğunluğu oluşturan bireylerin yaşları, bölgesel dağılımları ve nitelikleri de güce etki eder konumdadır. İnsanların sahip oldukları kimi yetenekler eğitim ile birleştiği vakit ülkenin askeri, kültürel ve ekonomik gücüne katkının sağlandığı gözlenir. Diğer yandan ise, sürekliliğin sağlanabiliyor olması açısından doğum oranları da büyük ölçüde önem arz etmekte iken, iş gücü piyasasında aktif olarak çalışmakta olan nüfusun total nüfusa kıyasla ölçülebilir kriterler çerçevesinde daha baskın olduğu da dikkatlerden kaçmamalıdır. Buradan hareketle hükümetler, nüfus politikalarına daimi bir

ilerleme ve gelişme sağlayabilmek adına büyük önem atfetmektedirler. Günümüz dünyasında ise ölçülebilirlik noktasında ülkeler değerlendirilmeye alındığında; 2018 rakamlarına göre Çin'in 1 milyar 414 milyonu aşkın nüfusu ile dünya sıralamasında ilk sırada yer aldığı görülür, onu 1 milyar 352 milyonluk nüfus ile Hindistan, hemen ardından 326 milyon 579 bin ile ABD, sırası ile 266 milyon 566 bin ile Endonezya, 211 milyon 739 bin ile Brezilya, 202 milyon 481 binlik nüfus ile Pakistan, 197 milyon 295 bin ile Nijerya, 166 milyon 846 bin ile Bangladeş, 146 milyon 877 bin ile Rusya ve 131 milyon 632 bin ile Meksika takip etmektedir (Wikiwand, 2018). Dünya sıralamasında ilk onu oluşturan liste bu şekilde sıralanmış olup, nüfusun niceliksel yoğunluğunun dünya üzerinde büyük güç olma noktasında ciddi önem arz ettiği de böylelikle gözlemlenmiş olmaktadır; fakat bu gerçeklik her daim doğru orantı ile sonuç vermemektedir.

Diğer yandan, artık devletlerin nüfus büyüklüklerinden çok nüfusun eğitim düzeyi ile daha fazla ilgileniliyor olduğu da bilinmektedir. Ülkelerin kalkınmasında, yeni teknolojilerin üretilmesinde ve mevcut teknolojilerin kullanılabilmesinde eğitilmiş insanın varlığı büyük ölçüde önem arz eder hâle gelmiştir. Aksi halde kalabalık bir nüfusa sahip olmak, yeterli üretim kapasitesini elinde bulundurmayan ve gereksinimlerinin büyük bir bölümünü dışarıdan karşılamak zorunda kalan ülkeler açısından nüfus dışı bağımlı hale gelmenin önemli bir nedenini teşkil ettiğinden bu durum ülke bakımından ciddi bir güçsüzlük unsuru olarak ortaya çıkacaktır. Bu sebepten ötürü artık günümüzde ülkeler 'besleyebilecek kadar çocuk' sloganıyla doğum oranlarını kontrol altına almaya yönelik eylemlerde bulunmaktadır; zira bir ülkedeki mevcut nüfusun sağlıklı gelişimi, doğum ve ölüm oranları arasında sağlanacak olan bir dengenin varlığı ile mümkün kılınabilmektedir. Ek olarak bir ülke nüfusunun sağlıklı olup olmaması, bebek ölüm oranlarına ve ortalama yaşam süresine bakılarak tespit edilebilmektedir. Bunun haricinde, ülke nüfusunun gençlerden müteşekkil olup olmaması da nüfusun kalitesi açısından göz önünde bulundurulacak ölçütler arasında yerini almaktadır (Arı, 2004, 131-132).

1.2.1.4.Askerî Kapasite

Uluslararası ilişkiler noktasında askeri güç olgusu, en son başvurulacak çare olarak görülmesi açısından sürece ilişkin belirleyici bir unsurdur ve devlet gücünün en kritik ögesidir. Diğer yandan ulusal gücün hesaplanabilirliği noktasında büyük ordulara sahip olma çok büyük önem taşımaktadır. Fakat bu kapsamda, sayısal anlamda en büyük orduya sahip olmak dünya üzerinde en güçlü devlet olmanın bir göstergesi değildir. Buradan

hareketle Sağlam (2014)'a göre, uluslararası sistem içerisinde etki gücüne sahip olabilmek için büyük çaplı ordulara sahip olmak her zaman söz sahibi olabilme imkanı sunmamıştır ve sunmamaktadır. Eğer ki böyle bir doğru orantının varlığından söz edilebilecek olsa idi, dünya tarihi çok güçlü ordulara sahip olmalarına karşın istenilen zaferi elde edememiş devletlere tanıklık etmiş olmazdı.

Realist yaklaşım çerçevesinden bakıldığında, bir ulusun gücünün en önemli unsur olarak nitelendirilen askeri kapasite ile özdeşleştiriliyor olduğu gözlenir. Öyle ki bu kuram doğrultusunda bir devletin en nihai amacı varlığını sürdürebilmek ve mümkün olduğunca elinde var olan gücünü artırabilmektir. Arı (2004) bu durumu, böylesi bir ortam içerisinde devletlerin yegâne meselelerinin güvenliklerini sağlayabiliyor olmalarından ötürü, hedeflerine ulaşabilme noktasında askeri güce ihtiyaç duydukları ve dahi onlar için askeri kapasitenin olmazsa olmaz olduğu şeklinde ifade etmektedir.

Herhangi bir ülkenin sahip olduğu askeri gücünden söz edileceği vakit her ne kadar sayısal verilerin göz önünde bulundurulması gerekse de sayıyla ifade edilemeyecek kapasitelerin varlığının da yok sayılmaması gerekmektedir. Öyle ki askeri kapasite teriminin kullanılacağı vakit askeri hazırlık derecesi ifadesinin de kullanılıyor olması tam da bu anlayışın bir sonucudur. Askeri hazırlık derecesinin unsurlarına bakıldığında ise askeri teknolojinin varlığı dikkati çeker; zira tarihsel süreç içerisinde pek çok savaşın sonucunu, sahip olunan silahlarda yaşanan teknolojik bakımdan üstünlük belirlemiştir. Tüm bu unsurlara ek olarak askeri gücün bir diğer önemli bileşeninin askeri liderlik olduğunu da eklemek gerekir. Bu noktaya kadar sıralanan imkânlar, özünde bir potansiyelin varlığını ortaya koymaktadır ve bu imkanların etkin bir güce dönüştürülebiliyor olması ancak stratejik ve taktiksel boyutta yeteneğe muktedir askeri liderlerce sağlanabilmektedir. Sancak (2016)'a göre askeri liderliğin önemi, tarihte meydana gelmiş pek çok savaşta gözlemlenilip teyit edilmiştir. Sonuç itibarıyla, zaman ve şartlar noktasında önemi değişim gösterse de askeri kapasitenin gücün unsurları arasında halen en önemli unsur olarak varlığını koruduğunu kabul etmek gerekmektedir.

1.2.1.5.Ekonomik Kapasite

Ekonomik kapasite Sönmezoğlu (2005)'na göre, maddi kapasite ölçümünde birinci sırada yer alan iki öğeden biridir. Bir diğeri ise askeri kapasitedir. Askeri bakımdan önemli bir kapasiteye sahip olmanın ise tatmin edici bir ekonomik kapasite ile sağlanabileceği söylenir. Ekonomik kapasitenin ölçümünde ise kullanılacak en uygun birim Gayri Safi

Milli Hasıla (GSMH)'dır.

Ülkesel anlamda ekonomik kapasite denildiğinde, günümüz dünyasında öncelikli olarak ülkenin endüstriyel durumu göze çarpar. Öyle ki Arı (2004)'ya göre, bir ulusun ihtiyaç dahilinde bulunan hammaddelere sahip olması, bu anlamda endüstriyel gücün varlığını beraberinde getirmiyorsa sonuç istenilen oranda etki göstermemektedir ve bu durumu Kongo'nun uranyuma sahip olması ile ABD'nin uranyuma sahip olmasının aynı şey olmaması gerçeği ile örneklendirmektedir. Bu anlamda büyük devletlerin değerli madenlere sahip olmaları, ülkesel gücü artıran bir unsur olarak görülür. Bundan sebeptir ki, devletlerin güçlü yahut büyük olarak nitelendirilebilmelerinde endüstriyel kapasite ve teknolojik gelişmişlik önemli birer faktör olarak öne çıkmaktadır.

Günümüz dünyasında ulusal gücün en önemli belirleyici unsurunun ekonomi olduğu aşikar bir gerçek olarak varlığını korumaktadır; fakat istikrarlı ve tutarlı bir ulusal strateji belirleyip mevcut insan kaynaklarını geliştirebilen ve ekonomisini güçlendirebilen ülkeler, ulusal güçlerini büyük yahut küresel güç olmaya yakın bir sınıflama içine sokup bu doğrultuda ilerletme şansı yakalayabilmektedirler. Bunu sağlayabiliyor olmanın en elzem ön koşulunun ise dünya sahnesi üzerinde ötekileştirici ve saldırgan bir ülke profili çizerek değil, kapsayıcı ve uzlaştırmacı bir ülke görüntüsü oluşturarak ve de iyi yetişmiş insan varlığının, teknolojinin ve sermayenin ülkeye girebilmesini sağlayarak mümkün kılınabilir olduğu bilinmektedir. Yılmaz (2008)'a göre ise, sayılan tüm bu unsurların yanı sıra ülkenin büyüklüğü ve mevcut nüfus potansiyeli de bu anlamda göz önünde bulundurulması gereken faktörlerdir.

Diğer yandan Doğan ve Kavak (2015), modern dünyanın ulaşım ve iletişim teknolojilerinin, ağır sanayideki gelişimi ulusal gücün elzem bir unsuru haline getirdiğini ve böylelikle endüstriyel kapasitenin ulusal güç üzerinde bir etkiye sahip olma potansiyeli yakaladığını ifade ederler. Belli bir takım ham maddelere sahip olmanın tek başına bir anlam ifade edemeyeceğini de vurgulayan bu isimler, bu ham maddelerden endüstriyel amaçlar doğrultusunda fayda sağlanabileceğine de vurgu yaparlar.

1.2.2. Materyal Olmayan Kapasite

Güç unsurlarına ilişkin yapılan tasnifin ikinci ayağını oluşturan materyal olmayan kapasite (güce ilişkin soyut unsurlar); ulusal moral, ulusal karakter, diplomasi yeteneği, hükümetin niteliği gibi unsurlardan meydana gelmektedir. Bu bölümde, materyal olmayan

kapasite başlığı altında belirtilen bu unsurlar tek tek ele alınacaktır.

1.2.2.1.Ulusal Moral

Ulusal gücün diğer unsurlarına nispeten çok daha değişken bir yapıda olan gücün soyut unsuru ulusal moral, bu değişken yapısına rağmen diğerlerinden önem noktasında daha az ölçüde öneme sahip değildir. Ulusal moral denildiğinde akla bir ulusun, hükümetinin uygulamış olduğu politikalarını savaş yahut barış dönemlerinde destekliyor olma hususunda gösterdiği kararlılık ölçüsü gelmektedir. Bu anlamda ulusal moralin, bu tarz süreçlerde yüksek tutuluyor olması hükümet iç ve dış politikaları ile yakından bir ilişki içindedir. Keyik ve Erol (2019)'a göre bu durum, iç politikada yaşanan ya da yaşanma ihtimali olan sorunların ve ayrışmaların dış politikayı doğrudan etkileyebilme kapasitesine sahip olması ile ilgilidir. Bununla doğru orantılı olarak, iç politikada gözlenen birlik, beraberlik ve kararlılık ülke dış politikasına olumlu yansıyacak ve bu oranda olumlu katkılar sağlayacaktır. Özellikle savaş dönemlerinde ya da ülkenin içinden geçmekte olduğu sıkıntılı süreçlerde ulusal moral kendini göstermekte ve ulusal güç üzerinde olumlu etkiler yaratmaktadır. Fakat her bir ulusun moralinin düşme eşiği farklıdır. Bazı uluslar yaşadıkları muhtelif olumsuzluklardan (savaşlar, ağır yıkımlar, açlık, yokluk vb..) ötürü moralman yıkılabilmekte iken bazıları ise bu gibi durumlardan ötürü herhangi bir moral kaybı yaşamayabilmektedir.

Kimi yazarlarca siyasal kültür olarak da ifade edilen bu unsur, bir ulusun sahip olduğu tarımsal ve endüstriyel üretimini de etkiliyor olabilmesinin yanı sıra hükümetler arası ilişkiler ve ordu boyutu dahil neredeyse her konuda etkisini göstermektedir. Arı (2004) bu durumu, ulusal moralin varlığı yahut eksikliğinin çeşitli buhran dönemlerinde ya da ulusal varlığın sürekliliği noktasında elzem kararların alındığı dönemlerde daha fazla önem arz ettiğini ifade ederek açıklar.

Ulusal moralin ölçüsü üzerinde etki gücüne sahip pek çok unsur bulunmaktadır. Bir ulusun toplumunu ortaya koyan kesimlerin herhangi birisi kendisini bu toplum içerisinde ötekileştirilmiş hisseder yahut soyutlandığını fark ederse böylesi bir durum doğrudan doğruya ulusal moral üzerinde negatif etki göstermiş olur. Bu gibi durumlarda dışlanana yahut ötekileştirilen kesimlerin sayıca fazla olmaları, hükümet noktasında desteğin azalması ve dış politika alanında hareket kapasitesinin sınırlandırılması anlamına gelir. Sancak (2016) bu durumu, II. Dünya Savaşı sırasında Fransızların Almanlar karşısında mağlup olması ile direniş güçlerinin zayıflamalarına karşın, yine aynı savaşta içinde bulunulan durumun tam tersine dönmesi ile zorlanan Hitler önderliğindeki Almanların savaş sonuna dek direnmeleri

ile örneklendirir. Bu örnekten hareketle, konunun belki de yanlış yorumlanan kısmı olan devletlerin siyasal yapıları ile ulusal moral arasında doğrudan herhangi bir bağın olmadığı ortaya çıkar. Ulusal moral unsurunda nihai amaç, hali hazırda var olan hükümete ve yürüttüğü politikalara ilişkin destek sağlıyor olabilmektir ve bunun ne şekilde, hangi siyasal oluşum kapsamında yapılıp yürütülüyor oluşunun herhangi bir önemi yoktur.

1.2.2.2.Ulusal Karakter

Soyut bir kavram olmasına karşın ulusal gücün nitel bir unsuru olarak göze çarpan ulusal karakteri Doğan ve Kavak (2015)'a göre, bir birimmişçesine görmek ve o şekilde değerlendirmek doğru değildir, daha ziyade bir ulusun bireylerinin muhteva ettiği ahlaki ve entelektüel değerlerin oluşumu olarak tanımlamak daha doğru olacaktır. Bahsi geçen bu değerler ise, ulus adına adımlar atan, ulusal siyaseti belirleyip uygulayan, ülkeyi hükümet meclislerinde temsil eden ve edilenlerden tutulup üretim sürecinden tüketim sürecine değin her kesimden kişilerin etkilerini taşır.

Arı (2004)'ya göre, herhangi bir ulusun yapısal niteliğinde göze çarpan entelektüel ve karakteristik nitelikler, o ulusun diğerlerinden farklı kılınmasına nedendir ve sahip olunan bu nitelikler belli başlı felaketlerin ardından dahi varlıklarını koruyabilmiş ve dahi korumaktadırlar. Bu doğrultuda, ulusların birbirlerine kıyasla güç hesaplamalarının yapıyor olması noktasında ulusal karakter farkının da göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Bu durum her ne kadar zor ve yanıltıcı nitelikte olsa da gerekli ve önemlidir; zira bu konuda yapılabilecek en ufak bir yanlış hesap ve de tahmin, varılacak yargılarda ve ortaya konulacak politikalarda hataların oluşmasına sebebiyet verebilecektir.

Ülkelerin tarihsel süreçlerine bakıldığında, ulusal karakterin önemini ortaya koyan belki de sayısız örneğe rastlamak mümkün olacaktır. Sancak (2016), Almanların tarihte yaşamış oldukları ağır yenilgilere karşın her iki dünya savaşı sonrasında da çok kısa zamanda toparlanma yaşadıklarını ve belki de bundan ötürü dünya tarihinde önemli bir güç haline geldiklerini ifade eder. Almanların sahip oldukları bu karakteristik özelliklerinin, ulusal güçlerinin önemli bir unsurunu oluşturdukları da gözden kaçmamalıdır. Savaşlar, sahip olunan güç unsurlarına yönelik ağır bir tehdit oluşturup ve dahi ortadan bile kaldırabilme gücüne sahipken, ulusal karakter bu yok ediş sürecinde kapsam dışında kalan bir unsur olmuştur.

1.2.2.3.Diplomasi Yeteneği

Arı (2004), Morgenthau'nun ulusal gücün meydana getirilmesinde istikrarsız bir yapıda olsa dahi en önemli unsurun diplomasinin niteliği olduğu vurgusuna atıfta bulunur; zira ulusal gücü oluşturan diğer tüm unsurlar, ulusal gücün bir anlamda ham maddesi niteliği görmektedirler. Bu noktada diplomasi ise tüm bu faktörleri bir araya getirip onlara yön verir, belli başlı bir kalıba sokar ve de onları gerçek bir güç haline dönüştürür. Nihayetinde onları yalnızca potansiyel güç olarak kalma durumundan kurtarmış olur. Diğer yandan diplomasi, ulusal gücü oluşturan farklı tüm unsurların, ulusal menfaatleri ilgilendiren uluslararası boyutta meseleler vuku bulduğunda en üst boyutta etki yaratabilecek bir kimliğe dönüştürülmesi sanatı olarak da ifade edilir.

Ulusal gücün etkililiği diplomasinin niteliğinde gizlidir. Bir ülke potansiyelini diğer unsurlardaki kazanımlar meydana getirir. Doğan ve Kavak (2015)'a göre diplomasi yeteneği, ülkenin var olan bu potansiyelinin, fırsatını elde ettiğinde uygulanabilirlik noktasında önem arz etmesiyle kendini gösterir. Elde var olan potansiyel güç, karşı karşıya kalınan devlet tarafından algılanması arzu edilen şekilde algılanmayıp istenilen sonuçları da beraberinde getirmiyorsa diplomasi yeteneği ve niteliğinde sorun olduğu anlaşılır. Nitelik olarak yüksek ölçüde seyreden bir diplomasi algısı ve anlayışı, ülkesel güç kaynaklarının eksiksiz bir şekilde faydalanılmasını sağlar ve kolaylaştırır.

Diplomasi bir noktada ulusal gücün beyni olarak kabul edilmektedir. Bilhassa savaş dönemlerinde askeri liderlerin ifa ettikleri görev ve üstlendikleri sorumluluk ne derece önem arz ediyor ise, barış süreci içerisinde de diplomatların üstlendikleri görev ve sorumluluklar eş değer ölçüde önem arz etmektedir. Bu doğrultuda Sancak (2016), bir ülkenin yetiştirdiği ve sorumluluk yüklediği diplomatların yetersiz olmasının o ülke açısından ciddi bir zafiyet doğuracağını ifade eder. Bu anlamda, uluslararası alanda 'masada kaybetmek' ifadesi diplomatik başarısızlığın tanımı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum bir anlamda, savaş, çatışma, uyuşmazlık gibi konularda elde edilen kazanç unsurlarının diplomatik boyutta kaybediliyor oluşudur. Burada hükümetler sahip oldukları ulusal güçlerinin farkındalığını taşıyor olmalı ve dış politika aşamasında ülke yönetimleri ne ulusal güçlerinin ve kapasitelerinin altında ne de üzerinde davranışlar sergilememelidirler. Buradan varılan sonuç ise, elde bulunan güç unsurlarının niteliklerinin diplomatik başarıya dönüştürülmemesinin herhangi bir başarı getirmeyeceği gerçeği olmaktadır.

1.2.2.4.Hükümetin Niteliği

Nicel ve nitel unsurların yanı sıra sahip olunan ulusal gücün tamamını kullanacak ve de onu yönlendirecek olan son tahlilde hükümetlerin bizatihi kendileridir ve nitelikli bir hükümetin elindeki mevcut kaynakları doğru ve verimli bir şekilde kullanması hükümetten beklenen belki de en temel yükümlülüktür (Doğan ve Kavak, 2015, 266).

Morgenthau'ya göre bir dış politika ne kadar kusursuz çizilmiş ve uygulanmış, ne kadar kusursuz yönetilmiş ve ne derece zengin kaynaklara dayanmış olursa olsun temelinde iyi bir yönetim, nitelikli bir hükümet olmadığı takdirde hiçbir işe yaramayabilir. Nitelikli bir hükümetten beklenen, üç önemli nokta vardır; bunlar ise, ulusal gücü meydana getiren maddi ve beşeri kaynaklar ile dış politika arasında izlenmekte olan denge, bu kaynakların kendi aralarındaki denge ve izlenecek dış politika konusunda halkın desteğini kazanmış olmasıdır. Nitelik sahibi ve iyi bir hükümet, elinde bulunan güce göre ve de sahip olduğu bu güç doğrultusunda yürütebileceği sistemli bir dış politika ile ve de son kertede bu dış politikaya uygun olarak belirlenen hedeflerin ve uygulanacak yöntemlerin seçilip belirleniyor olmasına büyük özen gösterir. Kendi hali hazırdaki güçlerinin yeteceğinden çok daha düşük bir seviyede bir dış politika belirleyip izleyen devletler, uluslararası sistem içerisinde izledikleri bu yanlış yöntemden ötürü hak ettikleri yere gelemeyizler. Bu sebepten, elde bulunan ulusal gücün, mevcut dış politikanın sınırlarının çizilmesinde muktedir ve etkili olması gerekmektedir. Ulusal gücün nitel unsurlarının sonuncusu olarak değerlendirilebilecek olan hükümetin niteliği, ulusal gücün bağımsız bir gereği olarak da tanımlanabilir ve ulusal moral açısından önemli bir unsur olarak görülür. Diğer yandan sistemli bir işleyişe sahip ve nitelikli bir hükümet, ülkesel boyutta sahip olduğu güç kaynaklarını doğru bir şekilde çözümlemeli ve dış politikasını bu doğrultuda işletmelidir. Bu süreci işletirken de mevcutta sahip olduğu kaynaklar ile hedeflenen politikası arasında doğru bir denge gözetmelidir. Bu durum gerçekleşmediğinde ve ülke mevcut gücünün alt sınırında bir politika amaçladığında, bahsi geçen bu devletin uluslararası sistem içerisinde hak ettiği konuma erişmesi mümkün olmayacaktır. Sancak (2016) bu durumu, I. Dünya Savaşı sonrası ABD'nin yürütmüş olduğu dış politikası ile örneklendirir. Mevcut kapasitenin alt sınırında hedeflerin belirleniyor olması ne kadar uygunsuz ise tam tersi şekilde kapasitenin üst sınırında hedefler belirlemek de o derece yanlış ve faydasızdır. Tarihsel süreç içerisinde pek çok lider, hırslarının kurbanı olarak bu hataya düşmüş ve ülkelerini çıkmazlara sokmuşlardır.

1.3.BAŞAT ve HEGEMONİK GÜÇLER KAVRAMSALLAŞTIRMASI

Tarihsel süreç içerisinde genel bir projeksiyon çizilecek olur ise, büyük güçlerin yahut devletlerin ömürlerinin evvela doğup ardından yükselip sonrasında duraklayıp son olarak da çökme süreci şeklinde ilerlediğini görürüz. Dönemsel olarak bakıldığında, kimisinin egemenliğinin zirvesini yaşarken kimilerinin ise gerileme sürecine girdiği ya da çöküş yaşadığı gözlenmiştir. Bu noktada akıllara gelen şu soru ‘ tarih boyunca neden kimi yapılar güç kazanmakta iken kimileri ise güç kaybetmektedir?’ Paul Kennedy’nin ortaya atmış olduğu kuramının temel çıkış noktasını oluşturan çalışması ‘*Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri: 16. Yüzyıldan Günümüze Ekonomik Değişim ve Askeri Çatışmalar*’ kuramın ana temasını oluşturmuş, tarihi anlamak/yorumlamak noktasında ve de en nihayetinde günümüz dünyası güç ilişkilerini anlamalandırma hususunda aydınlatıcı olmuştur. Organik bir yapı zemininde düşünülecek olduğunda, günümüz dünyasında tarihin derinliklerine gömülmüş imparatorlukların, devletlerin, hegemon güçlerin tarihte nasıl ortaya çıkıp, yükselip ve son olarak çöktükleri göz önünde bulundurulduğunda günümüzde var olan devletlerin de sözü edilen bu süreci tecrübe edebilme ihtimallerinin olduğunu öngörmek, tarihsel tecrübeler ışığında çok da zor olmamaktadır.

Paul Kennedy, büyük bir gücün yalnızca diğer güçler ile kıyas yapılarak ölçülebileceğini öne sürer ve bu büyük gücün yükselişinin, elindeki mevcut kaynakları ile ekonomik sürdürülebilirliği doğrultusunda sağlanabileceğini ifade eder. Sayın (2013), herhangi bir gücün düşüş sürecinin, o gücün ihtirasları ve güvenlik gereksinimlerinin mevcut kaynaklarından fazla olması durumunda başladığını ifade eder. Örneğin Sovyetler Birliğinde, bilhassa askeri güç oluşturmak amacı doğrultusunda sürekli olarak kamu açığının oluşmasına yol açacak girişimlerde bulunulması ve harcamaların finansmanında zorlanması ülkenin gerileme süreci içine girmesinin belki de en önemli nedeni olarak görülür. Tarih bizlere şunu göstermiştir ki, büyük güçlerden herhangi birinin yükselişi yahut düşüşü büyük olasılıkla girilen askeri mücadeleler neticesinde gözlenmiştir. Yükseliş noktasında bu durum, devletlerin ekonomik kaynaklarının verimli bir şekilde kullanılıyor olması, askeri güçlerinin büyütülmesi ve de sürdürülebilir kılınması ile gerçekleşmiştir. Sayın (2013)’a göre, bu durumun oluşmasında, diğer devletlere nazaran askeri ve ekonomik bağlamda güç sahibi olmak, mevcut kaynakları etkin ve verimli bir şekilde kullanabiliyor olmak ve de askeri güç ile ekonomik anlamdaki yeterlilik arasında bir denge kurabilme çabasının etkisi görülmektedir. Ek olarak, farklı toplumlar arasında var olan dengesiz ve eşit olmayan büyümenin varlığı ile diğer toplumlar üzerinde hakimiyet kurmaya imkan

tanıyabilecek teknolojik boyutlu üstünlük, dünya üzerinde hakimiyetlerini devam ettirmekte olan devletlerin güçlerinde gözlenen zayıflamaya sebebiyet verebilmekte ve bir süre sonra da gerilemeye yol açabilmektedir.

1.3.1.Başat Güç

'Başat Güç' Kavramı; Sander (2005), G. Modelski'nin 15. yüzyılın başlangıcı ile birlikte dünya tarihinde kimi devletlerin belirli bir zaman dilimi süresince 'başat güç' (*dominant power*) konumuna geldiklerini, ilerleyen süreç içerisinde ve sonrasında ise bu konumlarından düştüklerini ifade ettiğini söyler. Sander (2005)'e göre, başat güç olma yolunda yaşanan bu yükseliş ve düşüş, ortalama bir hesap doğrultusunda yüz yıllık süreleri kapsayacak şekilde gerçekleşmiştir. Başat gücün tanımında yer alan okyanuslara egemen olmak bu noktada önemli ve belirleyici bir etken olduğundan, belirli bir devletin yükseliş göstererek denizler üzerinde egemen konuma gelmesi ve bunu sürdürüyor olması ortalama olarak yüzyıllık bir zaman dilimine tekabül etmektedir. Bu süreç içerisinde başat güce karşı olarak bir meydan okuyucu başka bir güç (*challenger*) ortaya çıkmakta ve bu ikili arasında, (ihtimal dahilinde olarak) sistem içerisindeki diğer aktörlerin bir kısmının da müdahil olduğu büyük bir savaş yaşanmakta ve bu durum da yeni başat gücün belirlenmesine olanak tanımaktadır. Yaşanan bu büyük savaş neticesinde ise, ne başat güç ne de meydan okuyan kârlı çıkabilmektedir; öyle ki yaşanan bu çatışma üçüncü devletin avantajına olmakla birlikte dünya egemenliğinin sözü edilen bu üçüncü devlet tarafından kurulmasına imkân tanımaktadır.

Yapılan kavramsal tanımlamanın ardından detaylı bir açıklamaya gidilecek olursa, insanlık tarihi süresince tecrübe edilen neredeyse her asırda, içinde bulunulan dönemin şartlarına uygun olarak ve gereklilikleri ölçüsünde devletlerin, zaman zaman başat güç olma konumuna yükselmiş yahut dünya siyasetinde güçlerini yitirdikleri gözlenmiştir. Bilimsel olarak yapılan araştırmalar neticesinde ise, başat güç olma ve yükselme ile bu güçten düşme sürecinin ortalama olarak değerlendirildiğinde neredeyse bir asırlık bir süreyi kapsadığı ifade edilir. Tarih boyunca herhangi bir devletin başat güç konumuna geçmesi yahut bu güçten düşmesi, devletlerarası çatışmalar, çekişmeler ve ihtilaflar neticesinde gözlenmiştir. Gözlemlenen bu süreç neticesinde bilim, bu çatışma süreçlerinin birbiri ile çatışan iki devletten birinin yükselişi ile sonuçlandığını değil aksine bu iki devlet çatışırken bu süreci fırsata çeviren üçüncü devletin başat güç konumuna yükselişiyle sonuçlandığını göstermiştir. Tarih ise bu tip örneklerle bezelidir. Ercan ve Ayata (2018) buradan hareketle

durumu, 15.-16. yüzyılların öncelikli olarak Portekiz, ardından İspanya, 17. yüzyılda Hollanda, 18. yüzyılda Fransa, 19. yüzyılda İngiltere'nin denizlere hakim olarak başat güç olma pozisyonuna eriştikleri gerçeği ile, 20. Yüzyıla gelindiğinde ise ABD örneği ile açıklamışlardır. 20. yüzyılda, İngiltere'ye karşı Almanya'nın ortaya çıkması her iki devletin girdikleri güç mücadelesi ile birbirlerini zayıflatmalarına sebebiyet vermiş bu durum ise çıkan çatışmadan faydalanan ABD'nin başat güç haline gelmesine yol açmıştır. (ABD'nin 1950 yılından sonra SSCB ile girdiği mücadele, bu duruma aksi bir örnek olarak ortaya çıkarak ABD'nin mevcut konumunu korumasıyla sonuçlanmıştır. Günümüz dünyasında ise, 2000 yılından bu yana ABD ve Çin arasında başat güç olma mücadelesinin verildiği söylenilebilir.)

Başat güç olma yolunda izlediği sürece bakıldığında, ABD'nin 18. yüzyılın sonu ve 19. yüzyılın başlarında bağımsızlığını ilan etmesinin ardından Monroe Doktrini'ni de ilan etmiş olması ile kıtasal hakimiyetin sağlandığı görülmüş ve sorun teşkil eden Avrupalı devletlerin Amerika kıtasından uzak tutulması gerektiği üzerine yoğunlaşarak uygulama süreci başlatılmıştır. Burada güdülen hedef 'Amerika Amerikalılarıdır' şeklinde bir ifade ile yürütülmüş ve Avrupalıların bu şekilde Amerika kıtasından uzak tutulması sağlanmıştır. Bir yandan Avrupalıların Amerika kıtasından uzak tutulmalarının sağlanması ile kıtada tam hakimiyet sağlanmış olmasına karşın diğer yandan Avrupa kıtasında savaş ve çatışmalar yaşanmıştır. Avrupa kıtasında uyum bozulmuş, devletlerarası güç mücadelelerinin doğurduğu rekabet hızla artmış ve sömürge yarışı baş gösterir olmuştur. Bilhassa Almanya'nın ulusal birliğini sağlamış olması ile Avrupa kıtasında rekabet oranı her alanda artmış ve kıtada dengeler neredeyse alt üst olmuştur. Girilen sömürge rekabetler kıtada kitlesel savaşların baş göstermesine sebebiyet vermiştir ve bu durum Avrupa kıtasında iki büyük kitlesel savaşın yaşanmasıyla neticelenmiştir. Ercan ve Ayata (2018) bu durumu, bilhassa o dönemin başat gücü olan İngiltere ve Almanya arasında yaşanmış olan çatışmaların sonucunda, ABD'nin başat güç olma sürecinin hız kazandığı ve 20. yüzyılın, ABD'nin uluslararası politik sisteme şekil ve yön vermesi ile ilerlemiş olduğu şeklinde açıklar.

1991 yılına gelindiğinde, uluslararası politik sistemin hali hazırda var olan iki süper gücünden biri olan Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından ABD'nin uluslararası sistem içerisinde tek süper güç olarak baş gösterdiği ve erişilmez bir konum elde ettiği görülmüştür. Bu konumdan ötürü sistem, tek kutuplu sistem olarak adlandırılmıştır. Tek kutuplu bir yapıya sahip olan bu sistem, başat güç konumunda olan devletin (ABD'nin) kontrolünde

olduğu için, sistem içerisinde hakim devlet ile diğer devletler arasında her daim bir hiyerarşik ilişki yaşanmış ve bundan ötürü de kendi içinde bir istikrar barındırmıştır. Bu anlamda tek kutuplu yapının uluslararası sisteme bir istikrar sağladığı gerçeği doğrulanmıştır ve fakat bu sürecin olası durumlarda değişmeye çok fazla açık olduğu da ayrıca altı çizilen bir gerçek olmuştur. Diğer yandan çok kutuplu sisteme bakıldığında ise, Aydın ve Bakıncak (2016), uluslararası sistemde ikiden fazla başat gücün var olduğu bir yapının varlığından ve bu yapının dengeli ve dengesiz olmak üzere ikiye ayrılan kutupluluk şekillerinde tanımlandığından söz ederler. Dengelenmiş olan çok kutuplu sistemde, uluslararası sistemsel düzey noktasında başat konumda olan devletler birbirleri üzerinde üstünlük kuramazlar çünkü devletlerin güçleri birbirlerine yakındır. Bu yapı içerisinde güç ve güvenliğe ilişkin sistemler kolaylıkla kontrol altına alınabilmektedirler. Diğer yandan dengelenmemiş olan çok kutuplu yapıda ise, uluslararası sistem içerisinde yer alan başat güçlerden biri diğerinden daha güçlü olduğundan bir hegemonya arayışı içine girilmekte ve bu durum ise istikrarsızlığın yolunu açmaktadır.

Almanya ve İngiltere'nin yaşamış olduğu çekişme neticesinde 20. yüzyılda küresel dünyada başat güç konumuna erişen ABD, bu yüzyıl süresince uluslararası sistemin yön vericisi olmuş ve özellikle de Soğuk Savaşın ardından küresel sistem içerisinde tek güç olarak üstünlüğünü kanıtlamış, dünyanın jandarması olarak adlandırılabilir olan konumu ile de dünyayı yeniden şekillendirme çabası içerisine girmiştir. Bu süreç içerisinde Batılı olarak adlandırılan devletler ise, ABD'nin bir anlamda Truva atı konumunda görev üstlenmişlerdir. 1990'ların son dönemlerine tekabül eden süreçte ABD, Ortadoğu İnisiyatifi Projesi ile yeni yüzyılda başat güç olarak varlığını devam ettirme kartını daha da güçlendirmiştir. Bu proje ile ABD, birçok devletin sınırlarının değişmesine ve bilhassa Ortadoğu bölgesinde yeni pek çok devletin oluşmasına yönelik öngörüler geliştirmiştir. Ercan ve Ayata (2018) bu doğrultuda ABD'nin, proje ile hem kendi geleceğini hem de halihazırdaki başat güç konumunu dünya haritası üzerinde yapmaya çalıştığı değişikliklerle muhafaza etmeyi amaçladığını ifade etmektedirler.

Sonuç olarak genel bir toparlama yapıldığında, başat güç kuramının, uluslararası politika içerisinde bir Başat Güç modelinin egemen olduğuna işaret ettiği, kapasite, siyasi kabiliyet, demografik yapı gibi konularda güçlü bir başat gücün rakiplerine kıyasla üstün ve baskın olacağı, güç dağılımında belirleyici ve denetleyici bir yapıya sahip olacağı gerçeği ortaya çıkar. Sayın (2013)'a göre, Modelski'nin ortaya attığı bu kuram, dünya üzerinde var olan devletlerin yükseliş ve çöküşlerine açıklık getirecek olmasından mütevellit 15.

yüzyıldan bu yana büyük güçlerin tecrübe ettiği her bir safhayı açıklama noktasında hatırı sayılır bir öneme sahiptir.

1.3.2.Hegemonik Güç

Köken olarak Yunanca ‘hegemonia’ kelimesinden türemiş olan hegemonya kavramı, herhangi bir sistem içerisinde mevcut olan unsurlardan birinin diğerlerinden daha üstün olduğunu ifade etmek için kullanılmaktadır. Bir başka ifade ile kavram, herhangi bir devletin ya da bir liderin/kişinin bir diğer devlet ya da lider/kişi üzerinde var olan üstünlüğüne vurgu yapmaktadır. Bu bakımdan hegemonya kavramı, güç kavramı ile çok yakın bir kavramsal ilişki içerisinde bulunmaktadır. Akdağ (2019), Morgenthau’nun, uluslararası alanda geçerliliği olan yagâne unsurun ‘güç’ olduğunu öne sürdüğünü, güçlü olanın/gücü elinde bulunduran tarafın her daim üstün konumda olduğunu, bundan ötürü olarak da uluslararası alanda süreklilikle bir güç mücadelesinin gözlemlendiğini ifade ettiğini belirtir. Buradan yola çıkarak Akdağ (2019), Immanuel Wallerstein’ın, hegemonyanın devletlerarası sistem içinde bir duruma vurgu yaptığını ve böylesi bir durum içerisinde de süper güçler arasında yaşanmakta olan rekabetin dengesiz bir nitelikte olduğunu ifade ettiğinin de altını çizer. Herhangi bir güç, ekonomik, politik, askeri, diplomatik ve kültürel alanlarda kendi istek ve kendi kurallarını uygulamaya koyabilmektedir. Materyal temelli bu süper güç, ekonominin üç alanında – tarım, ticaret ve finans- etkin bir şekilde hareket etmektedir (Akdağ , 2019, 28).

Köken itibariye devletlerarası ilişkileri tanımlamak adına formülasyonu yapılan kavramı Şener (2017), Thucydides gibi Yunan asıllı tarihçilerin, tarihsel süreç içerisinde Antik Yunan şehir devletlerinin Pers saldırılarına yönelik kurmuş oldukları Attik Delos Deniz Birliği içinde Atina’nın çok yönlü rolünü ve buna karşı çıkan Peleponnez Birlik öncüsü Sparta’nın liderlik pozisyonunu tanımlamak adına kullanılan bir kavram olduğunu ifade eder.

Nye (2008)’a göre güç, ne şekilde ve nasıl ölçülürse ölçülsün, büyük devletler arasında eşit bir güç dağılımından bahsetmek her daim zordur. Realistlerce, uluslararası politik düzenin temel bir gereği olarak kabul görülen düzensiz büyüme sürecinde ise kimi devletlerin yükseliş kimilerinin ise düşüş göstermekte olduğu gözlenir. Güç dağılımı sürecinde yaşanan bu geçişler, devlet adamlarını eş zamanlı olarak ittifaklar kurmaya, askeri birlikler oluşturmaya ve dahi riskler almaya teşvik etmektedir; fakat diğer yandan güç dengesinin her daim başat bir devletin ortaya çıkışına engel olduğu söylenemez. Bu anlamda

hegemonya ve güç geçiş teorisi, başat olan kimi devletlerin daha sonrasında bu üstünlüğü neden yitirmiş olduğunu açıklamaya yönelik tartışmalar ortaya koyar.

Güç için hegemonya yaklaşımına bakıldığında hegemonyanın, hegemonun gücünün maksimize edilebilmesi noktasında bir araç olduğu gözlenir. Düzen için hegemonya yaklaşımından farklı olarak güç için hegemonya yaklaşımında hegemon, düzen kurucu ve uluslararası düzenin işleyişı için elzem bir görev üstlenen yarı kamusal nitelikli bir uluslararası otorite olmaktan ziyade, kural koyuculuk üstünlüğünü kullanarak mevcut gücünü ekonomik faydaya çevirebilen bir siyasal aktör konumunda bulunmaktadır. Bu doğrultuda hegemon, koymuş olduğu kurallar ve elinde bulundurduğu yaptırım gücü ile diğer aktörler arası ilişkileri de büyük ölçüde belirleme gücünü elinde bulundurmaktadır. Bu belirleyicilik kapasitesi, hegemonun gücünün kaynağını oluşturmaktadır; fakat hegemonun elde ettiği bu gücü, kurmuş olduğu sistem içerisinde kalıcı bir şekilde teminat altına alma çabası her daim söz konusu olacaktır (Özen, 2005-2006, 10).

Bir devletin hegemon olarak nitelendirilebilmesi için;

- (i) sistem kurallarını uygulatabilecek yeterli güce sahip olması,
- (ii) sahip olduğu bu gücü kullanabilecek bir iradeye sahip olması,

(iii) kendisini devletler topluluğuna fayda sağlayabilecek bir sisteme adanmış olması gerekmektedir (Çetin, 2016:145).

Buradan yola çıkarak hegemonik güç yapılanmasının, en temelde bir tabakalaşma sistemini kendiliğinden ortaya çıkartmış olduğu gözlenir. Bu tabakalaşmayı bir ardı ardına gelme süreci şeklinde kabul ettiğimiz vakit ise, hegemonyayı elinde bulunduranlar ile bu güce sahip olmayanlar arasında ve de hegemonyaya sahip olanlar ile hegemonyayı ele geçirmeye muktedir olanlar arasında bir art arda gelişten söz etmek mümkün olabilmektedir. Sözü edilen bu art arda geliş süreci, üç basamaktan oluşan bir tabakalaşma piramidini doğurmaktadır. Bu piramidin zirvesinde hegemonyayı elinde bulunduran ve bu hegemonyanın kendine sağlamış olduğu her türlü kurgulama yeteneğini kullanmakta olan güç yahut güçler bulunmaktadır. Onun altında kendilerini hegemonik olabilecek potansiyelde gören ve sözü edilen kurgulama sürecinde var olmak isteyen güç yahut güçler yer almaktadır. En alta bakıldığında ise, herhangi bir gücü elinde bulundurmayan güçsüzler yer almaktadır (Çetin, 2016, 146).

Şener (2017), Robert Gilpin'in, egemenlik kurulan bir uluslararası ekonomi-politik yapının düşman güçlerden gelebilecek olan saldırılara karşı korunabilmesi noktasında bir hegemonik devletin yeterli düzeyde askeri gücü elinde bulunduruyor olması gerektiğinin altını çizdiğini belirtir. Uluslararası sistem içerisinde bir hegemon devletin, üstlenmiş olduğu bu rolü yerine getirebilmesi için yeterli düzeyde kapasiteye ve bunu uygulayabilecek maddi ve manevi güç unsurlarını barındıran kabiliyete sahip olması büyük önem arz etmektedir. Bu doğrultuda sistem içerisinde yer alan diğer devletler de hegemon ile ilişkilerini doğru bir şekilde tanımlamak durumunda kalmaktadırlar. Bunu ise, sürece yönelik ılımlı davranış sergileyerek, muhalif olarak yahut hegemonun yürütmekte olduğu liderlik pozisyonuna kayıtsız kalarak yapabilmektedirler. Buradan da anlaşılacağı üzere, hegemonyal anlamda bir kontrolün oluşturulması ve sağlanması amacıyla sistem içinde yer alan tüm üyeler arasından yeterli çoğunluğu sağlamış olan devletin ilk seçeneği seçiyor olması gerekmektedir. Bu örtülü şekilde uygulanan razı geliş, 'hegemonyal rıza' şeklinde ifade edilmektedir. Bir diğer ifade ile, hegemonya bir çeşit liderlik şekli ise hegemonun bu anlamda hiyerarşik olarak takipçilerinin bulunması lazım gelmektedir. Buradan hareketle uluslararası ilişkilerde hegemonya olgusunun formülasyonu hegemonya=güç+rıza şeklinde yapılmaktadır. Hegemonik güç ise, hegemonik sistemin sürdürülebilirliğinin sağlanması için gerekli olan muhtelif yükümlülük ve maliyetlerin üstleniliyor olmasını yerine getirmektedir. Zira bir hegemonik güç, varlığını sürdürdüğü süreç boyunca uluslararası ilişkiler sisteminin pratikte işlerlik gösterdiği kurumlar ve rejimler üzerinde büyük ölçüde bir mutlak etkiye sahip konumdadır. Hegemonik güç, ortaya koymuş olduğu güç yapılanmasının devamlılığının sürdürülebilirliği için ve sistem içerisindeki diğer aktörlerin sistemin meşruiyetini kabul edip onaylamaları için ve de kendi sahip olduğu kültürel ideolojik değerlerin diğerlerine benimsetilmesi için büyük çaba göstermektedir. Aynı zamanda oluşturmuş olduğu güç yapılanmasının sürdürülebilirliği adına ve de kurmuş olduğu uluslararası sistemin meşruiyetini diğer aktörlerin kabullenmelerini sağlayabilmek için kendi sahip olduğu kültürel ve ideolojik değerlerini diğerlerini benimsetme gayesi güderek bu yönde çaba sarf etmektedir (Şener, 2017:460). Şener (2017)'e göre, bu şekilde tarihsel olarak hegemonik güç olmanın sağlamış olduğu ayırt edici özellik, kültürel ve ideolojik değerlerin vasıtası ile güç kullanımına gerek duymaksızın, diğer aktörler üzerinde oluşturulan rıza aracılığıyla kendi öncelikli çıkarlarının sistem içindeki bütün aktörlerin yararına olacak şekilde genel çıkarlar şeklinde algılanıyor olmasına olanak tanımakla kendini göstermektedir.

Hegemonik güce ilişkin olarak çizilmiş olan bu teorik çerçevenin ardından, Akyol ve Ulutürk (2007), Wallerstein'a göre hegemonik gücün modern dünya sistemi içerisinde üç kullanıma uygun durumda uygulanabilir olduğunu ifade eder. Bu doğrultuda, 17. yüzyıl içerisinde Hollanda, 19. yüzyılın ortasında Birleşik Krallık ve 20. yüzyılın ortasında ise ABD örneklerini vererek hegemonya dönemlerinin tarihlerini de açıklamış olur. Böylelikle dönemsellik kazandırılan hegemonyanın neredeyse otuz yıl süren dünya savaşları ile sağlamlaştırıldığı belirtilir. Tecrübe edilen her bir dünya savaşının neticesinde, hegemon gücün izafi istikrar gereksinimi ile uyumlu olarak devletlerarası sistemin temel itibarıyla yeniden yapılandırılıyor olması da olası kılınmıştır.

Hegemonya kavramının ve güç değişimlerinin göz önünde bulundurularak ele alındığı uzun döngüler teorisi doğrultusunda, hegemon bir gücün aşırı yükseliş gösterdiği ve göstermiş olduğu haddinden fazla genişleme sebebi ile güç kaybedip zayıfladığı, bunun sonucu olarak ise ekonomik anlamda yükseliş göstermekte olan yeni bir gücün öncekine kafa tutar hale gelmesi ile bir çatışmanın yaşandığı ve sonuç olarak da yaşanan bu çatışma neticesinde hegemon gücün değişikliğe uğradığı söylenir. Buradan hareketle ise Demir (2012), dünya tarihinin bahsi geçen bu döngü çerçevesinde açıklanabilir olduğunu ifade eden bu yaklaşım doğrultusunda sistem üzerinde etki gücüne sahip savaşların temelde dört neden ekseninde doğduğunu ifade eder. Bunlar ise şu şekilde sıralanır; ekonomik nedenler, hegemonik düşüş, nüfus artışı ve eşitsizlik. Uzun döngüler teorisi içerisinde kullanılan belki de en önemli unsurlardan birisinin ise hegemon güçlerin haddinden fazla yaşadıkları genişleme sebebi ile güç kaybedip zayıfladıkları ve bundan ötürü yerlerine bir başka gücün geçmiş olduğudur.

Küresel egemenliklerinin kurulması noktasında hegemon güçler, sömürgeci hedeflerini gizleyen türlü amaçlar güdüp bu doğrultuda hareket ederler. Bunu bir örnekle açıklamaya çalışırsak, Büyük Britanya ve ABD'nin dünyayı kontrolleri altına alma ve hükmetme noktasında bu hedeflerine ilerlerken bir takım insani değerleri öne sürdüklerini görürüz. Bu doğrultuda İngiltere, köle ticaretinin önüne geçmeyi gerekçe olarak sunarak deniz gücünü artırmayı hedeflemiştir. ABD ise, benzer bir yol izleyip insan haklarını öne sürerek başka ülkelere müdahale yollarını bulmaya ve ortamını yaratmaya çalışmıştır. Demir (2012), biraz daha yakın tarihe bakılacak olunduğunda, ABD'nin Irak ve Afganistan'a yönelik olarak yürüttüğü operasyonların temelinde enerji kaynaklarına ve ulaşım hatlarına erişim amacının yattığını da ilaveten belirtir.

Tarihsel süreç içerisinde bakıldığında Modelski'nin hegemonik güç yapılanmasının dönemsel olarak ortaya çıktığına ilişkin en geniş kapsamlı çalışmayı yaptığı bilinir. Modelski'nin yapmış olduğu analizde, 1500 yılından başlamak suretiyle küresel dünya tarihini yüzer yıllık zaman dilimlerine ve kendi içinde de yirmi beşer yıllık aşamalara ayırdığı ve her yüzyıllık zaman dilimine kendi dünya lideri olarak kabul ettiği bir gücü koyduğu görülür. Küresel özellik gösteren bir ekonomi anlayışı özelinde belirlemiş olduğu dört farklı dünya liderinin benzer nitelik gösteren aşamalar ile lider ülke konumunu hak ettiğini iddia eden Modelski'nin uzun döngü teorisi, uluslararası sistemi tamamıyla küresel nitelikli bir politik sistem şeklinde ele alan açıklayıcı özellikli sistematik bir kuram olma niteliği göstermektedir (Çetin, 2016: 147).

Akdağ (2019), hegemonya ve gücün döngüsel olduğunu; yani doğup, büyüüp, geliştiği ve sonlandığını ve sonrasında ise yeni bir hegemonya döngüsünün başladığını ifade eder. Bu sebepten, hegemonya kavramını döngüsel olarak düşünüp bu şekilde ele almak global gerçekliği anlamak noktasında önemli bir yol olacaktır. Hegemonik döngü görüşü, uluslararası hiyerarşik sistem içerisinde bir ülkenin daha üstün bir konuma yükselme ihtimalini taşıdığı anlayışını temel alır. Bu üstün konum ise tam olarak hegemonyanın ne olduğunu ifade eder. Yalnızca bu anlam doğrultusunda değerlendirilmeyen hegemonya, kimlerine göre askeri kimilerine göre politik kimlerine göre ise ekonomik üstünlük olarak ifade edilir.

Doran, hegemonyayı yahut gücü döngüsel olarak ele almanın avantajlarını ortaya koymaktadır. Doran'a göre hegemonya veya gücü döngüsel olarak ele almak;

-Hegemonya yahut güç döngüsü; devletin yükselişinin veya çöküşünün döngüsel dinamiği aracılığıyla sistemik yapının yaşamış olduğu evrime açıklık getirmektedir.

-Hegemonya yahut güç döngüsü; uluslararası politik gelişme durumunun yapısal ve davranışsal taraflarını tek bir dinamik altında toplamaktadır. Sözü edilen döngü, devlet gücü döngüsünü bütünsel olarak analiz etmelidir.

-Hegemonya yahut güç döngüsü; belli bir derece determinizm içermektedir. Böylece göreceli güç döngüsünün bütün dinamiğini anlamak ekonomik ve stratejik politika planlaması yapmak için gereklidir (Çetin, 2016:30).

Son olarak toparlayacak olursak, hegemonyanın, devletlerarası sistemde büyük güçlerin yaşadığı mücadelelerin almış olduğu stabil olmayan bir konum ile ve var olan gücün

eşitler arası birinci bir yapıya bürünmesi ile siyasi, askeri ve ekonomik alanlarda kendi taleplerini başkalarına dayatabilmesi halinde mümkün olduğu görülmektedir. Bedirhanoğlu (2006), Wallerstein'a göre ise büyük güçler arasında gözlenmekte olan güç mücadelelerinin süregelen doğasından ötürü doğabilecek iki uç sonuçtan bahsettiğini, bunların ise birinin hegemon gücün ortaya çıkıyor oluşu diğerinin ise sayıca fazla eşit güçteki oluşumların belli bir gruplanma oluşturmaksızın bir araya geliyor oluşu şeklinde tanımlandığını ifade eder. Bahsi geçen bu her iki ihtimalin de kararsız ve düşük ihtimalli durumlar olduğu da ayrıca belirtilir. Öyle ki, devletlerarası sistemsel yapıda var olan durum, bloklara ayrılmış çok sayıda gücün bir arada var olabildiği ve ayrılan bu bloklardaki hiçbir gücün bir diğeri üzerinde kendi talepleri doğrultusunda belli dayatmalara gitmediği fakat ufak da olsa dengesizliklere sebebiyet verebilecek öğelerin de olabileceği vurgulanmaktadır. Tüm bunlara ek olarak Wallerstein, hegemonyanın tesadüfi bir yapıda olmadığını, belirli koşulların oluşması ile ortaya çıkabilecek bir unsur olduğunu belirtir.

BÖLÜM II

2. GÜÇ GEÇİŞ KURAMI

Siyaset Bilimci Abramo Fimo Kenneth Organski'nin 1958 yılında kaleme aldığı *World Politics* adlı eserinde ortaya atmış olduğu Güç Geçiş Kuramı, uluslararası ilişkilerde savaş ve güce ilişkin yaşanan değişim ve dönüşüm ekseninde oluşturulmuş bir teoridir. Teorinin temelini, dünya üzerinde büyük güç olarak nitelenebilecek devletlerin mevcut kapasiteleri bakımından birbirleri ile eş değer görülebileceği zamanlarda güç geçişlerinin gözlenebileceği ve bu durumun sonucu olarak savaş çıkma olasılığının artıyor olduğu yaklaşımı oluşturur. Kuram, sistem içerisindeki mevcut güçler arasında hiyerarşik bir yapılanmanın olduğundan söz eder. Kim (2015)'e göre güç geçiş kuramı, iki temel görüşe dayanır; bunlardan ilki, bir ülkenin gücünün kendi içsel gelişiminden kaynak aldığı, diğeri ise uluslararası sistemin kati suretle egemen bir ulus tarafından şekillendirilmekte olduğudur. Yükselen bir gücün, hâkim iktidarı ele geçirdiği bu her iki durum da güç geçişinin yaşanıyor olduğunu ortaya koymaktadır.

Güç geçiş kuramına ilişkin olarak yapılan bu kısa girişin ardından çalışmanın bu bölümünde Organski'nin geliştirmiş olduğu Güç Geçiş Kuramına dair detaylı aktarımlar yapılacak olup ardından Lemke tarafından geliştirilen ve Güç Geçiş Teorisinin bölgesel alandaki uygulaması olan Çoklu Hiyerarşi Modeli ele alınacaktır.

2.1.ORGANSKI ve GÜÇ GEÇİŞİ

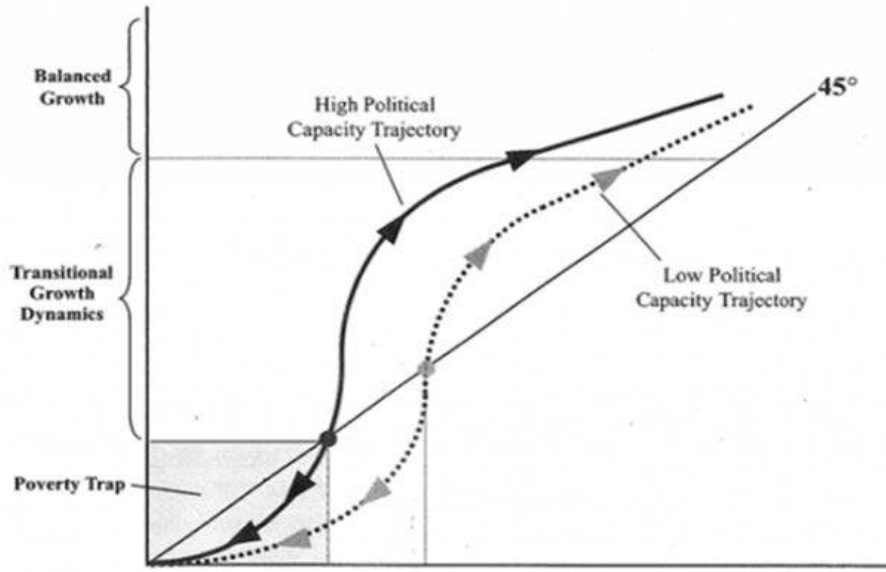
Güç Geçiş Kuramına geçmeden evvel gücün tanımlamasını yapıyor olmak yapısal düzlemde merkezi bir önem teşkil etmektedir; zira güçler arasında gözlenilen yarış ve geçişler, sistem içerisinde yaşanmış yahut yaşanılacak olan savaş ve barış durumlarının tespiti noktasında öncül olarak kabul edilirler. Uluslararası ilişkiler disiplinin diğer temel kavramları gibi hem açıklanabilen hem de açıklayabilen bir olgu olarak kullanılagelmekte olan güç kavramı, her bir farklı kullanılışına göre belli bir takım kıyaslamaları da içinde barındırmaktadır. Örneğin, gücü bir etki unsuru olarak görenler için kimin daha etkili olduğu yönünde bir algı oluşmakta, gücü nüfus olarak görenler için kimin nüfusunun daha fazla olduğu yönünde ya da gücü askeri kapasite olarak görenler için ise bu doğrultuda kimin kapasitesinin daha büyük olduğu üzerine kıyaslamalar geliştirilerek güç ve kıyas arası bir bağıntı oluşturulup ilişkisel boyut anlatılmaya çalışılmaktadır.

Güç Geçiş Kuramına ilişkin tanımlama aşamasına geldiğimizde, sürecin başlangıç noktası itibariyle değerlendirmeye alınıyor olması büyük önem taşımaktadır. Okur (2016), 1947 yılından 1991 yılına değin sürmüş olan, dünya üzerindeki iki süper güç olarak addedilen ABD'nin liderliğindeki Batı Bloku ile SSCB'nin liderliğindeki Doğu Bloku arasında cereyan etmiş siyasi ve askeri boyutlu gerginlik şeklinde adlandırılan Soğuk Savaş sürecinin ilk dönemlerinin uluslararası ilişkiler disiplini açısından büyük önem arz edecek bir sürece işaret ettiğini ifade etmektedir; zira içinde bulunulan dönemin belki de en mühim meselesi, mevcut iki kutuplu dünya düzeninin nasıl analiz edilebileceği ve sistemin geleceğinin ne yönde ve ne şekilde evrilebileceğine ilişkin en doğru tespitlerin nasıl yapılabileceği şeklinde olmuştur. Tam da bu sebeplerden ötürü, dönemde konu üzerine uzmanlar ve akademisyenlerce çeşitli araştırmalar yapıp, sayısız akademik çalışmalar ortaya konulmuştur ve akademik düzlemde üretilen bu çalışmalar, dış politikanın genel strateji oluşturma süreçlerinde başvurulacak nitelikte olmuşlardır. Bahsi geçen bu dönemde, Abramo Fimo Kenneth Organski'nin kaleme almış olduğu *World Politics* adlı çalışması, söz konusu tarihsel süreç içerisinde değerlendirilip bu noktada başvurulacak bir kaynak niteliği görmüş ve dönemsel bağlamda pek çok mühim sorunu ele alıp incelemiştir. Bunlardan bir tanesi olarak, konumuz gereği 'Güç Geçiş'i kuramı çalışmanın bu bölümünde ele alınıp açıklanmaya çalışılacaktır.

Güç geçiş kuramı, siyaset bilimci A.F.K. Organski tarafından 1958 yılında geliştirilerek ilk kez *World Politics* adlı eserinde yayınlanmıştır (Zhu, 2005:2). Yapılan bu çalışma, uluslararası politikanın temel aktörü olan ulus devletler, uluslararası ilişkiler ve uluslararası kurumların incelemeye alındığı üç ana bölümden oluşmaktadır. Ana bölümlerden olan uluslararası ilişkilerin bir alt bölümünü oluşturan Güç Geçişleri, tarihsel düzlemde uluslararası hiyerarşik sistemlerin doğuşunu ve bundan kaynaklı ortaya çıkan savaşları açıklamaya yönelik kuramsal bir perspektif ortaya koymaktadır. Organski, uluslararası politikanın temel aktörü olan ulus devlet yapılanmasının mevcut statüsünü yakın gelecekte de sürdüreceğini öne sürmektedir. Sözü edilen bu ulus devlet yapıları, kendi iç politika dinamikleriyle belirlenip şekillenen ekonomik refah, güç ve barış gibi konularda ulusal çıkarlarının tesisi ve korunması gayesini güderler. Bu anlamda herhangi bir ulusun bireysel çıkarlarını başarıyla sağlayabilmesinin, diğer uluslar üzerinde etki ve değişim yaratabilme yeteneği şeklinde ifade edilebilecek olan mevcut ulusal güç unsuruna bağlı olduğunu bilmek gerekir. Uluslararası sistem içerisindeki diğer egemen aktörlere karşı mevcut ulusal gücün; ikna etme, ödüllendirme, cezalandırma ve askeri kuvvet kullanımı

şeklinde dört farklı yöntem doğrultusunda gösterilmekte olduğu bilinir. Güneylioğlu (2015), Organski'ye göre ulusal gücün kaynaklarını ihtiva eden ve bu kaynakların düzeyini belirleyen en elzem bileşenler olarak sıralanan nüfus, ekonomik üretkenlik ve siyasal yapının etkinliğinin yanı sıra literatürde sıklıkla yer bulan doğal kaynakların, coğrafyanın ve ulusal moral düzeyi gibi unsurların da önem arz ettiğini fakat nispeten geri planda kaldıklarını ifade eder. Buna sebep olarak ise, bahsi geçen bu unsurların ulusal güce çevrilebilme özelliklerinin sıralanan bu üç değişkene bağlı olması gösterilir. Ek olarak, coğrafya ve ulusal moral düzeylerinin sunmuş olduğu katkıların, nesnel olarak ölçülebilmeleri noktasında karşı karşıya kalınan zorlukların da bu anlamda değişkenlerin dikkate alınmıyor oluşuna sebebiyet verdiği söylenilebilir.

Ulusal gücün kaynaklarını oluşturan nüfus, ekonomik üretkenlik seviyesi ve siyasal kapasite şeklinde sıralanan bu üç bileşenden belki de en durağan olarak değerlendirilebilecek olanının nüfus değişkeni olduğu bilinir. Bilhassa gelişmiş ülkeler, ekonomik anlamdaki gelişim süreçlerini tamamlamalarının ardından uygulamış oldukları siyasi ve ekonomik kimi programlar ile nüfus oranlarını artırma noktasında zorluk yaşamaktadırlar; fakat diğer yandan, nüfus unsurunun ulusal güce yapmış olduğu katkının da ekonomik üretkenlik seviyesi ile dolaysız bir bağlantı içinde olduğu görülür. Örneğin, kalabalık nüfusa sahip olmalarına karşın, ekonomik üretkenlik noktasında geri seviyelerde seyreden ülkelerde üretiliyor olan kaynakların neredeyse büyük bir çoğunluğu ülkelerin kendi tüketimleri için kullanılmaktadır. Güneylioğlu (2016)'na göre, bu sebepten ötürü de, nüfus değişkeninin ulusal güce yapmakta olduğu katkı da bu oranda sınırlı kalmaktadır. İkinci önemli bileşen olan ekonomik üretkenlik derecesine baktığımızda, bu bileşende yaşanan gelişimin ise GSMH'daki değişim ile ölçülmekte olduğu bilinir. Organski'nin geliştirmiş olduğu *İçsel Büyüme Teorisi*'nin, ekonomik büyüme ve aşamalarını tanımlıyor olması açısından bu noktada önem teşkil ettiği de ayrıca göze çarpmaktadır.



Şekil 2.1.1: İçsel Büyüme Teorisi (Kaynak: Güneylioğlu, 2016)

Şekil 2.1.1’den hareketle yorumlama yapılacak olur ise, Güneylioğlu (2016), nüfus bakımından kalabalık olmalarına karşın ekonomik kapasite noktasında geri kalmış ülkelerin yoksulluk tuzağına (*poverty trap*) düşebileceklerini ifade eder. Diğer yandan siyasi kapasite ile beslenen ekonomik üretkenliğin ise, gelişmekte olan ülkeler bazında hızlı büyümenin önünü açtığı görülür. Son bileşen olan siyasi kapasiteye baktığımızda, ekonomik etkinlik ile bireylerin katkılarının sistem içerisinde ulusal çıkarın gözetilmesini sağlayan ulusal güce evrilmesine olanak sağlayan kabiliyetleri şeklinde ifade etmek doğru olacaktır. Ulusal siyasi kapasitelerini artıran devletler, eğer ki nüfusları da bunu mümkün kılarsa bölgesel anlamda ve uluslararası hiyerarşik boyutta dominant konuma gelebilmektedirler. Örneğin Hindistan, 1 milyonu aşkın nüfusuna, ekonomik üretkenlik noktasında artış ve de siyasi kapasite açısından yeterlilik sağladığı takdirde hem bölgesel hem de küresel çapta dominant güce karşı koyacak pozisyona erişebilir konuma gelebilir. Siyasi kapasitenin ölçülebilirliği noktasından sürece baktığımızda ise, bunun oldukça zor olduğunu görürüz. Güneylioğlu (2016)’na göre, Organski ve Kugler tarafından da ifade edildiği haliyle, ekonomik kaynakları ulusal güce dönüştüren yegâne unsur bir devletin mali yapılanmasıdır. Bu doğrultuda, siyasi kapasitenin ölçülebilmesi hususunda, vergi sisteminde devlete sağlanan gelirlere ve devletin yapmış olduğu harcamalara bakmak gerekmektedir; fakat diğer yandan nesnel olarak ölçülebilme noktasında ise GSMH’nın, kolaylık sağlıyor olmasından ötürü bir ulusal gücün ölçülebilmesinde pek çok çalışma kapsamında temel ölçüt olarak alındığı görülür.

Sahip olunan nüfusun, ulusal güç ile olan ilişkisini incelediği çalışması *Population and World Power*'da Organski, nüfusun büyüklüğünün, göstermekte olduğu artış hızının ve yaşa göre dağılımının, bir ulusun askeri, ekonomik ve diplomatik bakımdan gerçekleştirebileceklerinin sınırını ortaya koyduğunu ileri sürer. Bahsi geçen diğer faktörler sabit olarak düşünüldüklerinde, kalabalık bir nüfusun ulusal güce çok daha fazla katkı sunacağı belirtilir; zira kalabalık bir nüfus, geniş ölçekli bir iş gücü ve büyük ekonomik pazar anlamlarına gelmektedir. Bir ülkenin elinde bulundurduğu bu değerler, ekonomik açıdan ödüllendirme ve cezalandırma aracılığı ile diğer devletlere yönelik olarak ulusal güç kullanımını mümkün hale getirebilmektedir. Diğer yandan Güneylioğlu (2015)'na göre, çalışma ve askerlik çağına gelmiş olan nüfus, büyük bir ordu oluşturma noktasında büyük ölçüde kaynaklık etmektedir ve sağlanılmakta olan vergi gelirleri ile de dış yardım programları ve askeri programlara kaynak oluşturulmaktadır.

Organski ortaya koymuş olduğu çalışmasında, güç geçiş sürecinde üç temel aşamanın varlığından bahseder. Bunlardan ilki potansiyel güç olma durumu şeklinde ifade edilir. Bu aşamada vurgulanan husus, hali hazırda potansiyellere sahip olunması fakat henüz tam olarak yönetsel noktada sorunsuz bir işleyişe sahip olunamaması, endüstrileşme noktasında sıkıntıların yaşanıyor oluşu ve gelişmemişlik yönünde unsurların yoğun olarak gözleniliyor oluşudur. Bir diğer aşama, güçte geçişken dönemdir. Burada ise dikkat çekilmek istenilen nokta, herhangi bir devletin yaşamış olduğu hızlı büyüme ve değişim ile devletin endüstrileşme aşamasını tamamlamış diğer devletlere ulaşmaya başlamış olduğudur. Sözü edilen bu devlet, bu süreç özelinde bakıldığında merkezi yönetim sistemini kurmuş ve politik sisteminde değişikliklere giderek kendisine yeni bir sistem oluşturmuş durumdadır. Üçüncü ve son aşamaya baktığımızda, olgun güç olma dönemi göze çarpar. Burada ise ifade edilmek istenilen, olgunluk dönemine geçilmiş olduğudur ve devletlerin ekonomik anlamda göstermiş oldukları büyüme trendinin bu aşamada da devam ettiğidir. Yönetim organları eskiye göre çok daha güçlü, yaşam standartları çok daha yüksektir. Organski'nin güç geçişine ilişkin olarak vurguladığı aşamalar bu şekilde sıralanmaktadır. Okur (2016)'ya göre, kimi uzmanlar, Organski'nin ortaya attığı kuramının tarih yokmuşçasına ele alınıp işlendiğini iddia etmektedirler; fakat Organski, bu noktada kuramın sanayi devrimi ve sonrasındaki süreç için etkin olduğunu ifade eder. Öyle ki, sözünü ettiği üç temel aşamanın ve diğer varsayımların, endüstrileşme sonrası süreç için işe yarar konumda olduğu görülür ve kuram bu noktada, güç oluşumu ve oluşan gücün sistem içindeki aktörlere dağılımının sanayileşmenin baz alınarak ele alındığına dikkati çeker; zira bu açıdan

bakıldığında kuram, değişim hususunda en elzem kaynağın devletlerin sanayileşme süreçleri ve benzeri gelişim aşamalarının olduğunu ortaya koyar.

World Politics adlı çalışmasında Organski, uluslararası sistemin geneli üzerinde etki gösteren çatışmaların ne şartlarda ortaya çıktığına dair açıklamalarda bulunmaya çalışmıştır. Kenneth Waltz tarafından geliştirilen Güç Dengesinin uluslararası sisteme bir istikrar sağladığı fikrine karşı çıkan ve istikrarın uluslararası sistem içindeki diğer aktörlerin mevcut konumlarından duydukları memnuniyet ile sağlanacağını öne süren bu kuram (Başaran, 2017:4), uluslararası ilişkiler disiplininde güç ve savaşın geçirmiş olduğu değişim ve dönüşüm üzerinden hareketle belli çıkarımlar ortaya koymuştur. Sanayileşme sürecinin başlangıcından bu yana büyük güçler arasında yaşanan güç rekabetleri, uluslararası düzenlerin inşası ve de savaşlar arasındaki bağlantı, kuramın temel çıkış noktaları olmuştur.

Lemke (1997)'ye göre teori, özü itibariyle en güçlü devletleri baz alır ve onlara odaklanır, onların savaşlara ilişkin bağlarından ve güçlü devletlerin uluslararası sistemin yapısı üzerindeki değişiklikleri muhafazasından çıkarımlarda bulunur. Kuram bu yönüyle, uluslararası ilişkilerin diğer sistemik teorileri ile benzeşmektedir. Örneğin uzun döngüler veya güç dengesi teorisi bu kategoriye alınabilir.

Güç Geçiş Teorisi her ne kadar bir diğer sistemik teori olan Güç Dengesi Teorisi ile benzeşse de özü itibariyle belli farklılıklar taşımaktadır. Pop ve Brinza (2017), Güç Geçiş Teorisi ve Güç Dengesi teorisi arasındaki temel teorik kırılmanın, iki devlet arasında var olan güç denkliliği görüşünden kaynaklandığını öne sürerler. Güç Geçiş Teorisi, güç dengesinin herhangi bir savaşa yönelik yalnızca bir öncül konumunda olduğunu öngörürken, bunun aksine Güç Dengesi teorisi, iki devlet arasında yeni keşfedilmiş olan bir dengenin, uluslararası düzeyde barışın sağlanmasına eş değer konumda olduğunu iddia eder. Buna gerekçe olarak ise karşılıklı dengeleme kapasiteleri gösterilir. Esasında Güç Dengesi Teorisi, gücün ve devletler arası ittifakların eşit dağılımı noktasında barışın tesisinin sağlanılmasının arayışı içindedir. Her durumda barışın, istikrarlı bir uluslararası ortam sağlamak isteyen devletlerin giriştikleri eylemlerinin bir sonucu değil, bizatihi savaşın ortaya çıkardığı sonuçlardan korkuyor olmanın bir sonucu olarak ifade edildiği görülür. Aksine, Güç Geçiş Teorisi ise barışın, bir hegemonik gücün olduğu durumda elde edilebileceğini öne sürer; bir başka deyişle barış, yalnızca güç dengesinin olmadığı durumda, yani bir güç hiyerarşisinin varlığı halinde ortaya çıkacaktır. Güç Geçiş Teorisi, uluslararası

düzeni yapılandıran ve dominant gücün sahip olduğu güç avantajı ile barışın korunuyor olmasını haklı gösteren hiyerarşik bir güç mekanizmasının ve onun sistemden memnuniyet duyan müttefiklerinin varlığını kabul eder. Pop ve Brinza (2017), Organski'nin, iki devletin güç dengesi teorisinin mantığı ile yürütülen barışın sürdürülebilir olduğu fikrine tamamiyle karşı olmasına karşın bunun ancak çatışma arayışı içinde olmayan, hegemonik bir güçle işbirliği kurma amacı güden barış yanlısı bir meydan okuyucu ile mümkün olabileceğine inandığını ifade ederler.

Güç Dengesi Teorisi ve Güç Geçiş Teorisi arasındaki bir diğer önemli farklılık ise, güç geçiş teorisyenlerinin devlet gücünü analiz ederken ekonomi, demografi ve iç politika gibi diğer birçok faktörü hesaba katıyor olmalarına karşın, Güç Dengesi teorisyenlerinin çoğunun yalnızca askeri güce odaklı olmaları şeklinde ortaya çıkar. Pop ve Brinza (2017) bir devletin gücünün, sanayileşme aşamasında çok daha fazla gelişmişlik gösterme ve sanayileşme sonrasında da güç konusunda etkin olarak kalabilme halini ifade eden beş şekilli bir eğri olarak tanımlandığını ifade ederler. Güce erişme noktasındaki önemli unsur yalnızca sanayileşme değildir; aynı zamanda demografik özellikler de bu anlamda büyük rol sahibidir. Diğer yandan Organski'nin, bir meydan okuyucunun gelişimini ve güç geçiş sürecini analiz edebilmek için en uygun model olarak ekonomik kalkınma seviyesine, nüfusuna ve iç politikayı yürüten elit kapasitesine göre belirlenmiş olan faktörlerin toplamına işaret ettiğini de tekrardan eklemek gerekir. Sonuç olarak ise, şöylesi bir dengenin varlığı ortaya çıkmaktadır; $Güç = (kişi başına düşen ekonomik üretim \times nüfus) \times \text{görelî siyasi kapasite}$.

Diğer yandan, Güç Dengesi teorisyenlerinin askeri güce odaklanırken, Güç Geçiş teorisyenlerinin ise gücün üç temel bileşeni olan nüfus, ekonomik üretkenlik ve bir devletin uluslararası politikalarını desteklemek adına toplumun mevcut kaynaklarını kullanıma sokma noktasında sahip olduğu politik kapasiteye odaklandıkları görülür. Levy ve Thompson (2010) ise, daha önce de belirtildiği gibi bir devletin gücünün, beş şekilli bir büyüme evresini takip ettiğini ve gücün sanayileşme sürecinde hızla büyüme gösterdiğini sonrasında ise daha ortalama fakat sürdürülebilir bir büyümeye doğru ilerleme kat ettiğini eklerler. Gücün göstermiş olduğu bu büyüme, dönüştürülemez ve dahi geri alınamaz bir yapıdadır; sonuç olarak ise güç geçişi kaçınılmaz bir hal almaktadır. Bu noktada ise akıllara gelen soru, uluslararası düzenin yaşayacağı dönüşümün barışçıl yollarla mı yoksa şiddet yoluyla mı olacağı yönündedir.

Güç Geçiş Teorisi, yapısı ve temeli itibariyle klasik bir teori sınıflamasına giremeyecek bir yapıdadır. Kimi yazarlar, teorinin uluslararası politikada güç ve güç ilişkilerine odaklanmış olmasından ötürü teoriyi realist bir kuram olarak görüp bu doğrultuda açıklamalarda ve çıkarımlarda bulunurlar; fakat teorinin uluslararası politikaya bakış açısı realist kuram bakış açısından oldukça farklıdır. Daha önce de bahsedildiği gibi, realizme göre uluslararası sistem anarşik bir yapıdan oluşmakta iken Güç Geçiş Kuramı uluslararası sistemin hiyerarşik olarak kurgulandığını ifade eder. Bu çıkarıma da aktörlerin güçleri arasında yapılabilecek sıralama açısından ulaşır. Buradan varılabilecek sonuç ise, teorinin klasik teori sınıflandırmaları üzerinden okunamayacağı, bunun aksine daha geniş bir kategori içinde rasyonalist teoriler kapsamında ele alınabileceği şeklinde olacaktır.

Organski'nin kuramını ortaya koymasının ardından 1980 yılında yapılan *The War Ledger* adlı çalışmada ise Organski ve Kugler, güç geçiş kuramına ilişkin ilk ampirik değerlendirmeyi yapmışlardır. Güç Geçiş Kuramının temel varsayımlarının veriler ışığında test edildiği bir çalışma niteliği taşıyan *The War Ledger*, davranışsal bir metodoloji izleyerek Güç Geçiş Kuramının varsayımlarını tarihsel verilere dayanan istatistiki modeller vasıtasıyla test etmiş ve elde edilen sonuçlar ile de desteklemiştir. Öyle ki, böylesi bir çalışma, evvela güç geçişlerinin kuramsal mantığının yansıtıldığı tarihsel örnek olayların tespiti ile ortaya konulmaya çalışılmıştır. Güneşlioğlu (2015), Organski tarafından ortaya konulan Güç Geçişleri Kuramının, büyük güçler arasında yaşanan geçişlere ve bu durumun sonucu olarak ortaya çıkan büyük savaşlara odaklanmış olmasından ötürü evvela büyük güçler olarak tanımlanan unsurların hangi aktörler olduklarını belirlemek gerektiğinin altını çizmiştir. Organski ve Kugler'e göre, nüfus, askeri kapasite ve ekonomik üretkenlik gibi verilerin dikkate alınarak sanayileşme sürecinin başlangıcı olan 19. yüzyıldan bu yana büyük güç olarak nitelenmiş ve bu statüde yer almış devletler; ABD, SSCB/Rusya, İngiltere, Japonya, Fransa, Almanya, Çin, İtalya ve Avusturya-Macaristan şeklinde sıralanmaktadır. Devamında ise, kuramın mantıksal çerçevesi kapsamında vuku bulan büyük savaşlar için de önem arz eden belli kriterler ortaya konulmuştur.

The War Ledger adlı çalışmanın önemli bir ihtilaf unsuru olmasından ötürü onu detaylıca müzakere edip bu doğrultuda ele alıyor olmak gerekli görülmektedir. Organski ve Kugler, 1860 yılından 1975 yılına dek sürmüş olan, büyük güçlerin çekişmelerini içeren büyük savaşlar üzerinden kuramı test etmeye çalışmışlardır. İlk büyük güçleri merkezi devletlere (Avrupalılar) ve periferik güçlere (Japonya, ABD, Çin) ayırmışlardır; sonrasında ilaveten merkezi güçleri kendi içinde rakip olanlar ve olmayanlar şeklinde ayırmışlardır

Cashman, 2014: 416). Eğer ki devletler, dominant devletin güç kapasitesinin minimum düzeyde %80'ine ulaşırlar ise rakip devlet olarak kabul edilirler. (Bu noktada ulusal gücün ölçütü olarak Gayrisafi Yurtiçi Hasıla - GSYİH baz alınır). Belirli bir yirmi yıllık süreçte böyle bir devletin bu kriterleri karşılamaması halinde ise yapılan sıralamada yer alan ilk üç ülke rakip devlet olarak kabul edilir. Bu doğrultuda ilgili savaşları belirlemek için üç kriter ileri sürülür; 1-Savaşların her iki tarafta da büyük güçleri içermesi gerektiği, 2-Bir savaşın, daha önce yapılmış olan savaşlardan çok daha yüksek oranda savaş ölümlerini içermesi gerektiği, 3-Bir savaşın, kaybeden taraf açısından toprak ve nüfus kaybını içerecek bir savaş olması gerektiği şeklinde sıralanmaktadır. Sözü edilen zaman diliminde bu kriterleri sağlayan 4 savaşın ortaya çıktığı bilinmektedir. Bu savaşlar; Fransa-Prusya Savaşı, Rus-Japon Savaşı, I. Dünya Savaşı ve II. Dünya Savaşı'dır. Ne var ki, 1904 yılında yaşanan savaşta Japonya rakip değil periferik bir güç olduğundan, Rus-Japon Savaşı birbiri ile rakip güçler arası bir savaş olarak kabul edilmemiştir. Bu durum ise Organski ve Kugler'i esasen, Fransa-Prusya Savaşı, I. Dünya Savaşında Doğu ve Batı cepheleri, II. Dünya Savaşında Doğu ve Batı cepheleri olmak üzere totalde 5 savaş ile karşı karşıya bırakır (Cashman, 2014: 416).

Kugler ve Organski (1993)'ye göre Güç Geçiş Kuramı, uluslararası sistemi daha önce ifade edilmeye çalışılmış tarzlardan tamamıyla farklı bir boyutta ele alıp bu doğrultuda tanımlama yoluna gitmektedir ve güç geçişi, dünya politikasına ilişkin olarak realist bakış açısınca kabullenilip öne sürülmüş olan üç temel varsayımı reddeder. Bunlar ise şu şekilde sıralanır;

-İlk olarak, uluslararası sistemin birkaç temel kural doğrultusunda işletilen bir yapıda olduğu ve sistemin kısmen yahut tamamen anarşik bir yapıdan ibaret olduğu varsayımı reddedilir; zira güç geçiş kuramı, uluslararası düzenin tamamıyla anarşik bir yapıdan müteşekkil olmadığını, iç politik sistemlere benzer bir tarzda hiyerarşik bir şekilde organize edilmiş olduğunu öne sürer. Aktörler uluslararası düzen içerisinde kendi konumlarını ve uluslar arasında gözlenen güç dağılımlarında farklılıklar temelli etkileri kabul ederler. Esasen bu varsayım, güç geçişini önceki realist modellerden ayıran en temel farklılık olarak öne çıkmaktadır.

-İkinci olarak güç geçişi, ulusal ve uluslararası siyasal sistemi yöneten kuralların temelde benzer olduklarını iddia eder. Bu süreçte uluslararası hukukun uygulanabilir bir düsturunun olmamasına karşın, ulusal ve uluslararası kuralların işletim alanlarında temel itibarıyla bir farklılığın olmadığı öne sürülür. Ulusal sistem içerisinde ulusların, tıpkı siyasi

gruplar gibi uluslararası düzende var olan kıt kaynakların kullanımı hususunda sürekli bir rekabet halinde oldukları da ayrıca ifade edilir.

-Kugler ve Organski (1993),        ve son olarak g   ge  şinin, uluslararası rekabetin, çatışma yahut işbirliğinden kaynaklanabilecek potansiyel net kazanım aracılığıyla y r t leebileceği iddiasında bulunurlar. Ulusların nihai hedeflerinin, g   dengesi teorisinde  ne sürüldüğü gibi g   maksimizasyonunun sağlanması olduğu ifadesine karşı çıkılır; bundan ziyade temel amacın, net kazanımların maksimizasyonunun sağlanabilmesi şeklinde olduğu ifade edilir. Tarafların,  atışmalardan elde edilen net kazancın net faydadan düşük olduğunu kabul etmeleri halinde ise barışçıl rekabetin ortaya çıkacağı belirtilir; tam tersi durumun yaşanması halinde ise çatışmaların baş göstereceği ifade edilir.

Sözü edilen bu üç temel varsayım temelinde kurgulanmış olan g   ge  ş kuramı, böylelikle, uluslararası düzenin işleyişine, realist perspektiften farklı olarak, önemli ölçüde farklılık yaratacak bir bakış açısı getirmiştir.

Organski, uluslararası düzen içerisinde devletlerin bulundukları konumlarını belirlerken 2 temel parametreyi esas almaktadır; bunlar ise ‘sistemden tatmin olma seviyesi’ ile ‘g  ’ olarak belirlenir. Aynı zamanda Organski uluslararası sistemin temel yapısının hiyerarşik olduğuna ilişkin yorumda bulunur (Okur, 2016:143). Öyle ki, uluslararası düzenin mevcut durumu, g   ge  ş teorisi için merkezi bir önem arz etmektedir; zira tam da burası realizmin ve diğer tüm uluslararası ilişkiler teorilerinin tüm formlarından derinlemesine ayrışılan yerdir; çünkü tüm bu diğer teoriler, uluslararası sistemin temel ilkesinin anarşi olduğunu varsayarlar. Hiyerarşik olarak düşünülen uluslararası sistemin bu yapısı piramidal bir şekil ile ifade edilmeye çalışılır.



Şekil 2.1.2: Uluslararası Güç Piramidi (Kaynak: Doğan, 2016, 41)

Şekil 2.1.2’de görüldüğü gibi, dünyadaki güç dağılımlarının tasvir edilmeye çalışıldığı bu piramidal yapı içerisinde en tepeye baktığımızda ‘Dominant Güç’ olarak adlandırılan güç unsurunu görürüz. Zirvede yer alan dominant güç, uluslararası düzenin tesisi noktasında amaca ulaşmış ve kurmuş olduğu bu düzen üzerinde kontrol sağlayan egemen millet unsurunu teşkil etmektedir ve bu millet, uluslararası düzenin bu hâlden en büyük çıkarı sağlayan taraf konumundadır. Sistem içerisinde her daim en büyük payı alan dominant güç, elde etmiş olduğu bu üstün güç konumu ile sistemin yönetimini kontrol altında tutmaktadır. Sözü edilen bu dominant güç ile piramidin alt tabakalarında kalan ülkeler arasında gözlenen güç farkı genel itibarıyla büyük orandadır. Güç mesafeleri noktasında gözlenen bu fark, dominant gücün bireysel güvenliği ve mevcut sistemin düzenliliği açısından garantörlük görevi görmektedir. Güç piramidine dönecek olursak, dominant güç unsurunun hemen altında ‘Büyük Güçler’ olarak adlandırılan güç unsurlarını görürüz. Bunlara örnek olarak Çin, Rusya, Avrupa Birliği, Almanya, Japonya gösterilebilir. Büyük güçler olarak sınıflandırılan bu grup, çok kuvvetlidirler; fakat dominant güçten daha zayıftırlar. Bir üst basamakta yer alan dominant güç ile aralarında, hem başka devletlerin davranışları üzerinde etki sağlayabilme kabiliyeti hem de sistemden istifade edebilme olanakları yönünden farklılıklar mevcuttur. Bir parçası oldukları uluslararası düzenden büyük ölçüde fayda sağlarlar; fakat faydalanma düzeyleri noktasında bakıldığında dominant güçten daha geride oldukları görülür. Dominant güç, uluslararası düzeni sorunsuz yönetebilmek gayesi ile önemlerinden mütevellit büyük güçlerden kimisi ile işbirliği kurulmasına ihtiyaç duyar. Bu sebepten ötürü de, uluslararası sistem içerisinde, büyük

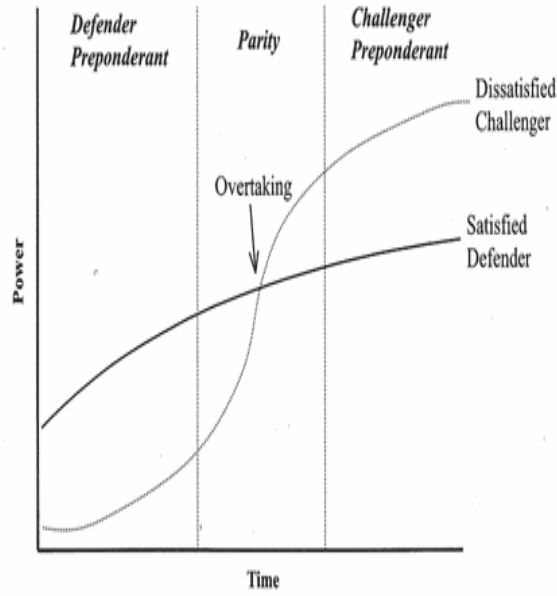
güçlerden bir kısmının dominant güç ile müttefiklik ilişkisi içine girip uluslararası düzen üzerinde yöneticilik üstlendikleri gözlenir. Şener (2017), büyük güç olarak sınıflanan grup içerisinde herhangi birinin ekonomik gerekçelerle dominant güce yaklaşması durumunda, uluslararası sistem açısından sakıncalı bir sürecin içine girileceğini ifade eder. Tam da bu aşamada, yükselen gücün dominant güç tarafından kurulan sistem içerisindeki mevcut konumundan hoşnutsuzluğu baş gösterecek olursa, çatışma risklerinin önünün açıldığı görülür. Buradan da hareketle, Organski'nin, uluslararası sistem içerisinde bir hiyerarşinin varlığını vurguladığı ancak bu hiyerarşik yapının düzenli yahut düzensiz nitelikte olabileceği dikkati çeker. Piramide döndüğümüzde, büyük güçlerin hemen altında 'Orta Güçler' dikkati çeker. Orta güçlerin sistem içerisinde belli ölçekte bir kapasiteye sahip oldukları bilinmesine karşın, henüz dominant güce meydan okuyabilecek bir seviyeye gelmedikleri çok açıktır. Piramidin en alt kısmında yer alan 'Küçük Güçler'e baktığımızda ise, sistemin diğer basamaklarında yer alan güçlere göre, sistemin sahip olduğu kaynaklar üzerinde belki de en az kontrol gücüne sahip olan grup olduklarını görürüz; fakat diğer yandan bakıldığında, piramidin en alt katmanında yer alan küçük güçlerin sayısal anlamda büyük çoğunluğu oluşturan grup oldukları da ayrıca bilinir.

Şener (2017), Organski'nin çalışmasında, coğrafi bakımdan yalnızca dışarıya doğru bir genişleme yaşayarak güç kapasitelerini artırmanın olası olduğu dönemlerin çok eskilerde kaldığını ifade ettiğini belirtir. Tam da bundan ötürü, devletlerin gücünü belirleyen unsurların kendi içlerinde gerçekleştirmiş oldukları endüstrileşme ile siyasi anlamda yaşayacakları modernizasyon olduğu görülür. Bu çıkarımlardan hareketle Şener (2017), Organski'nin, askeri güç unsurunun uluslararası politikada taşıdığı önemin gittikçe azalmakta olduğunu, devletlerarası ilişkilerin politik ve sosyo-ekonomik değişkenlere bağlı olarak yürütüldüğünü, sistem üzerinde mutlak egemen olan dominant gücün, küçük devletlerle olan mevcut ilişkilerinin belli bir istikrar kazanabilmesi için yeni bir düzenin oluşturulması gerektiğini ve oluşturulan bu yeni düzen içerisinde de zaman ilerledikçe tüm devletlerin birbirlerinin davranışlarına hâkim konuma geleceklerini belirttiğini ifade eder. Kısaca dominant güç, kendi menfaatleri doğrultusunda sistemi belli bir şekil altına aldıktan sonra sistemin bizzat kendisi, bu gücün elzem bir güç unsuruna dönüşmüş olur. Bu ise tam olarak 'Sistemik Güç' olarak ifade edilen kavramın bizzat kendisidir. Bundan ötürü, ekonomik anlamda büyüme oranları arasında gözlenen farklılıklar üzerinde beliren güç kapasiteleri, Organski'nin ortaya atmış olduğu Güç Geçiş Kuramı kapsamında elzem bir vurgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Şener (2017), Organski'nin bu kuram bağlamında,

savaşların ortaya çıkabiliyor oluşunun, en fazla yükselen ve kendi konumu içinde hoşnutsuzluk yaşayan bir devletin güç kapasitesinin, lider konumunda bulunan devletin güç kapasitesine yaklaşmaya başladığı anda olası hale gelmekte olduğunu ifade ettiğini belirtir. Sistem içerisinde daha zayıf olan ancak yükselmekte olan güç, dominant güce karşı bir savaş başlatabilme eğilimi içine girebilmektedir. Bir başka deyişle, Organski açısından toplam GSMH, büyük güçlerin kapasitelerinin en net ölçüsü niteliğindedir ve bu doğrultuda GSMH'nın, devletin toplumsal kaynaklarını harekete geçirebilecek kabiliyeti şeklinde ifade edilen yüksek sosyal, siyasi ve kurumsal etkinlik ile birleştiriliyor olması büyük önem taşımaktadır.

DiCicco ve Levy (1999)'e göre, dominant güç, sanayileşme ile sağlanan hızlı bir ekonomik büyüme süreci ile uluslararası hiyerarşideki baskın konumuna ulaşmıştır. Sanayileşmede gözlenen artış, dominant güç içerisinde gerileme şeklinde ortaya çıktıkça, diğer rakip devletlerin sanayileşme sürecine girdikleri, hızlı bir büyüme ivmesi yakaladıkları ve dominant güce yetişir konuma geldikleri yahut gelebilecekleri gözlenir; böylelikle de yeni güç dağılımının mevcut uluslararası düzen içerisinde orantısız hale geldiği görülür. Eğer ki yükselen bir güç, uluslararası hiyerarşik düzen içinde kendi mevcut konumundan ötürü memnuniyetsiz bir hale gelirse de, mevcut uluslararası düzene karşı bir meydan okuma girişiminde bulunabilir, ve belki de bunu yeni geliştirilen askeri gücü ile yapmaya çalışacaktır. Böylece, yükselmekte olan meydan okuyucu güçler ile dominant güç arasındaki savaş çıkma olasılığı kendi aralarında güç geçişi noktasında zirve yapmış duruma gelmiş olacaktır. Güçlerin eşitliği noktasında yaşanan iktidar denklik hipotezi ile yaşanan bu zıtlık da barışa olanak sağlamaktadır.

Güneylioğlu (2016)'na göre güç geçiş teorisinde, uluslararası sistem içerisinde çatışma ihtimalini artıracak durumları belirleyen iki temel kavram yer almaktadır. Bunlar ise 'denklik' (*parity*) ve 'güç aşımı' (*overtaking*) şeklinde ifade edilmektedir.



Şekil 2.1.3: Uluslararası Çatışmaların Açıklanması (Kaynak: Güneylioglu, 2016)

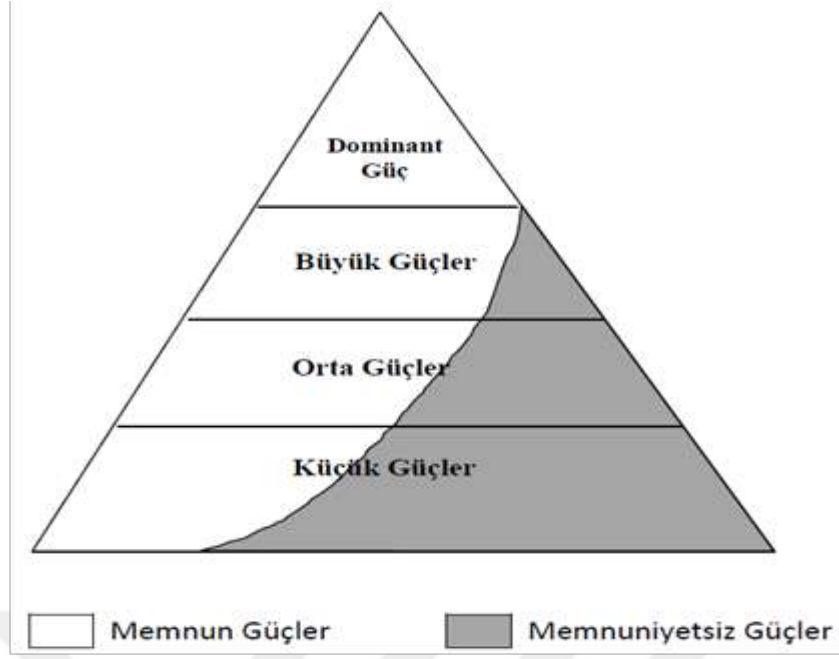
Güneylioglu (2016), sistemsel düzeyde yahut bölgesel düzeyde bir hiyerarşik yapılanma içindeki denklik (*parity*) durumunun, büyük güçlerden herhangi birinin dominant gücün mevcut kapasitesinin minimum %80'ine ulaşması halinde ortaya çıktığını ifade etmektedir. Böylelikle, dominant güce meydan okuyan tarafın (*challenger preponderant*), meydan okuyabilecek kapasiteye ulaşmış olduğu görülür. Bu durumda ise savaş çıkma ihtimali büyük oranda artacaktır. Sonuç olarak denklik durumunun, meydan okuyacak kapasiteye ulaşmış olan gücün dominant gücün mevcut kapasitesini %20 oranında aşması ile son bulacağı bilinmektedir. Diğer yandan güç aşımına (*overtaking*) baktığımızda ise bu durumun, meydan okumakta olan gücün yükseliş gösterdiği çizgisinde daha hızlı bir ilerleme kat etmesiyle görece dominant gücü aşmış olduğu çizgiyi ifade ettiğini görürüz. Gözlenmekte olan bu durumda, savaş yaşanma ihtimali önemli ölçüde artış göstermiş olmaktadır.

Rekabet halinde olan iki ulusun göreceli güçlerinin birbirine yaklaşması halinde ortaya çıkan denklik (*parity*) durumunda, savaş olasılığının en muhtemel halinin gözleniyor olduğunu ifade eden Efird, Kugler ve Genna (2003)'ya göre, güç dinamikleri genel çerçeve içinde açıklanamaz. Sürece ilişkin bir diğer temel önerme ise, ulusların anarşik bir yapılanma içinde etkileşim sürdürmüyor olmalarıdır; zira daha öncesinde de belirtildiği üzere uluslararası sistem anarşik değil hiyerarşik bir yapılanmaya sahiptir. Öyle ki, dominant güç, bu sistem içerisinde statükoyu (*status quo*) kurar ve mevcut düzenden tatmin

düzeyi yüksek olan diğerlerini kurmuş olduğu sisteme katılmaları yönünde ikna eder. Potansiyel bir meydan okuyucu gücün ise iki seçeneği vardır; uluslararası sistemin düzeni hususunda tercihi, hakim düzenden büyük ölçüde farklı olan memnuniyetsiz bir meydan okuyucu statükoyu değiştirme arayışı içine girer. Diğer yandan, dominant güç ile uyum içinde olan uluslararası sistemin düzenine ilişkin memnuniyet duyan bir meydan okuyucunun tercihi ise statükoyu korumak yahut mevcut düzeni işbirlikleri ile değiştirme girişimi yönünde arayış içinde olmak olacaktır. Bu iki farklı etkileşim tarafından ortaya konulan politika tercihleri, sistem üzerinde etki gösterebilme noktasında büyük ölçüde farklılık göstermektedir. Denklik durumu belirgin bir hal almaya başladığında, sistemden memnuniyetsiz olan meydan okuyucunun kafa tutmaya başladığı görülür ve bu doğrultuda dominant güce savaş açabilir. Benzer şartlar altında ise sistemden memnun olan meydan okuyucu güç de entegrasyon arayışları içine girecektir.

Güneylioğlu (2016)'na göre ise, sözü edilen her iki durumda da savaş çıkma olasılığının ciddi bir orana sahip olmasının yanı sıra, güç geçişinin barışçıl yolla mı yahut savaş yoluyla mı yaşanacağına ilişkin belirleyici etmen yine aynı şekilde statükoya bağlı bir biçimde memnuniyet (*satisfied*) ve memnuniyetsizlik (*dissatisfied*) durumlarından ileri gelmektedir. Eğer ki dominant güce karşı meydan okuyan aktör mevcut konumdan memnuniyet duyuyor (*satisfied defender*) ise sözü edilen güç geçişinin savaşa sebebiyet verecek olması düşük ihtimal olarak kalacaktır. Böylesi bir durumda ise güç geçişi, barışçıl bir yapıya bürünerek bu doğrultuda sağlanacaktır; fakat diğer yandan bakıldığında, yükselen gücün içinde bulunulan durumdan memnuniyetsiz olması (*dissatisfied challenger*) halinde ve memnun olmadığı bu duruma yönelik bir değişim çabası içinde olması durumunda ise çatışmaların yüksek ihtimal haline gelmeleri kaçınılmaz olacaktır.

Mevcut konumdan duyulan memnuniyet yahut memnuniyetsizlik durumunun, devletlerin barış veya savaş hususlarında kesin kararlar alınması noktasında sahip oldukları en temel motivasyon araçlarının başında geldiği daha öncesinde de belirtilmiştir. Buradan hareketle, sistem içindeki memnuniyet ve memnuniyetsizlik durumunu görsel ile açıklamaya çalışacak olur isek;



Şekil 2.1.4: Memnuniyet ve Memnuniyetsizlik Durumu (Kaynak: Doğan,2016,44)

Şekil 2.1.4'te uluslararası ittifakların istikrarını belirleyen unsur olan mevcut sistemden duyulan memnuniyet ve memnuniyetsizlik durumu gösterilmiştir. Güneylioğlu (2016), şekilden de anlaşılacağı üzere, dominant gücün bizzat kendisinin, büyük güçlerin büyük bir çoğunluğunun, orta güçlerin çoğunun, küçük güçlerin ise bir kısmının statükodan memnuniyet duymakta olduklarını ifade eder. Sistem içerisindeki memnuniyetsizlerin sayısal çoğunluğu sağlıyor olmalarının istikrarın devamlılığını sağlamaktan ziyade değişim yönünde taleplerin artmasına sebebiyet vereceği bilinir. Hiyerarşik düzenin ortaya koyduğu yapısal sistemin ise bu durumun destekleyicisi olduğu, ortaya koyulan kurallardan duyulan memnuniyet yahut memnuniyetsizliğin sistem işleyişine ilişkin bilgiler sunduğunu görülür. Hiyerarşik olarak kurgulanan düzen içinde herhangi bir gücün ulusal güç kapasitesindeki bir üst basamakta yer alan devlete olan yakınlık ise, savaş yaşanma ihtimalini artıran bir etmen olarak karşımıza çıkmaktadır; fakat diğer yandan uluslararası düzeydeki çatışmaların en temel sebebinin herhangi bir devletin bahsi geçen hiyerarşik yapıdaki konumunu güçlendirme arzusundan ileri geldiğini de unutmamak gerekir. Bu durumu büyük güçler açısından değerlendirdiğimizde, büyük güçler arası yaşanabilecek bir savaş ihtimalinin düşük olduğunu ayrıca bilmek gerekir; zira onların büyük çoğunluğunun mevcut konumlarından ve uluslararası sistemin işleyişinden ve de bu işleyişi düzenleyen kurallar bütününden genel olarak memnuniyet duydukları bilinir.

Hiyerarşik olarak kurgulanan düzen içerisinde en tepede bulunan dominant gücün memnuniyet düzeyinin yüksek olduğu bilinir; zira dominant gücün bizzatihi kendisi sistem içindeki kuralları belirleyen en temel aktör konumundadır ve bu gücün, sistem içindeki mevcut kaynakların büyük çoğunluğunun kontrolünü sağladığı da ayrıca bilinen bir gerçektir. Bu sebepten ötürü dominant gücün bizzatihi kendisinin ve müttefiki olan güçlerin statükonun koruyucusu konumunda oldukları görülür. Diğer yandan, sistemden memnuniyetsizlik duyan karşı koyucu güçlerin ise büyük çoğunlukla çatışmaların fitilini ateşleyen taraf oldukları bilinmektedir. Sözü edilen bu hiyerarşik düzenin piramidal yapısında aşağı katmanlara doğru inildikçe memnuniyetsizlik oranında da ciddi artışların olduğu görülmektedir.

Teoriye göre mevcut sistemden duyulan memnuniyet yahut memnuniyetsizlik durumu, uluslararası ittifakların bizzatihi kendilerini ve sürdürülebilirlik noktasında sahip olacakları ömür sürelerini belirleyici önemli bir etmen olarak göze çarpar. Kurulan ittifakların gösterecekleri istikrar, mevcut üyelerinin statükoya ilişkin birbirine benzer tutumlar sergileyebilmelerine bağlıdır. Güneşlioğlu (2016)'na göre dominant güç, her daim, sistem içerisinde memnuniyet konumunda olan büyük güçler ile ittifaklar yoluna giderek bir anlamda statükoyu koruma görevi üstlenir. Bu sebepten ötürü olarak da statükodan memnun olan taraflarca kurulan savunma amaçlı ittifak ilişkilerinin en istikrarlı ve en uzun ömürlü oluşumlar oldukları bilinir. Diğer yandan bakıldığında, statükoya ilişkin ortak bir payda gütmeksizin sistemsel memnuniyet ve memnuniyetsizlik durumu içinde olan güçler arasında da ittifak ilişkilerinin kurulabileceği gözlenilebilir; fakat bunların ömürlerinin ortak bir tehdide yönelik kurulmuş olmalarından mütevellit geçici ve taktiksel ittifaklar oldukları bilinir.

Elbette ki, uluslararası düzenin işleyişinden ve dominant gücün liderliğinden tüm ulusların istisnasız memnuniyeti söz konusu değildir. Kimi ulusların yetkin güçleri bu durumdan ötürü memnuniyetsiz hâldedirler; zira kendilerinin ve toplumlarının haklarını uluslararası düzenden aldıklarına inanmaktadırlar ve bu ülkeler sayıca fazla olabilmektedirler. Memnuniyetsiz ülkeler zayıflasalar dahi, ne dominant güce ne de uluslararası düzeni destekleyen koalisyonlara karşı tehdit oluşturabilecek bir konuma gelebilecek kapasiteye sahip değildirler. Çok nadir de olsa, sistemden memnun olmayan herhangi bir ulusun, dominant güce yetişmeyi başarabilen büyük bir güç olması halinde, büyük çatışmalara sebebiyet verebilecek zorlukların ortaya çıkmasına ön ayak olduğu gözlenebilmektedir. Güneşlioğlu (2016)'na göre meydana okuyanlar, mevcut uluslararası

düzenin dayatmalarının ardından iktidarda büyümekte olan güçlü ve memnuniyetsiz büyük uluslardır ve bu ulusların yetkinleri, uluslararası düzenin temel menfaatlerinin çoktan dağıtıldığı koşullarla karşı karşıya kalırlar ve böylelikle çatışma için şartlar hazır duruma gelmiş olur. Meydan okuyucu devletler, artmakta olan güçlerinin onlara hak tanıyor olduğuna inandıkları yer olan uluslararası düzen içinde kendilerine yeni bir yer kurmaya çalıştıklarında barış tehdit altında kalmış olur.

Kugler ve Organski (1993)'ye göre, hiyerarşik olarak görülen uluslararası sistemin piramidal yapısı içerisindeki mevcut konumlarından memnuniyetsiz durumda olan küçük güçlerin çoğu ve diğer herhangi bir tek ulus üzerinde dominant gücün büyük üstünlük sağladığı bir zamanda, çatışma durumunun gözlenmeyeceği, barışçıl uluslararası düzen ortamının sağlanmış olduğu görülür. Bu sebepten ötürü olarak da, uluslararası sistemde üstünlük dönemlerinin sağlanmış olduğu süreçlerde barış ve istikrarın hâkim olduğunun gözlemlendiği daha öncesinde de belirtilmiştir. Bunların yanı sıra, uluslararası düzenin sorunsuz işleyişini sağlamak adına dominant gücün büyük güçlerin çoğunun desteğini alıyor olması büyük önem arz etmektedir. Diğer yandan büyük güçlerin çoğunluğunun genel olarak uluslararası sistemin işleyişinden memnun oldukları bilinir. Örneğin günümüzde, ABD önderliğindeki uluslararası düzenin destekleyicilerinin Almanya, Japonya, İngiltere, Fransa ve İtalya olduğu bilinir. Sovyetler Birliği ve Çin ise bu sürecin potansiyel meydan okuyucularıdır; fakat onların birbirleri ile doğrudan rekabet halinde oldukları da ayrıca göze çarpar ve en önemlisi ABD'den çok daha zayıf konumdadırlar. Diğer yandan Hindistan ise, hâlâ büyük güçlerle mücadele içine giremeyecek kadar zayıf bir ülkedir. Açık bir şekilde yalnızca Japonya ve Avrupa ülkeleri ABD'yi destekleseler dahi (nükleer silahlar konusundaki eksikliklerine karşın) uluslararası düzene katkı sunan kaynaklar konusundaki üstünlük baskın gelmektedir. Böylelikle güç geçişi, uluslararası düzenin olması gerektiği gibi istikrar içinde olduğunu iddia eder.

Uluslararası sistemin piramidal yapısı bizlere, istikrarsızlığın yalnızca potansiyel rakipler arasında göreceli denklik sürecinde muhtemel olduğunu gösterir. Sistem içerisinde memnuniyetsiz olan bir güç, dominant güçten daha hızlı bir şekilde büyüyerek denklığe yaklaştıkça, istikrarsızlık ve aynı oranda çatışma olasılığı da artacaktır. Güç boşluğunun kapatılması dominant güç üzerinde; meydan okuyan gücün kendisini geçeceği yönünde, uluslararası düzen içerisinde tabi kılınan bir pozisyonu kabul etmeye ilişkin isteksizliğin artması ve de uluslararası düzenin kurallarına ve liderliğine meydan okunabilecek olunması noktasında bir korkunun oluşmasına sebebiyet verecektir; ve esasında bu durum tam olarak

meydan okuyan gücün yapacağı şeydir. Böylelikle, memnun olmayan taraf daha fazla fayda ve ayrıcalık beklentisi içine girdiğinde eğer ki bir çatışma mevcut statükonun korunuyor oluşundan daha başarılı bir şekilde yürütülürse, güç geçişi uluslararası düzende hakimiyet için rekabete en nihayetinde girileceğini öne sürmektedir. Eş zamanlı olarak, dominant gücün değişen güç ilişkileri gerçeğini tanımış olması, böylesi bir değişime yönelik direnci de hazırlamaktadır. Tarihsel süreç içerisinde yaşanan dünya savaşlarının, bu ve benzeri şekilde ortaya çıkmış olan göreceli zorlayıcı şartlar altında kök salıp geliştiklerini görmek bu noktada çok da zor olmamaktadır.

Rauch ve Wurm (2011)'a göre ise, uygunlukları ve mevcut konumlarından memnuniyet noktasında ikna edici bir gösterge olmaması sebebi ile pek çok bilim insanı, yükselen güçlerin tatmin olmadıklarını varsayarlar ve yalnızca beklenmedik bir barışçıl güç geçişi durumunda kendi asıl memnuniyetsizlik derecelerini araştırma altına alırlar. Ne var ki bu yaklaşım, iki noktada güç geçiş teorisinin savını zayıflatır;

-ilk olarak, güç ve memnuniyetin güç geçiş teorisinin nedensel mantığında *pari passu* (eşit oranda) olduğu görmezden gelinir.

-İkinci olarak, sürmekte olan memnuniyet analizlerinin yanlış beklenti yaratma riski taşıdıkları öne sürülür; zira memnuniyet değişkenleri iki şekilde çalışmaktadır; memnuniyetsizlik savaş riskini artırırken, memnuniyet durumu tam tersi olarak azaltacaktır. Böylelikle, güç geçişini takip eden bir savaş, doğru bir memnuniyet derecesi olmaksızın güç geçiş teorisinin öngörüsünü yerine getirecek bir şekilde kodlanamayacaktır.

Buradan hareketle, memnuniyet değişkenini kullanmak ve ölçmek için güç geçiş teorisi uzmanlarınca öne sürülen bazı yaklaşımların altı çizilecektir. Böylece son yirmi yıl içinde iki temel göstergeden en yaygın şekilde faydalanılmakta olduğu da öne çıkacaktır:

-İlki, askeri harcamalarda gözlenen artış olarak kendini gösterir. Kısaca açıklayacak olursak, mevcut durumdan memnun olmayan ve statükoyu alaşağı etmeye çalışan güçlerin gerekli askeri yetenekleri oluşturup geliştirmeye ihtiyaç duydukları gerçeği ortaya çıkar.

-İkinci olarak, rakip ve dominant güç ittifakının karşılaştırılmasının yapıyor olmasıdır. Burada vurgulanmak istenilen, sistem içindeki herhangi bir memnuniyetsiz gücün büyük olasılıkla aynı şekilde memnuniyetsiz müttefikler arayışı içinde olduğu yönündedir. Bu devletlerin, düzeni kuran ve onu savunmak zorunda olan dominant gücün

müttefikleri arasında bulunması beklenemez (Rauch ve Wurm, 2011:10) Böylelikle, bir gücün memnuniyetinin onun yapmış olduğu ittifaklarla ilintili olduğu yargısına varılabilir.

Güç Geçişlerine tarihsel süreçte bakıldığında, toplam olarak yirmi rakip devlet çiftinin olduğu bilinir, bunların 4'ünün üstünlük baz alınarak karakterize edildikleri ve herhangi bir savaş durumunun ise söz konusu olmadığı ifade edilir. Benzer şekilde, geçişsiz bir denklik durumunu içeren 6 devlet çiftinde de herhangi bir savaş durumu gözlenmemiştir. Hem bir denklik durumunu hem de güç geçişini içeren 10 devlet çiftinde ise, gözlenilen süreçlerin yarısının savaş esnasında son bulduğu yarısının ise son bulmadığı görülmüştür. Böylelikle Cashman (2014), nispeten eşit güçlere sahip rakipler arasında yaşanan her bir savaş durumunda, bir güç geçişinin yaşandığını ifade eder. Rakip devletler arasındaki savaşlar yalnızca bir güç geçişinin olduğu zamanda vuku bulmaktadır. Savaş çiftlerinin beşi de güç geçişi esnasında yahut geçişin hemen ardından yaşanmıştır. Ek olarak, diğer beş devlet çifti de hem denkliği hem de güç geçişlerini tecrübe etmişlerdir; fakat savaştan kaçmışlardır. Böylelikle, yaşanan bütün güç geçişlerinin yüzde ellisinin savaşa sebebiyet verdiği görülmüştür. Buradan hareketle varılacak sonuç ise, büyük güç olarak nitelenen rakip devletler arasında görülen savaşların yalnızca güç geçişinin yaşanması halinde ortaya çıkacağı şeklinde olacaktır. Sonuç olarak, güç geçişinin bir gereklilik olduğu fakat rakip devletler arasında yaşanabilecek bir savaş durumu için yeterli olmadığı kanısına varılabilmektedir.

Organski ve Kugler'in yürütmüş oldukları ampirik testleri kapsayan zaman diliminde ilk önemli güç geçişinin Fransa ve Almanya arasında yaşanmıştır (Güneylioğlu, 2015:674). Almanya'nın siyasal birliğini sağlama sürecinin başlamasının ardından, 1860'lı yılların sonunda Fransa ve Prusya arasında denklik (*parity*) periyoduna girildiği gözlenmiştir. Avrupa'daki bu iki büyük gücün karşı karşıya geldiği bu dönem, kıtada var olan mevcut statükoyu yeniden yapılandırma amacı güden Prusya ve rakibi Fransa arasında silahlanma yarışı içine girilmesine sebebiyet vermiştir. Prusya'nın Fransa'nın gücünü aştığı noktada ise 1870-71 yılında yaşanan Fransa-Prusya savaşı vuku bulmuştur. Prusya'nın Fransa'ya karşı galibiyeti ile sonuçlanan bu savaşın ardından Alman siyasal birliği tamamlanmış ve 1815 yılında gerçekleştirilen Viyana Kongresi ile kurulmuş olan *Avrupa Uyumu* dönemi de son bulmuştur. İzleyen yıllarda, ikinci güç aşımı 1879 yılında ABD'nin uluslararası düzende lider konumunda olan Büyük Britanya'yı geçmesi ile yaşanmıştır. Böylelikle, ABD'nin ulusal gücünün diğer bütün Avrupalı büyük güçleri geride bıraktığı görülmüştür; fakat yaşanan bu sürece ilişkin belki de akıllara gelen ilk soru bu güç geçişi sırasında neden bir

savaşın yaşanmamış olduğudur. Öyle ki, yaşanan bu güç geçişinin barışçıl bir yapıda olmasının en temel sebebi, ABD'nin Büyük Britanya tarafından kurulan ve *Pax Britannica* olarak adlandırılan uluslararası düzenden memnuniyet duyması ve onu desteklemesidir; zira *World Politics* adlı çalışmada da belirtildiği üzere, uluslararası düzen içinde savaşlar güçlü ve statükodan memnun olmayan meydan okuyucular tarafından başlatılmaktadır. ABD ise, Britanya hakimiyetinde kurulan uluslararası düzenin kurallarına ve işleyişine hiçbir zaman muhalefet etmemiştir. Uluslararası siyasal ve ekonomik norm ve kurumları tasdik eden ABD, bu süreçte rakip bir ideoloji geliştirme yoluna da gitmemiştir (Güneylioğlu, 2015 : 674).

Yaşanan Dünya Savaşları noktasında ise Organski ve Kugler, birbirleri ile savaşan devletlerin kurmuş oldukları ittifakların toplam güç miktarları arasında karşılaştırmalara giderek Güç Geçiş Kuramına ilişkin diğer bazı varsayımları da sınamaya çalışmışlardır. I. Dünya Savaşı'nın başlangıç döneminde iki rakip tarafın mevcut güçlerinin karşılaştırılması yapıldığında, ittifak devletleri olarak adlandırılan büyük güçler İtalya, Almanya, Avusturya-Macaristan'ın toplam güç miktarlarının, karşı tarafta yer alan Fransa, Rusya ve Büyük Britanya'dan oluşan güç unsurlarının sahip oldukları toplam güçlerinin %77'sine ulaştıkları görülmüştür. Güneylioğlu (2015)'na göre ortaya çıkan bu değer, oluşturulan ittifakların düzeyleri göz önünde bulundurulduğunda, savaşın güç geçiş kuramınca ortaya atılan denklik oranına yakın bir noktada patlak verdiğini ortaya koymaktadır. Diğer yandan, II. Dünya Savaşı vuku bulduğunda, Almanya'nın tek başına sahip olduğu gücün Fransa ve Britanya'nın toplam gücünün %90'ına denk olduğu görülmüştür. Sonuç olarak bakıldığında ise, yaşanan iki dünya savaşının da realist güç dengesi kuramının beklentilerinin aksine, mevcut dengenin bozulması halinde değil, güç dengesine yaklaşıldığında ortaya çıktığı görülmüştür. Elbette ki bu noktada, ABD'nin savaflara katılmasının ardından güç dengesinin büyük ölçüde değişiklik yaşadığı ve bunun da savaşların ortaya çıkan sonuçlarının üzerinde önemli bir etki yarattığı gözden kaçmamalıdır.

Okur (2016), Güç Geçiş Kuramının gücün, uluslararası düzenin işleyiş biçimini şekillendiren kritik bir değişken olduğunun altını çizerek uluslararası politika üzerine rasyonalist bir bakış açısı ile sağlam bir bağ kurduğunu ifade eder. Ne var ki, bu durum bir güç maksimizasyon modeli niteliği taşımamaktadır. Uluslararası düzen içerisinde menfaatlerin dağıtılma şeklinden duyulan memnuniyet durumu ise, uluslararası düzenin ne derece kompleks işlediğinin ikinci kritik belirleyicisi olmuştur. Gücün yanı sıra memnuniyet derecesi de barış ve çatışmaların kritik belirleyici unsuru olma özelliği taşımaktadır.

Uluslararası düzene destek veren büyük güçler olarak adlandırılan uluslar, dominant gücün müttefikleri olmuşlardır ve bu doğrultuda sistemin sorunsuz işleyiş sürecine katkıda bulunmuşlardır. Esasında, uluslararası düzen içerisindeki barış durumu, işletilmekte olan kurallardan ve menfaat dağılımlarından memnuniyet duyan büyük güçlerin desteğiyle dominant güç tarafından teminat altına alınmaktadır. Bu sebepten ötürü olarak da güç geçişi, oluşturulan ittifakları, kısa vadede kolaylıkla değiştirilemeyen ve de uluslararası düzeni desteklemek adına oluşturulmuş istikrarlı ve güvenilir araçlar olarak görmektedir.

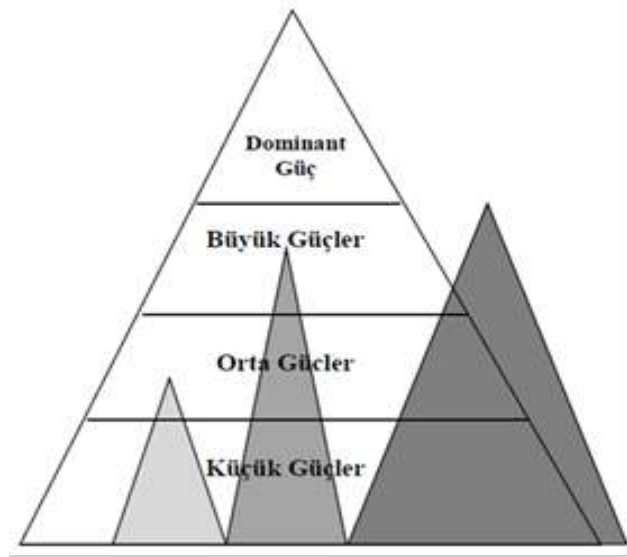
Çağdaş dünyada güç dinamiklerini açıklama noktasında kendilerini güç geçiş kuramcısı olarak tanımlamayan uzmanlarca dahi yürütülen pek çok girişim, kuramın bir çok unsurunu benimsemiştir. Tek kutupluluğun sebep ve sonuçlarına ilişkin çalışmalar yapmış olan pek çok uzman, örneğin Amerikan hegemonyasının çağdaş dünyada istikrara katkı sağlayıp sağlamadığı yönünde tartışmalar yürütmüşlerdir; ne var ki Amerikan hegemonyasının ne kadar uzun süreceği yönünde herhangi bir fikir sağlanamamıştır. Levy ve Thompson (2010), kimi uzmanlarca bu sürecin oldukça uzun süreceğinin ifade edilmiş olduğunu belirtirken, kimilerine göre ise mevcut tek kutuplu sistemin geçici olduğu ve farklılaşan büyüme oranlarının en nihayetinde uluslararası sistem açısından istikrarsızlığın ortaya çıkmasına neden olacak yeni öncü güçlerin doğmasına sebebiyet vereceğini belirtmişlerdir.

Toparlayacak olur isek, tarihsel süreçte yaşanmış olan tüm güç geçişlerinde, bunlardan bir kısmının savaşıyla sonuçlandığı bir kısmının ise denkleğin yaşanması hali ile kaldığı göz önünde bulundurulduğunda, II. Dünya Savaşı'ndan günümüze değin dominant güç düzeyinde herhangi bir güç geçişi çatışmasının görülmediğini söylemek yanlış olmayacaktır. Güç Dengesi kuramı perspektifinde Soğuk Savaş süresince gözlenilen olgunun, esasında iki süper güç arasında kurulu olan bir güç dengesi olmadığı, ABD'nin gücünün SSCB karşısında sergilemiş olduğu üstünlük olduğu bilinir. ABD'nin müttefiki konumunda olan büyük güçlerin de sürece eklemlenmesi ile Batı bloğunun göstermiş olduğu üstünlük daha da pekişmiş ve toplamda NATO ittifakının gücünün Komünist dünyanın mevcut kapasitesini önemli ölçüde aştığı görülmüştür. Güneşlioğlu (2015)'na göre bu durum, Güç Geçiş Kuramında barışçıl bir dünya düzeni için ortaya atılan şartların Soğuk Savaş süresince de mevcut ve geçerli olduğunu ortaya koymuştur ve dahi bu faktör olası bir üçüncü dünya savaşının neden yaşanmadığı gerçeğine de açıklık getirmektedir. Ek olarak, uluslararası ilişkiler literatüründe ve bilhassa da realist çalışmalarda altı önemle çizilen görüşe göre, II. Dünya Savaşı'nın ardından büyük güçler arasında yaşanma ihtimali olan

savaş olgusunun ortadan kalkmış olması, nükleer silahların ortaya çıkmış olmasına ve buna bağlı olarak nükleer caydırıcılık olgusunun varlığına bağlanmıştır. Öyle ki, nükleer caydırıcılık savının özünü, nükleer silahların varlığı ile uluslararası çatışmaların doğasının değişime uğrayacağı öngörüsü oluşturmaktadır. Buna neden olarak ise, nükleer silahlara sahip olan güçlerin, bundan kaynaklı olarak ellerinde var olan caydırıcılık unsurunu kendilerine karşı olası bir savaşın açılmasının önüne geçme noktasında kullanıyor olmaları gösterilir.

2.1.1.Güç Geçişinin Bölgesel Alanda Uygulaması: Çoklu Hiyerarşi Modeli

Güç Geçiş Kuramına ilişkin olarak yapılan ampirik çalışmalar, herhangi iki güç arasında gözlenecek olan denklik durumunda çatışma ihtimalinin artış göstereceğini fakat mevcut güç seviyeleri arasında gözlenecek olan farklılık durumlarında ise olası çatışma ihtimalinin azalacağını ortaya koymuşlardır. Üzerine çalışılmış olan tüm bulgular, bu varsayımın bütün devletler özelinde uygulanabilir bir yapıda olduğunu ortaya koymuştur. Bu sebepten ötürü, içinde bulunduğumuz zaman diliminde büyük güçler arasında yaşanabilecek olan savaş gerçeğinin sahnedan çekilip bu bağlamda bölgesel çapta yaşanacak olan çatışmaların sıklıkla gözlemlenebilir hale gelmiş olması, yapılacak olan çalışmaların bölgesel ölçekte yapılabilir olması yönünde yoğunlaşılmasının önünü açmıştır. Bu doğrultuda, Güç Geçiş Teorisi kapsamında Lemke (2002), *Çoklu Hiyerarşi Modelini* geliştirmiştir (aktaran Nolte. 2007:7). Çoklu Hiyerarşi Modeli kapsamında, tek bir uluslararası güç hiyerarşisi yerine bir dizi paralel ve çakışık konumda olan güç hiyerarşilerinin oluşturduğu uluslararası hiyerarşik bir yapılanmadan söz edilir. Organski'nin geliştirmiş olduğu modele ek olarak, uluslararası sistemin çoklu ve birbiri üzerine çakışık yahut örtüşmüş vaziyette olan sistemlerden mütevellit bir yapıda olduğu vurgulanır. Lemke tarafından geliştirilen modelde, uluslararası sistemin paralel işlevler yürüten çok sayıda bölgesel hiyerarşiden ibaret olduğu öne sürülür. Küresel sistemin tüm devletleri kapsıyor olmasına karşın, bölgesel sistemlerin yalnızca bölgesel ölçekte üyeleri muhteva ettiği vurgulanır ve bu yapı içerisinde her bir sistemsel oluşumun kendi güç hiyerarşisini ve de bizzat kendi statükosunu belirleyip ortaya koyduğu bilinir. Sözü edilen bu bölgesel hiyerarşilerin piramidal yapıda tasvir edilen en tepedeki küresel çaplı hiyerarşi ile benzerlik yaşadığı ve bu doğrultuda çalıştıkları belirtilir.



Şekil 2.1.5: Küresel ve Bölgesel Güç Hiyerarşileri (Kaynak: Doğan, 2016, 42)

Şekil 2.1.5'te Lemke ve Werner tarafından bahsi edilen farklı güç hiyerarşileri bu piramidal yapıda gösterilmiştir. Tepedeki dominant güç dışındaki en büyük piramit bir anlamda rakip gücü temsil etmektedir. Günümüz güç ilişkileri noktasında bir değerlendirme yaptığımızda ise dışarıya sarkan büyük piramidin sistemden memnuniyetsizlik duyan Çin'i temsil ettiği söylenilebilir.

Douglas Lemke'nin küçük devletleri güç geçiş kuramına dahil etmek için ortaya çıkarmış olduğu Çoklu Hiyerarşi Modelinde, güç geçiş kuramınca ortaya konulan, uluslararası bir düzenin kurucusu olan bir dominant devletin öncülük ettiği uluslararası sistemin çok daha geniş ölçekli bağlamına ikili iktidar bloklarının dinamiklerini yerleştiriyor olduğu gerçeğinden hareketle bu sistemik perspektifi korumak adına Lemke'nin küresel sistemi, belirli bir bölge içinde minyatür bir küresel sistemmişçesine işletilen çoklu bölgesel alt sistemler olarak tahayyül ettiğini görmekteyiz. Cashman (2014), bölgesel hiyerarşilerin bütün küresel hiyerarşiye tabi olduğunu ifade eder. Bir bölgesel hiyerarşide, bölgesel bir dominant devlet, kendisinin ve taraftarlarının yararlandığı bölgesel bir statüko yaratabilir; bölgedeki diğer devletler ise böylesi bir fayda (değer arz eden topraklara ve kaynaklara erişim gibi bir fayda) durumundan mahrum kalabilirler ve böylelikle sistemden duyulan memnuniyetsizlikler baş gösterir hale gelir. Eğer ki sözü edilen bu bölgesel ölçekli memnuniyetsiz devletlerden biri mevcut gücünü artırır ve bölgesel dominant güç ile denklik durumunu yakalar ise, yeni bir bölgesel hiyerarşi oluşturma yönünde bir savaş durumunun ortaya çıkması ihtimal dahilinde olacaktır. Bölgesel hiyerarşilerde savaşlar küresel statükoya yönelik bir tehdit unsuru olmadıkları için, küresel sisteme doğru yayılmaları da

olası değildir. Diğer yandan, küresel hiyerarşideki büyük savaşlar, bölgesel devletleri içine çekmek için aşağıya doğru yayılma gösterirler. Böylelikle Rus-Japon Savaşı, Kore Savaşı, Vietnam ve Afganistan'daki Savaşlar gibi bölgesel hiyerarşilerde yaşanan savaşlar, 1914 ve 1939 yıllarında Avrupa'da küresel ölçekli rakip devletler arasında yaşanan savaşlarda olduğu gibi bölgenin ötesine yayılmamışlardır.

Lemke'nin ilk çalışması, Atlantik Kıyısı, Pasifik Kıyısı, Kuzey Kıyıları ve merkez devletlerin oluşturduğu dört istikrarlı bölgesel hiyerarşinin olduğu Güney Amerika ile sınırlıdır (Cashman, 2014:419). 1865-1965 arası dönem için Cashman (2014), Lemke'nin, bahsi edilen bu bölgesel hiyerarşilerdeki devletlerle ilgili olarak iki savaş tespit ettiğini ifade eder. Bunlar ise 1879-1884 yılları arasında Şili-Bolivya ve Peru arasında yaşanan Pasifik Savaşı ile 1932-1935 yılları arasında Bolivya ve Paraguay arasında yaşanan Chaco Savaşıdır. Lemke'nin yapmış olduğu analizler, Güney Amerika bölgesel sistemindeki göreceli savaşıklık durumunun büyük ölçüde yerel güç hiyerarşilerinin istikrarından kaynaklı olduğu sonucunu ortaya koyar. İki tek savaş örneği, devletler güç konusunda eşit olduklarında ve zayıf olan rakibin güçlü olanı geçmesi yahut alt etmesi durumunda ortaya çıkmıştır. Tüm süreç boyunca gerçekleşmiş olan üç güç geçişinden yalnızca ikisi savaşa dönüşmüştür. Böylelikle Cashman (2014), Lemke'nin çıkarmış olduğu sonucu, güç geçiş teorisinin hem büyük hem de küçük devletlere yönelik olarak ve dahi sanayileşmiş devletler ile sanayileşme sürecini tamamlamamış devletler için de uygulanabileceği şeklinde ifade eder. En azından Güney Amerika bölgesi özelinde, denklik durumunun savaş için gerekli bir ortamı sağlamaya yaklaştığı söylenilebilir. Cashman (2014), Lemke'nin ortaya koymuş olduğu yaklaşımını kullanan Tammen'in ise, çoklu hiyerarşi modelinin kapsamını Güney Amerika'nın ötesine taşıyarak Ortadoğu, Afrika ve Uzak Doğu'daki bölgesel hiyerarşilere kadar genişleterek incelediğini söyler. İşin ilginç yanı ise, teorisinin daha sonradan ortaya konulan bu son versiyonunun tüm güç geçiş tartışmalarını ortadan kaldırması olmuştur.

Güneylioğlu (2016) ise, bölgesel hiyerarşilerde de küresel hiyerarşiye benzer bir yapılanma olduğundan bahseder ve bölgesel ölçekteki hiyerarşik oluşumun, tepe noktasındaki dominant gücün statükonun oluşturucusu ve de devamlılığının sağlayıcısı olduğunu söyler. Bölgesel çaplı yapılanmaların ilgi alanları ise daha çok bölge bazlı stratejik alanlar, kültürel anlamda önem arz eden kara parçaları üzerinde sağlanacak olan kontrol, doğal kaynakların kullanımı noktasında hakimiyet ve benzeri konulardır. Piramidal yapının bölmelerinde yer alan aktörler, kurulmuş olan statükodan kaynaklı olarak avantaj elde edebilir yahut avantajsız duruma düşebilirler. Bu süreç içerisinde avantajsız konuma düşen

bir güç aynı zamanda mevcut konumundan ötürü memnuniyetsizlik durumu da yaşıyor olur ise, bölgesel ölçekteki dominant güç ile güç dengliği sağlayabilmeyi başarabilmesi halinde bölgesel bir savaşın önü açılmış olur. Buradan yola çıkarak, bölgesel ölçekli hiyerarşik yapılanmanın küresel çaplı hiyerarşik yapılanmadan etkilendiğini söylemek doğru olur; fakat bu durumun tam tersini söylemek çok da mümkün değildir. Benzer şekilde, bölgesel çapta yaşanan savaşların küresel sisteme sıçraması ihtimali düşük oranda kalmakta iken küresel çaplı yaşanan savaşların bölgesel bazda etki gösterecek olması ise ihtimal dahilindedir. Esasında, küresel ölçekli dominant güçler, bölgesel hiyerarşik yapılanma ve statüko ile çok da ilgili değildir; zira bölgesel çapta stratejik önem arz eden kaynakların ihracına herhangi bir engel teşkil etmiyor oluşu ve küresel statükonun korunması noktasında hiçbir tehdit oluşturmamaları hali dominant gücün bu anlamda ilgisiz kalışını doğurur.

Yerel hiyerarşilerin sistem içerisinde var oldukları piramit, sistemin mevcut piramidal yapısı ile iç içe geçmiş bir yapıdadır. Buradan çıkan sonuç ise, asıl sistemin hiyerarşik yapılanmasındaki en güçlü konumda bulunan devletlerin, eş zamanlı olarak yerel hiyerarşik yapılanmanın da en güçlü devleti olduğu şeklinde olacaktır. Akgül (2019), sistem içerisinde dominant güç konumunda bulunan yapının bireysel menfaatini ilgilendiren herhangi bir durumun olmaması halinde, yerel hiyerarşi içindeki güç ilişkilerinin mevcut sistemin hiyerarşisi ile paralel seyrettiğini ifade eder. Başat güçlerin yerel hiyerarşilere yönelik herhangi bir müdahalesi olmaması durumunda ise, yerel hiyerarşik yapılanma içinde güç dengliğinin belli oranda artacak olması ve bir kısım aktörler açısından memnuniyetsizlik seviyesinin yükselecek olması gözlenir ve bu doğrultuda yerel hiyerarşilerin coğrafi dağılımları göz önünde bulundurulduğunda 21 adet hali hazırda yerel hiyerarşinin olduğu belirtilir (Lemke'den aktaran Akgül, 2019:824).

Manicom ve Reeves (2014) ise, Lemke için büyük ve küçük güç arasındaki savaş farkının bir çeşit değil yalnızca var olan seviyelerden biri olduğunu öne sürerler. Böylelikle Lemke'nin orta güçlere ilişkin olarak literatüre katkısı da minimal düzeyde kalmıştır. Diğer yandan, hegemonlar ve onların meydan okuyucuları ise orta güçleri, birbirlerine karşı göreceli konumlarını güçlendirmek için bir araç olarak kullanmaktadırlar. Büyük güçler ise bunu, 'tehdit ve baskı kullanımı, ittifakların oluşumu şeklinde yahut münhasır etki alanları yaratarak' başarırlar. En iyi ihtimalle, Gilpin'in yaklaşımındaki orta güçler, iki rakip büyük güç arasında bir seçim yapmaya zorlanırlar. En kötü ihtimalle de, bir büyük gücün cephaneliğinde düzensiz bir unsur niteliğine dönüşürler. Orta güçlerin tutumlarındaki bu eksiklik, güç geçişine ilişkin teorileri ise sınırlamaz. Thucydides'den bu yana, uluslararası

ilişkilere ilişkin olarak yapılan çalışmalar, uluslararası sistemde değişen bir güç unsuru olarak büyük güçlere odaklanmaktadır. Özellikle realizmde, ikincil devletler, çağdaş uluslararası sistemde yalnızca etki eden güç trendlerine göre hareket edebilen pasif aktörler olarak tanımlanırlar.

Diğer yandan realizmin orta güçler kavramsallaştırmasının ise sınırlı olduğu görülür; zira realizm onları büyük güçlere kıyasla uluslararası politikadaki rollerine göre tanımlar. Orta güçlere ilişkin bu görüntü, orta güçlerin en aktif olduğu bölgesel bir düzeyde orta güç etkisinin dikkate alınmıyor olmasına olanak sağlamaz. Orta güçler uluslararası bir düzeyde büyük güçler arasında değişim etkisi yaratabilme hususunda materyal güç eksikliği yaşayabilirler; bu sınırlama ise bölgelerde her daim karşılaşılan bir durum değildir. Manicom ve Reeves (2014), sonraki ampirik çalışmaların, orta güçlerin bölgesel güçlerini sağlamlaştırmak adına hegemonlara karşı sıklıkla direniş göstereceğini ortaya koyduğunu ifade ederler. Tıpkı realizm gibi liberalizm de uluslararası sistemde orta güçleri bağımsız aktörler olarak görme ve bu yönde tutum geliştirme konusunda başarısız olmuşlardır. Bu durumun önemli bir istisnası olarak, orta güç dış politikasının karmaşık karşılıklı bağımlılık teorisyenlerince değerlendiriliyor olması göze çarpar.

Üç temel yaklaşımdan biri olan konstrüktivizm ise, orta güçlerin davranışlarını doğrudan ele almaktadır; fakat eş zamanlı olarak orta güç davranışlarının en karmaşık yorumlamasını yapan da yine onlardır. Diğer yandan, ikincil devletlerin uluslararası ve bölgesel düzeylerde bir değişimi etkileyecek bir yönteme/aktöre sahip olduklarını ileri sürerek, orta güç aktörleri, orta güç davranışını açıklamak için temel teşkil eden bir orta güç kimliği de yaratmaktadır. Manicom ve Reeves (2014) ise, bu doğrultuda Japon uzmanların, daha makul ve yapıcı bir imaj ve eş zamanlı olarak çok daha aktivist bir dış politika rolü öngörmek için Japonya'nın bu süreçteki rolünü azaltmak adına orta güç kavramını kullandıklarını ifade ederler. Bu kalıp anlatımın dışında, uluslararası toplumda farklı bir konuma sahip olduklarını öne süren orta güçler arasında çok az ortak nokta olduğu da ayrıca belirtilebilir.

Orta güçlere ilişkin olarak yapılmış olan bu açıklamaların ardından bölgesel güçlere baktığımızda, bölgesel güçlerin herhangi bir bölgesel güvenlik kompleksinin yapısını tanımlamakta olduklarını görebiliriz. Onların sahip oldukları güç potansiyelleri önem arz edebilir; fakat bölgesel bağlamda sınırlıdır. Nolte (2007), bölge dışından üst düzey güçlerin küresel güç hesaplamalarında onları dikkate almadıklarını söyler. Ek olarak

tipolojilerinin de bölgesel güvenlik politikalarının ve bloklarının analizleri için tasarlandığı belirtilir. Bu durum analitik planı genişletme noktasında ilginç gelebilir ve dahi bölgesel ve küresel güç dağılımı çalışmaları noktasında çok boyutlu bir güç modeli ortaya koyabilir.

Genellikle bölgesel güçler olarak nitelenen devletler, bölgesel bağlamda çoğunlukla büyük bir nüfus ve yüksek bir GSYİH'ya sahiptirler. Güçlü bir geleneksel silahlı kuvvet yapılanmasını da ellerinde bulundurlar, kimi durumlarda kullanmak üzere ayrıyeten bir nükleer güç yapılanmasını da sahip oldukları bilinir. Nolte (2007), bölgesel bir büyük gücün tanımlanmasına ilişkin olarak belli hususların önemini vurgular. Bunlar ise;

- Coğrafi olarak sınırları belli bir bölgenin parçası olmak,
- Bölgedeki herhangi bir devletin kurabileceği herhangi bir koalisyon durumuna karşı koyabilecek potansiyelde olmak,
- Bölgesel meselelerde oldukça etkili olmak,
- Orta bir gücün aksine, bölgesel konumuna ek olarak küresel ölçekte de büyük bir güç olabilmek.

Yapılan bu bölgesel güç tanımlamalarının ardından, yine de ilgili literatür baz alındığında yeni bölgesel güç kavramı ile geleneksel orta güç kavramı arasında net bir ayırım yapmanın kimi zaman zor olduğu görülür. Nolte (2007), orta güçlerden bölgesel liderlik noktasında mevcut aday olabilecek ülkeleri şu şekilde sıralar; Brezilya, Meksika, Nijerya ve Güney Afrika. Ek olarak bölgesel güçler, orta güçlerin aksine, bölgede düzenin sürdürülebilmesi ve bölgesel güvenlik sorumluluğunun alınması hususunda da zorunluluk altındadırlar. Ne var ki bu rolü yerine getirebilmek için bölgesel güçler çeşitli koşullarla yüzleşmek durumunda kalabilmektedirler. Bunlar ise;

- böylesi bir devletin kendi iç dinamiklerinin, dengeleyici bir rol oynama ve kendi bölgesinde lider rolünü sürdürme hususunda olanak tanıyor olması gerektiği,
- böylesi bir devletin bölgesel lider rolünü ve dengeleyiciliğini, garanti altına almak için istekliliğini, kapasitesini, arabuluculuğunu ve yapabilirliğini göstermesi gerektiği,
- komşuları tarafından kabul edilebilir olması gerektiği şeklinde bir sıralama yapılabilmektedir.

Kalender (2013) ise, Lemke'nin geliştirmiş olduğu teorik modelin Güç Geçiş

Kuramından üç noktada ayrıldığını ifade eder ve bunları şu şekilde sıralar; ilkin, uluslararası hiyerarşiden diğer tüm hiyerarşilere doğru genişleyen bir kapsam doğrultusunda teorik bir mantığın geliştiriliyor olması; ikinci olarak, Lemke'nin yerel hiyerarşileri, devlet güçlerinin birbirlerine askeri anlamda en az %50 oranında ulaşabilmelerine göre belirleniyor olması ki burada önemli olan nokta bu hususun abartılmıyor olmasıdır ve son olarak ise, Lemke'nin analizine tüm çiftleri dahil etmeyip yalnızca bölgesel savunucuları içeren bu eşleşmelere bakarak orijinal spesifikasyonun güç geçiş araştırmalarına geri getirildiğini savunuyor olması şeklinde ortaya koyar.

Organski'nin geliştirmiş olduğu metodolojiyi Lemke'nin Çoklu Hiyerarşi Modeli ile genişlettiği ve kuramın küresel çapta yorumlanabilecek savaş teorilerinden bölgesel bazda açıklamalar getirilecek bir yapıya büründürüldüğünü ifade eden Akgül (2019)'e göre, güç geçiş teorisinde çoklu hiyerarşi modeli ile yapılmış olan revizyon çalışmasında, dominant güç tutumundan ziyade, piramidal yapıda alt bölümlerde yer alan küçük ve orta büyüklükteki güçlerin tutumlarının Güç Geçiş Teorisi kapsamında ortaya konulmuş olan hiyerarşik model doğrultusunda açıklanmaya çalışılması temel öncelik olmuştur. Öyle ki, devletlerin mevcut güçlerinin birbirine yaklaşıp güç denkliliğinin sağlanmış olduğu durumlarda, hiyerarşik yapı içerisindeki piramidin zirvesinde bulunan güçler arasında savaş olasılığının ortaya çıktığı gözleniyorken, benzer şekilde hiyerarşik yapının alt katmanlarında bulunan güçler arasında da güç denkliliğinin sağlanması halinde savaş olasılığının belirmesi ile ne gibi sonuçlar ile karşı karşıya kalınacağı sorusu Lemke'nin öne sürdüğü çoklu hiyerarşi modelinin çıkış noktası olmuştur.

Bölgesel hiyerarşiler üzerine yapılan çalışmalarda altı çizilen önemli nokta, bahsi edilen bu hiyerarşik düzenlerin dış müdahalelere karşı açık konumda olduklarıdır. Küresel hiyerarşide, büyük güçler arasında var olan ilişkiler çok daha özerk bir gelişme göstermektedir; fakat dominant güç ya da diğer büyük güçlerin bölgesel hiyerarşiler üzerinde uyguladıkları müdahalenin, alt düzenlerde yer alan üyeler arasındaki güç ilişkilerini de etkileme potansiyeline sahip olduğunu unutmamak gerekir. Güneşlioğlu (2015)'na göre bu sebepten, Çoklu Hiyerarşiler Modelinde, bölgesel hiyerarşilerin küresel hiyerarşi ile aynı şekilde işliyor olması dışarıdan herhangi bir müdahalenin gelmemesine bağlıdır. Bir başka deyişle, bölgesel hiyerarşide küresel hiyerarşiden yani yukarıdan bir müdahale ne kadar az görülürse, her iki hiyerarşinin işleyişi bu noktada birbirine o derece benzerlik gösterebilecektir. Örnekler üzerinden değerlendirme yapacak olursak, Güneydoğu Asya'da Vietnam Savaşı ve Ortadoğu'da yaşanan Arap-İsrail Savaşları'nın izlediği seyrin, süper

güçlerce sağlanan dış ekonomik ve askeri yardımlardan etkilendiğini söylemek gerekir. Benzer şekilde Ortadoğu’da Irak ve İran arasında yaşanan güç mücadelesinin kaderinin dış müdahalelerden etkilenecek şekilde aldığı bilinir. Diğer yandan Irak’ın Kuveyt’e saldırmasını takiben küresel başat güç konumundaki ABD ve BM komisyonundaki müttefiklerinin Irak’a yapmış oldukları müdahalenin bu devletin gücüne önemli ölçüde bir darbe vurduğu ve bu durumun da bölgesel hiyerarşideki güç ilişkilerinde değişime sebep olduğu bilinir. Sonuç itibarıyla ilerleyen dönemlerde, Irak’ın bölgesel hiyerarşiden memnun olmayan tavrını sürdürmesine karşın, İran ile yeniden bir denklik durumuna gelerek savaş başlatmasının olası olmadığı da ayrıca bilinmektedir.

Toparlanacak olur ise, çoklu hiyerarşi modelinin güç geçiş teorisine farklı bir eksen oluşturarak gelişim sağladığı gözlenir. Geliştirilen bu model ile, sistem içerisinde gözlenmekte olan değişimlerin yalnızca büyük güçler arasında yaşanmakta olan ilişkiler boyutuyla değil aynı zamanda yerel hiyerarşik yapılanmalarda gözlenen değişim ve dönüşümler bağlamında da ele alınıp incelenebileceği ortaya konulmuştur.

2.2.YÜKSELEN GÜÇLER KAVRAMI

Yükselen güçlere, kavramsal düzeyde bir tanımlama getirmeden evvel tarihsel süreçte devletlerin/ imparatorlukların ve de büyük güç olarak adlandırılan oluşumların yükseliş sürecinde geçirmiş oldukları evrelere kısaca bakmakta fayda vardır.

2.2.1.Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküş Serüvenleri

Sayın (2013), İbni Hâldun’un, devletlerin de bireyler gibi birer ömürlerinin olduğu dikkate alındığında, tıpkı şahıslar gibi devletlerin de doğup, gelişip, yükselip belli bir sürenin sonunda da yaşlandıklarını belirttiğini ifade eder. Bu durum doğal bir süreç olarak karşımıza çıktığı vakit, gözlenen bu durumun müsebbibi olan gerekçelerin ortaya konulması kapsamlı bir çabayı gerekli kılmaktadır. Sayın (2013)’a göre, insanlar gibi devletlerin de ömürlerinin önemli ölçüde kısaldığı modern zamanlarda, devletlerin tecrübe ettikleri gerileme süreçlerini ve de çöküş gerekçelerini inceliyor olmak, konuya bir yandan tarihsel bir bakış açısı ile bakmayı gerekli kılarken diğer yandan konuya ilişkin teorik yaklaşımların da irdelenmesine ön ayak olmaktadır.

Tarihsel süreç içerisinde varlık göstermiş olan devletlerin yahut kurulmuş imparatorlukların çöküşlerine ve zaman içinde ortadan yok oluşlarına sebebiyet veren gerekçeler incelendiğinde, belli başlı nedenlerin göze çarptığı görülür. Sayın (2013), bunlar

arasında; tarihin belli bir döneminde vuku bulmuş olan lokal yahut küresel ölçekli yaşanmış savaşlar/çatışmalar, ihtilâller, isyanlar, iç savaşlar, verimlilikte gözlenen ekonomik temelli düşüşler, iktidar çekişmeleri (imparatorluk süreçlerinde yaşandığı şekliyle; taht kavgaları), üretim kapasitelerinde gözle görülür biçimde yaşanan düşüşler, hükümetlerce uygulanan darbeler gibi hususların sayılabileceğini belirtir. İktidar dönemlerinde gözlenen bu olumsuz gelişmeler, devletlerin belli bir dönem sonunda ellerinde bulundurdukları başat güç konumunu yitirmelerine sebep olacak kadar etki gücüne sahip olmuşlardır. Buradan hareketle, devletlerin de her ‘oluşum’ gibi belli bir süreci kapsayan bir varlık sürelerinin olduğu gerçeği ortaya çıkmaktadır. Tarihteki imparatorluk dönemlerine bakıldığında, büyük güç olarak nitelenen imparatorlukların bile hüküm sürdükleri ihtişamlı zamanlarının gün gelip yerle yeksan olduğuna tanıklık edilmiştir. Elbette ki devletlerin/imparatorlukların varlıklarını sürdürdükleri bu süreçler, devletlere/imparatorluklara kendi içlerinde işletmiş oldukları sistemler doğrultusunda bir anlamda kendi ömürlerinin sürelerini tayin edebilme şansı vermiştir. Sayın (2013)’a göre bahsi geçen bu güçler, sistemlerini hak ve hukuka uygun olarak işlettikleri taktirde varlıklarını seneler boyu kalıcı kılma şansı elde edebilmişken, tam tersi olarak, sistemsal boyutta yozlaşmaların, aksaklıkların ve adaletsizliklerin yaşandığı hükümetlerde/imparatorluklarda süreçler, kendi sonlarını kendi elleriyle hazırlıyor olma şeklinde ilerlemiştir. Örneğin tarihte Osmanlı örneğine baktığımızda, imparatorluğun kendi iktidarının en görkemli süreçlerinden geçiyorken, siyasi sisteminde yaşamış olduğu aksaklıklar ve yozlaşmalardan ötürü yıkılış sürecine ivme kattığı dönemleri yaşamış olduğunu görürüz.

Tarih her bir evresinde, büyük güç olarak adlandırılabilen güçlerin/imparatorlukların/devletlerin kendilerine belki de kendi elleriyle biçmiş oldukları sürede var olup, yükselip, duraklama süreçlerine girip sonrasında da çöküş ve beraberinde yok oluş sürecine girdiklerine tanıklık etmiştir. Dönemsel olarak bakıldığında, kiminin bu süreç içinde kendi varlıklarının ve egemenliklerinin zirvesinde oldukları evreyi yaşıyorken kiminin ise çöküş sürecinde varlığının son bulduğu evreyi tecrübe ettiği görülmüştür. Sayın (2013)’a göre, tarihte kimi güçlerin güç kazanıyorken kimilerinin tam tersi şekilde güç kaybedişi her daim soru işaretleri yaratmıştır. Akıllardaki bu sorunun, Paul Kennedy’in öne sürdüğü teorisinin kaynağı olan ‘Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri’ adlı eserinin ana temasını oluşturduğunu görür ve küreselleşme sürecinde günümüz dünyasının anlaşılması ve anlamlandırılması noktasında bizlere ışık tuttuğuna tanıklık ederiz. Teoride Kennedy, devletler üzerinde, ekonomik güç ile askeri güç arasında var olan ilişkinin etkisi hususuna

dikkat çekerken, devletlerin, askeri varlıklarını büyük ölçekli ekonomik menfaatleri doğrultusunda ve tamamıyla sahip olduğu ekonomik kapasiteleri özelinde kullandıklarını ifade eder; zira askeri kapasite noktasında güç sahibi olmak ve mevcut kapasiteyi artırmaya yönelik girişimlerde bulunmak çok daha büyük kaynağa sahip olmayı gerekli kılacağından, maliyet konusunda devletlerin bir hayli külfet altına gireceği ayrıca önem arz eden bir husustur.

Devletlerin önemli kaynakları ellerinde bulunduruyor olmalarına rağmen, sürekli olarak kalkıştıkları askeri mücadelelerini her geçen gün artırma yoluna gitmeleri, devletlerin mevcut ekonomik güçlerine sekte vurmakta ve maddi kaynakları ile askeri güçleri arasında var olan dengeyi bozmaktadır. Diğer yandan devletlerin milli çıkarlarını maksimum seviyeye çıkarma çabaları, ellerinde var olan kaynaklar doğrultusunda belirlenmediği vakit, devletler ciddi sorunlar ile yüz yüze gelmekte ve mevcut denge karşı tarafın menfaatine olacak şekilde değişmektedir. Sözü edilen bu dengenin bozulmasına dair önemli bir etmen olarak, Sayın (2013), Paul Kennedy'nin Alman yazar Von Hornigk'e ithafen yapmış olduğu şu yoruma dikkat çektiğini belirtir; herhangi bir ulusun güçlü ve varlıklı olması yahut olmaması onun mevcut kudretine ve zenginliğine bağlı değildir; esasında bu durum ulusun komşularının sözü edilen bu varlıklara kendisinden daha çok yahut daha az sahip olup elinde bulundurması ile alakalıdır. Sayın (2013), Kennedy'nin, büyük bir gücün onun diğer güçler ile kıyaslanması neticesinde ölçülebilir kılındığını ifade ettiğini ve yükselişin elde bulunan kaynaklar ile ekonomik anlamdaki sürdürülebilirlik ile bağlantılı olduğunu belirttiğini söyler ve bir gücün yaşayacağı düşüşün, onun sahip olduğu ihtiras ve güvenlik gereksinimlerinin hâlihazırdaki kaynaklarından çok daha fazla olması durumunda ortaya çıkacağını öne sürer.

Tarih, yaşanan tüm bu gelişmeler ışığında bizlere en net hâliyle şunu göstermiştir; sistem içindeki büyük güçlerden herhangi birinin tecrübe etmiş olduğu yükseliş ve çöküş, girişilmiş olan askeri eylemlerin sonucu olarak gözlenmiş ve bu doğrultuda nihai görünümünü kazanmıştır. Bahsi edilen yükselişler, devletlerin sahip oldukları ekonomik kapasitelerinin verimli ve en etkin hâliyle kullanılıyor yahut kullanılmış olması, askeri açıdan sahip oldukları varlıklarını güçlendirip geliştirmesi ve de sürdürülebilir kılması ile mümkün olmuştur. Gözlemlenen bu yükseliş sürecinde, yukarıda sıralanan hususların eş güdümlü olarak kullanılıp işletilmesi ve geliştirilmesi ve de birbirleri arasında sağlanacak olan denge büyük önem sahibi olmuştur. Ek olarak, toplumsal farklılıkların gözlemlendiği ortamlarda var olan eşitsizlik ve oransız gelişme ile teknolojik anlamda sahip olunan üstünlük, dünya üzerinde mevcudiyetlerini en etkin şekilde sürdüren devletlerin hali hazırda

var olan güçlerinde gerilemeye ve belli bir sürenin sonunda da yok olmaya varmasına kadar ağır sonuçlara yol açmıştır.

Bu duruma ilişkin olarak verilebilecek en belirgin örneklerden biri, miadını doldurduğunda tarih sahnesinden çekilerek yerini modern ulus-devlet yapılanmalarına bırakan Osmanlı İmparatorluk süreci olabilir. Sayın (2013)'a göre İmparatorluk, tarihi süreçte, bir büyük güç olarak sistemdeki başat güç konumunu elden kaybetmiştir. Osmanlı tarihine dönülüp bakıldığında, imparatorluğun küçük bir beylik olarak çıktığı yolda büyüyüp gelişerek, mevcut gücüne güç katarak, topraklarını genişleterek ve zaman içinde evrensel boyutta bir güç olma aşamasına gelip sistem içindeki işleyişe kendi çizmiş olduğu kurallar doğrultusunda yön vererek ve bu minvalde gidişatı belirleyip gücünün belki de zirvesine geldiği görülür; fakat ne var ki Roma İmparatorluğunda da gözlenen akıbet, kaçınılmaz olarak Osmanlı İmparatorluğunda da yaşanmıştır. Öyle ki, gücünün en zirve noktasında iken öncelikle bir duraklama, bu durumu takiben gerileme ve en nihayetinde çöküş sürecine geçmiştir. Tarih, her dönemde bu çöküşlere ilişkin belki de sayısız örneğe tanıklık etmiştir.

Avrupa özelinde bakacak olursak Yörük (2018), modern çağlarda Avrupa'da gözlemlenen yükseliş trendinin özünde, Avrupa'nın uzun mesafeli ticaret konusuna ilişkin olarak sahip olduğu girişken karakterinin ve güçlü ilişki ağlarına sahip oluşunun yattığını ifade eder. Aynı zamanda, Avrupa'da devletlerarasında gözlenen rekabetin de ticari boyutta yaşanacak bir fırsata ön ayak olduğunu belirtir.

2.2.2.Yükselen Güçler

Yükselen güç kavramı üzerinden bir tanımlamaya gidebilmek için öncelikli olarak güce ilişkin net bir tanımlamanın getirilebiliyor olması gerekmektedir; fakat kavram doğası gereği mutlak bir tanımlamaya sahip olmadığı ve pek çok değişkeni bünyesinde barındırdığı için bu anlamda bir tanımlama geliştirmek her daim güçlük yaratmıştır. Bu sebepten ötürü yükselen güç tanımının da bir netlik barındırarak yapılabiliyor olması güç bir durum ortaya çıkarmıştır; ne var ki diğer yandan bakıldığında, yükselen güç kavramının bizatihi kendisinin olmasa bile yükselen güç olarak ifade edilen ülkelerin bu tanımlamanın kapsamına girme gerekçeleri noktasında ortaya çıkan unsurların neler olduğu yahut olabileceği net bir şekilde ortaya konulabilmektedir.

Yükselen güç kavramına baktığımızda, kavramın literatüre girişinin eski olmadığı görülür. Deniz (2019)'e göre yeni bir kavram olmasına karşın, uzmanlar ve araştırmacılarca

üzerinde önemle durulan bir niteliğe bürünmüştür. Esasında, yükselen güç kavramının gün yüzüne çıkmasında, yerleşik güçler olarak adlandırılan ülkelerin gelişebilme potansiyellerini daha fazla artırabilmek adına sergilemiş oldukları gayret büyük öneme sahiptir. Öyle ki, yerleşik güç sınıflamasına giren ülkelerin, kendilerini daha fazla geliştirmek ve büyümek adına ortaya koymuş oldukları yöntemler, kendileri için yeni pazarlar edinme hususunda potansiyel sahibi ülkeler bazında sınıflama yapılabilmesine olanak sağlamış ve bu durumun sonucu olarak da en yüksek potansiyele sahip ülkeler yükselen güç kategorizasyonuna girmiştir.

Yükselen güçler kavramına ilişkin olarak mutlak bir tanımın varlığından söz etmenin güç olduğu gerçeğine karşın, Deniz (2019), kavramın Jim O’Neil’in, Brezilya, Rusya, Hindistan ve Çin için kullanılan ‘yükselen ekonomiler’ ifadesi ile farklı bir şekil kazanmaya başladığını ifade ettiğini söyler. Yükselen ekonomilerin bilinen en temel özelliklerine baktığımızda, liberal kuramın tabanı ile başarılı bir şekilde bütünleşme sağlamaları ve liberal istikrar sürecindeki işleyişin bozulmaya ve yozlaşmaya başladığını düşündükleri vakitlerde kendi bireysel çıkarları gereği küresel yönetişimde değişikliğin yapılması yönünde taleplerde bulunmaları göze çarpar. Yükselen güç kavramında ise, devletlerin sahip oldukları en net ortak noktalarının ekonomik anlamda bir yükseliş yakalamış olmaları dikkati çekerken sözü edilen bu ekonomik baskınlığın asıl olarak yükselen güç olma sürecinde sahip oldukları itici güçleri oldukları görülür. Orta güçler ile birbirlerinden ayıştıkları en temel husus ise, küresel yönetişim notasında çok daha cesaretli adımlar atıyor olmaları ve sergilemiş oldukları bu cesaretin karşılığı olarak küresel yönetişimin sağlayacağı imkanlardan eskiye nazaran çok daha büyük oranda faydalananıy olmalarıdır. Burada sözü edilen cesaret ile anlatılmak istenen, orta güçlere kıyasla politik ve küresel ekonomik problemlerle çok daha fazla karşı karşıya kalıyor olmalarından ötürü sergilemiş oldukları revizyonist tavidir.

Herhangi bir ülkeyi yükselen güç kavramı çerçevesinde değerlendirmeye alabilmek için, orta güçlerden farklı olarak yapısal boyuttaki analize çok daha fazla kanalize olmak gerekmektedir. Bu doğrultuda Deniz (2019), yapılan yapısal analizlerde yükselen güç konumunda olan bir ülkeden beklenen 3 temel önemli kriter olduğunu ortaya koyar ve bunları; 1.Mevcut maddi kaynakların uluslararası rekabet düzeyinde yeterlilik sunuyor olması 2.Devletin sahip olduğu ‘yapabilme’ yeteneği 3.Siyasi amaçlar ve bunların sonuçları üzerinde gösterilen etkinlik şeklinde sıralar.

Bir ülkenin sahip olduğu yumuşak gücünün en etkin şekilde kullanılıyor olması ve ekonomik boyutta sergilenen sıçrama, yükselen güçler için itici unsur görevi görmektedir. Bu doğrultuda, yapısal ve de davranışsal analizler noktasında sözü edilen bu hususlar yalnızca bir araç olarak değerlendirilmeye alınmaktadır (Deniz, 2019:68).

Hurrell (2013) ise, yükselen güçlerin tarih ve kuramının yalın ve net olduğunu söyler. Uluslararası İlişkilerin her daim büyük güçlerin yükseliş ve çöküş öykülerini barındırdığını ve öyle de kalacağını ilave eder. Diğer yandan, klasik realistlerin, neo-klasik realistlerin, neo-realistlerin ve güç geçiş teorisyenlerinin uluslararası düzenin kurallarının yeniden oluşturulmasına ilişkin arayışlar içinde olan revizyonist güç eylemlerinden çatışmaların kökeniyle alakalı kısımlarda ayrıştıkları gözlenir. Ne var ki, realist kamp içinde, yeni güçlerin (yükselmekte olan güçlerin) küresel ölçekte dikkate alınmıyor olmaları halinde, küresel güç dengesi üzerinde geniş çaplı bir etki unsuru olabileceklerine ilişkin de bir kanı mevcuttur. Diğer yandan doğası gereği uluslararası politikanın da güç politikalarının temelini oluşturduğu bilinir. Hurrell (2013), yapılmakta olan ‘revizyonist güçler’, ‘yükselen güçler’, yeni bir ifade olan ‘öncülük eden bölgesel devletler’ yahut ‘olası büyük güçler’ kategorizasyonlarının ise, ileri sürülen görüşler üzerinde tesir gücüne sahip olduğunu ifade eder ve bu doğrultuda yapılacak ve yürütülecek analitik süreçlerin, yeni güçlerin kaynak sahibi olabilecekleri ve farklılık yaratabilecekleri noktasında ve de küresel güç dengesinin nasıl değiştirileceği noktasında belli bir algı sağlamakta olduğunu ekler.

Diğer yandan pek çok görüş, bir yükselen gücün revizyonist bir güç olduğunu öne sürerken, diğer uluslararası ilişkiler teorisyenleri yükselen realist güç görüşünü sert bir şekilde eleştirirler. Ding (2010) ise, baskı ve aleni bir şekilde oluşturulan tehdit ortamının, realist metodolojisinin hariç tutulması halinde, güç ve güç politikalarına ilişkin yeni bir yaklaşımı ortaya çıkaracağından bahseder.

Weiss (2016)’e göre ise yükselen güçler ifadesi, ne kalıcı kılınan bir yapıya büründürülmüş ne de tartışmalı bir hal almıştır. Kavram, ekonomi ve hem kendi içlerinde hem de dışarıda etkinliklerini yansıtabilecekleri diğer güç kaynakları üzerinde değişiklikler yapabilen siyasi elitlerin ülkelerine atıfta bulunur. Onlar, belli bir zaman içinde, kalkınma ve tarihsel tecrübelerde belirli bakış açıları yansıtabilecek kapasitededirler. Onların analitik eksikliklerine ve yanıltıcı çağrışımlarına karşın, uluslararası siyaset ve bu gibi çalışmalarda önem arz ettikleri gözlenir; zira onların mantıklı oldukları varsayılır.

2000’li yıllara gelindiğinde güç dağılımına ilişkin bir tanımlama getirebilmek adına çeşitli girişimlerde bulunulmuş ve bu anlamda temel ayrım noktası olarak ‘yerleşik güçler’ ve ‘yükselen güçler’ sınıflaması yapılmıştır. Yapılan bu sınıflama ile uluslararası sistemin yönetimi hususunda mutlak bir kavramsallaştırmanın oluşturulmasına yönelik çalışmalar yapılmıştır; fakat yine de sözü edilen bu iki kavram arasında kimi durumlarda geçişkenlikler gözlenmiştir. Öyle ki, ekonomik olarak yerleşik güç konumunda olan bir ülkenin (örneğin Japonya’nın), askeri anlamda yükselen bir güç konumunda olabileceği görülmüştür. Bir diğer örnek olarak Çin’e baktığımızda ise, ülkenin BM Güvenlik Konseyi’nin daimi üyesi olmasından ötürü yerleşik bir güç konumunda olduğu görülürken, BRICS içindeki pozisyonu ve sergilemiş olduğu rolü hasebiyle yükselen bir güç olarak göze çarptığı görülür. Bu doğrultuda Tüfekçi (2016)’ye göre, yerleşik güç ve yükselen güç kavramlarının netlik kazanabilmesi amacı ile açık ve net bir sınıflamaya tabi tutulması ve bunun yapılması sürecinde ise eş zamanlı olarak muhtelif kriterlerin belirlenmesi gerekmektedir.

Diğer yandan bakıldığında, gelişmekte olan her ülkeyi yükselen güç olarak tanımlamak yanlış bir çıkarım yapmış olmak olacaktır; zira bu durum farklı bir sınıflamanın sonucu olarak değerlendirme konusu olabilmektedir. Yükselen güçleri birkaç örnek ile tanımlamaya çalışacak olursak; bu ülkelerin sahip olduğu eğitimli iş güçlerinin sürekli olarak bir artış içinde olduğu, aynı şekilde gelir düzeylerinde de gözle görülür oranda artışların yaşandığı, genç ve aktif nüfus oranının oldukça yüksek olduğu, pazar kapasitelerinin ve potansiyellerinin fazlaca olduğu, yakalamış oldukları büyüme oranlarının yüksek oranda seyrettiği görülür; fakat öbür taraftan demokratik girişimler noktasında ise yeterlilik gösteremedikleri de dikkati çeken bir unsur olarak karşımıza çıkar. Yabancı yatırım ve yatırımcılar noktasından baktığımızda ise, gelişmekte olan ülkelerin ciddi bir risk unsuru olduğu göze çarpar; fakat bu risk, yükselen güçler açısından diğer gelişmekte olan ülkeler ile kıyas yapıldığında çok daha az bir paya sahiptir.

Tüfekçi (2016), güç dağılımının yapılabilmesi noktasında dikkate alınması gereken unsurları şu şekilde ifade eder; askeri anlamda yetkinliğin ve yeterliliğin sağlanıyor olması, ekonomik açıdan sahip olunan büyüklük, coğrafi konum, nüfus, demokratik boyutta elde edilmiş gelişmişlik düzeyi, teknolojik ilerlemeler noktasında kazanılan ivme, yumuşak güç (soft power), uluslararası düzeyde yürütülmekte olan organizasyonlara olan aktif katılım. Tüm bu unsurlar göz önünde bulundurulduğunda yapılacak olan ülkesel boyuttaki değerlendirme, çok daha objektif ve doğru verilerin elde edilmesine olanak tanıyacaktır ve aynı zamanda uluslararası sistemin işleyişi noktasında da olası aksaklıkların önüne

geçilmesine yardımcı olacaktır. Öyle ki, içinden geçmekte olduğumuz süreç içerisinde bölgesel organizasyonlar vasıtasıyla politikalar üretip eş zamanlı olarak uluslararası örgütler aracılığıyla kendine yer edinme çabası içinde olan ve güç unsurlarına yönelik değişimi hedefleyen pek çok sayıda yükselen güç olarak adlandırılan devlet vardır.

Sözü edilen yerleşik ve yükselen güç unsurlarının mevcuttaki varlıklarını kullanmak ve işletmek suretiyle paylarına düşenleri ifa ediyor olmaları, evvela güç dağılımı hususunda net saptamaların ve çıkarımların yapıyor olması ve de devamında güçler arası işbirliğinin artırılıyor olması ile mümkün kılınabilecektir. Bu doğrultuda, yapısı gereği hem yükselen hem de yerleşik güçleri bünyesinde barındıran G20, bahsi geçen bu iki güç sınıflamasının işbirliğine gitmeleri halinde neler ortaya koyabileceklerine ilişkin en net örnek olarak karşımıza çıkar.

2.2.3.Yükselen Ekonomiler

Yeni ve öncekinden farklı küresel yapının, dünyanın ekonomik düzeninde yol açtığı köklü değişimlerinin temelinde enformasyon teknolojilerinde gözlenen gelişmeler olduğu bilinmektedir. Enformasyon alanında gözlenen değişimin zaman içinde hızla diğer tüm alanlara yayılmış olması, coğrafi temelli sorunların etkinliğinin azalmasına yol açmış ve eş zamanlı olarak elde edilen bilgilerin birey yahut devletlerce erişimine olanak sağlamıştır. Sistem içerisinde gözlemlenen ekonomik ve politik temelli değişim ve dönüşümlerle birlikte, piyasalarda faaliyet gösteren tüm aktörlerin sistem içindeki rolleri değişmiş, aynı zamanda yaşanan kültürel ve sosyal değişimlerin de etkisiyle dünyanın neredeyse tüm değerleri birbiriyle yakın hale gelmiştir. Bu doğrultuda, Çivi ve Çavuşgil (2001), 1960'lı ve 1970'li yıllar süresince, ekonomik anlamda güçlü olmayan, dış dünyaya kapalı ve aynı zamanda kendi içinde yaşanabilecek değişim ve gelişmelere dahi açık olmayan az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerin, dünya üzerinde yaşanan bu hızlı dönüşümün etkisinden kaçamadıklarını ifade ederler. Yıllarca küresel yapı gereği, gelişmiş ülkelerin tekelinde bulunan kaynaklara erişimi sınırlı olan bu ülkelere, içinden geçilen dönüşüm sürecinin de etkisiyle kaynak kullanımı sunulur hale gelmiştir.

Elbette ki dünya ekonomisinde gözlenen bu hızlı değişim ve dönüşümün gerçekleşmesine sebebiyet veren çeşitli unsurlar vardır. Küresel değişime ivme katan bu etmenler bizzat küresel değişimin temel taşı niteliğinde görülürler. Çivi ve Çavuşgil (2001), bütün dengelerin değişimine, sistemin yeniden oluşturulmasına ve en nihayetinde ülkelerin birbirlerine yakınlaşmalarına sebebiyet veren bu etmenleri şu şekilde sıralar;

-Berlin Duvarının yıkılışının ardından birleşen Doğu ve Batı Almanya'nın yeniden yapılanma süreçlerini tamamlayarak dünya üzerindeki en güçlü ülkelerden birisi olma niteliği kazanması.

-Doğu ve Orta Avrupa ülkelerinde Soğuk Savaşın sona ermesiyle gözlenen değişimler. Örneğin ülkelerin liberal yapılara dönüşmeleri.

-Avrupa Birliği bünyesindeki ülkelerin birbirleri arasındaki dayanışma ortamlarının gelişip hız kazanması ve ekonomik anlamda birliğin oluşturulmasına yönelik somut ve ciddi yaptırımların uygulanması.

-Pek çok gelişmiş ve gelişmekte olan ülkenin GATT (General Agreement on Trade and Tariffs) uygulamalarını kabul edip kendi içlerinde işletilebilir hale getirmeleri.

-Özellikle iletişim ve ulaşım sektörlerinde gözlenen hızlı değişim ve gelişimlerin ülkeleri birbirlerine önemli ölçüde yakınlaştırması.

-Gelişmekte olan ülke konumlarından zamanla sıyrılma aşamasına gelmiş ülkelerin, bilhassa Çin ve Hindistan gibi ülkelerin ekonomik anlamda kendi liberalizasyonlarını sağlayabiliyor konuma gelmeleri, yabancı yatırım ve yatırımcılar konularında esnek davranmaları, ithalat önündeki engelleri ortadan kaldırmaları, kendi mevcut pazarlarını Batılı firma ürünlerine karşı açık tutmaları.

-Tayvan ve Tayland gibi Asya ülkelerinin büyük kalkınma hızı elde etmeleri (Çivi ve Çavuşgil, 2001: 115).

Dünya üzerindeki dengelerde ciddi ölçüde değişimlerin yaşanmasına öncülük eden olaylardan bir kısmı bu şekilde sıralanabilir ve tüm bu etmenler asıl değişimin ana kaynağı olarak alınabilecek küresel ekonominin özünde bulunan 2 ana faktöre işaret eder. Bunlar ise; eski SSCB ülkeleri ve Doğu Avrupa ülkeleri gibi gelişmekte olan ve ülke siyasi yapılarında köklü değişiklikler yaşamış, aynı zamanda siyasi anlamda yaşamış oldukları bu değişimleri mevcut ekonomik sistemlerinde uygulamış oldukları kökten reform çalışmaları ile destekleyerek başarı elde etmiş olan ülkelerin varlığı ve gelişmiş ülkelerde var olan özel teşebbüs yapılarının sürekli bir değişim halinde olması ve bu doğrultuda gelişmekte olan ülkelerin hedef alınmasıdır. Ek olarak, yükselen ekonomilerin, yabancı sermaye yatırımlarının kendi ülkelerine yapılması adına bir takım teşvikler verdiklerini ve küresel anlamda yaşanacak değişimler noktasında elzem adımlar attıklarını da görmek mümkündür.

1980'lerle birlikte ise, bir yandan neo-liberal ekonomi politikaları ortaya çıkarken diğer yandan Bretton Woods bünyesindeki kurumlar, uluslararası ekonomik dünya düzeni içerisinde üçüncü dünya ülkelerine yönelik kalkınma gerekçesiyle ortaya atılan ekonomik destek programının çok da rahatlatıcı olmayan halinin sunuşunu yapmaktaydılar. Bu süreçte ABD, varlıklı olmayan ülkeler üzerinde kontrol sağlayabilmek adına Bretton Woods kurumlarını ve uygulamalarını en iyi şekilde değerlendirmiştir. Hegemonyasının bugün bile varlığını hissettirdiği ABD, 2008 krizinin ardından güç denklemi içindeki hakimiyetinden ağır adımlarla uzaklaşmaya başlamıştır. Yaşanan bu güç değişim ve dönüşümlerinin küresel yönetim, yükselen güçler, yükselen ekonomiler, orta ölçekli güçler gibi kavramların literatürde yer alması ile daha net ifade edilebilir olduğu da gözlenir hale gelmiştir. Yaşanan bu ekonomik kriz ile birlikte, ABD'nin karşısında yer alabilecek potansiyeli edinen gelişen ekonomiler kendi içlerinde yükselen güçler ve orta ölçekli güçler olmak üzere iki temel sınıflamaya girmişlerdir. Deniz (2019), orta ölçekli güçler ve yükselen güçler noktasında, gelişen ekonomiye sahip olan devletlerin yapısal analizlerinin yapıyor olması ile net yorumlamaların yapılabileceğini ifade etmektedir.

Yükselen orta ölçekli güçlere kısaca bakacak olur isek, bölgesel ve uluslararası yönetimde üstelenebilecekleri potansiyel rol noktasında henüz hak ettikleri değeri görmediklerini görürüz. Uluslararası sistemdeki dönüşüm süreci içerisinde, yükselmekte olan büyük güçlerin yanında yer alan yükselen orta ölçekli güçler, hem kendi bölgeleri açısından hem de uluslararası sistem açısından kilit roller üstlenebilecek kapasiteye sahiptirler. Dahası, yükselen orta ölçekli güçler, sistemik kontrol mekanizmalarında gözlenen esnemelerin sonucu olarak uluslararası siyasette kendi potansiyellerinin ve mevcut kapasitelerinin üzerlerinde etki gücüne sahip olabilecek bir konuma geçmeye de çalışmaktadırlar. Öniş ve Kutlay (2015), yükselen orta ölçekli güçlerin dönüşmekte olan uluslararası sistem içerisinde etkin bir şekilde görev üstlenebilmeleri ve aktif birer aktör olabilmeleri hususunda 4 unsurun varlığından söz ederler. Bunlardan ilki, bu güçlerin kendi bölgelerinde rol model olabilecek bir kapasiteye olan sahibiyet ile kendisini göstermesidir. Bir diğeri, akılcı işbirliklerinin yapılabilmesi kapasitesine sahibiyettir; zira orta ölçekli güçler uluslararası sistem içerisinde etkin olabilmek için doğaları gereği ittifaklar kurup bu doğrultuda hareket etmek zorundadırlar. Bundan ötürü de, bu güçlerin önlerinde iyi ve doğru bir şekilde yönetilip idare edilmesi gereken zorlu bir engel bulunduğunu söylemek doğru olacaktır. Değişip dönüşen uluslararası sistem içerisinde, yükselen orta ölçekli güçlerin etkin rol oynayabilmeleri hususundaki üçüncü unsur; dış politika oluşturma ve uygulama

noktasında beklentiler ve sahip olduğu potansiyel ile kapasite arasındaki denge ile ilgilidir. Bu aşamada, bu güçlerin beklenti-kapasite dengesini doğru yönetememeleri sonucunda güç paradoksunun yaşanabileceği ortaya çıkmaktadır. (Güç paradoksu; en yaygın bilinen ifadesiyle; ‘güç, yozlaşmaya meyillidir ve mutlak güç mutlak surette yozlaşır’ (Keltner’den alıntılan Barstow, 2018:56) Barstow (2018), Keltner’in, insanların gücü elde ettiklerinde çok daha bencil, düşüncesiz ve saldırgan bir şekilde davranmalarının yüksek ihtimal olduğunu ve onların dünyayı diğer insanların bakış açılarıyla görmekte zorlandıklarını belirttiğini ifade eder. Buradan hareketle ise güç paradoksunun, gücü elde etme ve etkin bir şekilde liderlik etme noktasında en elzem becerilerin, tam da güce sahip olduğunda yozlaşan beceriler olduğunu belirtir). Dördüncü ve son unsura bakacak olur isek, yükselen orta ölçekli güçlerin rekabet ortamlarında üstünlük elde edebilecekleri ve bu üstünlük sayesinde bölgesel ve küresel yönetiminde katkı sahibi olup niş diplomasi alanlarının belirlenilebilmesine etki edebilecekleri göze çarpar. Sonuç itibarıyla yükselen orta ölçekli güçler, bölgesel ve küresel bazda sistem üzerinde etki potansiyelini ellerinde bulundurabilmektedirler.

Kavramsal düzeyde baktığımızda ise, daha önce de belirtildiği gibi, terimin literatüre girişi yeni olmasına karşın etkinliği ve akademisyenlerce yoğun ilgiye maruz kalışı kavramın güncelliğini ve önemini ortaya koymaktadır. Kavramsal boyutta karmaşa yaşanmamasına karşın hangi ülkelerin yükselen ekonomi kategorisine girip hangisinin girmeyeceği halen bir tartışma konusu olarak varlığını sürdürmektedir; zira bütün gelişmekte olan ülkelerin yükselen ekonomi sınıfına girip girmeyeceği akıllarda hep bir soru işareti olarak durmaktadır. Öyleyse buradan yola çıkarak yükselen ekonomilere ilişkin sınırları çizilmiş şöyle bir tanımlama yapılabilir; herhangi bir ülkedeki adaletsiz gelir dağılımı, endüstriyel açıdan yaşanan eksiklik, aşırı nüfus yoğunluğu gibi pek çok sorunun kökten çözümüne ilişkin reformlar gerçekleştirme yönünde somut adımlar atan, bu doğrultuda kendisine uzun vadeli projeksiyon belirleyen, oluşturduğu planları uygulamaya koyan ve tüm bunlar sonrasında kişi başına düşen GSMH oranında gözle görülür artışlar yaşayan ülkeler genel olarak yükselen ekonomiler olarak tanımlanır.

Çivi ve Çavuşgil (2001), yükselen ekonomiler ile gelişmekte olan ülkelerin, sosyal ve ekonomik yapılarındaki benzerliklere karşın, gelişim yönünde sergilemiş oldukları tutum ve kararlılık ve de vatandaşlarının refahında artış sağlayabilme noktasında göstermiş oldukları başarılarla birbirlerinden ayrıldıklarını ifade ederler. Öyle ki, her bir yükselen ekonomi, gelişmekte olan ülke olabilir şeklinde bir çıkarım yapılabiliriyken, her gelişmekte

olan ülkenin yükselen ekonomi şeklinde yorumlanamayacağı da bir gerçektir.

Yükselen ekonomilerin sahip oldukları genel özelliklere bakıldığında, evvela dünya nüfusunun neredeyse $\frac{3}{4}$ 'ünün yükselen ekonomi olarak sınıflandırılan ülkelerde yaşamakta oldukları göze çarpar. Çivi ve Çavuşgil (2001)' göre bu ülkelerdeki nüfus artışlarında gözlenen yüksek oranlar, artan ölçüde nüfusun alım gücünü güç katmakta ve pazar potansiyellerinin büyüklüğü noktasında ülkelerin sahip oldukları önemi gözler önünde sermektedir. Örneğin, 1 milyarı aşkın nüfusları ile Çin ve Hindistan, pazar potansiyeli noktasında geri kalmış diğer batılı ülkeler açısından en dikkat çekici pazarlar olma özelliğini ellerinde bulundurmaktadırlar. Yükselmekte olan ekonomilerin önem kazanması hususunda göze çarpan bir diğer nokta ise, gelişmiş ülkelere nazaran nüfus bakımından genç yüzdesini bünyelerinde barındırıyor olmaları şeklinde kendini göstermektedir; zira genç nüfusun dünyayı algılama ve yorumlama şekli sürekli olarak olumlu yönde değişmekte ve gelişmektedir. Beklentiler noktasında gözlenen değişkenlik ile daha tüketici bir kimlik kazanılmakta, ekonomik boyutta yaşanan gelişmişlik ile de gelir artışında yükseliş gözlenmektedir; ve bu da toplam talep miktarında hızlı artışlara yol açmaktadır. Böylelikle de yükselen ekonomilerin kalkınmasına ön ayak olunmuş olmaktadır. Diğer yandan, yükselmekte olan ülkelerde yaşanan bu hızlı değişimlerin sonucu olarak, gelir dağılımlarında yaşanan dengesizlikler de göze çarpmaktadır. Ülkelerdeki zengin kesim ile fakir kesim arasındaki fark, her geçen gün zengin kesim lehinde değişmektedir ve bu değişim ya da kötüleşme ile bu kesimlerin ülke GSMH'larından aldıkları oran da sürekli olarak azalmakta olan bir kesimi doğurmaktadır.

The Economist dergisinin, gelişmekte olan ülkeler arasında yapmış olduğu toplam GSMH miktarı ve sermaye pazarlarındaki kapitilizasyon oranının temel alındığı araştırmasının sonucunda, dünyadaki 24 ülkenin yükselen ekonomi sınıflamasına alındığı görülmüştür. ABD Ticaret Departmanı ise, 10 büyük ve önemli yükselen ekonomiyi şu şekilde sıralamaktadır: Çin Ekonomik Alanı (Çin, Tayvan ve Hong Kong), Hindistan, Endonezya, Güney Kore, Türkiye, Polonya, Meksika, Brezilya, Arjantin ve Güney Afrika Cumhuriyeti (Çivi ve Çavuşgöl, 2001: 118).

Diğer taraftan ise 2008 kriziyle, bir yandan liberal düzendeki hegemon devletlerde gerilemelerin gözleendiği, diğer yandan yukarıda da belirtildiği gibi başta Çin, Rusya, Hindistan, Brezilya gibi devletlerde de ekonomik anlamda büyümelerin yaşandığı bilinir. Önemli yapısal değişikliğin bir göstergesi sayılan bu dönüşüm ile hem ekonomik hem de

siyasal anlamda elde bulundurulan güç, Kuzey'in yerleşik gücü olarak adlandırılan devletlerinden Güney'in yükselen güç şeklinde ifade edilen devletlerine doğru evrilmiştir. Önceki düzenin hegemonu ABD'nin ve Avrupa'nın yerini almaya güçlü aday olarak Küresel Güney ülkeleri sıvrılmeye başlamışlardır. Türkiye ise bahsi geçen bu duruma bilhassa Suriye krizi sürecinde göstermiş olduğu performans ile böylesi bir duruma örnek gösterilebilir.

Küresel ekonomik yönetim içerisinde Küresel Güney ülkelerinin sergilemekte oldukları ekonomik performans IMF nezdinde de dikkate değer ölçüde bulunmuştur. IMF, kendisine üye olan her bir ülkenin dünya ekonomisi içerisinde sahip olduğu pay nispetinde o ülkenin kotasını belirlemektedir. Ülkelere yönelik belirlenmiş olan bu kotalar, mali kaynaklara erişim imkanının yanı sıra SDR (Special Drawing Rights) ve oy hakkının belirleniyor olması hususunda da etkin rol üstlenmektedir. Üye ülkelerin ellerinde bulundurdıkları bu oy haklarının, oylama gücüne doğrudan doğruya yansımalarının yanı sıra IMF karar alma mekanizmasının da temelini oluşturdukları bilinir. Yaşanan krizin neticesinde, 14. Genel Kota İncelemesi ile beraber 2016 yılı içinde IMF'de yapılan reformu müteakip yükselen güçlerin sahip oldukları IMF kotlarında da artış gözlenmiştir. Yükselen güçlerin kotalarında yaşanan bu %6'lık artış esnasında, ABD'nin mevcut kotasında herhangi bir artış yaşanmamıştır, Diğer yandan ise Avrupa ve Körfez ülkelerinin kotalarında da düşüşler meydana gelmiştir. Örneğin Türkiye bu süreç içerisinde, en yüksek kotayı elinde bulunduran 20 ülkenin arasında yer almıştır. Sürece ilişkin bir diğer kritik önem taşıyan gelişme ise 2008 finansal krizi ile yaşanmıştır. Bu gelişme ise neredeyse tüm dünya ülkelerini ilgilendirecek olan ve uluslararası sistem içinde yaşanmakta olan hegemonik dönüşümün bizatihi kendisi olmuştur. Yaşanan krizin neticesinde ABD'nin sahip olduğu hegemonik gücünde hissedilir bir gerileme yaşanmıştır ve bununla birlikte yaşanmakta olan dönüşümün niteliği, derinliği ve de dinamiği yapılmakta olan tartışmaların ana kaynağını oluşturmuştur. Aksu (2017)'ya göre, Küresel Güney ülkelerinin yaşanan krizin sonucunda göstermiş oldukları yüksek ekonomik performansın karşısında ABD'nin finans piyasalarında yaşanmakta olan çöküşün neticesinde krizin yıpratıcı etkilerinden uzunca bir süre çıkamamış olması, piyasa modellerine ilişkin ortaya atılmakta olan savların gelişimini ve çeşitliliğini de beraberinde getirmiştir. Bu doğrultuda yükselen güçler, serbest pazar ekonomisini geleneksel otokratik yahut yarı otokratik olarak belirlenen politikalar ile bütünleştirerek Batı kökenli ekonomik modellerin entelektüel boyuttaki reddine ilişkin sinyalleri vermişlerdir.

Uluslararası sistem içerisinde yükselen güçlerin izlemiş olduğu ekonomik ve politik seyrin yanı sıra, sistemin bizzat kendisinin ve yükseliş trendi içinde olan devletlerin karşı karşıya kaldıkları pek çok tehdidin olduğu da ayrıca göze çarpar. Kimi durumlarda yükselen güçler ve yerleşik güçler bu tehdit unsurlarına karşı birlikte hareket ederlerken kimi durumlarda ise bu güçler direk birbirleri açısından tehdit unsuru oluşturmaktadırlar. Bu doğrultuda, karşılaşılan tehditlerin bertaraf edilmesi hususunda G20 önem arz eden bir oluşum olarak göz önüne çıkmaktadır. Tüfekçi (2015), terörizm, ekonomik büyüme, nükleer silahlanma, enerji güvenliği, insani müdahale ve çevresel sürdürülebilirlik konularında oluşabilecek her türlü tehdit ortamında G20 ülkelerinin bu tehditlerin üstesinden gelebilecek kapasiteye ve potansiyele sahip olduklarını ifade eder.

2.2.4. Küresel Düzenin Yükselen Güçleri: BRICS

Yükselen ekonomiler noktasında tam bir liste sunabilmek ne yazık ki kolay değildir. Farklı kurum ve kuruluşlarca birbirinden farklı kriterler göz önünde bulundurularak yapılan sınıflandırmalar neticesinde pek çok ülke yükselen ekonomi kategorisine alınmıştır. Örneğin, Morgan Stanley'in Yükselen Piyasa Ekonomileri Endeksi grubunda (The MSCI Emerging Market Index) 21 (Brezilya, Şili, Kolombiya, Peru, Meksika, Çek Cumhuriyeti, Mısır, Macaristan, Fas, Polonya, Rusya, Güney Afrika, Türkiye, Çin, Hindistan, Endonezya, Kore, Malezya, Filipinler, Tayvan, Tayland) ülke yer alırken; S&P Global Geniş Piyasa Endeksi (The S&P Global BMI)'inde 19 (Brezilya, Şili, Çin, Çek Cumhuriyeti, Mısır, Macaristan, Hindistan, Endonezya, Malezya, Meksika, Fas, Peru, Filipinler, Polonya, Rusya, Güney Afrika, Türkiye, Tayvan, Tayland) ülke bulunmaktadır. Bununla birlikte yükselen ekonomileri gelişmiş ve ikincil düzeyde yükselen ekonomiler olarak kategorize edilen FTSE Küresel Borsa Endeksi (FTSE Global Equity Index Series, Country Classification)'inde ise 22 ülke yer almaktadır. Ayrıca literatürde gelişen piyasalar ya da yükselen piyasalar tanımlanırken yapılan sınıflandırmalarda Brezilya, Rusya, Hindistan ve Çin'in dahil olduğu BRIC ekonomileri veya Güney Afrika ve Türkiye'nin dahil edildiği BRICS ve BRIC-T ekonomileri de kullanılmaktadır (Şerbetçi ve Yardımcıoğlu, 2017: 106-107).

Günümüz uluslararası sisteminin devletlere yönelmiş olduğu sert güç odaklı tanımlamanın, yumuşak gücü de içeren sosyo-ekonomik alana doğru kaydığına ilişkin iddialar bulunmaktadır. Bal ve Hecan (2015), önderliğini Çin'in yaptığı, Brezilya, Rusya ve Hindistan gibi yükselen güçlerin bilhassa ekonomik alanda göstermiş oldukları başarılarının kendilerine dünya düzenine ilişkin yönelmiş oldukları itirazlar noktasında özgüvenlerini

artıran bir unsur olarak geri dönüş sağladığını öne sürmektedirler. Yükselen güçlerin yöneltmiş oldukları itirazları ve öne sürdükleri tavsiyeleri uygulamaya dökme hususundaki istekleri ve kapasiteleri arasındaki uyum yahut uyumsuzluk, bugün dahi uluslararası alanda cevabına yönelik tartışmaların tüm hızıyla devam ettiği bir konu olarak varlığını korumaktadır. Daha net bir ifade ile, yükselen bu güçlerin dünya düzeni üzerinde ne tür faydalar sağlayacağı yahut katkılar sunacağı ve de bunları ne tür araçlarla gerçekleştireceği halen bir cevapsız soru olarak kalmış görünmektedir.

BRICS'e dönecek olursak, Nadvi (2014), 2001 yılında ilkin Jim O'Neil, ardından Goldman Sachs'ın, küresel ekonomik gelişmenin yeni yürütücüleri olabilecek olan ve Brezilya, Rusya, Hindistan ve Çin'den oluşan, BRICs olarak ifade edilen yeni bir oluşuma işaret ettiklerini ifade eder. BRIC ekonomileri, 1990'ların ortalarından 2008 yılına değin gelişmiş olan ülke ekonomilerinden çok daha hızlı bir yükseliş ivmesi yakalamışlardır. Küresel ekonomik kriz sırasında ve sonrasında dahi, BRICs ülkelerinin çoğu ilerleme kat etmeye devam etmiştir. BRICs ülkelerinin, yalnızca, dünyada ekonomik anlamda daha iyi bir konuma gelebileceği değil aynı zamanda küresel ekonomik ve siyasi yönetişimin uluslararası organları bünyesinde de daha fazla güvence altına alınabileceği yönünde algı da kabul görmüştür. Bu durumunu belki de en ilginç yönlerinden biri, Güney Afrika'nın da dahil olduğu 5 BRICs ülkesi tarafından yürütülen ortak girişimlerdir. 2009 yılından bu yana, Brezilya, Çin, Hindistan, Rusya ve Güney Afrika devlet başkanlarının katılımı ile de yıllık zirveler düzenlenmektedir.

Brezilya, Rusya, Hindistan ve Çin'in (BRIC) artan ekonomik özerklikleri ve finansal boyutta sahip oldukları güçleri, küresel finans piyasalarında önemli ölçüde etkiler yaratabilecek potansiyeldedir. Narin ve Kutluay (2013)'s göre, G20 grubu neredeyse, mevcut finansal sistem içerisinde kritik reformlar yapabilen iki önemli kuruluş olan IMF ve Dünya Bankasının ve de dünya finans komitesi olarak G7'nin yerini almıştır; fakat çok kutupluluk yönündeki bu evrilişin, çokuluslu yönetişimin ötesine geçebileceği ve parasal ilişkilerin bütününe kapsayacağı da ayrıca belirtilmektedir.

Sergilemiş oldukları sağlam ekonomik büyüme performansı ile BRIC (bilhassa Hindistan ve Çin), dünya üzerinde ekonomik anlamda gittikçe artan ölçüde bir önemli rol sahibi olmaya başlamışlardır. Dünya çapındaki finansal krizle boğuşmakta olan küresel ekonominin 2009 yılında %1,3 oranında daralma yaşayacağı tahmin edilirken, Çin ve Hindistan ekonomilerinin %5,4 ile %7,5 oranında büyüme sağlayabileceği görülmüştür. Şu

anda BRIC ekonomileri, bir araya geldiklerinde toplam hacimleri G6'nın toplam ekonomik hacminden %15 daha küçük konumdadır; fakat 2025 yılında G6 ekonomileri bir araya geldiklerinde BRIC ülkelerinin toplam ekonomik hacminin yarısından biraz daha fazla olacağı tahmin edilmektedir. 2050 yılına kadar da, bu ekonomilerin G7 ülkelerine yetişeceği tahmin edilmektedir. Bu ekonomileri tanımlamada GSYİH'nın temel faktör olarak önemi, 2010 yılında Güney Afrika'nın da bu gruba dahil edilmesiyle daha da artmıştır (Şerbetçi ve Yardımcıoğlu, 2017: 109-110). BRICS ülkelerinin sahip oldukları ihracat temelli ekonomiler birbirlerinden önemli ölçüde farklılık arz etmektedirler. Brezilya, Rusya ve Güney Afrika, maden ve enerji alanlarında ihracat sağlayan ülkeler özelliği taşımaktadırlar ve geçtiğimiz on yılda, bu ürünlerde gözlenen yükselme trendi içindeki fiyatlar, sözü edilen bu ülkelerin ekonomik anlamdaki gelişmelerine önemli ve olumlu katkılar sunmuşlardır. Çin, imalat sektöründeki; Hindistan ise hizmet sektöründeki mevcut paylarını artırabilmek amacı ile iş gücü maliyetlerini düşük oranlarda seyrettirme çabası içine girmişlerdir.

Diğer yandan Şerbetçi ve Yardımcıoğlu (2017), her ne kadar bu ekonomilerin makroekonomi performanslarının önemli ölçüde bir gelişim kat etmiş olduğunu gösterse de, bu ülkelerin, yoksulluğun asıl kaynağını oluşturan ekonomik kalkınma meselesini tam olarak çözemediklerini ifade ederler. Çin'de, günde 2 doların altında bir gelir ile yaşamını sürdürmek zorunda olanların toplam nüfusa oranı %19'dur; Hindistan'da ise bu oran %60'larda seyretmektedir. Askeri güç noktasında baktığımızda ise, yükselen güçlerin sağlamakta oldukları ekonomik başarılarını ivedilikle askeri kapasite olarak dönüştürdükleri göze çarpar. BRIC ülkeleri içinde hiç şüphe yok ki askeri harcamaları ile en çok göze çarpan ülke Çin'dir. Başta Çin olmak üzere, diğer yükselen güçler, gelişme gösteren ekonomilerine paralel bir şekilde askeri harcamalar içine girmektedirler. Buradan hareketle Paul Kennedy'nin vurgulamış olduğu ekonomik güç-askeri güç denkleminin önemi bir kez daha gözler önüne çıkmaktadır; öyle ki, küresel sistem içerisinde başat güç iddiasında bulunan her bir büyük güç, artmakta olan ekonomik güçleriyle birlikte askeri boyuttaki güçleri ile de göze çarpar hale gelmektedirler ve yaşanmakta olan bu süreç içerisinde ve tecrübe edilen geçiş ile büyük güçler arası gözlenen etkileşimlerin çok azı çatışma yaşanmaksızın nihayete ermektedir. Zira, bu haliyle tasvir edilen etkileşimlerin 15'inden 10'u çatışma ile sonuç bulmuştur.

Sonuç itibarıyla genel bir toparlama yapacak olur isek, BRIC ülkelerinin Batı merkezli küresel sistem içerisinde çok kutuplu bir dengeleme politikası güderek bu doğrultuda hareket ettiklerini görebiliriz; fakat dikkatleri çeken asıl husus, bu ülkelerin

küresel yönetim noktasında belli başlı alternatifleri ortaya koyuyorken, kendi içlerinde ciddi boyutlara varmış farklılıklar yaşıyor oldukları ve bundan ötürü yapısal anlamda bir bütünlük sağlayamadıkları gerçeğidir. Diğer yandan, dünya ekonomik sistemi içinde her geçen gün hatırı sayılır pay artışı yaşamaları ve bu ölçüde büyüme gösteren askeri harcamaları BRIC ülkelerini uluslararası sistem içinde önemli önemli aktörler haline getirse de küresel bir güç unsuru olan bilgi noktasında yaşadıkları zayıflık önemli bir eksiklik olarak kendini göstermektedir.



BÖLÜM III

3. VAKA İNCELEMESİ

Şüphesiz yükselmekte olan güçlerin tarih ve kuramları diğer güçler için basit ve nettir; zira uluslararası ilişkiler her daim büyük güçlerin yükseliş ve çöküş hikâyelerine tanıklık etmiştir. Klasik realistler, neo-klasik realistler, neo-realistler ve güç geçiş teorisyenleri çatışmaların daha çok, uluslararası düzenin kurallarını yeniden koyma konusunda arayış içerisinde olan revizyonist iktidar eylemlerinden mi yoksa güçlerini muhafaza etmek isteyen statükocu güçlerin yaşadıkları endişelerden mi türediği noktasında birbirlerinden ayrılmaktadırlar. Ne var ki, realist kamp içerisinde, yeni doğmakta olan güçlerin hesaba katılmaları gerektiği yönünde yaygın bir görüş birliği yaşanmaktadır; bu da onların yalnızca küresel güç dengeleri üzerindeki etkileriyle mümkün olabilmektedir. Diğer yandan, tanım gereği uluslararası ilişkilerin güçlülerin siyasetini muhteva ettiği de gözden kaçmamalıdır, bu görüşün kategorize edilmiş şekli; revizyonist güçler/ yükselen güçler/ yeni öncü bölgesel güçler ya da büyük güç olma potansiyeline sahip güçler şeklinde ortaya çıkmaktadır (Hurrell, 2013: 209-210). Yapılan bu kategorizasyon ile karşılaşılmasının asli sebeplerinden biri, uluslararası sistem içerisinde güç ayrımlarının da netleşmesine sebebiyet veren endüstrileşme faaliyetlerinin farklı ülkeler özelinde birbirinden farklı dönemlerde başlamış olmasıdır.

Yükselen güç kavramının uluslararası ilişkiler literatürüne girişi çok da eski olmamakla birlikte, yaygın ve popüler bir anlayış olarak sistem içerisinde yerini zamanla sağlamlaştırdığı bilinir. Kavramın doğuşunda, G7 ülkelerinin tamamını oluşturan ve yerleşik güç olarak adlandırılan ülkelerin çok daha fazla gelişmişlik sağlayabilmek adına ortaya koydukları çabanın önemi yadsınamaz. Tüfekçi (2016)'ye göre, yerleşik güçlerin daha fazla büyüyebilmek için üretmiş oldukları taktikler, kendileri için yeni pazar alanları bulabilme gayreti içinde olan ülkelerin sınıflandırılıyor olabilmelerine sebep vermiş ve sınıflandırma neticesinde kendisine yeni pazar bulma potansiyeli en yüksek olan ülkeler yükselen güç olarak adlandırılmışlardır. 2000'li yılların başı ile birlikte ise, güç dağılımının tanımlamasını yapabilme noktasında muhtelif girişimler ile karşılaşmış ve temel ayrım noktası olarak 'yerleşik güç' ile 'yükselen güç' ifadelerinin kullanımı ile uluslararası sistemin yönetimine ilişkin bir kavramsallaştırma yoluna gidilmeye çalışılmıştır. Yapılan ve nispeten sınırları çizilmiş olan bu kavramsal ayrışmaya rağmen, bu iki kavram arasında kimi durumlarda birbirlerine etki edebilme noktasında bir geçişkenliğin gözleniyor olduğu görülmüştür. Tüfekçi (2016) bu durumu, Japonya'nın askeri bakımdan yükselen güç niteliği

taşımasına karşın ekonomik anlamda yerleşik güç olması ile açıklamış, diğer yandan ise Çin üzerinden bir örneklem geliştirerek, Çin'in BRICS içerisindeki pozisyonundan ötürü yükselen güç olarak tanımlanabiliyor olmasına rağmen, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi daimi üyeliğinden ötürü yerleşik güç olduğu açıklamasını getirerek ifade etmektedir.

Çalışmanın bu bölümünde İkinci Dünya Savaşı sonrası bağımsızlıklarını elde edip, ekonomi politikaları da dahil olmak üzere pek çok alanda değişim ve dönüşüm yaşayarak dünya siyasetinde yükselen güç konumuna gelmiş, günümüz dünyasının sosyalist ve demokratik düzenlerine örnek teşkil edecek olan Çin ve Hindistan ülke örnekleri üzerinden vaka incelemeleri yapılacaktır.

3.1.ÇİN'İN YÜKSELİŞİ

Çin'in uluslararası sistem içerisinde geçirmekte olduğu değişim, dönüşüm ve yaşadığı yükselişe ilişkin kapsamlı analiz çalışmasına geçmeden evvel ülkeyi tanımak ve potansiyelini görebilmek için verilerini incelemek yerinde olacaktır.

3.1.1.Çin Halk Cumhuriyeti'ne Genel Bakış

Geleneksel Çin tarihine ilişkin olarak verilecek olan detaylı bilgilendirmelere geçmeden evvel günümüz dünyası Çin Halk Cumhuriyeti'ne dair verilere bakacak olur isek, öncelikli olarak Çin Halk Cumhuriyeti'nin Doğu Asya'da Pasifik Okyanusu'nun batı kıyısında yer alan bir devlet olduğunu belirterek açıklamaya giriş yapabiliriz. Ülke, Doğusunda Sarı Deniz ve Doğu Çin Denizi, Güneydoğusunda ise Güney Çin Denizi ile sınırlıdır. Karada ise Kuzey Kore, Moğolistan, Rusya, Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan, Afganistan, Pakistan, Hindistan, Nepal, Bhutan, Myanmar, Laos ve Vietnam olmak üzere 14 ülke ile sınırdadır. Başkenti Pekin (Beijing), para birimi ise Yuan (Renminbi)'dir. Rusya ve Kanada'nın ardından en geniş yüz ölçümüne (9.575.900 km²) sahip üçüncü ülke konumunda olan Çin, nüfus (1.4 milyar, dünya nüfusunun %20'si) bakımından da ilk sırada yer almaktadır. Nüfus miktarına bağlı olarak her yıl milyonlarca insanın iş gücüne katılıyor olması, önümüzdeki yıllarda da Çin'deki hızlı büyümeyi zorunlu kılacağı benzetilmektedir. Çin resmi olarak 56 ayrı etnisitenin bir arada yaşamakta olduğu çokuluslu bir devlet olma özelliği taşımaktadır. Ülkede Kantonca ve Min Hakka gibi sinitik diller ile Türkçe en yaygın kullanılan diller olarak öne çıkmaktadır. Mandarin Çincesi okullarda öğretilen resmi Çince'dir. Binlerce yıllık tarihe ve medeniyete sahip olan Çinliler, merkezi devlet anlamına gelen Zhonghua / Zhongguo adını verdikleri ülke topraklarında son olarak 1949 yılında Çin

Halk Cumhuriyeti'ni kurmuşlardır. Çin, 23 eyalet, 5 özerk bölge, 4 belediye ve 2 idari bölgeden (Hong Kong ve Makao (Macau)) oluşan toplam 34 idari birime ayrılmış bir yapıdadır. Ülkenin en kalabalık şehirleri Shanghai, Pekin, Tianjin, Urumci, Guangzhou ve Shezen'dir. Sanghay, Pekin, Tianjin, Zhejiang ve Jiangsu ülkede kişi başına düşen milli gelirin en fazla olduğu eyaletler olma özelliğine sahiptirler (Deniz, 2014: 190).

Günümüz dünyasının Çin Halk Cumhuriyeti'ni doğru bir şekilde anlamak ve uluslararası sistem içerisindeki konumunu yorumlayabilmek adına güç yarışlarının yaşandığı, dünya dengelerinin değiştiği, ulusal sınırların şekillendiği, iki büyük dünya savaşına sahne olan 20. yüzyılı iyi bilmek gerekmektedir. Bu noktada, 20. yüzyıl başında Qing Hanedanlığı'nın yıkılmasının ardından Çin ulus-devlet yapılanmasının oluşturulmuş olduğu ve bu oluşumun uluslararası sistemin bir parçası haline geldiği, bundan sebep olarak da devletin, dönemin yaşanan siyasi ve askeri çekişmelerinin de etkisine maruz kaldığı bilinmektedir. Aynı zamanda Çin medeniyetinin, Ortaçağ'dan 20. yüzyıla kadar olan süreçte feodal egemen yapıların toprak temelli egemenlik savaşlarına da tanıklık ettiği gözlenmiştir.

3.1.2. Geleneksel Çin Tarihi

Çin uygarlığı, geçmişten günümüz dünyasına değin ayakta kalabilmeyi başarmış ezeli bir medeniyet unsuru olmuştur. Çin devleti, yönetsel noktada dünyanın geri kalanı ile ne tür ilişkiler içinde olacağı ve bu ilişkileri ne şekilde yürüteceği ve dahi dış dünyayla ilişkilerinde nasıl davranacağı hususunda her daim bir takım ilkeler koyarak ilişkilerini bu doğrultuda yürütmüştür. Çınar (2018) bu noktada, Çin'in devlet geleneği anlayışında Ming Hanedanlığının günümüze değin etkisini ve geçerliliğini koruyup sürdürecektir bir takım etkiler bıraktığını söyler; zira Ming Hanedanlığı, 1368 yılından 1644 yılına değin Çin stratejik kültürünün temelini oluşturmuştur. Sun Tzu'nun kaleme almış olduğu Savaş Sanatı adlı çalışmada, Çin'in stratejik kültürüne ilişkin bilgilere yer verilmiştir. Kitap içeriğinde, düşman gücün stratejisini bozmak ve düşmanı yenilgiye uğratmak konusunda en elzem taktiğin düşman tarafın stratejisine saldırmak olduğu yönünde bilgiler yer almaktadır. Bu doğrultuda Çin stratejik kültürünün güvenlik temelli oluşturulduğu söylenilebilir.

1911 yılında İmparatorluk sisteminin sona erdiği Çin, neredeyse 500 yıllık bir kültürel geçmişe sahiptir. Feodal gelenekçi yapı ve mutlakiyet rejimi ise 1912 yılında cumhuriyetin kurulmasına değin varlığını sürdürmüştür. Sanayi devriminin ardından Osmanlı İmparatorluğu'nda yaşanmış olan gelişmelerin aşağı yukarı aynıları Çin

İmparatorluğu'na da tecrübe edilmiştir. Bu süreçte emperyalist taleplere boyun eğmek zorunda kalan ülke, işgalci güçlere yönelik pek çok ayrıcalığın tanınıyor olmasına göz yummak durumunda kalmıştır. 1838 tarihinde imzalanmış olan Osmanlı-İngiliz Ticaret Anlaşması'nın bir benzeri olarak, Batılılar da Çin için benzer kapitülasyonları dayatmışlardır. Pekin hükümeti ise zoraki olarak limanlarını dış ticarete serbest hale getirmiştir. Çin'in yaşamış olduğu bu zorluklar, cumhuriyet rejiminin uygulandığı yıllar olan 1912-1949 yılları arasında da artarak devam etmiştir. Yaşanan bu iç kriz ve çalkantılı süreç, sosyalizme giden yolun da önünü açmıştır. Diğer yandan, 1917 yılında Rusya'da yaşanan Bolşevik Devrimi'nin etkisi de kısa sürede Çin'e ulaşmıştır. 1921 yılında Mao'nun önderliğinde Çin'in Birinci Ulusal Kongresi gerçekleştirilmiş ve Çin Komünist Partisi (ÇKP) kurulmuştur. Bu süreçte başlayarak İkinci Dünya Savaşı'na kadar olan sürece değin Çin sürekli olarak ekonomik ve ideolojik gerekçelerden kaynaklı iç problemler yaşamıştır. 1937 yılında başlamış olan Japon işgali ise yaşanan bu sıkıntılı süreci daha da zor bir hale dönüştürmüştür. Buradan yola çıkarak, Çin toplum ve siyaseti üzerinde günümüzde dahi hissedilen ağır sosyal travmanın temelini 1930'lu yıllardan bu yana yaşanmakta olan ideolojik çekişmeler ve en önemlisi Japon işgalinin yaratmış olduğu etki olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Aslan (2014), İkinci Dünya Savaşı'nın ardından dahi Çinli milliyetçiler ile sosyalistler arasında çekişmelerin devam ettiğini ve sonuç olarak bu çekişme sürecinin kazananının Mao önderliğindeki komünistler olduğunu ifade eder. Komünistler 1949 yılında iktidara geçmişlerdir. Mağlup olan milliyetçiler ise Tayvan adasına kaçmış ve orada kendi rejimlerini kurmuşlardır. 1949 yılı ile Çin Halk Cumhuriyeti (ÇHC) adını alan ülke, Mao'nun tartışma götürmeyen önderliği ile sosyalist ekonomi ilkelerini uygulamış ve milli ekonomi merkezi planları ile idare sağlanır konuma gelinmiştir.

3.1.3.Mao Dönemi Çin

Çin Halk Cumhuriyeti'nin kuruluş süreci detaylarına bakacak olursak, İmparatorluk sisteminin ortadan kalkması neticesinde ortaya çıkan siyasi dalgalanma ve çatışmalar, 1949 yılında Mao Zetung'un Çin Halk Cumhuriyeti'ni kurması ile ortadan kalkmıştır. Mao'nun önderliği ile kurulan Çin Halk Cumhuriyetinde sosyalist ekonomiye dayalı ilkeler benimsenip hayata geçirilmiş, ulusal ekonomi planları uygulanmıştır. Çin Halk Cumhuriyeti kurucusu ve Çin Komünist Partisi lideri Mao'nun öncülüğünde başlatılmış olan ve toplumun hemen her kesiminden insanların tek bir çatı altında toplanmasını gaye edinmiş, eşitlikçi bir hedef doğrultusunda ortaya çıkarılmış Kültür Devrimi ise, Mao'nun iktidarı altındaki bu süreç içerisinde 1966 Mayıs ile 1976 Ekim yılları arasında 10 yıllık bir süreyle devam etmiş

ve Çin Devrim ruhunu yeniden canlandırıp harekete geçirmeyi amaç edinmiştir. Aslan (2014)'a göre, ilerleyen yıllarda hem Mao hem de izlemiş olduğu politikalar ağır eleştirilere maruz kalmıştır; zira Kültür Devrimi esnasında Çin halkı adına ciddi ölçüde kayıplar ve başarısızlıklar yaşanmıştır. Büyük Proleter devrimi olarak da bilinen Kültür Devrimi ile Mao, kafa-kol emeği arasında var olan çelişkiye, yönetilen ve yöneten sınıf arasında baş gösteren çelişkiye ve dahi cinsiyetçi ayrımların sebebiyet verdiği çelişkilere yönelik proleter diktatörlüğün öneminin altını çizmiştir.

Mao dönemi Çin kalkınma hamlelerine bakılacak olur ise, Mao'nun öncelikli olarak uzunca bir dönemi kapsayan düzensizlik sürecinden arta kalan yıkıntı ortamını temizlemeye ve Sovyet tarzı planlamalar ile ülke ekonomik ve politik sistemini yeniden oluşturmaya çalıştığı görülür; zira içinde bulunulan süreç, dünya üzerinde planlı ekonomiye ilişkin kafalarda var olan soru işaretlerinin zirve yaptığı ve pek çok ülkenin bu doğrultuda Sovyet ekonomisini rol model alarak kendi sistemleri içerisinde uygulamaya çalıştığı bir dönem olmuştur. Bundan ötürü, Mao 1953 yılında ülkesinde ilk beş yıllık bir kalkınma planı ortaya atmış ve uygulamaya koymuştur. Çalık (2011)'a göre, uygulamaya konulan beş yıllık kalkınma planı süresince Çin, pek çok konuda Sovyetlerden ciddi ölçülerde yardımlar almıştır. Bilhassa planın hazırlanış ve uygulamaya konuluş aşamalarında Sovyetlerden gelen teknik destek yadsınamaz oranda olmuştur. Bilimsel araştırmalardan, endüstriyel mühendislik çalışmalarına, mimariden spora kadar pek çok konuda Sovyet öncülüğü ile Çin'de kurumlar, yapılar ve zihinler şekillenmeye başlamıştır. Bu süreç yönetiminde Sovyetlerden Çin'e gelen uzmanlar ve danışmanlar etkili olmuştur. Eğitim noktasında ise, binlerce öğrenci öğrenim hayatlarını sürdürmek için SSCB'ye gitmişlerdir.

1958 yılına gelindiğinde ise, ikinci beş yıllık kalkınma planı ile İleriye Doğru Büyük Hamle döneminin başladığı görülür. Bu plan ile feodalizmden komünizme geçiş amaçlanmıştır. Bu sebepten ötürü Çin'de 24.000 civarı komün oluşturulmuş ve oluşturulan bu komünlerin her birinden bir yandan tarım ile ilgilenmeleri diğer yandan ise demir-çelik üretimi noktasında çalışıp üreten taraf olmaları beklenmiştir. Timurtaş (2018), böylelikle sanayi alanında hızlı bir gelişimin ve bunun sonucu olarak da refah düzeyinde ciddi bir artışın amaçlandığını ifade etmektedir. Fakat süreç beklenenin aksine işlemiş ve ülkede yaşanan kuraklık nedeniyle ülke genelinde ağır ve sıkıntılı bir dönemin içine girilmiştir. Ülke çapında hasat oranında gözlenen azalıştan ötürü mevcut stokların eridiği ve gıda alanında yaşanan sıkıntının bölgesel çapta bir krize dönüştüğüne tanık olunmuştur; aynı zamanda milyonlarca insanın yaşanan kıtlık nedeniyle açlıktan öldüğü de bilinmektedir.

Yaşanmakta olan kötü hava koşulları da içinden geçilen gıda krizini derinleştirip şiddetlendirmiştir; fakat tecrübe edilen bu zorlu sürece ilişkin tek sebebin dış etkenler olduğunu söylemek hatalı ve eksik bir yorum olacaktır; zira Mao da dahil olmak üzere ülke liderlerinin siyasi anlamdaki zafiyetleri de bu zorlu sürecin tetikleyicisi olmuştur. 1962 yılı sonlarına doğru yaşanan kıtlığın etkisi görece azalmaya başlamıştır, diğer yandan Mao iktidarı ise yaşanan bu olumsuz olaylar sebebiyle kan kaybetmeye başlamıştır. Bundan sonraki süreçte ise izlenen politikalar noktasında daha ılımlı adımların atıldığı gözlenmiştir.

1966 yılına gelindiğinde, devrim açısından durgun geçen dönemin ardından, Mao'nun başlatmış olduğu Kültür Devrimi hareketiyle Çin tarihinde yeni bir dönem açılmıştır. Timurtaş (2018)' göre bu hareketin amacı, devrimi sürekli ayakta tutmak ve belirli bir süre sonra her rejimin akıbeti olan bürokratlaşmayı önlemektir. Temel olarak Kültür Devrimi ideolojik bir hareket, bir kampanya olmuş ve kısa sürede gelişmeler kontrolden çıkmıştır. Özellikle hareketin prensiplerinin uygulayıcılığını üstlenen öğrenciler tarafından kurulan Kızıl Muhafızlar adlı teşkilat harekete direnç gösterenlere karşı terör estirmiştir. İleriye Doğru Büyük Hamle'nin ardından gelen ılımlı süreç Kültür Devrimi ile birlikte tersine dönmüştür. Ekonomik açıdan bakıldığında 1966 yılında Kültür Devrimi ile birlikte üçüncü beş yıllık kalkınma planı uygulamaya konulmuştur.

Üçüncü plan doğrultusunda ortaya konulan hedeflere göz atılacak olur ise, bilhassa ulusal savunma konusuna önem verildiğini görmek mümkün olacaktır. Planın temel hedefini Çin'in olası bir savaş durumunda iktisadi açıdan hazırlıklı olması oluşturmaktadır. Planın diğer ana hedefini ise, kendi kendini idare edebilecek ölçüde bir tarımsal üretim planlaması oluşturmaktadır. Genel olarak planın hedeflenen hususları gerçekleştirdiği söylenilebilir. Gayrisafi sanayi ve tarımsal üretim hedefleri %14.1 oranında aşmış; gayrisafi tarımsal üretim hedeflenenin %2.2, gayrisafi sanayi üretimi ise hedeflenen toplam rakamın %21.1 oranında üzerinde gerçekleşmiştir. Dönem içi ekonomik gelişime bakıldığında, ekonominin özellikle 1967 ve 1968 yıllarında sırasıyla %5.7 ve %4.1 oranlarında küçülme yaşadığı, ardından 1969 ve 1970 yıllarında ise sırasıyla %16.9 ve %19.4 oranlarında büyüme yaşadığı gözlenmiştir. 1967-1968 yıllarında gözlenen düşüşün Kültür Devrimi ile birlikte gelen terör ortamıyla ilişkilendirilip açıklanması yerinde bir tespit olacaktır. İç karmaşa ise ancak 1968 yılının sonlarına doğru düşüşe geçmeye başlamıştır. İç istikrarın ve kontrolün sağlanmasının ardından ise üretimde dikkate değer artışlar gözlenmiştir (Çalık, 2011 : 191).

Dördüncü ve beşinci kalkınma planlarına bakıldığında, bunların 1971 ve 1980 yılları arasında uygulandığını görmek mümkündür. Soğuk Savaş esnasında gerçekleştirilen Amerikan ambargosu ile Mao'nun uygulamış olduğu içe dönük politikalar ülkeyi dünya ticaretinden ciddi ölçüde soyutlamıştır. Deniz (2014)'e göre ise, diğer yandan, askeri alanda yapılan ağır harcamalar ülke içinde yaratılmakta olan ekonomik değer in ülkesel boyuttaki refahı artırma hususundaki kullanımını sekteye uğratmıştır. Mao'nun 'Büyük Hamle' olarak adlandırılan girişiminin ardından başlatmış olduğu Kültür Devrimi ise, ekonomik alanda herhangi bir ilerleme yaratamadan 1976 yılında Mao'nun ölümü ile sona ermiştir.

3.1.4.Yeni Dönem Ekonomi Politikaları

Mao'nun 1976 yılındaki ölümünün ardından, Çin'in kuruluşundan itibaren uygulamakta olduğu ekonomi politikalarında 1978 yılından başlamak üzere köklü bir değişim sürecine girildiği görülmüştür. Bu anlamda 1971 ve 1978 yılları arasını kapsayan süreç, her ne kadar düzenli olamasa da belli ölçüde izlemekte olduğu seyir ve de genel hatları itibariyle büyüme oranlarına ilişkin olarak her şeye rağmen belli oranda bir artışın yaşandığı bir dönem olmuştur. Özellikle 1978 yılı, tarım ve ekonomi alanında ülkede genelinde uygulanan reform çalışmalarının devamlılığının sağlanmakta olduğunu gözler önünde sermiştir. Saray ve Gökdemir (2007), bu dönemde Çin'in yürütmekte olduğu planlı ekonomi sistemini değiştirme hususunda bir takım reformların başlatılmış olduğuna işaret ederler. Bu anlamda, 1978'de kırsal alanda uygulamaya konulmuş olan 'Sözleşmeli Aile Sorumluluk Sistemi' sürece ilişkin en önemli reform çalışmalarından biri olma özelliği taşımaktadır. 1984 yılında değerlendirmeye alınan ekonomi sistemi reformu ise, kalkınma hamlelerinin yönünü kırsal alan olmaktan uzaklaştırıp kentlere doğru yöneltmiştir. 1992 yılında uygulanan reform hareketlerinin yönü ise, Çin'deki sosyalist piyasa ekonomisi sisteminde yapılmak istenilen değişim ve gelişim doğrultusunda yaşanmıştır.

Mao sonrası döneme genel hatları ile bakılacak olur ise, Mao'nun ölümünün ardından eşi Chiang Chin'in Çin yönetimi üzerinde Mao'nun etkinliğini sürdürmeye çalıştığı fakat başarı sağlayamadığı gözlenir. Bu süreci takiben kısa bir zaman içinde de Kültür Devrimi'ne son verilmiştir; zira Çin'in dünya üretimindeki payının %5'lere kadar düştüğü görülmüştür. Tüm bunlar yaşanırken diğer yandan girilen iktidar mücadelesinde Deng Xioaping rekabetin kazananı olup yönetimi ele geçirmiş ve Çin için yeni bir dönemin başlangıcının ilk adımları atılmıştır, aynı zamanda ilki 1982 yılında olmak üzere ardarda toplamda gerçekleştirilen 34 adet anayasa değişikliğine de tanıklık edilmiştir. 1982 yılından sonraki anayasa değişiklikleri; 1988, 1993, 1999 ve 2004 yıllarında olmuştur. Saray ve Gökdemir

(2007)'e göre yapılan her bir anayasa değişikliği kendini toplumsal alanın farklı farklı alanlarında hissettirir düzeyde olmuştur. Örneğin 1988 yılındaki değişiklik, 1978-1988 yılları arasında Çin ekonomisindeki hızlı gelişmelerden ötürü hükümetin özel sektöre yönelik hakların korunup güvence altına alınmasını sağlamak istemesi sebebiyle ağırlıklı olarak özel sektör yasallaşmasına ilişkin maddeleri kapsar nitelikte olmuştur. Diğer yandan 1993 anayasa değişikliği süreci ise, sosyalist Pazar ekonomisinin yasal haklarının güvence altına alınmasına ilişkin yapılmış değişiklikleri içermektedir. 1999 yılı anayasa değişikliği ise, devletin yönetsel konulardaki ve yönetim işleyişindeki değişikliklere ve mevcut yasal sistemin yapısına ilişkin maddeleri muhteva etmektedir. Son olarak 2004 yılı anayasa değişikliği ise ülke çapında insan haklarının korunup, güvence altına alınıp iyileştirilmesine dair maddelerden ibaret olmuştur.

Deng'in iktidar dönemi süresince gerçekleştirilen bu anayasal boyuttaki değişikliklere ek olarak, ülkede siyasi ve ekonomik alanlarda da bir takım atılımların gerçekleştirilmiş olduğu gözlenir. 1978 yılında reform çalışmaları büyük bir özenle başlatılmıştır ve başlatılan bu reformlar Çin'i dünyanın en büyük ticari ortaklarından ve de en gelişmiş ekonomilerinden biri haline getirmiştir. Süreç eş zamanlı olarak ülkeyi geliştirmekte olan bölgesel askeri güç olma hususunda da dikkate değer bir konuma ulaştırmıştır. Dört Yenileştirme girişimi (tarım, sanayi, bilim ve teknoloji ve ulusal savunma) parti, devlet ve de toplum içinde en birincil gündem konusu halini almıştır. Çin halkının refahı, bilhassa kıyı bölgelerinde ve dünya pazarı için üretim yapan kentsel alanlarda önemli ölçüde artış göstermiştir. Yine de, "beşinci modernleşme" olarak adlandırılan siyaset, sonraki kuşaklar için çok yavaş bir ilerleme kaydetmiş, Çin'in başlangıç aşamasında olan demokrasi hareketi ise, Çin'in ekonomik reformlarının başlatıldığı 1978-79 yılları arasında bastırılmıştır (Timurtaş,2018: 57) Ortaya atılan bu dörtlü modernleşme ile devletçi yapıdan uzaklaşıp dışa açık piyasa ekonomisi vurgusu yapılmıştır. Bu noktada öncelikli olarak 1979 yılında Çin ve Yabancı Sermaye Ortak Girişimler Yasası çıkartılmıştır. Bu yasa ile amaçlanan, yabancı yatırımlara yönelik resmi izin hakkının tanınıyor olabildiğini sağlamaktır. Bunun hemen ardından 1983 yılında Ticari Markalar Yasası Çıkartılmış, 1985 yılında Patent Yasası ve aynı yıl içinde Yabancılarla Ekonomik Sözleşmeler yasası yürürlüğe konulmuştur. 1986 yılında Tamamen Yabancıların Mülkiyetindeki İşletmeler Yasası bu silsilenin devamı niteliğinde olmuştur. Bu noktadan hareketle reformların uzun vadeli süreçleri kapsadığı ve adım adım şekilde ilerleme kat ettiği göze çarpmaktadır.

İkinci Dünya Savaşı sona erdiğinde Çin ekonomisinin tamamiyle çökmüş bir durumda olması sebebiyle iktidara gelen isimlerce planlı ekonomik program girişimlerinde bulunulmuş fakat farklı sistemler uygulanmıştır. Mao'nun ölümünün ardından iktidara gelen Deng, Mao'ya göre daha liberal bir sistem uygulamış, ekonomide pek çok farklı değişikliklerin önünü açmıştır. Böylelikle Çin ekonomisi katı komünist anlayış ve uygulamalardan uzaklaşıp sosyalizme doğru evrilmeye başlamış ve Deng Çin'de ekonomik reformların bir anlamda mimarı sayılmıştır. 1978 yılı sonunda gerçekleştirilen Çin Komünist Partisi 11. Merkez Komite Toplantısında Çin tarihi için önemli bir dönüm noktası olacak reformlara yönelik süreç başlamış olacaktır. Aslan (2014), oluşturulan bu yeni liderlik sürecinde, Çin'de öncelikli olarak ekonominin görüldüğü bir anlayış ile büyük bir reform ve dış dünyaya yönelik açılım politikalarının izlendiğini söyler. Çin'in 1980'lerden bu yana aralıksız olarak ekonomik anlamda büyüme yaşamasına olanak sağlayan ekonomik reformlara 'Çin Özgünlüğünde Sosyalizm' adı verilmiştir. Bu yıllarda Çin'de oluşturulan özel ekonomik bölge uygulaması, Çin reformuna ilişkin belki de en önemli gelişme olarak gösterilebilir. Sözü edilen bu özel ekonomik alanlar; Shenzhen, Zhuhai, Shantou ve Xiamen şeklinde belirlenmiştir. Bu alanların Çin ekonomisine ve gelişimine katkısı hatırı sayılır ölçüde olmuştur. Şimşek (2006)'ya göre, Deng iktidarının piyasa ekonomisine dair yapmış olduğu düzenlemeler ile fiyatlandırma sistemleri oluşturulmuştur. Öyle ki, kimi malların ve hizmetlerin fiyatlarına ilişkin kontrol mekanizması işletiliyorken kimilerinde ise serbest piyasa koşulları gözetilmiştir. 1978 Reformu öncesinde dış ticaretin kontrolü devlet eliyle sağlanmakta iken bu süreçte dış ticarete ilişkin de reformlar gerçekleştirilmiştir. Bu ticari reform anlayışı ise 3 temel üzerinden oluşturulmuştur. Bunlar; ticari firmalar arasında yaşanmakta olan yarışı özendirmek adına tekelleşmenin kırılmaya çalışılması, kaynak dağılımının piyasa güçlerinin tekeline bırakılması ve dış ticaret firmalarının bağımsızlıklarının sağlanması şeklinde sıralanmaktadır. Yapılan bir dizi reformlar silsilesi içerisinde tarım reformu da yerini almış ve bu çerçevede 1978-1984 yılları arası süreci kapsayacak şekilde tarımsal üretim noktasında kâr oranlarının ve kırsal kesimde reel gelirin yarı yarıya arttığı gözlenmiştir.

1978 yılında kırsal kesime kayıtlı olan ve mutlak yoksulluk sınırında bulunan yaklaşık 250 milyon kişiyi muhteva eden oran, uygulanan kırsal reformlar sayesinde 20 yıllık bir zaman dilimi içerisinde 42 milyona kadar indirilmiştir. Kırsal kesimde uygulanıp başarı elde edilen reform çalışmaları, kentsel reformların da önünü açmış, uygulama sürecini hızlandırmıştır. Bu doğrultuda kamu iktisadi teşebbüslerinden birbirleri arasında iş

ilişkilerinin sağlanıp geliştirilmesi beklenmiştir. Fakat diğer yandan ise endüstriyel reformlarda beklenen başarı elde edilememiştir. Aynı zamanda, küçük ölçekli binlerce kamu iktisadi teşekkülünün özelleştirilmiş olması sağlanmış ve böylelikle özel sektöre yönelik gelişime ivme kazandırıldığı gözlenmiştir. Timurtaş (2018)'a göre, kademeli olarak başlanılan serbest fiyat uygulaması bu doğrultuda başarı sağlamış ve böylelikle fiyatların neredeyse %95'lik kısmı piyasa eliyle belirlenir hale gelmiştir. Devletin kontrol mekanizması ise, elektrik, doğalgaz, içme suyu, ulaşım gibi hizmetlerde sürdürülmeye devam etmiştir.

1988 yılına gelindiğinde ise, enflasyon oranlarında ve ekonomik istikrarda çatırdamaların yaşandığı gözlenmiştir. Bundan ötürü, 1989-1993 yılları arasını kapsayan sürecin nispeten ekonomik anlamda gerileme ve reformlar noktasında canlandırma girişimlerinin yapıldığı dönem olduğu görülür. Diğer yandan 1991 yılında SSCB'nin çözülmesi ve dünya ekonomik konjonktüründe güçlenmekte olan bir serbest piyasa anlayışının yerleşmesi, Çin'i kendi içinde belli bir takım reformların daha yapılması gerektiği yönünde bir algıya sürüklemiştir. Bu doğrultuda, 1992 yılında Çin Komünist Partisi'nin düzenlemiş olduğu 14. Ulusal Kongre'de ülke içinde Sosyalist Piyasa Ekonomisi kurulmasına ilişkin karar alınmıştır. Diğer yandan Şimşek (2006), Hong Kong'un 1997 tarihinden itibaren Çin Halk Cumhuriyetine dahil olmasının ve ülke içinde Özel İdari Bölge statüsü kazanmasının Çin'in bölge içindeki önemini artırdığını söyler.

3.1.5.Yükselen Çin

Çin'in 1980'ler 1990'larda yakalamış olduğu hızlı büyüme trendi tüm dünyanın ilgisini çekmiştir. 1978 yılından 1998 yılına değin yıllık olarak ortalama Gayri Safi Milli Hasıla büyüme oranının %9,5 civarında olduğu ve bu oranın da Çin'i dünya üzerinde en hızlı büyüme sağlayan ülke yaptığı gerçeği gözden kaçmamalıdır. Bu süreçte Çin görece istikrarlı ve sorunsuz bir geçiş sağlayabilmiştir. Özelleştirmeler yapan diğer ülkelere nazaran enflasyon hep düşük oranlarda seyretmiştir. Timurtaş (2018)'a göre, büyük özelleştirmeler noktasında aceleci davranan ülkeler üretim noktasında ciddi düşüşlere ve enflasyon oranlarının yüksek seyrine maruz kalmışlardır. Bu anlamda Çin ve Vietnam gibi büyük ve hızlı özelleştirmelerden sakınan ülkeler ise deneyimlenen geçiş aşamasında tam tersi bir durum yaşayarak hızlı büyüme ve düşük enflasyon oranlarını görmüşlerdir.

Diğer yandan 1997-2002 yılları arasına baktığımızda ise, Çin'in hızlı büyüme oranlarında yavaşlama ve bundan ötürü fiyatlarda da durgunluk yaşadığı dikkati çeker.

Büyümede gözlenen yavaşlama sürecine yönelik pek çok gerekçe öne sürülse de temel sebebin yaşanan verimsizlik ve teknolojik başarısızlıktan ileri geldiği bilinir. Reform süreci ve kalkınma planlarına ilişkin süreç işletilmeye başlandığında, kamu iktisadi teşekkülleri ve özel teşebbüsler arasındaki verimlilik ve teknolojik farklılık çok fazla değildir ve ek olarak bu dönem içerisinde yapılan destekler de kamu iktisadi teşekküllerinin bireysel eylemlerini sürdürebilmeleri noktasında yeterli görünmektedir fakat ilerleyen süreç içerisinde bu ikisi arasındaki fark derinleşmiş ve sonuç olarak kaybeden taraf kamu iktisadi teşekkülleri olmuştur. Bundan ötürü Sandıklı (2009)'ya göre, kamu iktisadi teşekkülleri yalnızca devlet tarafından sağlanacak olan mali destek ve faiz oranı düşük olan banka kredileri yardımıyla varlığını sürdürebilir hale gelmiştir. Öyle ki bu dönemde, kamu iktisadi teşekküllerinin finansal durumları bozulmuş, karlılık oranları ise normalin çok altına inmiştir. Rakamlarla bakılacak olduğunda, 1987'de % 8 civarında, 1994 yılında ise % 2 civarında bir düşüşe maruz kalınmıştır. 1996 yılının ilk çeyrek diliminde ise kamu iktisadi teşekküllerinin bir ilk yaşayarak bütün halde zarar ettiği gözlenmiştir.

Çin ekonomisi açısından önem arz eden bir diğer önemli gelişme ise, Çin'in 2001 yılında Dünya Ticaret Örgütü (WTO)'ne üyeliği olmuştur. Sandıklı (2009)'ya göre ülkenin örgüte olan üyeliği, Çin'in ticaret performansında elzem bir tetikleyici unsur görevi görmüştür; fakat bunu belirleyen tek unsur niteliği taşımamaktadır; zira bu süreçte Çin zaten gelişmekte olan bir ticaret hacmine sahip konumdadır. Çin ulusal parası Yuan'ın, uluslararası piyasalarda Amerikan doları yaşamış olduğu düşüş beraberinde ticaret hacminde yaşanacak artışı getirmiştir; ancak çok daha önemli unsurlar; sağlanmakta olan teşvikler ile ülkedeki ucuz iş gücü vesilesiyle maliyetlerde gözlenen düşüşler olmuştur. Yaşanan teknoloji transferleri ile ürün maliyetlerinde düşmüş, kaliteleri artmış ve bu sayede ise Çin diğer ülkelere kıyasla önemli ölçüde bir rekabet avantajı elde etmiştir. Ek olarak, Asya pazarına olan yakınlık ise Batı'ya eklenme noktasında sürecin çok daha hızlı işlemesine katkı sunmuştur.

2000-2006 yılları arasında dünyadaki toplam çelik talebinin %65'i, nikel talebinin %93'ü ve alüminyumun ise %57'si Çin tarafından karşılanmıştır. Bu dönemde ihracat yaklaşık olarak 3 kat artarken, büyük bir kısmı üretimde kullanılmak üzere yapılmış olan ithalat ise ortalama 5 kat artış göstermiştir. Bu süreçte yabancıların mal ithal edip Çin'de satmaları ise yasaklanmıştır. Yalnızca üretimde kullanılmak üzere ithalat yapabilmelerine olanak sağlanmıştır. Ardından yapılan düzenlemeler ile bu engel de kaldırılmış; ancak yine de tam bir serbesti durumu söz konusu olmamıştır (Timurtaş,2018: 64).

Çin'in Dünya Ticaret Örgütü üyeliği'nin ardından, SARS krizinin yol açmış olduğu etkilerden ve ekonomiyi yoğun yatırım hamlelerinden arındırıp uzaklaştırma çabalarına rağmen; ülkenin bu süreçte önemli ölçüde büyüme sağladığı ve dış ticarete de muazzam bir artış yaşadığı gözlenmiştir. Bu doğrultuda, 2002-2005 yılları arası dönemde yaşanan ekonomik büyüme DTÖ'ye yapılmış olan üyelikle ilişkilendirilebilir nitelikte olmuştur. 2002 döneminden bu yana Çin ekonomisinin SARS salgınının yaratmış olduğu tüm olumsuz etkilere karşın 2003 yılında %9.1 büyüme sağladığı ve petrol tüketiminde de %31 artış yaşadığı gözlenmiştir. Yaşanan bu sıçramayla birlikte, Çin'in GSYİH'sı 1.4 trilyon doları aşmış ve Çin'de kişi başına düşen GSYİH ilk kez 1000 dolar sınırının üzerine çıkmıştır. Ayrıca bu dönemde Çin, 54 milyar dolar yabancı sermayeyi ülkeye çekmeyi başarmıştır. Çin, takip eden yıllarda da yüksek büyüme oranlarını sürdürmüştür. Ayrıca, Çin'in DTÖ'ye dahil olması ve 2005'te kotalardan kurtulmasıyla ABD'nin hazır giyim ithalatındaki payı %18'den %50'ye çıkmıştır. Yine aynı şekilde, AB pazarında Çin'in payı %18'den %29'a fırlamıştır. Kısacası dünya Çin ile rekabet edemez bir hale gelmiştir (Saray ve Gökdemir,2007:679).

Çin'in bu süreçte geçirdiği aşamalar göz önünde bulundurulduğunda, ülkenin dışa açılmış olması ve piyasa ekonomisine geçiş yönünde önemli girişimlerde bulunmuş olması, ülkenin az gelişmişlik konumundan dünyanın en büyük ikinci ülkesi olma konumuna erişmesinde ve dünya ülkelerinin gözünü ülkenin üzerine çevirmesinde önemli bir etken olmuştur.

2000'li yıllara gelindiğinde ise, Çin milli gelirinin 2/3'den fazlasının özel sektör tarafından üretilmekte olduğu aşikar bir gerçek halini almıştır. 2003 yılı sonrası süreçte ise ekonomide aşırı bir ısınma eğilimin olduğu gözlenmiştir. Diğer yandan 'ekonomide aşırı ısınma' şeklinde yapılan tanımlamanın, talep fazlasının yaşandığı ve de bu talebin enflasyonist bir baskıya yol açtığı durumlarda kullanılmakta olduğu bilinmektedir; fakat Çin'de arz ve talep eş zamanlı olarak artış göstermiş olduğundan temel mesele yaşanan fiyat artışları olmanın ötesine geçmiştir ve yatırımlar noktasında gözlenilen aşırı boyuttaki artışlar endişe uyandırıcı bir hal almıştır. Yatırım artışlarında gözlenilen bu yükselişin nedeni olarak ise, devlet denetiminde bulunan bankalarca verimli şekilde kredi dağıtımlarının yapılamamış olması görülmektedir. Sandıklı (2009), Çin'de bankacılık sektörünün %100 oranında devletin elinde bulunduğunu ifade eder. Bu doğrultuda kullanılan kaynağın ise vatandaşın tasarrufları olduğu bilinmektedir. Kullanılan kredilerin neredeyse tamamı kamu iktisadi teşekküllerine tahsis edilmektedir. Batık krediler ise, genel toplamın yaklaşık %50'lik

kısmına tekabül etmektedir. Böylesi bir işleyiş içindeki sistemde ise şirketlerin kâr sağlayamadıkları durumlarda dahi büyüme yaşadıkları ve yapmakta oldukları işlemlerini sağlanan ucuz krediler yoluyla finanse etmeye devam ettikleri görülmüştür.

2000'li yıllar Çin için yabancı doğrudan yatırımlar (FDI) konusunda artışın yaşandığı yıllar olmuştur ve bu yatırımları ülkesine çekme konusunda Çin oldukça başarı sağlamıştır. Çünkü uygulamış olduğu reformlar, sağladığı teşvikler ve ucuz işgücünden ötürü çok uluslu işletmelerin dikkatini büyük ölçüde çekmeyi başarmıştır. Böylelikle, elde etmiş olduğu yabancı doğrudan yatırımlar (FDI) sayesinde 2004 yılı itibariyle ABD'yi geride bırakmayı başarmıştır. Buradan hareketle Timurtaş (2018), Çin'in, ülke ekonomisine 1970'ler sonunda uygulamaya başladığı reformlar ve açılım politikalarının vesilesiyle ve yabancı doğrudan yatırımların da etkisiyle büyük katkılar sağlamış olduğunu ifade eder. Ülkede uygulanmış olan bu doğrudan yabancı yatırımlar ise çeşitli aşamalardan geçerek uygulamaya konulmuştur. En yoğun yaşanan dönem 1980'li yıllarda gözlenen ılımlı büyüme ivmesinin aksine 1990'lı yıllar olmuştur.

1979 sonrası sürece bakıldığında, Çin'in yabancı yatırımcılar nezdinde çok fazla ilgi unsuru olmuş olmasına karşın, mevcut zayıf alt yapısından ötürü ilk dönem özelinde büyük ölçekli doğrudan yabancı yatırım girişine maruz kalamadığı görülmüştür. Doğrudan yabancı yatırım noktasında yapılan teşviklerin 1986 yılında uygulamaya konulması ve özel ekonomik bölgelerin 4'ten 14'e genişletilmesi ile 1983-1991 yıllarında istikrarlı bir büyüme ve görece büyük oranda sermaye girişleri yaşanmıştır. Bu artış trendi, 1993 yılında ortalama olarak 110.852 milyar Amerikan doları seviyesine ulaşmıştır. Bu süreçte Çin, doğrudan yabancı yatırım konusunda gelişmekte olan ülkeler arasında en büyük ev sahibi ülke konumunda iken ilerleyen süreçte dünyanın ikinci en büyük ev sahibi ülkesi olma konumuna erişmiştir. Böylelikle, 2001 yılında Çin'e giren doğrudan yabancı yatırım %15 oranında artış göstermiştir. Bu yıldan itibaren ise Çin'in devamlı olarak FDI artışını elinde bulundurduğu görülmüştür; fakat diğer yandan bakıldığında, Çin'in doğrudan yabancı yatırımlar konusunda yakalamış olduğu büyümenin, çok uluslu şirketlerin genişlemesinin bir parçası olduğu düşünülmemelidir. Yaşanan bu büyümede konum faktörlerinin esaslı rolü göz ardı edilemeyecek ölçüde olmuştur. Böylelikle diğer ülkelere kıyasla Çin'in, ülkeye doğrudan yabancı yatırım çekme noktasında eşsiz avantajları elinde bulundurmuş olduğu görülür. Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı'nca yayınlanan 2004 yılı Dünya Yatırım Raporu'na göre ise Çin, 2003 yılında doğrudan yabancı yatırımlar noktasında toplamda 53.5 milyar Amerikan doları elde etmiştir. 2004 yılında ise sözü edilen bu

doğrudan yabancı yatırımların 2003 yılına göre yaşadığı %13'lük bir artışla 60 milyar Amerikan dolarına çıktığı saptanmıştır (Timurtaş,2018: 64-65).

Çin'in ekonomi modeli olarak kapitalist sisteme yakın bir model izlediği bilinmektedir; fakat bu model klasik dönemin düzenli kapitalizminden uzak kalmıştır. Kapitalizm noktasında, işleyen sistemin modern sanayileşmeyi doğurduğu süreç göz önünde bulundurulduğunda, Çin'in bu süreç içerisindeki kimi aşamaları atladığı görülür. Ekonomi politikalarına ilişkin elzem adımlar atabilmek ve kapitalizmin finansal sürecini kurabilmek amacıyla devlet eliyle uygulanan bir dış pazara açılma süreci söz konusu olmuştur. Çin'in gerçekte uygulamış olduğu model 'Sosyalist Pazar Ekonomisi' yahut 'Kontrollü Pazar Sistemi' şeklinde ifade edilebilir. Esasında Çin'deki ekonomik model sosyalizmin özel bir şeklini yansıtmaktadır ve bu modele ilişkin olarak bilinmesi gereken; ekonomik konularda dış pazarla işbirliği içinde olması ve devlet eliyle sürdürülebilir verimliliğin zor da olsa sağlanıyor olmasıdır. TASAM (2011) bu doğrultuda, iktisadi gelişmişliğin göstergesi kabul edilebilecek kimi kavramların olduğunu ve gelişmekte olan ülkelerin ekonomik anlamda yaşadıkları kalkınma süreçlerinin birbirini takip eder nitelikte olduğunu fakat farklı dönemlerde geliştiğini ifade eder. Bundan ötürü Çin'in tecrübe ettiği ekonomik, politik ve sosyal gelişim sürecini anlayabilmek adına farklıca gelişmişlik göstergelerinin dikkate alınması gerektiğine de vurgu yapar. Bunları ise; satın alma gücü, insani gelişmişlik ve kalkınmışlık göstergesi, nüfus yapısı ve Gayri Safi Yurtiçi Hasılanın üretim sektörlerine göre dağılımı şeklinde ifade eder.

Diğer yandan bakıldığında, Çin'de Gayri Safi Yurtiçi Hasılanın 2001 yılından 2004 yılına değin 1.4 kat artış gösterdiği göze çarpar. Bu süreç içerisinde aynı şekilde ihracatta da 2.2 katlık bir artışa ve ithalatta ise 2.3 katlık bir artışa tanıklık edilmiştir. İhracat noktasında yaşanan artışa bağlı olarak ise Çin döviz rezervlerinin de artışa geçtiği görülmüştür. Bu artışların yanı sıra dış borçlarda da 1.3 katlık bir artış gözlenmesine karşın Çin'in borç ödeme gücü bakımından herhangi bir sıkıntı yaşamadığı ve yaşamayacağı da bilindiğinden bu artışlar herhangi bir problem teşkil etmemiştir. Büyüme oranlarına bakıldığında ise, sırasıyla 2003 yılında %9.3, 2004'te %9.2, 2005'de %9.9, 2006'da %10.7 ve 2007'de ise %11.4'lük bir büyüme oranına ulaşıldığı gözlenmiştir. Bu dönemde dünya ortalaması %5'ler civarında büyüme yaşarken, Çin ekonomisi ortalama %10'lar civarında büyüme sergilemiştir. Çin'in GSYİH'sı satın alma gücü paritesine göre 12 trilyon doları aşmış ve yarattığı bu değer ile ABD'nin ardında dünyanın ikinci büyük ekonomisi durumuna gelmiştir. Reel kurlara göre ise 3 trilyon dolar civarındaki GSYİH ile Çin, ABD ve

Japonya'nın ardından dünyanın üçüncü büyük ekonomik gücü olma konumuna erişmiştir (Sandıklı,2009: 45).

Dünya'nın en fazla nüfusa sahip ülkelerinden biri olan Çin'de 2012 yılında 1,354 milyon olan nüfus 2016 yılında 1,383 milyona yükselmiştir. Nüfusu kontrol altına alabilmek adına 1979 yılında Çin'li lider Deng Xiaoping tarafından yürürlüğe sokulan “tek çocuk politikası” 2016 yılının sonuna gelindiğinde kaldırılmış ve yeni düzenleme ile her çiftte iki çocuk sahibi olabilme hakkı tanınmıştır. Ülkede işsizlik oranı 2012 yılında %4.1 oranında seyretmiş ve takip eden yıllarda da bu düzeyde kalmıştır. 2016 yılında ise %4.0 seviyesine düşürülebilmektedir. 2016 yılında toplam istihdamın %27.7'si tarım sektöründe, %28.8'i sanayi sektöründe ve %43.5'i de hizmet sektöründe istihdam edilmiştir. 2012 yılında GSYİH'nin % 1,6 seviyesinde görülen mali denge, 2016 yılında %3,8 seviyesine yükselmiştir. Yine aynı şekilde 2012 yılında GSYİH'nin %34,3'üne denk gelen kamu borcu sonraki yıllarda sürekli bir artış göstererek 2016 yılında %46,2 seviyesine ulaşmıştır. 2012 yılında 230 milyar dolar olan ticaret dengesi 2014 yılında 383 milyar dolar ve 2016 yılında ise 510 milyar dolara yükselmiştir. 2009 yılına bakıldığında ise, yaşanan küresel kriz sebebiyle hızlı büyüme trendi içinde olan Çin ekonomisinin darbe aldığına tanıklık edilmiştir. Büyümede gözlenen bu yavaşlama 2012 yılı sonrasında da devam etmiştir (Timurtaş,2018:66).

Çin'in sahip olduğu askeri güce bakacak olursak, dünyanın ekonomik anlamda en büyük gücü olma özelliğini elinde bulunduran ülkenin dünyanın neredeyse her ülkesi ile ticari ilişki içinde gözlenir. Kredi sağlayabilecek konuma erişmiş olan Çin'in bu anlamdaki ağının Asya ülkelerinden Afrika'ya, Ortadoğu bölgesinden Latin Amerika'ya dek uzandığını görürüz. Aynı zamanda Çin'in Kuşak ve Yol girişimi neticesinde yaklaşık olarak 20 trilyon dolarlık bir ekonomik kapasiteye sahip bir ilişki ağı kurup geliştirmiş olduğu gözlenir; fakat diğer yandan büyümekte olan ekonomisi ve artmakta olan ticari ağlarına karşın ülkenin siyasi ve askeri anlamda aynı ölçüde bir gücü elinde bulundurduğu söylenemez. Bu dengesiz durumun bilincinde olan Çin'in siyasi elitleri, Çin ordusunu dünyanın en iyi ordularından biri haline getirme ve dahi en iyisi yapma noktasında son yıllarda yoğun ve kapsamlı çalışmalar sürdürmektedirler. Çin Başbakanı Li Keqiang, 2019 yılı savunma bütçelerinin 2018 yılına oranla %8.1 oranında bir artış göstererek 1 trilyon 106 milyar 951 milyon RMB (178 milyar dolar) olarak belirlendiğini açıklamıştır. Çin devlet başkanı Xi Jinping ise, daha öncesinde yapmış olduğu bir açıklamasında 2050 yılına kadar dünyanın en güçlü ordusuna sahip olmayı istediklerini ifade etmiştir. 2035 yılına kadar ise Çin, mevcut ordusunun modernizasyonunu tamamlamak ve 2050 yılında ise dünyanın en güçlü ordusu olmak

istemektedir (BİLGESAM, 2019).

Yükseliş trendi ileri düzeyde işleyen ekonomik gücüne karşın Çin, askeri ve siyasi bakımdan bir süper güç olmadığına çok net bilincindedir. Bundan ötürü dış politika işletim sürecinde iddialı ve arkasında duramayacağı söylemlerden hep kaçınmıştır. Kendince yeterli bir düzeye erişene dek dış politika yapım ve işletim aşamalarında her daim mevcut statükonun korunması ve sürdürülmesine yönelik barışçı bir dış politika anlayışı gütmüştür. Sandıklı (2009), Çin'in barış içinde bir arada yaşayabilmek için ise 5 ön koşulun sağlanıyor olması gerektiğinin altını çizdiğini belirtir ve bunları ise şu şekilde sıralar; diğer devletlerin egemenliklerine ve toprak bütünlüklerine yönelik gösterilmesi gereken saygı, karşılıklılık ilkesine dayalı olarak saldırmazlık, diğer devletlerin iç işlerine karışmama, eşitlik ve karşılıklı fayda. Çin ortaya koymuş olduğu bu politika vesilesiyle, güvenli bir dış politika ortamı tesis etmeyi, gereksiz sürtüşme ve gerginliklerden uzak durarak ekonomik büyüme sağlamayı ve uzun vadede dünyaya açılabilen seviyeye gelmeyi planlamıştır. Çin'in iç istikrarın tesisi ile vurgulamak istediği nokta ise esasında, Tibet ve Doğu Türkistan gibi hassasiyet arz eden iç meselelerine yönelik dışarıdan gelebilecek müdahalelerin öncesinden önüne geçmek, iç işlerine karışılmasına set çekmek ile ülke egemenlik ve toprak bütünlüklerine yönelik saygı sınırlarının korunurluğunu sağlamaktır. Uluslararası meselelere ilişkin olarak ise, eşitlikçi ve karşılıklı fayda güder bir anlayış doğrultusunda barışçı yöntemler geliştirip uygulayarak sorunların çözüme kavuşturulmasını sağlamak amaçlanmıştır. Burada barışçı dış politika anlayışından kasıt, diğer devletler üzerinden rahatsızlık uyandırmadan ve aşırı uç söylemlerden kaçınarak bizzat kendi amaçları doğrultusunda ilerleme gayesidir.

Diğer yandan, Çin gibi kapalı bir sisteme sahip bir ülkede dış politika sürecini anlayabilmek bir hayli zordur. 1949 yılından itibaren yaklaşık 60 yıllık bir zaman dilimi içerisinde Çin Halk Cumhuriyeti devlet başkanlığı konumunda yalnızca 5 ismin görev aldığı bilinir. 1949 yılından 1976 yılına dek Mao Zedong, 1977 yılından 1989 yılına dek Deng Xiaoping, 1989 yılından 2003 yılına dek Jiang Zemin, 2002 yılından 2012 yılına dek Hu Jintao ve günümüzde ise Xi Jinping'in bu görevi sürdürdüğü bilinmektedir. Siyasal anlamda bakıldığında, Çin anayasasının ülkedeki siyasi güç yapısını ve aktörler ile kurumlar arasındaki dağılımı belirlediği bilinir. 1936 yılında Stalin tarafından hazırlanan Sovyet Anayasasından esinlenilerek oluşturulmuş olan Çin Anayasasında siyasi gücün halka ait olduğu ifade edilir; fakat üç bin civarı delegenin oluşturduğu Çin Ulusal Halk Kongresi'nin yetki ve görevlerinin fazlasıyla sınırlı olduğu görülür. Çin Ulusal Halk Kongresi'nin

üyeleri, Çin Komünist Partisince belirlenmekte ve yılda bir kez Mart ayında yıllık toplantısını gerçekleştirmektedir. Yıllık olarak yapılan bu toplantıda, tamamiyle sembolik olarak hükümet programı ve hazırlanmış olan yeni yasalar otomatik bir biçimde oylamaya sunulmakta ve onaylanma işlemini yaşamaktadır. Dış politika karar alma süreçlerinde kilit rol oynayan geleneksel aktörler ise şu şekilde sıralanmaktadır; Çin Komünist Partisi, Çin Halk Cumhuriyeti yürütme organındaki (yani Çin hükümetindeki) seçilmiş kişiler ve de Çin Halk Kurtuluş Ordusu (ÇHKO)'dur. Son yıllarda söz sahibi olmaya başlayan yeni aktörler ise; enerji, sanayi ve tedarik şirketleri, finans kurumları, yerel hükümet temsilcileri, medya yöneticileri, dünya genelinde farklı ülkelerde çalışan Çinli aydınlar olarak sıralanabilir (Aslan,2014:33-34).

Çin turizm piyasasına baktığımızda, temelde 3 büyük piyasadan söz etmek mümkün olmaktadır ve bunlar şu şekilde sıralanmaktadır; ilki sınırdan Çin'e giren yabancı turistlerden oluşan turizm piyasası, ikincisi Çin halkının kendi memleketleri içindeki seyahatlerini baz alan yerli turist piyasası ve diğer ise Çin halkının yabancı memleketlere çıkarak seyahat etmesi temeline dayalı turizm piyasasıdır. Sözü edilen bu piyasaların ülkede devlet politikası halini alması neticesinde ülkenin yürütmekte olduğu turizm faaliyetlerinde ciddi ölçüde bir artış gözlenmiştir. Işık ve Serçeoğlu (2015)'na göre, Çin'in dünya üzerinde en kalabalık nüfusu bünyesinde barındırması, dünyadaki ikinci büyük ekonomi olma özelliği göstermesi, ülke içerisinde harcanabilir konumda olan gelirden önemli artışın gözlenilmesi ve turizm faaliyetleri amacı ile yurtdışına giden kişiler için çok daha esnek nitelikte yasal uygulama ve düzenlemelerin getirilmesi, uluslararası alanda yürütülen turizm faaliyetlerine aktif olarak katılan kişi sayısında önemli ölçüde artışa yol açmış ve günümüzde de Çinli turist sayısında düzenli bir şekilde artışın gözlenilmesine ön ayak olmuştur.

Günümüz dünyasında Çin'in en elzem ve en büyük ekonomik ihtiyacının, büyümekte olan ekonomisi için gerekli olan enerji ve gerekli olan bu enerjinin güvenli ve sorunsuz bir şekilde elde edilebilmesi olduğu bilinmektedir. Bu sebepten ötürü, son dönemlerde Çin'in Ortadoğu ve Kafkaslarda etkin olmaya çalıştığı dikkati çekmektedir. Petrol ve doğal gaz temini konusunda Rusya ve İran ile, yine petrol temini konusunda Kazakistan, ve aynı şekilde doğal gaz temini konusunda ise Türkmenistan ile ekonomik işbirliği anlaşmaları sağlamıştır. Hızla büyümekte olan ekonomisi Çin'i, enerji tedariki konusunda sözü edilen bu ülkelere bağımlı kılmıştır. 2000'li yılların ilk dönemlerinden başlayarak Hazar Havzası konusunda yaşanmakta olan ciddi ölçüdeki önem artışı, Çin'in bölgeye olan ilgisini artırmış ve dahi bölgeyi ülke açısından cazip kılmıştır. Pasifik dünyasında Pasifik dünyasında Çin

ile Rusya arasında kurulmuş olman ittifak Çin özelinde büyük önem taşımakta iken, Asya-Hazar Havzası-Kafkaslar boyunca ise Çin ile Rusya'nın yaşadığı yakınlaşma Rusya açısından önem arz etmektedir. Deniz (2014)'e göre, Çin NATO'nun doğu yönünde yaşamakta olduğu genişlemeden büyük ölçüde rahatsızlık duymaktadır ve yaşanan genişlemeyi Amerikan hegemonyasının Asya-Pasifik dünyası içindeki uygulamaya çalıştığı yeni stratejik hamlesi olarak nitelendirmektedir. Diğer yandan Çin'in Ortadoğu'da yaşanmakta olan kaos sürecine çok fazla müdahil olmak istemediği ve bu sebepten ötürü olarak da risk barındırmayan politikalar yürütme amacı güttüğü de ayrıca bilinmektedir.

Son olarak Çin'in kuramsal boyuttaki yükselişine bakacak olur isek, uluslararası hiyerarşik düzende güç piramidinin 'Büyük Güçler' (*Great Powers*) olarak adlandırılan basamağında yer alan Çin'in, uluslararası sistemin dominant gücünü temsil eden ABD'ye karşı potansiyel karşı koyucu kapasitesine sahip konumda olduğunu görürüz. Çin bu konumunu günümüz dünyasında tek başına sürdürmektedir; bir başka deyişle, sistemin dominant gücü ABD'ye karşı koyabilecek yahut kafa tutabilecek tek ülke konumunda bulunmaktadır.

Gücün bizatihi kendisinin ve güç algısının arasındaki ayırımı yapıyor olmak büyük önem taşımaktadır. Bu anlamda yapılan çalışmaların çoğunda baz alınan ham ölçü nüfus ve GSYİH olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum ise, öncü devletlerin Avrupa sıralamasında büyük ölçüde bir istikrar sergilediklerini ortaya koymaktadır. Örneğin ABD, 1980 yılında Çin'in kendi gücünü geçmeye başlamasına dek sistem içerisinde lider olarak konumunu sürdürmekteydi. Lebow ve Valentino (2009), ABD'nin dünyanın lider gücü olma konumunu I. Dünya Savaşı'nın sonuna dek elinde tutamadığı algısının, ülkenin en güçlü devlet haline gelmesinin ardından son bulduğunu ve Çin'in ülkeyi bu anlamda aşana dek neredeyse otuz yıl boyunca sürdürdüğünü ifade ederler.

2000'li yıllara gelindiğinde, bilhassa 2008 krizi ile ABD'nin sergilemiş olduğu görece düşüş, Çin'in yükselişini beraberinde getirmiştir. Özellikle ekonomi, sanayi ve ticaretle neredeyse beş asırdır süregelen ve olan Batı hegemonyası, artık başta Çin olmak üzere Hindistan, Brezilya ve Japonya gibi ülkelere doğru evrilmiştir. Çin'in bu süreçte sergilemiş olduğu güç artışında, yapmış olduğu yabancı yatırımların payı yadsınamaz ölçüde olmuştur. Uluslararası sistem içerisinde Çin'in mevcut statüsüne dair net bir uzlaşa sağlanamamış olsa da ülkenin hızla gelişmekte ve güçlenmekte olan ve de küresel bir güç olma yolunda emin adımlarla ilerleyen bir ülke olduğunu görmek çok da zor değildir. 2000'li yıllarda ABD'nin küresel ölçekte dünyanın karşı karşıya kaldığı sorunları çözme noktasında gösterdiği

yetersizlik, uluslararası toplumca hegemonik bir düşüş olarak değerlendirilmiştir. Okur (2016)'a göre, 2000'lerle birlikte mevcut dünya düzeninde yaşanan sorunlardan ötürü sistemin geleceğine ilişkin yapılan çalışmalarda Güç Geçiş Teorisi önemli bir atıf unsuru olmuştur. Bilhassa ABD'de, Çin'in göstermiş olduğu yükselişin olası sonuçları üzerine stratejik kurumların başvurdukları bir referans bir çerçevesi olan kuram, Obama dönemi ABD dış politikasının ana yönelimleri noktasında belli stratejik davranış biçimlerinin oluşmasında etken olmuştur. Öyle ki, bu süreçte ABD'nin bir güç geçiş sürecine girdiği ve bundan ötürü ABD dış politika ekseninin Asya'ya kayacağı ifadelerde yer bulmuştur. ABD'nin dünya liderliğine kafa tutabilecek en muhtemel aktör olarak da Çin belirtilmiştir. Bu yükselişe yönelik bir önlem olarak ise, iki ülke arasındaki ekonomik mesafenin açılması ve Uzakdoğu'da caydırıcı bir nitelik taşıyacak güvenlik mimarisinin inşasının gerekli olduğu belirtilmiştir.

Mevcut şartlar itibariyle Çin'in halihazırda ABD hegemonyasına yönelik olarak doğrudan bir tehdit unsuru olduğunu söylemek çok doğru bir yorum olmayacaktır; zira Çin bizatihi kendisinin yükselen gücünün farkında olan fakat dünya liderliğine kalkışma noktasında kendisini hazır görmeyen bir görüntü çizmektedir. Buradan hareketle, Çin'in sergilemekte olduğu yükselişin sistem içerisinde bir büyük savaşa sebebiyet vermeyeceği Çinli yetkililer ve dahi uzmanlarca dile getirilmektedir. Buna dayanak olarak ise daha önce de belirtildiği üzere Çin istisnacılığı gösterilmektedir. Başaran (2017) ise, ABD'nin küresel hegemonyasının, Çin gibi yüksek potansiyel sahibi aktörlerin yeni arayışlara yönelme güdüsünde olmamalarından ötürü herhangi bir sarsıntıya uğramayacağını ifade eder; zira Çin, rızaya dayalı bir hegemonya oluşturma gayesi gütmektedir. Akgül (2019)'e göre ise, nüfusun kaynak kullanımı ve teknoloji alanında yapmış olduğu etkiden ötürü sistem içerisinde Çin'in kısa vadede baskın güç konumuna geleceği ve elde etmiş olduğu bu hegemonik pozisyonunu da uzun süre sürdüreceği ileri sürülmektedir.

3.1.6.Çin Yumuşak Gücü

Çin gelişmişliğine ilişkin olarak farklı bir perspektiften bakacak olur isek, ülkenin sahip olduğu kültürel gücünün de bilincinde olan Çin'in, mevcut yumuşak güç unsurlarını çok daha etkin bir şekilde kullanabilme gayesi ile 2012 yılında Çin Kamu Diplomasi Derneğini kurduğunu görürüz. Ülkenin kültürel diplomasi unsurlarına ayrı ayrı bakılacak olur ise, bunların üç ana başlık altında toplandığını görürüz.

Bunlardan ilki, Türkiye'nin sahip olduğu Yunus Emre Enstitüsüne benzer bir yapılanmaya sahip olan Konfüçyüs Enstitüleridir. 2004 yılında ilk olarak Güney Kore'nin Seul şehrinde kurulan bu enstitüler, 2014 yılı itibariyle 123 ülkeye yayılmış ve sayıları zamanla 465'e çıkmıştır. Çin dil ve kültürünün teşvik edilmesi amacını güden ve Çince'nin yabancı dil olarak öğretilmesi için gayret sarf eden bu yapılanmalar kar amacı gütmeyen kuruluşlar niteliği taşımaktadırlar. Çin'in kültürel diplomasi unsurlarının ikincisi ayağını ise, Çin kültürünü yansıtan şeylerin pazarlanması oluşturur ki bunun başında Çin yemekleri gelmektedir. Çin kültürünü yayma konusunda önemli bir unsur olma niteliği taşıyan Çin mutfağı, aynı zamanda yemek diplomasisi olarak da ifade edilmektedir. Çin mutfağı dünya geneline hızla yayılmakta ve açılan restoran sayıları da hızlı bir şekilde artmaktadır. Çin-Amerikan restoran derneğine göre ABD'de şu an 45.000'den fazla Çin restoranı bulunmaktadır ki bu rakam tüm McDonalds, KFC, Pizza Hut, Taco Bells ve Wendy's'in toplamından daha fazladır. Üçüncü kültürel diplomasi unsuru olarak ise, Çin tarafından düzenlenen çeşitli kültürel programlar dikkati çeker. Çin'in sahip olduğu kültürel mirasını sergilemek ve ülkenin dünyadaki imajını ve yaratılmaya çalışılan Çin algısını olumlu yönde geliştirmek amacıyla ülkenin yaptığı en önemli etkinliklerden biri 2008 Pekin Olimpiyatları'dır. Toplamda yaklaşık 50 milyar dolarlık yatırım yapılan Pekin Olimpiyatları, Çin'in hem ekonomik gücünün sergilendiğı hem de imajı konusunda dünyaya önemli sinyallerin verildiğı bir etkinlik niteliği taşımaktadır (Pekcan, 2016: 215-216).

Genel bir değerlendirme ve toparlama yapacak olur isek, Çin'in ekonomik anlamda yakaladığı hızlı yükseliş trendi bir yandan artarken diğeryandan bu yükseliş körükleyici unsurların da varlığı gözden kaçmamaktadır. Örneğin, Çin'in orta vadede karşı karşıya kalabileceğı demografik handikap bu olası süreci tetikleyici unsur olma potansiyelini taşımaktadır; zira Çin'in kalabalık nüfusu önümüzdeki yıllar içerisinde şehirleşme noktasında büyük sorunlar yaratacağına benzemektedir. Takip edilmekte olan nüfus planlama politikasıyla nüfus artış hızının kısmen de olsa önüne geçilmiş olmasına karşın, ülke yine de ortalama nüfus artış hızıyla dünya sıralamasında ciddi bir aralıkta yer almaktadır. Tüm bu artışın yanı sıra ülke nüfusu aynı zamanda hızla bir yaşlanma sürecinin de içine girmektedir. Dünya Bankası'nın vermiş olduğı rakamlar doğrultusunda, 2030 yılında Çin'de 65 yaş üzeri nüfusun %22'lik bir orana çıkacağı tahmin edilmektedir (bu oran 1995'te %10 civarında seyretmekteydi). Diğeryandan Pekcan (2016)'a göre, Çin'in demografik anlamda içinden geçtiğı bu süreç, genç nüfus oranında da artışı beraberinde getireceğı için eş zamanlı olarak işgücü piyasasında da artışı doğuracak ve Çin açısından modernizmin önü daha da

açılacaktır. Kırsal kesimlerden şehirlere yapılan göçler de işgücünün hızlı bir şekilde artışını sağlamaktadır ve bu durum da Çin hükümetinin artan şehirli nüfusa iş olanağı sağlayabilmek adına büyüme politikalarına yönelik ivedi adımlar atmasına olanak tanımaktadır.

Günümüz dünyasında doğrudan yabancı yatırımlar noktasında en fazla cazibe merkezi olma niteliği taşıyan ülkeler göz önünde bulundurulduğunda Çin'in bu anlamda yaşadığı önceliği göz ardı etmemek gerekmektedir; zira Çin'in elde ettiği yüksek büyüme oranlarında ihracatın ve doğrudan yabancı yatırımların katkısı göz ardı edilemeyecek ölçüdedir. Doğrudan yabancı yatırım oranları ve rakamları göz önünde bulundurulduğunda, 1992 yılının bu anlamda büyük ölçekli bir atılımın yaşandığı yıl olduğunu görmek çok da zor olmayacaktır. Çalık (2011), 1992 yılında planlanan doğrudan yatırımların takribi olarak 5 katına çıkarak 12 milyar dolardan 58.1 milyar dolara çıktığını söyler. 2008 yılı içerisinde gerçekleşen doğrudan yabancı yatırımların ise 92.4 milyar dolar olduğunu belirtir. Son dönem gelişmesi olarak ise, Çin Parlamentosunca ülkeye yapılan yabancı yatırımlara yönelik yeni bir yasanın onaylandığı bilinir. Bu yasa ile, yabancı şirketler açısından şeffaf bir ortam yaratılarak ülkede faaliyet göstermekte olan yabancı şirketlerin karşı karşıya kaldığı güçlüklerin ortadan kaldırılması amaçlanmaktadır. Zorunlu teknoloji transferini ve hükümetin müdahalesini kaldıran yasa taslağı ise 1 Ocak 2020 yılı itibarıyla yürürlüğe girecektir (Çin Bülteni,2019).

3.1.7.Ticaret Savaşları ve Çin

Uluslararası sistem içerisinde ülkelerin birbirlerine karşı olan karşılıklı bağımlılıklarının artması, eş zamanlı olarak bu ülkelerin yürütmekte oldukları ticari rekabet noktasında da bir artışı beraberinde getirmiştir. Neredeyse son otuz yıllık süre içerisinde sanayi alanında önemli gelişmişlik sağlamış olan ülkeler, yerli imalatın merkezi olma yönündeki çabalarını artırmış dolayısı ile rekabet de bu oranda artmıştır. Karayel (2019)'e göre ise artan bu rekabet, ülkeler arasında bütçe dengelerine dayalı ticaret anlaşmazlıklarında önemli ölçüde bir yoğunlaşmaya sebebiyet vermiştir.

İkinci Dünya Savaşı ile başlayan ve 1980'lere gelindiğinde ise hızını daha da artırmış olan küreselleşme sürecine değin gelişmiş ülkeler kendilerine, dünya üzerindeki ticari sınırları kaldırmak ve uluslararası ticaret alanında liberalleşmeyi öncelikli hedef olarak belirlemek yönünde amaçlar belirlemişlerdi. Ne var ki süreç sonunda küreselleşmenin istenilen sonuçları vermemesi ve dahi art arda baş göstermiş olan yayılmacı krizler sonucunda ülkeler, korumacılığa yönelik yeni tanımlar getirme çabası içine girmişlerdir.

Karayel (2019), bu süreçte bilhassa ABD'nin, ulusal güvenlik ve ekonomi noktasında stratejik önem arz eden ve de ileri teknoloji gerektiren kimi alanlarda gelişme sağlamış diğer devletler tarafından olası bir tehdide maruz kalma durumuna karşı özellikle Avrupalı ve Uzak Doğulu rakipleri ile ilerleyen zamanlarda önemini daha da yoğun hissettirecek olan ticari boyutlu bir rekabet içine girdiğini ifade eder. Bu tarz bir rekabet ise, kur savaşlarına, ticari çatışmalara ve dahi ticaret savaşlarına sebep olabilecek potansiyele sahip nitelik taşımaktadır.

Ticaret savaşı kavramı, korumacılığa karşı olarak devletlerin, birbirlerine karşı tarifeler, kısıtlamalar ve kotalar gibi ticari engeller koyduğu bir ekonomik çatışma türünü ifade etmektedir (Kaya, 2019:21). Ticaret savaşları, bir ülkenin, bir diğer ülkenin hayata geçirmiş olduğu ticari uygulamalarını haksızlık olarak algıladığı vakit başlayabilmektedir. Burada amaç ise, herhangi bir devletin kendi ekonomisini koruma altına almak yahut rakip konumdaki ülkeye ekonomik anlamda zarar vermektir. Bunun için de rakip ülke ekonomisine yönelik olarak hedeflenmiş tarifeler uygulamaya konulmaktadır.

ABD açısından ticaret savaşlarına giden sürecin temeline baktığımızda, 2016 yılında gerçekleştirilen başkanlık seçimlerinde Trump'ın 2 ana konu üzerinde önemle durduğunu görürüz. Bunlar ise haksız ticaret uygulamaları ile göç olgusudur. Trump bu süreçte seçim kampanyalarında, bir anlamda Amerika'nın sahip olduğu hegemonik gücünü kaybetmeye başladığının göstergesi niteliğinde olan 'Amerika'yı tekrar büyük hale getir' ve 'Önce Amerika' tarzı sloganlar kullanmıştır. Sürdürülen bu seçim kampanyası süresince Trump, ABD'den sonra dünyanın en büyük ikinci ekonomisi niteliği taşıyan Çin'i, kendi para birimini Amerikan doları karşısında istemli bir şekilde devalüe ederek ABD ekonomisine karşı haksız ticari faaliyetler yürütüyor olması gerekçesi ile ekonomik yaptırımlar kullanarak tehdit etmiş ve Çin'in küreselleşme olgusu ile getirilerini Amerika'nın dezavantajına olacak şekilde çevirdiği yönünde ifadeler kullanmıştır ve bu doğrultuda Amerikan ekonomisini koruma altına alma yönünde bir takım girişimlerde bulunmuştur. Donald Trump'ın başkanlık seçimleri süresince, İkinci Dünya Savaşından bu yana kurulmasına öncülük ettiği ve de liderliğini yürüttüğü kurallı ticaret düzeninin, artık ABD çıkarları açısından herhangi bir menfaat sağlamamakta olduğu tezinden hareketle seçim sonucunda uygulamaya geçireceği yönünde vaatlerde bulunduğu korumacı politikaları hayata geçirmeye başladığını görmek son dönemlerde zor olmamaktadır; zira Trump'ın zaferi ile sonuçlanan seçimin ardından ABD yönetimince fitili ateşlenmiş olan ticaret savaşları, Amerikan Başkanı D. Trump'ın yapılmakta olan çelik ve alüminyum ithalatının ABD güvenliği açısından tehdit unsuru oluşturup oluşturmadığına ilişkin olarak incelemeler yürütmesi konusunda

görevlendirdiği Ticaret Temsilciliği'nin 16 Şubat 2018 tarihli Milli Güvenlik Soruşturması sonuçlarına bağlı olarak 1 Mart 2018 tarihinde tüm ticaret ortaklarına yönelik olarak ithal çelikte %25, alüminyumda ise %10'luk bir ek gümrük vergisinin getirileceğini ilan etmesi ile başlamıştır. Gümrük vergilerinin konulacağı yönünde alınan bu karar ise, 1962 yılında kabul edilen ABD Ticaret Kanunu'nun 232. maddesinde belirtilen ulusal güvenlik nedenine dayandırılmıştır (Aran, 2018: 2). ABD Çin'e yönelik olarak başlattığı bu tarife uygulamalarını hayata geçirirken, diğer yandan demir ve çelik ithalatı ile girdi sağlayan yerli üreticiye ise bu süreçte zarar vermiştir.

Amerika'nın Çin'i tehdit olarak algılamaya başlamasıyla uygulamaya koyduğu korumacılık politikaları, yapılan misillemelerin ardından ticaret savaşlarına dönüşmüştür. Aran (2018)'a göre ABD-Çin arasında vuku bulan bu savaşın özünde, dünya ekonomik liderliğini elinde bulundurma arzusu yatmaktadır. Çin, ABD dahil olmak üzere diğer tüm ülkeleri kendine çekmeye çalışmaktadır ve kendi sergilediği duruşunu güçlendirme noktasında 'Bir Kuşak Bir Yol' projesi gibi politikalar izlemektedir. Çin'in sergilemiş olduğu bu tavır, ABD tarafında endişe yaratıp, ülkede güç kaybı hissinin oluşmasına sebebiyet vermektedir.

ABD-Çin arasında yaşanan ticaret savaşının bir diğer sebebi ise, ABD'nin dış ticaretinde oluşan açıktır; zira ABD'nin Çin'den yapmakta olduğu ithalat, Çin'in ABD'den yapmakta olduğu ithalattan çok daha fazla oranlarda seyretmektedir. Bu sebepten ötürü Trump yönetimi, dış ticaret açığını kapatmaya yönelik eylem planları geliştirmekte ve ülkenin yabancı mallara olan bağımlılığının ortadan kaldırılmasını istemektedir. Bu noktada ise, ABD'de gözlenilen üretim düşüşünün azaltılmasının temel hedefler arasına alınmış olduğunu görebiliriz.

Ticaret savaşlarının genel maliyetine bakıldığında, savaşların ticaret hacmini ve üretimi düşürdüğü, fiyatları ise artırdığı gözlenir. Bu olumsuz nitelik taşıyan unsurlar, korumacılığın olumlu etkilerini bertaraf etmektedirler. Küresel ölçekte bakıldığında ise, ticaret savaşlarının refah üzerinde de azaltıcı etki oluşturduğuna tanıklık edilmiştir. Trump'ın 'ticaret savaşları iyidir' ifadesinden hareketle, sürecin başlangıcında ABD'nin lehine olduğu düşünülen bu savaşın, esasında ülke açısından çok da iç açıcı sonuçlar doğuracak yapıda olmadığı görülmüştür. 2018 Nisan ayında yayınlanan InvestMine araştırma şirketinin verilerine göre, uygulanan tarifelerin ardından alüminyum fiyatları ABD'de yaklaşık %10 oranında artmıştır. Bu noktada 'kendi ayağına kurşun sıkarak'

deyimi tam olarak bu durum için söylenebilir (Kaya,2019:24). Savaşın makro-ekonomik etkilerinin değerlendirilmesi noktasında altının önemle çizilmesi gereken husus ise, kayıpların Çin tarafında daha yoğun olarak hissedilmekte olmasına karşın, esasında her iki ülke açısından da önemli kayıpların yaşanmakta olduğudur.

ABD ve Çin arasında neredeyse iki yıldır sürmekte olan ticaret savaşında, yakın zamanda Washington'da kısmi bir ticaret anlaşmasının imzalanması ile önemli bir eşik aşılmıştır. Birinci Faz olarak tanımlanan bu kısmi anlaşma 2020 Ocak ayının ilk haftalarında ABD ve Çin taraflarınca Beyaz Saray'da düzenlenen bir törenle imzalanmıştır. 'Birinci Aşama' şeklinde adlandırılan anlaşmaya göre Çin, daha fazla ABD ürün ithalatının ve fikri mülkiyet haklarına ilişkin düzenlemelerin yapılacağı yönünde taahhütte bulunmuştur. Diğer yandan ABD ise, yeni gümrük vergileri koymayacağını ve mevcut vergileri ise kısmen de olsa düşüreceği yönünde taahhütte bulunmuştur. ABD tarafınca Amerikan ekonomisi açısından 'dönüştürücü' olarak nitelenen bu anlaşma, Çin tarafınca ise 'kazan-kazan' şeklinde yorumlanmıştır (BBCNEWS, 2020).

3.2.HİNDİSTAN'IN YÜKSELİŞİ

Hindistan Cumhuriyeti'nin uluslararası sistem içerisinde yaşamakta olduğu sosyal, politik ve ekonomik değişim ve dönüşümün ve de tecrübe ettiği yükselişin detaylarına geçmeden evvel genel verilerin bilinmesinde fayda görülmüş olup bu sebepten çalışmanın bu bölümünde ülkeye ilişkin kısa bilgilendirmeler yapılacaktır.

3.2.1.Rakamlarla Hindistan

T.C. Yeni Delhi Büyükelçiliği (2019) verilerine göre, 3.288.000 km²'lik yüz ölçümü ile dünyanın en büyük yedinci ülkesi, nüfus bakımından ise 1.4 milyara yaklaşan kişi sayısı ile dünya üzerindeki en kalabalık ikinci ülke olan Hindistan (resmi adıyla Hindistan Cumhuriyeti), din, etnisite ve kültür bakımından dünyanın en zengin ülkesi olma niteliği taşımaktadır. Ülkede resmi olarak anayasada kabul edilmiş 22 farklı dil bulunmakta ve en yaygın olarak kullanılanları İngilizce ve Hintçe olmakta olup, 200'ün üzerinde de yerel dil konuşulmaktadır. Başkenti Yeni Delhi olan Hindistan Cumhuriyeti'nin Cumhurbaşkanı, ülkenin en düşük sınıflarından sayılan Dalit kastı üyesi bir avukat ve Hint milliyetçisi olan, Hindistan Halk Partisi'nin aday göstererek 17 Temmuz 2017'de seçilen adayı Ram Nath Kovind'dir. Ülke Başbakanı ise 26 Mayıs 2014 yılında göreve başlayan Narendra Modi'dir. Yönetim biçimi Federal Parlamenter Sistem olan Hindistan Cumhuriyeti'nin etnik dağılımı;

%72 Hint-Aryan, %25 Dravidler ve %3'lük dilimi oluşturan diğerlerinden muhteva olmaktadır. Başlıca şehirleri; Mumbai, Kolkata, Chennai, ve Bangalore'dir. Kentleşme oranı ise %32'lerde seyretmektedir. Ülke toplamda 28 Eyalet ve 7 Birlik Toprağından oluşmaktadır ve her eyaletin kendi hükümeti ile parlamentosu vardır. Hint Parlamentosunun Rajya Sabha (Eyaletler Konseyi) ve Lok Sabha (Halk Meclisi) olmak üzere iki kanadı bulunmaktadır. Ayrıca ülke kuruluşundan bu yana çok partili parlamenter demokrasi ile yönetilmektedir. Resmi bir dini olmayan ve laik bir devlet olan Hindistan'da İNSAMER (2019), dini unsurlar noktasında ülkede çoğunluğu %80'lik bir oranla Hinduların, %15 Müslümanların, %2 Sihlerin, %2 Hristiyanların, %1 Budistlerin ve diğerlerinin oluşturduğunu söyler ve ortalama yaşam süresinin 69.1 yıl olduğunu belirtir. Para birimi ise Hindistan Rupisi'dir.

3.2.2.Geçmişten Günümüze Hindistan

Neredeyse tarih boyu tüm ulusların ilgisini her daim canlı tutmuş olan Hindistan'a ve ülkenin önemine dair kısa bir girişe Bulut'un (2003)'un anlatımıyla başlayacak olur isek;

'Bir arzular ülkesi olarak Hindistan, Dünya Tarihinin temel bir unsurunu oluşturur. Eski çağlardan itibaren tüm uluslar, arzularını ve hırslarını yeryüzünün sunduğu en değerli mucizevi hazinelere sahip bu topraklara ulaşacak yolu bulmaya yönelttiler: (Bu ülke) inciler, elmaslar, parfümler, gül esansları, filler, aslanlar... vs. gibi tabiat hazinelerinin yanı sıra bir de hikmet hazineleri (ile dolup taşmıştır). Bu hazineler artık Batı'ya geçmiştir. (Hindistan'ın hazinelerine sahip olma) her zaman dünya-tarihsel öneme sahip bir mesele oldu ve (her zaman) ulusların kaderine bağımlı kaldı. Bu isteklerin farkına varıldı. Bu Arzular Ülkesi elde edildi: ondan küçük ya da büyük bir parça elde etmemiş hiçbir Doğulu büyük ulus ya da Modern Avrupalı Batılı yoktur. Eski dünyada Büyük İskender, Hindistan'a ilerleyen ilk hükümdardı, fakat ona yalnızca dokunabilmişti. Modern dünyanın Avrupalıları doğrudan girebilecekleri bu harikalar ülkesine dolaylı bir yoldan girdiler: Deniz yolundan. Ve söylendiği gibi, bu ülkenin genel birleştiricisi oldular. İngilizler, daha ziyadesiyle de, Doğu Hindistan Şirketi ülkenin efendisidir. Zira, Avrupalılara tabi olmak Asya İmparatorluklarının zorunlu kaderidir; bir gün Çinliler (de) bu kadere teslim olmak zorunda kalacaklar.' (Hegel'den aktaran Bulut, 2003: 71).

Hegel'in ifade ettiği bu sözlerden de anlaşılacağı üzere Hindistan, tarih boyu insanlığın cazibesine mazhar olmuş bir bölge niteliği taşımıştır. Sahip olduğu mevcut kaynakları ve zenginlik unsurlarından ötürü, hem insanlık tarihi boyunca eski uygarlıkların hem de modern dönemde Batılı emperyalist imparatorlukların ilgisini çekmiş ve bölgeye yönelik çıkar odaklı eylemlerin odağı haline gelmiştir. Bulut (2003), Hindistan'ı işgal ederek zenginlik elde eden ulusların dünyanın diğer ulusları üzerinde iktidar sahibi olduğunu ifade ederken, bu süreçte Hindistan'ın bizatihi kendisinin gittikçe fakirleştiğini ve elindeki kaynakları kaybettiğini belirtmiştir. Bu sebepten ötürü, Hindistan'ı ele geçirme yönünde

girişilen her bir eylemin dünya tarihinde vuku bulmuş pek çok iktisadi, siyasi ve de askeri olayın en temel gerekçesi olduğunu söylemek tüm bu bilgiler ışığında yanlış olmayacaktır.

Hindistan ismi, eski Farsça'da Indus isminden türetilip günümüze değin Hindistan olarak kullanılagelmiştir. Indus ismi, eski dönemlerde Indus nehrini ve civarını tanımlamak için kullanılan bir tabir olmuştur. Hindistan tarihine ilişkin ilk verilerin Aryalılar ile elde edilmiş olduğu bilinir. M.Ö. 2000'li yıllarda Himalayaları aşıp gelen Aryalılar tarihini, Büyük İskender saldırıları, Gupta Devri, Hunlar dönemi, Türk-Moğol Hakimiyeti, Arap-Gazneli-Babür Devletlerinin fetihleri, Avrupalıların yerleşmeleri ve günümüz Hindistan'ın kurulması aşamaları oluşturur. 16. Yüzyıla gelindiğinde ise, Avrupalı devletlerin Ümit Burnunu aşarak Hindistan'a ulaşmış olmaları ile İngiliz işgalinin başladığı bilinir. 1906 yılında ise Svaraç sloganı ile bağımsızlık savaşının fitili ateşlenmiş, 1919 yılına gelindiğinde ise Gandhi önderliğinde Hindistan'da pasif direniş ve protesto eylemleri baş göstermiştir. 1935 yılı itibariyle ise ilk anayasal düzenin kabulü ile parlamenter sistem kurulmuştur ve 1947 yılında ise Hindistan İngiltere'den tam bağımsızlığını kazanmıştır. 26 Ocak 1950 tarihinde ise Hindistan Cumhuriyeti kurulmuştur. Aynı yıl eş zamanlı olarak Hindistan anayasası da oluşturulmuştur. Güleç (2015), bağımsızlık mücadelesini birlikte vermiş olmalarına karşın, Pakistan ve Hindistan olarak ikiye ayrıldıklarını ifade eder. Hindistan ve Pakistan'ın iki ayrı ülke olarak ayrılmasının ardından, günümüzde de halen etkisini sürdürmekte olan bölgesel bir sorun doğmuştur. Keşmir sorunu olarak bilinen bu bölgesel mesele, Keşmir'in kendi içindeki toplumsal sorunlar özelinde devam etmektedir.

İngiltere'den bağımsızlığını elde eden Hindistan; Andhra Pradesh, Arunachal Pradesh, Assam, Bihar, Chhattisgarh, Goa, Gujarat, Haryana, Himachal Pradesh, Jammu and Kashmir, Jharkhand, Karnataka, Kerala, Madhya Pradesh, Maharashtra, Manipur, Meghalaya, Mizoram, Nagaland, Orissa, Punjab, Rajasthan, Sikkim, Tamil Nadu, Tripura, Uttar Pradesh, Uttarakhand, West Bengal'den ibaret olan toplamda 28 Eyalet ve Andaman ve Nicobar Adaları, Chandigarh, Dadra and Nagar Haveli, Daman and Diu, Delhi, Lakshadweep ve Puducherry'i muhteva eden 7 Birlik Bölgesinden oluşmaktadır. Önal (2019), ülkenin yasal altyapısının ise 1950 anayasası ve İngiliz hukukunu temel aldığını ifade eder.

Modern Hindistan tarihinden bahsedebilmek için coğrafi keşiflerin Hindistan tarihsel süreci içerisinde önemli bir dönüm noktasına işaret ettiğini de bilmek gerekir. Ülkenin genel tarihine baktığımızda ise, geniş bir alana yayılmış olan fiziki varlığı ve bu varlığın bütünsel

değil parçalı oluşu, ülkeyi 11. yüzyıldan bağımsızlığını elde ettiği zamana kadar dış güçlerin yoğun saldırılarına ve işgallerine maruz bırakmıştır. Coğrafyası nedeniyle kısmen de olsa dış dünyadan izole bir yapıya bürünmüş olsa da tarihsel süreç içerisinde emperyalist güçlerin saldırılarıyla gerek deniz yoluyla, gerek kara sınırı olan Afganistan-Pakistan sınırı yoluyla karşı karşıya kalmıştır. Bu saldırılara aktif olarak ve doğrudan bir direniş sergileyememiş olsa da, Mahatma Gandhi modelinde olduğu gibi bu süreçte kültürel bütünlüğünü koruyarak pasif bir direniş sergileyebilmiştir. Buradan yola çıkarak, emperyalist ve işgalci güçlerce Hindistan’a yönelik olarak girilen elde etme çabalarının dünya tarihinde vuku bulmuş belki de sayısız ekonomik, siyasi ve askeri kalkışmanın temelinde var olduğu söylenebilir.

3.2.3.Hindistan’a Genel Bakış

Eski dönemlerde ‘Baharat’ olarak ifade edilen bu verimli delta, bugünkü ifade ile Hindistan yarımadası (Al ve Özdil Akman, 2017: 86); batıda Pakistan, kuzeyde Çin Halk Cumhuriyeti, Nepal ve Bhutan, doğuda Bangladeş ve Myanmar (Burma) ile komşu olan ve batısında Umman Denizi, doğusunda Bengal Körfezi ve güneyinde Hint Okyanusundan oluşan bir coğrafyayı kapsamaktadır (Çillier, 2015: 593). Bir Güney Asya olan Hindistan’ın güneyinde tropikal muson iklimi yaşanmakta iken kuzey bölgelerinde iklimin ılıman olduğu görülür. Diğer yandan, ülkenin güneyi ve orta bölgesi platolarla çevrili iken, kuzeyi Himalaya Dağları, batısı ise çöllerle kaplıdır. Diğer Asya ülkelerine nazaran, ülkede kırsal bölgelerdeki yaşama oranının da çok daha yüksek olduğu bilinir. Buna rağmen şehirlere olan göçün ise hızla artıyor oluşu da ayrı bir çelişki yaratmaktadır.

Doğal kaynaklar noktasında baktığımızda, ülkenin bu bakımdan çok zengin bir ülke olmadığı göze çarpan bir gerçek olarak ortaya çıkar ve bu sebepten ötürü doğal kaynak gereksinimi her daim canlılığını korumaktadır. Ülkede kömür ve demir gibi madenler çıkarılıyor olmasına karşın petrol ve gaz konusunda büyük oranda dışarıya bağımlıdır ve ithalatı sürekli olarak yapılmaktadır. Hindistan, coğrafi olarak dünya üzerinde yaklaşık %2.4’lük bir alan kaplıyor olmasına rağmen dünya nüfusunun ortalama olarak %18’lik dilimi bu coğrafyada varlığını sürdürmektedir. Diğer yandan Çilliler (2015)’e göre, ülkenin bölgesel olarak yaşadığı iklimsel farklılıklar da bölgeler arasındaki gelir dağılımı noktasında eşitsizliği doğurmakta ve ekonomik anlamda yaşanan gelişmişlik farklılıklarına sebebiyet vermektedir. Aktif olarak çalışan nüfusun neredeyse %50’si, gelişmiş ülkelerin aksine tarım sektöründe çalışmaktadır ve bundan ötürü Hintlilerin neredeyse yarıdan fazlasının geçimi toprak temelli olarak sağlanmaktadır. Ekilebilir durumda olan tarım arazilerinin ortalama

olarak %40'ı sulanıp işletilebilir durumdadır ve kalan %60'lık dilime giren arazilerin üretim durumu ise muson yağmurlarına bağlı olarak değişkenlik göstermektedir.

Ülke ekonomisine baktığımızda, Hindistan'ın güçlü bir ekonomik yapıya sahip olduğunu ve ekonomisinin de 2 farklı yapıdan ibaret olduğunu görürüz. Bunlardan ilki, orta sınıfın en kalifiye insanlarını istihdam eden ve küresel anlamda rekabet gücünü elinde bulunduran bilgi temelli hizmetler sektörü, diğeri ise eğitim seviyesi düşük kişilerin işgücü oluşturduğu ve toplam ürün oranının yağışlara bağlı olarak hesaplandığı tarım sektörüdür. Çilliler (2015), ülke çapında yabancı yatırıma ve yatırımcılara imkanlar tanınması ile de ekonomide belli bir ivmenin yakalandığını ifade eder. Ülkenin ekonomik reformları uygulamaya koyduğu 1990'ların ilk dönemlerinden itibaren ekonomik anlamda sağlanan büyüme evvelki yıllarda gözlenen oranların çok daha üzerine çıkmıştır.

Reel büyüme ise, 2003 yılından itibaren her yıl düzenli olarak %8'in üzerinde gerçekleşmiş ve 2006 yılında ise %9,7 ile zirve noktasına ulaşmıştır. 2008 yılına gelindiğinde küresel ekonomik krizin de etkisiyle ekonomik büyüme %6,1 oranında gerçekleşmiştir. Hükümetin geniş kapsamlı bir mali canlandırma paketini uygulamaya koymaması halinde bu büyüme oranlarının çok daha düşük seviyelerde gerçekleşebileceği yönüne baskın bir görüş hakimdir. Bu paketle, kamu harcamaları büyümenin yaklaşık üçte birine katkı sağlamıştır. Yüksek büyümenin gözleendiği 2003 ve 2007 yıllarında, kamu harcamalarında muazzam bir sıçrama yaşandığı gözlenmiştir. Ülkenin yıllık reel büyüme verilerine bakıldığında ise, ülke ekonomisinin 2009'da %8,5, 2010'da %10,3, 2011'de %6,6, 2012'de %5,6, 2013'te %6,6 ve 2014'te %7,2 büyüdüğü görülür. Büyüme 2011, 2012 ve 2013 küresel konjonktürün doğrudan ve dolaylı etkileriyle beklentilerin altında gerçekleşmiştir. 2013'ten itibaren yeniden ivmelenen Hint ekonomisi 2015'te ve 2016'da %7,6 oranında büyüme göstermiştir (Konya Ticaret Odası, 2017:3).

Ülkedeki sanayi sektörüne bakıldığında, sektörün GSYİH içinde yaklaşık %25'lik bir paya sahip olduğu görülür. Diğer çoğu Doğu Asya ülkesinde bu oran %30 ile %40 arasında seyretmektedir. 1980'li yıllarda ve 1990'lı yılların ilk yarısında ise yıllık %7'nin üzerinde gerçekleşen sanayi alanındaki büyüme oranı 1990'lı yılların ikinci yarısında yıllık %5 civarına düşmüştür. Buna karşın, güçlü tüketici talebi ve ihracat sayesinde de 2002 yılından itibaren sanayi üretimi güçlü bir şekilde büyüme göstermiştir. 2012 yılında %3,6 büyüyen sektörde, 2013 yılında %5,0, 2014'te ise %5,9 oranında bir büyüme gözlenmiştir. 2015 yılında %7,4 olarak gerçekleşen bu değer artışının, 2016 yılı sonunda %8,1 ve 2017

yılı sonunda %7,4 olması beklenmiştir (Konya Ticaret Odası, 2017: 8). Hindistan hükümeti, her yıl düzenli olarak işgücü piyasasına katılım sağlayan 10 milyon civarı insana yeni iş olanakları ve alanları yaratabilmek amacıyla halen küçük ölçekte olan imalat sanayi sektörünün GSYİH içindeki oranının artırılmasına ilişkin hedefler koymuştur. Ne var ki, diğer yandan da enflasyon oranlarında değişikliğe gidilmeden amaçlanan büyüme rakamlarına ulaşılmanın neredeyse olanaksız olduğuna ilişkin düşünceler de göz ardı edilemeyecek niteliktedir. Hindistan devletinin sahip olduğu en temel sanayi ürünleri ise; ilaç sanayi, otomotiv sanayi, gemi inşa sanayi, bilgi teknolojileri, tekstil sanayi gibi en temel ana sanayi ürünlerinden oluşmaktadır.

Hindistan'da 1950'li yılların ilk dönemlerinde kurulan Hindistan Teknoloji Enstitüsü (Indian Institute of Technology – IIT) ise, ülke açısından büyük önem arz etmekte olup uluslararası politik ekonomi noktasında da Hindistan için diğer ülkelerin dikkatini çekmeyi başarmış bir unsur niteliğindedir. Resmi devlet kurumu statüsünde olan ve ileri düzey eğitim standardına sahip bu kuruluş, ülkenin dış dünyaya yönelik prestiji açısından önemli bir başarı ürünüdür ve kurulduğu dönemden itibaren nitelikli mezunlar vermektedir. Bilhassa yazılım çalışmalarına ilişkin olarak başarı elde etmiş olan bu okulun öğrencileri, bireysel eğitimlerini dünyanın her yerinde tanınırlık elde etmiş üniversitelerde devam ettirebilmektedirler. Al ve Özdil Akman (2017)'a göre, ülke açısından gözlenen bu olumlu gelişmelerle birlikte, uzay teknolojileri alanına yönelik olarak da ilerlemelerin yaşandığı Hindistan'da bu gelişmelerin ilerleyen süreçler için ülke adına ciddi ölçülerde geri dönüşler sağlayacağı bilinmektedir. Buradan hareketle, günümüz Hindistan'ın yaşamakta olduğu ekonomik başarının altındaki en elzem etkenin mevcutta bulunan nitelikli insan sermayesi olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bugün binlerce Hintli, dünyanın dört bir yanında çeşitli ülkelerde en iyi şekilde eğitim almakta ve çok sayıda çok uluslu şirketin üst düzey yönetim ve idari pozisyonlarında görev yapmaktadırlar. Elbette ki bu konuda Hindistan'ın İngiliz sömürgesi olmasından kaynaklı sahip olduğu İngilizce temeli ve ülkedeki eğitim dilinin İngilizce olmasının da çok büyük payı vardır.

Ülke hukuk sistemine bakacak olursak, Hindistan'ın, 65 yıldır demokrasiyle yönetilmekte olan, hukuk sisteminin 'Common Law' hukuk sistemine dayandığı, vatandaşlarının 18 yaşından itibaren oy kullanma hakkına sahip olduğu fakat aynı zamanda 3 ülke liderinin ise suikasta kurban gittiği, gelişmekte olan ülkelere biri olduğunu görürüz. Ülkeyi yönetiminde söz sahibi olan liderlerin büyük bir çoğunluğunun İngiltere'nin en iyi üniversitelerinde eğitim almış oldukları bilinmesine karşın, İngiliz eğitim sistemi ile kendi

geleneklerini en iyi şekilde harmanlamış oldukları da ayrıca bilinen bir gerçektir (Al ve Özdil Akman, 2017:93). Diğer yandan, ülke hukuk sisteminin işleyişi notasında ciddi boyutlara ulaşmış yolsuzlukların yaşandığı gözlenir. Hakimlerin çoğu, belirli ücretler karşılığında yürütmekte oldukları davaların sonucunu değiştirebilecek kadar rahat hareket edip bu doğrultuda kararlar alabilmektedirler. Herhangi bir hakimin böylesi bir durumda bu derece serbest davranabiliyor olmasının sebebi, söz konusu hakimin görevden uzaklaştırılmasını sağlayabilmek için ülke parlamentosunun 2/3'lik kısmınca oy çoğunluğunun sağlanarak kararın çıkması şeklinde gerçekleşmesinden ileri gelebileceği gerçeğidir. Zira bu oran Anayasada var olan herhangi maddenin değiştirilmesi noktasında gerekli oran ile aynıdır. Hint yargı sisteminde var olan yolsuzluk ve usulsüzlüklerin artışına sebebiyet veren gerekçeler ise; davaların inceleme süreçlerinin haddinden fazla uzayarak gecikmesi, karmaşık yapıya bürünmüş dava süreçleri ve olması gerektiği hızda ve en etkin şekilde görülmeyen davalar ve yargılamalar şeklinde sıralanabilir. Bu şekilde yavaş ve verimsiz işleyen yargılama süreçlerinin Hindistan açısından ayrıca yarattığı bir ekonomik boyut da vardır; zira yaşanan hukuksal çatışmalardan ötürü ülkede bağlı bulunan sermayenin neredeyse 75 milyar dolar civarında olduğu bilinir. Bu total rakam, 2006 yılı itibariyle Hindistan GSYİH'sının %10'luk dilimine tekabül etmektedir. Bu rakam Hindistan açısından ciddi oranda bir sermaye oluşturabilecekken hukuksal sistem içerisinde yaşanan bu usulsüzlük ve yavaş işleyiş sebebiyle kullanılamaz halde bulunmaktadır.

3.2.4.Hindistan Güvenlik Algısı

Hindistan, 1950'lerde ülke güvenlik algısına ilişkin olarak kendisine 2 temel sınır belirlemiştir. Bunların ilki, komşuları Çin ve Pakistan kanadından gelebilecek olası bir taarruz anında kendisini emniyete alma algısıdır. Oluşturmuş olduğu bu algı ile Hindistan'ın atacağı adım, olası bir saldırı anında ülkenin karşı cevap olarak saldırı şeklinde atağa geçmesi değil, tamamiyle kendisini savunmak ve ulusal güvenliğini koruma altına alabilmek maksadıyla hareket etmesi şeklinde olacaktır. Ülkenin oluşturmuş olduğu ikinci güvenlik algısı ise, Hindistan bölgesine komşu olan yahut bölgeye farklı bir yolla gelen bir başka ülkenin, kendi bölgesinde kurabileceği otoriteyi kendi ulusal güvenliğine tehdit olarak algılayabilmesi şeklinde kendini göstermektedir. Sırf bu algıdan ötürü Hindistan, bölgede ne ABD ne de SSCB varlığını yahut bölgedeki bu ülkelerin etkinliğini istememiştir. 1962 yılına değin Hindistan'ın dış politikasını şekillendiren genel hatları ile bu iki unsur olmuştur. Dinçer (2007)'e göre, 1962 yılında Çin ile girilmiş olan savaştan mağlup ayrılması sonucunda ülke hem kendi içinde hem de dış politika algısında ve yapımında son derece

önemli revizyonlar gerçekleştirmiştir.

Hindistan'ın ülke güvenliğine yönelik tehdit unsuru olarak gördüğü ülkeler üzerinden gidecek olursak, öncelikli olarak sınır komşusu Pakistan ile yaşamış ve yaşamakta olduğu husumetler dikkati çeker.

Bu noktada belki de en elzem olanın Keşmir sorunu olduğunu görürüz. Keşmir sorununun ortaya çıkışı, Hindistan ve Pakistan'ın bağımsızlıklarını kazanmalarının ardından 1947 yılında, mevcut halkının %80'ini Müslümanların oluşturduğu Jammu-Keşmir eyaletini yöneten Hindu valinin halkının önemli bir kısmının istememesine karşın, Hindistan'a katılma kararıyla baş göstermiştir. Keşmir'deki yaşanan gerilim üç kez sıcak savaşa sebebiyet vermiş ve 56 yıldır da iki ülke arasındaki ilişkilerde devamlı bir gerginlik konusu olmuştur (Dinçer, 2007:701).

Pakistan ile ilişkiler ve Keşmir meselesi, hemen her dönemde Hindistan'ın dış politikasında birincil önem arz eden sorunu olarak varlığını sürdürmektedir. Hindistan Keşmir konusunda Pakistan'ı, kendisinin ayrılmaz bir parçası olarak görmekte ve o şekilde davranmakta olan ve de buradaki ayrılıkçı hareketleri destekleyen eylemlerinden ötürü suçlamaktadır. Diğer taraftan Pakistan ise, çoğunluğunu Müslümanların oluşturduğu Keşmir'in ihtilafli bölge statüsünde olduğunu ve akıbetinin tespiti noktasında halk oylamasına gidilmesi gerektiğini ileri sürmektedir. Purtaş (2006)'a göre Pakistan, Hindistan kanadından kendisine yönelik olarak ortaya çıkan ayrılıkçı eylemleri desteklediği iddiasını reddetmektedir. Tün bunlardan hareketle, Keşmir sorununun hem Pakistan hem de Hindistan açısından halklarının milli kimlik oluşumlarında büyük önem taşıdığını söyleyebiliriz.

İki ülke arası ilişkilerin her daim gergin yürütüldüğü ve sıcak çatışmaya dönüşebilecek nitelikte olduğu gerçeği bilinmektedir. Süreç bu seyrinde işliyorken Sander (2009), ilişkilerin Doğu Pakistan bölgesinde patlak veren iç savaş ve bu savaşın sebebiyet verdiği olumsuz etkilerden ötürü daha da kötüleştiğini ifade etmektedir. Pakistan, bu iç savaş esnasında Hindistan'ın kendi içişlerine doğrudan bir müdahalede bulunduğunu öne sürmüştür. Gerilim tırmanırken Sovyetler Birliği'nin müdahalesi ile sorunun daha da alevlenmesinin ve iç savaşın daha büyük kanlı çatışmalara dönüşmesinin önüne geçilmeye çalışılmıştır ve bu durum Çin Halk Cumhuriyeti'ni olaya müdahale noktasında harekete geçirmiştir. Bunun üzerine ÇHC, olası Hint saldırısı durumunda Pakistan'a yönelik olarak her türlü desteği sağlayacağını bildirmiştir.

1998 yılına gelindiğinde ise, evvela Hindistan onun ardından ise Pakistan nükleer güç deneme girişimlerinde bulunmuşlardır. Her iki ülkeyi de nükleer güç edinimi noktasında tetikleyen unsur ise Keşmir hususunda yaşanan üstünlük sağlama mücadelesi olmuştur. İki ülke arası ilişkiler neredeyse her dönem bu seyirde ilerlemiş, savunma sanayinde ortaya koymuş oldukları silah ve mühimmatlar ile yürütmeye çalıştıkları denge sağlanılamadan ve sürtüşmeler yatışmadan gergin ilişkiler günümüze değin hala canlılığını korur vaziyette gelmiştir. Aralarındaki mevcut sürtüşme durumu yatışmaktan ziyade nükleer güç edinimi ile daha da tehlikeli bir boyuta taşınmıştır ve günümüze kadar artarak süregelmiştir. Diğer yandan Purtaş (2006)'a göre, Hindistan açısından en büyük tehlikenin tüm bunlar ışığında Pakistan kanadından gelebileceği düşünülse de esasında Çin'den geleceği bilinmektedir. Zira, tarihsel süreç içerisinde de iki ülke arasında gerilimler yaşanmıştır. Örneğin Nehru döneminde Tibet yüzünden 1963 yılında Çin ile sıcak çatışmaya girilmiştir. Çin kendi güvenliğini kuzeyinde ve batısında yer alan dört tampon bölge olarak adlandırdığı bölgeler olan Mançurya, Tibet, Sincan ve İç Moğolistan ile sağlamaktadır. İç kontrolleri Çin'in elinde olan bu bölgelerden belki de en elzem olanı Tibet'tir; çünkü Tibet kendi rejiminde değişikliğe gider yahut Hindistan ile herhangi bir ittifak yolunu seçerse Çin bu doğrultuda karasal bir tehdidin eşiğine gelebilecektir. Çin'in bu algıya kapılmasının sebebi, Hindistan'ın Dalai Lama ve Tibet tarafındaki bağımsızlık hareketlerine verdiği destekten ileri gelmektedir; çünkü Çin bu durumu kendisi açısından tehdit olarak algılamaktadır. Bu duruma tepkisiz kalmayan Çin, karşılık olarak Hindistan içindeki Maocuları ve Nepal Maocularına destek sağlamaktadır.

Çin ile Hindistan arasındaki gerilimin tarihçesine baktığımızda ilk olarak 1951 yılında başladığını görürüz. Ortaya çıkan bu gerginliğin temelde 3 sorun odaklı olduğu bilinmektedir. Bunlar; Çin – Hindistan arasında yaşanan sınır sorunları, Tibet sorunu ve Çin'in inşa sürecinde olduğu otoyol projesi özelinde sıralanabilir. Her birine kısaca değinecek olursak; Tibet sorununun iki ülke arasındaki gerginliğin ilk tetikleyicisi olduğunu görürüz; zira Çin'in, sınırlarının koruma altına alınması ve ülke bütünlüğünün sağlanıyor olması amaçları çerçevesinde, Tibet üzerinde tam kontrol sağlama amacı gütmesi Hindistan ile yaşanan ve yaşanacak çatışmaların fitilini ateşlemiştir. Çin bu doğrultuda Tibet'e yönelik askeri eylemler başlatmış bunun üzerine Hindistan Çin'i suçlayıcı açıklamalarda bulunmuştur; fakat 1951'de tarafların vardıkları karşılıklı anlaşma ile Hindistan bu konuda geri çekilme kararı almıştır. İki ülke arasındaki çatışma halini tetikleyen Tibet üzerindeki bir diğer husus ise, Hindistan'ın sömürge döneminde elde ettiği imtiyazların devamlılığını

istememesi üzerine Çin'in yarattığı çatışma ortamıdır. Başka bir nokta ise, Tibet'in dini lideri Dalai Lama'nın Tibet'te baş gösteren ayaklanma neticesinde Hindistan'a sığınması ve Hindistan'ın Dalai Lama'yı Çin'e geri teslim etmemesinden ileri gelmektedir. İki ülke arası yaşanan gerginliğin bir diğer sebebi olan sınır sorunlarına baktığımızda, Hindistan'ın bağımsızlığını kazandığı günden beri sürekli olarak sınır sorunları ile karşı karşıya kaldığı ve bu durumun özellikle Pakistan ve Çin tarafıyla yaşandığı bilinmektedir. Yaşanan bu sorunların temelinde ise esasen Hindistan'ın sömürge yıllarında sömürge altına alınan belli başlı bölgeler üzerinde hak iddia etmesi yatmaktadır. Hindistan'ın, 1914 yılında çizilen sınır hattını esas almasına karşın Çin'in bu hattı kabul etmemesi iki ülke arasında yaşanan gerilimin iyice tırmanmasına ve 1962 yılında savaş yaşanmasına sebebiyet vermiştir; fakat yaşanan sınır sorunu bu savaşla da çözüme kavuşturulmamıştır. Purtaş (2006), Soğuk Savaşın ardından Hint dış politikasına ilişkin önemli amaçlar ve edinilen başarılar noktasında, Çin ile yaşanmakta olan sınır sorunlarının çözümünde elzem adımlar atılmış olmasını ve iki ülke arası ilişkilerin normalleşme sürecine girmesini gösterir. Siyasi çözüm süreci noktasında ise, Çin ve Hindistan arasındaki artan ticari ilişkilerin etkili olduğunu belirtmiştir. Yaşanan gerginliğin diğer sebebi olan Çin otoyol inşa sürecine bakacak olursak, Çin'in hakim olduğu geniş coğrafyadan ötürü bölgeleri arasındaki bağlantı sorununu çözmek amacıyla neredeyse bütün Çin coğrafyasını çevreleyen bir otoyol inşa sürecine girdiği fakat kurulmak istenen bu otoyolun Hindistan yönetimi altındaki Aksai topraklarından da geçmesi gerektiğinden ötürü iki ülke arasında savaşa varacak çatışmaların baş gösterdiği bilinir.

Ekonomi boyutunda ülke incelemesi yapıldığında, Hindistan'ın dünyanın beşinci büyük ekonomisini elinde bulundurmasına karşın, 2010 yılı IMF verilerine göre 1.177 Amerikan Doları kişi başına düşen milli geliri ile ülkenin dünya üzerindeki en fakir ülkeler arasında yer aldığı görülür. Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD)'nin tahminleri doğrultusunda, 2011-2060 yılları arasındaki süreçte, %5.1'lik ortalama GSYİH büyüme hızı ile Hindistan'ın dünya üzerinde en yüksek büyüme atılımını gerçekleştireceği beklenmektedir; fakat yaşanacak olan bu büyümeden Hindistan halkı ne ölçüde fayda sağlayacaktır burası muamma olarak akıllarda durmaktadır; zira 2004-2005 döneminde ülke genelindeki yoksulluk oranının %37.2 olarak tahmin edildiği Hindistan'da esasında yoksulluk seviyesi kimi temel tüketim ve gıda maddelerinin satın alınabilmesi noktasında bir hesaplama tabi tutulduğunda, bu oranın %77'lik bir seviyeye çıkabileceği gözlenmiştir. Halen daha Hindistan'da yoksulluk oranında gözlenilmekte olan düşük seviye, kentlerde yaşamlarını sürdürmekte olanlar açısından günlük kazancın 28,65 rupi (56 sent),

köylerde yaşayanlar içinse 22,42 rupiye (44 sent) sabitlenmesinden ileri gelmektedir. Bu kazanç oranlarının altında gelire sahip olanlar ise Hindistan'da yoksul olarak kabul görmektedirler. Oysa ki Hindistan'da, 2012 yılında Planlama Komisyonunca hazırlanan raporda yoksulluk sınırının günlük 32 rupi (66 sent) olmasından ve bu şekilde olduğunda ise tüm nüfusun yüzde 77'sinin yoksul kabul edilmesi zorunda kalınacağından bahsedilmiştir. Bu doğrultuda ise, Dünya Bankası'na günlük olarak 1 dolarlık bir gelirden yoksunluğu vurgulayan ve bu sebeple de temel yiyecek ihtiyaçlarını karşılama noktasında yeterli geliri ellerinde bulunduramayanlar için kullanılan 'mutlak yoksulluk' kavramı Hindistan açısından tam olarak tanımlayıcı bir kavram niteliğine bürünmüştür (Güneş, 2013: 61-62). Bu durum yalnızca Hindistan özelinde düşünülüp bu doğrultuda değerlendirilecek bir husus değildir; zira yoğun nüfustan ötürü tüm Dünya açısından aynı oranda sorun teşkil edebilme niteliğindedir. Bu seviyede seyreden yoksulluk oranının azaltılması yönünde yalnızca hızlı büyüme oranlarının yeterli olmayacağının bilincinde olunmalı ve bu doğrultuda hükümetlerce ülkelerin öncelikleri belirlenip kamusal sağlık hizmetlerinin iyileştiriliyor olması ve yolsuzluklarla başa çıkılabiliyor olmasını sağlayacak adımların atılması sağlanmalıdır. Borsa rakamları göz önünde bulundurularak bir değerlendirme yapıldığında ise, dünya üzerindeki en büyük 12. ekonomi ve satın alma gücü paritesi noktasında en büyük orana sahip 4. ülke olan Hindistan ekonomisini iki farklı yapıya sahip olduğu göze çarpar. Bunlar daha önce de belirtildiği gibi hizmetler sektörü ve tarım sektörüdür. İmalat sektöründe ise, kalitesiz mallardan ötürü herhangi bir artış gözlenemiyor olmasına karşın bu durumun son dönemlerde değişim yaşamaya başladığı göze çarpmaktadır.

Hindistan'daki çalışma hayatına baktığımızda, ülkenin ciddi sorunları bünyesinde barındırdığını görürüz; öyle ki Hindistan hizmet sektörünün ülke ekonomisinin yarısından fazlasına tekabül ettiği ve bu dağılımın işgücü temelli arzı ve iş ihtiyacını ortaya çıkardığı bilinir. Diğer yandan ülkede işgücü yıllık olarak ortalama 10 milyon civarında bir büyüme yaşarken, yaratılan istihdam kapasitesi yalnızca 5 milyon civarında seyretmektedir. Oranlardaki bu dengesizlik, ülke açısından önemli ölçülerde sorunlara sebebiyet vermektedir. Güneş (2013) bu durumu, ülkedeki mevcut işgücünün yalnızca %10'luk diliminin resmi olarak ekonomik sistem içerisinde yer aldığı, başka bir deyişle bu oranda aktif çalışanın iş güvencesi bulunduğu şeklinde ifade eder. Buradan yola çıkarak yapılacak çıkarım ise, ülkede ortalama 35 milyon kişinin gelir vergisi ödemediği şeklinde olacaktır. Bu oranın dışında kalanlar, kayıt dışı olarak çalışmaktadırlar.

Hindistan’a insani gelişmişlik noktasında baktığımızda, Birleşmiş Milletler’in ‘İnsani İlerlemeyi Sürdürmek: Kırılğanlıkları Azaltmak ve Dayanıklılık Oluşturmak’ başlıklı 2014 İnsani Gelişme Raporunda yer alan verilerin dikkati çektiği görülür. Öyle ki raporda ülkeler arasındaki ve ülke içindeki eşitsizliklere yönelik olarak özel bir vurgu yapılmaktadır. Rapora göre insani gelişme noktasında gerçek bir ilerlemenin, yalnızca insanların sağlıklı olmaları, doğru ve iyi eğitim alabilmeleri, ortalama bir yaşam kalitesine sahip olabilmeleri ve kendilerini güvende hissedebilmeleri yönünde sahip oldukları haklarını genişletebilmeleri ile değil aynı zamanda sözü edilen bu hakların ne derece güven altında olduğunu ve halihazırdaki şartların sürdürülebilir bir insani gelişme için ne derece yeterli olduğu yahut olmadığını irdelemekle kaydedildiği gözlenmiştir. Ülkelerin birbirleri ile mümkün mertebe doğru bir şekilde kıyaslanabilmeleri noktasında İnsani Gelişmişlik Endeksi (İGE), özellikle Birleşmiş Milletler Nüfus Bölümü (UNDP), Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Teşkilatı (UNESCO) İstatistik Enstitüsü (UIS) ve Dünya Bankası’ndan (WB) sağlanmakta olan uluslararası veriler temel alınmaktadır (Al ve Özdil Akman, a.g.e.: 94-95). Bu bağlamda, 2018 yılı İnsani Gelişmişlik Endeksi verilerine göre Hindistan’ın 189 ülke arasından 129. sırada yer aldığı görülmektedir (UNDP, 2019).

Hindistan üzerinden Yolsuzluk Algı İndeksi incelemesi yapacak olursak, öncelikli olarak endeksin tanımlamasını yaparak misyonuna ilişkin bilgilendirmelerle başlamak doğru olacaktır. Uluslararası Saydamlık Örgütü (Transparency International), 1995 yılından bu yana ülkelerle ilgili olarak Yolsuzluk (Rüşvet) Algılama İndeksi (Corruption Perceptions Index-CPI) yayınlamaktadır. İndeks, birçok bağımsız ve güvenilir kuruluş tarafından yapılan anketler ile uzman ve akademisyenlerin elde ettikleri yolsuzluk verileri temel alınarak oluşturulmaktadır. Yolsuzluk Algılama İndeksi (YAI), ülkeleri, kamu görevlileri ve politikacılar arasında var olduğu düşünülen yolsuzluk seviyesine göre bir sıralamaya tabi tutmaktadır. İndeks, yolsuzluğun en az seviyede algılanmakta olduğu ülkeye 10 üzerinden en yüksek ve en çok algılanmakta olduğu ülkeye ise en düşük puanın (YAI puanı) verilmesi ile hazırlanmaktadır. Puanlama oranına bakıldığında, 10 puan yolsuzluğun o ülkede hiç görülmediğini, 0 puan ise yolsuzluğun o ülkenin tüm politikacı ve kamu görevlilerine bulaştığını göstermektedir (Yeşilyurt, 2013: 64-65). EURONEWS (2019)’e göre, Uluslararası Şeffaflık Örgütü tarafından her yıl düzenli bir şekilde yayınlanmakta olan rapora ve bu doğrultuda ortaya konulan verilere bakıldığında, 2018 yılının genel verileri ışığında Hindistan bu anlamda 78. sırada yer almaktadır.

3.2.5.Hindistan Yumuşak Gücü

Yumuşak güç konusunda Hindistan her ne kadar inanılmaz bir çeşitliliği barındırsa da, ülkenin sahip olduğu gerçek yumuşak güç kaynaklarının neler olduğunu ve de sahip olunan bu kaynaklardan hangilerinin Hindistan'ın mevcut küresel konumunu güçlendirmesine katkı sağladığını kestirmek çok da kolay değildir; fakat her şeye rağmen Hindistan, diğer devletler gibi sahip olduğu bu yumuşak güç unsurlarının farkında ve bilincindedir ve de bu gücü aktif olarak kullanmaktadır. Ülkenin yumuşak güç unsurlarının neler olduğunu sıralayacak olur isek; evvela Hindistan topraklarının, Hinduizm, Budizm, Sihizm gibi dünyanın büyük dinlerinden bazılarının doğuşuna tanıklık etmiş olmasından ötürü 'tanrılar ülkesi' olarak nitelendiriliyor olduğunu görürüz. Budizm, Hindistan topraklarında doğup sonrasında Çin'e ve ardından çok daha ötesine doğru yayılmıştır. Önal (2019)'a göre Hindistan'ın ortaya atmış olduğu Japonya, Singapur, Çin ve Güney Kore ile ortaklaşa olarak Uluslararası Nalanda Budist Üniversitesi'nin yeniden inşası önerisi geçmişten günümüze yürütülmekte olan kültürel ve tarihi bağların bir kanıtı niteliğindedir. Bunun yanı sıra Hristiyanlık dini de Roma'dan evvel Hindistan'a ulaşmıştır. Aynı şekilde İslam dini de, ülkede bulunan İslami güçlerin tarihsel varlıklarından ötürü yaygın olarak yaşatılmış ve uygulanmıştır. Diğer yandan Hindistan'dan ayrılan vaizlerin de Asya'da bulunan İslami değerleri Malezya ve Singapur'a yaydıkları gözlenmiştir. İşletilen ticaret yolları boyunca kurulmuş olan bu tarz kültürel, tarihi ve de dini bağlar, günümüzde dahi Hindistan dış politikası üzerinde etki gösteren önemli unsurlardır.

Hindistan'ın film endüstrisi de, Hint kültürünün yaygın hale getirilmesi noktasında en geniş kapsamlı alanlardan biri olarak görülmektedir. Önal (2019), dünya çapında öneme sahip olan Bollywood gibi kültürel unsurların başarılı bir şekilde ihracatının yapılıyor olmasının da Hint kültürüne ilişkin farkındalığın ciddi ölçüde artmasına öncülük ettiğini ve mevcut kalıplaşmış değerlerin de bu doğrultuda değiştirilmesinin önünün açıldığını ifade etmektedir. Günümüzde bakıldığında, dünyanın en büyük film endüstrisi olma niteliği taşıyan Bollywood, yılda çıkarmış olduğu binden fazla film ile Hollywood'u geride bırakmış durumdadır. Bollywood fimleri internet ve uydu aracılığıyla küresel ölçekte bir kitle yakalamış ve bu doğrultuda Hint kültürünün tanınırlığı artmıştır.

Hindistan yumuşak gücünün belki de en önemli unsuru, farklı kıtalardaki geniş ölçekli diasporadır; zira günümüzde Malezya'dan Güney Afrika'ya ve dahi Trinidad'a kadar yayılma göstermiş olan milyonlarca Hintli olduğu bilinmektedir. Sözü edilen bu Hintlilerin

büyük çoğunluğunun 19. yüzyılda İngiliz İmparatorluğu'na işçi olarak göç etmiş oldukları bilinmesine karşın, bilhassa son yıllarda eğitim düzeyi yüksek Hintlilerin ABD ve Kanada gibi ülkelere göç ettikleri ve dahi bu ülke siyasetlerinde etkin roller oynadıkları bilinmektedir. Ek olarak, Hindistan'ın 2004 yılında Yurtdışı İşleri Bakanlığı kurduğu ve kurulan bu bakanlık vesilesi ile denizaşırı ülkelerde yaşamakta ve çalışmakta olan Hintliler ile iletişim halinde olunmasının sağlandığı da önemli bir gelişme olarak karşımıza çıkmaktadır.

3.2.6.Yükselen Hindistan

Hindistan'ın ekonomik anlamda yükselişe geçişini dönemsel olarak sıralayarak açıklayacak olursak, 1991 krizinden sonraki beş yıl içinde ekonomik göstergelerin hemen hepsinde iyileşme kaydedildiğini görürüz. 1992-1996 yılları arasında GSYİH, bir önceki yıla göre sırasıyla %5,3, %4,9, %7,5, %7,6 ve %7,4 oranlarında artış göstermiştir. Aynı dönemde ihracatta da döviz bazında yıllık ortalama %13'lük bir artış sağlanmış ve ihracatın ithalatı karşılama oranı ise 1980'lerin ikinci yarısında seyrettiği %60 civarından, yaklaşık %80 seviyesine ulaşmıştır. Bu beş yıllık dönemde doğrudan yabancı yatırımlar da 150 milyon dolardan 2,1 milyara çıkmıştır; fakat asıl iyileşme yaşam kalitesinde gözlenmiştir. Genelde istihdam, tarım sektöründe ise işçi ücretleri artmıştır. Hepsinden önemlisi, kaba ölüm oranı 1990-91'de binde 9,7 iken 1994-95'de binde 9,2 seviyesine düşmüştür. Tüm bunlar, Hindistan'ın güdümlü ekonomiden piyasa ekonomisine yumuşak bir geçiş yapmayı ve geleneksel yıllık %3,5 civarında seyreden GSYİH büyüme hızını, dış şok olmadığı sürece %7'nin üzerine çıkarmayı başardığı şeklinde genel bir kanı oluşturarak tüm dünyanın ilgisini çekmiştir; ancak Çin deneyiminin de ortaya koyduğu gibi, aşamalı ekonomik reformların başarılı olmasının ön koşulu siyasi istikrarın sağlanması olmuştur. 1996-1998 arasındaki siyasi istikrarsızlık ve 2001'e kadar süren yüksek bütçe açıkları Hindistan'ı 1996 yılından 2002 yılına dek altı yıl süren bir görece ekonomik durgunluğun içine sürüklemiş, ortalama yıllık kişi başına gelir artışını da geleneksel %4'ler düzeyine çekmiştir. Reformlarda yaşanan bu durgunluk dönemi, 2000 yılının Aralık ayında beş yıl içinde bütçe açığını %2'ye indirmeyi öngören bir yasa tasarısının meclise sunulmasının ardından son bulmuştur (Öz, 2007: 10).

Mevcut bütçe açığını en aza indirgeyerek eritmek için yapılması gerekenler temelde; faiz oranlarını düşürmek, petrol ürün fiyatları ile gübre fiyatlarında serbesti sağlamak ve tarımsal ürün alımlarında dikkatli tercihlerin yapılması ile gideri aza indirmek şeklinde

olacaktır. Devletin 1951 yılından itibaren tarımsal üretim noktasında elde edilebilecek tüm ürünleri çiftçilerden satın alacağına dair almış olduğu karar dikkate alındığında, sonraki süreçler için yalnızca kıtlık ve kuraklık zamanlarında kullanıma ayırmak üzere alımların yapılması bu anlamda önemli bir yapısal reforma işaret etmiştir. Öz (2007)'e göre yapılan yapısal reformlara ilişkin olarak gösterilebilecek bir diğer örnek, emek piyasasında serbesti sağlanması yönünde çıkartılmış olan kanundur. Bu kanun doğrultusunda, çalışan sayısı 1000 kişiyi bulmayan işyerlerinde, işverenlerin işçi çıkarımı yapabilme noktasında devletten resmi izin almaları yönündeki zorunluluk ortadan kaldırılmış, bunun yerine işçi açısından koruyucu bir adım niteliğinde olan işsizlik sigortası uygulaması getirilmiştir. Yapısal anlamda uygulamaya konulan diğer bir önemli reform da, ağırlıklı olarak oyuncak ve deri ürünlerinden oluşan totalde 14 sektörde de serbestinin sağlanmış olması yönünde gerçekleşmiştir.

Küresel ekonomik kriz süresince büyüme lokomotifi denilince akla gelen tek ülke Çin'di; fakat ABD'nin başlatmış olduğu ticaret savaşı ve Çin ekonomisinin iç talebi canlandırmaya dönük yeniden dengelenme süreciyle ve yavaşlayan büyüme oranlarıyla Çin bu unvanı taşımakta zorlanacağına dair sinyaller vermeye başlamıştır. Artık bu unvan için en büyük aday İngiliz sömürgesi olmaktan 1947 yılında kurtulan Hindistan'dır. Uluslararası Para Fonu'na (IMF) göre, devasa coğrafi büyüklüğü ve nüfusuyla Hindistan küresel ekonomik büyümenin lokomotifi olma potansiyeli taşıyan ülke konumundadır. IMF'nin Hindistan'ı inceleme altına almış olduğu ülke raporu, ülkenin sahip olduğu güçlü ekonomisinin küresel ölçekteki büyümeye öncülük ettiğini ortaya koymuştur. Bu raporda, satın alma gücü paritesine göre küresel ekonomik büyümenin %15'ini oluşturan Hindistan'ın, özellikle ülke çapındaki mal ve hizmet vergisi (genel satış vergisi) gibi uygulamaya koyduğu son politikalar doğrultusunda milyonlarca Hindistanlının fakirlikten çıkartıldığı ortaya koyulur. IMF'nin raporunda Nisan'da başlayan mali yılda büyüme oranının ise %7,3 olacağı tahmin edilmektedir. IMF'ye göre, Hindistan'ın bir sonraki mali yılda büyüme oranı %7,5 olacaktır. Böylece Hindistan'ın dünyada en hızlı büyüyen, büyük ekonomi statüsü korunmuş olacaktır; ancak bu rakamlar Hindistan'ın %8-10 bandında büyüme hedefinin altında kalmaktadır (Yeşilyurt, 2018:1-3). Bu doğrultuda IMF'nin Hindistan'a yönelik olarak vereceği tavsiyeler; yüksek oranda sağlanmakta olan büyümeden istifade ederek mevcut borç düzeylerinin aşağıya çekilmesi, tüketim vergilerinde yapılabilecek olan sadeleştirmeler ve ek olarak para politikasını kademeli bir şekilde sıkılaştırma yoluna gitme şeklinde olmuştur. Yapmış olduğu bu tavsiyelerin yanı sıra

uyarılarda da bulunan IMF, ülkede Merkez Bankasının bağımsızlığının sağlanıyor olmasının gerektiğini ve Merkez Bankasına devlet bankalarını denetim yetkisi verilmesi gerektiğini belirtmiştir.

IMF Hindistan Misyon Şefi Ranil Salgado, Hindistan'ın yürütmüş olduğu 3 farklı ekonomi politikasında başarı elde ettiğini söyler ve bunları şu şekilde sıralar; ilk olarak genel satış vergilerinin uygulanıyor olması, ardından iflas yasalarının çıkarılmış olması ve son olarak enflasyon hedefleme politikasının uygulamaya konulmuş olması. Bunlara ek olarak Salgado, ekonomik reformlar bünyesinde, Hindistan'ın büyük ölçekli olarak yapılabilecek istihdamları kısıtlayan yasalarda esneklik yaratması gerektiği, şirketlerin bireysel arazi edinimlerinin önünün açılması gerektiği ve sıkı denetime tabi tutulan tarım piyasalarında da serbesti sağlanması gerektiği konularında ayrıca tavsiyelerde bulunmuştur (Yeşilyurt, 2018: 3).

Hükümet yatırım ortamlarında sağlıklı düzenlemeler yapıp uygulamaya koyarken, doğrudan yabancı yatırımlara yönelik serbesti sağlanması hususunda da elzem girişimlerde bulunmuştur. Örneğin, bir süredir Hindistan pazarında kendisine yer edinmeye çalışan ünlü İsveç mobilya devi İkea, Hindistan'daki ilk mağazasını Ağustos 2018'de açmış ve ilerleyen zamanlar için ülkeye yönelik 1,5 milyar dolar civarında yatırım yapacağını açıklamasında bulunmuştur.

Son yıllarda Hindistan'ın bilgi ve iletişim teknolojileri sektöründe dikkate değer bir gelişme kaydettiği gözlenmiştir. Bilgi teknolojileri sektöründe büyük ölçüde kâr saplayan iş alanları yaratmayı başarmış olan Hindistan, yazılım hizmetlerinde ciddi bir küresel tedarikçi olma konusunda da hızlı ve emin adımlarla yoluna devam etmektedir. Ek olarak Hindistan, sigortacılık, telekomünikasyon, bankacılık, teknoloji ve işletme hizmetleri gibi alanlarda da faaliyet sunan çok uluslu şirketlerin küresel üretim zincirlerinde cazibe kazanmış, bu anlamda çağrı merkezlerini buraya yönelttikleri ve veri tabanı üretimi gerçekleştirdikleri bir bölge halini almıştır (Öz,2007:23-24). Ülkede zamanla telekomünikasyon alanındaki maliyetlerin azalması ve internet temelli yaşanan değişim ve gelişimlerin de etkisiyle sayısız hizmet, dış kaynakların da kullanımı ile erişilebilir ve uygulanabilir hale gelmiştir. Buradan yola çıkarak, hizmet sektöründeki dış kaynak kullanımının da dahil olduğu bilgi teknolojileri temelli hizmetler Hindistan ekonomisi açısından en dinamik sektörler olma özelliğini elde etmişlerdir ve böylelikle Hindistan'ın bilgi teknolojileri sektörü total geliri ile ihracatında ciddi oranda artışlar gözlenmiştir. Ülke

bilgi teknolojileri ihracatını yoğunlaşmış olduğu belli başlı alanlarda yapmıştır. Örneğin temelde yoğunlaşmış olduğu iki alan; bilgi teknolojileri hizmetleri ve bilgi teknolojilerine dayalı hizmetlerden oluşan iş süreçlerinde dış kaynak kullanımınıdır. Yoğunlaşılacak bu her iki alan da Hint şirketlerinin başarılarının maliyet avantajlarını elde bulunduruyor olmalarından ileri gelmektedir.

Hindistan'ın büyüme hamlelerine bakacak olursak, Çin önderliğinde yürütülen 'Bir Kuşak, Bir Yol' projesine yönelik olarak attığı ekonomik ve stratejik adımlar dikkati çeker. Öncelikli olarak projenin kapsamına ve amacına baktığımızda, projenin kalkınma hedefleri doğrultusunda finansman gücüne sahip olan ülkeler açısından önemli bir fırsat yaratmış olduğunu görürüz. Proje, eş zamanlı olarak birden fazla hedefe sahip durumdadır. Bu proje ile güdülen bölgesel gelişmişlik farklılığını en aza indirme, Güney ve Orta Asya ile bölgesel ölçekte üretim ağı kurma gibi hedefler arasında Çin'in aşırı sermayeyi eritme amacından temel almaktadır; zira bu unsurlar hiç şüphesiz Çin kapitalizminin geleceği için büyük önem arz eder niteliktedirler. Hindistan özelinde projeye bakıldığında, Hindistan'ın 'Bir Kuşak, Bir Yol' girişiminin ilk ayağından etkilenen bir konumda olduğunu görmek mümkündür. Hint Okyanusuna kıyısının olması ve yaşamsal deniz ticareti rotalarına ev sahipliği yapıyor olması hasebiyle '21. Yüzyıl Deniz İpek Yolu' açısından ülke kritik bir önem arz etmektedir. Girişimin karasal ayağında ise birçok modlu altyapı yatırımı projesi olma özelliği gösteren Bangladeş-Çin-Hindistan-Myanmar (BCIM) koridoru dikkati çekmektedir. Hindistan, girişim açısından Uzak Doğu'yu Batı Avrupa'ya bağlayan 21. Yüzyıl Deniz İpek Yolu'ndaki konumunun ötesinde bir önem teşkil etmektedir. Diğer yandan Hindistan, 'Bir Kuşak, Bir Yol' projesine etkin bir biçimde katıldığı takdirde bu dev yatırım inisiyatifi Çin merkezli görünümünden sıyrılacaktır. Bölgenin dikkate değer iktisadi ve politik gücü, Hindistan'ın desteğinin sağlanması, girişimin uzun vadede göstereceği başarı ve politik kredibilite bakımından kritik bir önem teşkil etmektedir; fakat, Hindistan'ın şu ana kadar sergilemiş olduğu tutum, stratejik anlamda bir kötümserlik olarak yorumlanabilir. Hindistan'ın, girişimin sahip olduğu iktisadi boyutlu potansiyelin farkında olmasının yanı sıra, konunun yalnızca ekonomiden ibaret olmadığı gerçeğinin de bilincinde olduğunu söylemek gerekir. Bir diğer deyişle, jeostratejik nedenler ve güvenlik endişesi ile girişime yönelik olarak mesafeli kalmayı tercih etmektedir (Gökten, 2018 : 39-40).

Uluslararası politik ve ekonomik sistem içerisinde yükseliş noktasında Çin ve Hindistan devletlerini birlikte yorumlayacak olursak, 1995 yılında Hindistan'ın, 2001 yılında ise Çin'in Dünya Ticaret Örgütü'ne (WTO) katılmalarının ardından hızlı büyüme

potansiyeli elde etmiş olmaları ve bireysel büyüklüklerinin de göz önünde bulundurulmasıyla dünya ekonomisi üzerinden gittikçe yükselen bir önem kazandıklarını söylemek yanlış olmayacaktır. Küreselleşmenin de etkisiyle, Hindistan ve Çin'deki bolca ve üstelik ucuz olan işgücünden yararlanmak maksadıyla hem Çin hem Hindistan'a gerçekleşmiş olan sermaye akışı, her iki ülkenin de başta imalat ve hizmet olmakla birlikte belli sektörlerine ivme katmış ve işsizliğin önlenilmesi noktasında kritik bir rol üstlenmiştir. Ekonomik anlamda yaşanan başarılar, her iki ülke insanının refah düzeyi ve yaşam kalitesi noktasında ciddi artışlar sağlamıştır. Fakat diğer yandan bakıldığında, ülkelerin kırsal bölgelerinde gözlenen yoksulluk ve orantısız kalkınma hamleleri, ekonomik anlamda uygulanmakta olan reformlara rağmen her iki ülke açısından da kanayan yara olmuştur. Her iki ülke hükümeti de kendi bünyelerinde var olan yoksulluğu minimum seviyeye indirmeye ilişkin dikkate değer atılımlar gerçekleştirmiş ve ciddi oranda ilerlemeler kaydetmiş olsalar da hala her iki ülkede de yoksulluk sınırının altında yaşayan milyonlarca insan bulunmaktadır.

Enerji tüketimi noktasında bakıldığında, Çin'in enerji tüketimi konusunda göstermiş olduğu büyüme oranının 1980 yılından bu yana %4,3'lük bir oranla artış gösterdiği, Hindistan'ın ise bu gelişmeyi 2006 yılında %5,4'lük bir oranla gerçekleştirmiş olduğu görülür. International Energy Association (IEA), enerji talebi konusunda Hindistan ve Çin'in 2030 yılında yaklaşık iki katlık bir artış yaşayacaklarını öngörmektedir. Mevcut kaynak sahipliği konusunda, Çin ve Hindistan'ın zengin kömür kaynaklarına sahip oldukları bilinir (Çin'in bir numaralı kömür üreticisi olduğu ve Hindistan'ın ise dünyada dördüncü büyük kömür rezervine sahip olduğu bilinmektedir); fakat mevcuttaki kömürün büyük bir çoğunluğu düşük verim sergilemektedir. Hem Hindistan hem de Çin, ulusal düzeydeki ekonomik ve sosyal boyutlu kat etmiş oldukları gelişimlerinde, petrol ve gazda karşılaştırmalı olarak önemli bir rol sahibidirler. Çin'in petrol konusundaki talebi 1990 yılından bu yana ortalama olarak %7 oranında bir büyüme göstermiştir ve şu an petrol tüketimi konusunda Amerika'nın ardından ikinci sırada yer almaktadır. Çin'in 2006 yılındaki günlük 7.1 milyon varil olan mevcut petrol talebinin 2030 yılı itibariye 16.5 milyon varile yükseleceği öngörülmektedir. Hindistan açısından ise, petrolün 2005 yılında ülkenin birincil enerji tüketiminin %36'sına denk geldiği bilinmektedir. Petrol talebinin ise 2004 yılından 2025 yılına dek 250 milyon tona ulaşması beklenilmektedir ve bu da yıllık olarak %3.6'lık bir büyüme oranının yaşanacağı anlamına gelmektedir; fakat her iki ülkenin de sahip oldukları petrol kaynakları, sosyal ve ekonomik gelişimdeki petrol ihtiyacını karşılama

noktasında yetersiz kalmaktadır. Çin'in petrol tüketiminin %50'sini, Hindistan'ın ise tüketiminin %70'inden fazlasını ithal etmek suretiyle karşıladığı bilinmektedir. Özekicioğlu ve Kılıç (2017)'a göre, Asya'nın iki devi olarak nitelenen her iki ülke de günümüzde ABD'nin yalnızca 1/3'ine denk bir oranda petrol tüketimi gerçekleştirirse de, 2030 yılında her iki ülkenin de bugün ABD ve Japonya'nın ithal etmekte olduğu oran kadar petrol ithal edebileceği öngörülmektedir.

Ekonomik anlamda belli bir yükseliş ivmesi yakalayan ve her geçen yıl artarak büyüyen Hindistan ve Çin, uluslararası diplomasi alanında da kendilerinden söz ettirmeye başlamış ve uluslararası alanda yetkinliklerinin hissedilir kılınmasına giden yolu açmışlardır. Asya'nın gelişmekte olan bu iki devinin tek ortak paydası medeniyet temelli olmakla kalmayıp aynı zamanda aralarındaki sınır anlaşmazlıkları gibi mevcut husumetler ve sürmekte olan ekonomik rekabet noktasında da belli seyirde işleyen ilişkiler yürütmektedirler. Tam da bu noktada, ikili arası ilişkilerin önemi bilhassa bölgesel istikrarın ve güvenliğin garanti altına alınması açısından kritik eşiktir. İki ülke arası ilişkilerin temeli, büyük ölçüde karşılıklı sürdürülen rekabet ve olası ortaklıklar noktasında gidip gelmektedir. Bu durum da Hindistan'ın en temelinde, Asya güç dengesi dinamiklerinin önemli bir üyesi olmayı istemesine ve büyük güç olma yolunda ilerlerken Çin ile yürütmekte olduğu ekonomik, askeri ve diplomatik ilişkilerini daha da ilerletmek istemesi beklentisine işaret etmektedir.

Her iki ülkeyi BRICs kapsamında bir analize alacak olursak, öncelikli olarak BRICs tanımlaması ile başlamak yerinde olacaktır. Brezilya, Rusya, Hindistan ve Çin'in baş harflerinin bir araya getirilmesi ile oluşan bir kısaltma olan BRIC (Brazil, Russian, India and China) terimi ilk kez 2001 yılında Goldman Sachs Yönetim Kurulu Başkanı iktisatçı Jim O'Neil tarafından kullanılmış ve literatüre bu şekilde girmiştir. Goldman Sachs'ın 2001 tarihli 'Building Better Global Economic BRICs' başlıklı raporunda dünyanın ekonomik olarak daha güçlü BRIC'lere gereksinim duyduğu yönünde vurgu yapılmıştır. Dünya ekonomik sistemi içerisinde en hızlı bir şekilde gelişme gösteren ve yükselen piyasalar şeklinde tanımlanan bu ülkeler, ekonomik büyümelerinde yaşanmakta olan dikkate değer hızları, yüksek oranda seyreden iç tüketim kapasiteleri ve de pek çok alanda iş birliği geliştirebilme olanakları gibi çok fazla sayıda önemli özellikleri ile dikkatleri üzerlerine çekmektedirler. Ekonomik göstergelerin temel alınması suretiyle bir değerlendirme yapıldığında, küresel ekonomik gücün, ezeli ekonomik lider olarak kabul gören G7 (Kanada, Fransa, Almanya, İtalya, Japonya, İngiltere ve ABD) ülkelerinden BRIC ülkeleri

yönünde kayma yaşayacağı ve BRIC ülkelerinin ekonomik anlamda dünya liderliğine öncülük edebileceğine ilişkin değerlendirmeler yapılmaktadır (Aşçı, 2019: 40).

Toparlayacak olursak, Hindistan'ın 21. Yüzyıl için küresel ölçekte bir güç olacağına ilişkin öngörüler artmakta ve Hindistan ise ileriye dönük olarak bu durumu destekler nitelikte adımlar atmaktadır. Hindistan'ın hali hazırdaki ulusal gücüne katkı sağlayacak ve artıracak unsurlar; ülkenin sahip olduğu etkin bir büyüme ivmesi yakalamış olan ekonomisi, bünyesinde bulundurduğu doğal kaynakları, nükleer güç kapasitesi ile güçlü kıldığı askeri varlığı, uzay ve bilgi teknolojileri alanlarındaki donanımı ve birikimi, sayıca fazla genç ve dinamik aktif insan kaynağı şeklinde sıralanabilir. Sıralanan bu unsurlar, sahip olduğu jeostratejik konumu gereği Hindistan'a hem kendi bölge sınırlarında hem de global ölçekte yaşanan gelişmeler hususunda etkililik ve yetkinlik kazandırmıştır.

Bayram (2019)'a göre, Hindistan'ın ekonomik anlamda yaşamakta olduğu büyümenin ardında Başbakan Modi'nin de yadsınamayacak katkıları vardır; zira Modi ülke açısından ciddi kayıplara yol açabilecek kısıtlamaların önünü açmıştır. Örneğin Modi, yabancı yatırımcıların ülkede yatırım yapmaktan kaçmalarına sebebiyet veren katı kuralların yumuşatılmasına olanak sağlamıştır. Sırf bu yumuşatma süreci ile birlikte, sigorta şirketleri ve gayri menkul şirketleri başta olmak üzere pek çok şirket ülkeye yönelik fikirlerini değiştirip yatırım yapma konusunda kararlar almışlardır. Modi sonraki dönemler için de ülke açısından büyük getiriler sağlayacak adımların planlamasını yapmaktadır. Örneğin vergi sisteminde yapılması planlanan iyileştirme bu durma örnek olarak gösterilebilir. İş dünyasında yabancı yatırımcı akınının da etkisiyle yerli yatırımcıların da ülkeye olan ilgisi artmıştır. Modi önderliğinde başlatılan reform girişimlerinin ulusal ölçekte yayılmış olması ülkeye olan güven duygusunu da artırmıştır. Son olarak uzun vadede ülkenin kendisine ciddi avantajlar yaratacak olan noktalara baktığımızda; kısa zaman içinde dünyanın en genç nüfusuna ve dolayısıyla iş gücüne sahip olacak olmasından kaynaklı olan demografiksel yapısı, orta gelir düzeyini temsil etmekte olan orta sınıfın yaşadığı büyüme, yönetim sürecini beğenmediği hükümetlerin iktidardan uzaklaştırılmasına olanak sağlayan demokratik yapısı ve en son olarak da deniz aşırı pazarlarda gittikçe büyüme gösteren şirketlerinin de göstermiş olduğu kurumsallaşma süreci Hindistan açısından uzun vadede önemli üstünlükler sağlayacaktır.

Son olarak kuramsal çerçevede Hindistan'ın sergilemiş olduğu yükseliş trendine bakacak olursak, uluslararası hiyerarşik sistem içerisindeki güç piramidinde 'Orta Güçler' olarak sınıflandırılan grupta yer alan Hindistan'ın daha öncesinde de belirtildiği üzere sistemin dominant gücüne meydan okuyabilecek yahut tehdit unsuru oluşturabilecek bir potansiyele sahip olmadığı bilinmektedir; fakat 1 milyonu aşkın nüfusuna ek olarak ekonomik üretkenlik noktasında göstereceği yükseliş ve de siyasi kapasite açısından sağlayacağı yeterlilik ile küresel ölçekte dominant güce meydan okuyabilecek bir konuma gelebileceği ise inkar edilemez bir gerçek olarak karşımıza çıkar; ancak gerçek şudur ki Hindistan hala büyük güçlerle herhangi bir mücadele içine giremeyecek kadar zayıf bir ülkedir. Diğer yandan Akgöl (2019)'a göre, dünya verileri incelendiğinde, kimi devletlerin diğerlerine kıyasla çok daha hızlı bir büyüme dinamiği sergilediği görülmektedir. Hindistan ise bu güçler arasında yerini almış durumdadır. Güç geçiş kuramcıları tarafından bu durum, yüzyıllardır sürmekte olan Batı merkezli uluslararası politik eksenin materyal kapasite noktasında gözlenilen artıştan kaynaklı olarak Asya ve Uzak Doğu'ya kaydığı şeklinde yorumlanmaktadır. Bu noktada Organski'nin de altını önemle çizdiği nüfus unsuru ise kapasitenin en önemli belirleyicisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Teknolojik anlamda yaşanan ilerlemenin nüfus üzerinde göstermiş olduğu etki ve oluşan bu etkinin askeri yapı ile güçlü kılınması birlikte değerlendirildiğinde, nüfus açısından büyük bir kapasiteye sahip ülkelerin, eski dünyanın başat güçlerine kıyasla çok daha güçlü bir oluşum sergileyecekleri ise günümüz dünyası açısından dikkati çeken bir etmen olarak karşımıza çıkmaktadır. Öyle ki, nüfusun yanı sıra, teknolojik gelişmişlik noktasında da büyük ilerlemeler kat etmiş olan Çin ve Hindistan gibi ülkelerin, mevcut nüfuslarının üzerindeki askeri personel sayıları ve askeri alanda yapmış oldukları harcama miktarları göz önünde bulundurulduğunda süreç içerisinde olası güç geçişlerinin yaşanma ihtimali de artmaktadır.

SONUÇ

Tarihin hiçbir dönemi yoktur ki bireylerin, insan topluluklarının ve dahi devletlerin varlıklarının sürdürülebilirliği noktasında güçten azade kılınmasın. İnsanlık tarihi boyunca, her ne şart altında olursa olsun güce yönelik duyulan gereksinim her daim canlı kalmıştır; zira gerek bireyler, gerek insan toplulukları gerekse de devletler varlıklarının teminatı olarak güç sahibi olmayı, gücü elde bulundurmaya görmüşlerdir. Bu minvalde ilişkiler simbiyotik olmaktan ziyade bireysel çıkarların korunup, gözetilmesi ve sürdürülmesi şeklinde bir hâl alıp bu doğrultuda bir seyir izlemiştir; bu ise güce sahip olmakla mümkün kılınmıştır.

Güç denilen olgu, birbirinden farklı anlamları içerisinde ihtiva eden bir yapıdadır. Kimine göre, gücü elinde bulunduranın karşısındaki unsurda kendi isteklerini yine kendi isteği yönünde gerçekleştirme potansiyelidir. Kimine göre ise, girilen çatışma ortamlarından üstünlük sağlayarak ayrılmadır. Kavrama ilişkin bu ve benzeri şekilde belki de sayısız tanımlamaya gidilmiştir. Bu anlamda, kavramın çok boyutluluğu, net ve sınırları belli tanımlamaların yapılabilmesinin önüne geçmiştir. Tam da bundan ötürü, sosyal bilimlerde güç nedir? sorusuna yanıt bulmak her daim oldukça meşakkatli olmuştur.

Kavram yalnızca uluslararası ilişkiler disiplini içerisinde değil, farklı pek çok alanda da kendisine yer bulmuş ve çok farklı boyutları ile ele alınmıştır. Örneğin; psikolojik güç, süper güç, demografik güç, askeri güç, hegemonik güç, ekonomik güç bunlardan yalnızca bir kısmını oluşturmaktadır.

Herhangi bir devletin, ulusal güç boyutunda çok çeşitli unsurlara sahip olduğu bilinir. Askeri güç ve ekonomik güç ise bu unsurların arasında yer almaktadır; fakat güç kaynakları ve bizatihi gücün kendisi arasındaki ilişkiye bakacak olur isek, güç kaynaklarına sahip olmanın, her daim güçlü olmak anlamını taşımayacağını bilmemiz gerekmektedir. Sahip olunan bu unsurların, siyasi hedefleri gerçekleştirme noktasında kullanılmıyor oluşu yahut kullanılmak istenmeyişi bu güçlerin yalnızca birer potansiyel olarak kalmasına sebebiyet vermektedir. Bu durum ise genel hatları ile ‘güç paradoksu’ şeklinde ifade edilmektedir.

En nihayetinde gücün doğasını kavrayabilmek adına, onun bizatihi çok boyutlu olan yapısının ve bu boyutlarının eş zamanlı bir şekilde varlık sürdürebileceğinin biliniyor olmasının güce yönelik bir bakış açısı oluşturmada kritik önem taşıdığını bilmek gerekir.

Güç ilişkilerinin yaşanıyor olduğu sistem içerisinde, güç geçişlerinin de varlığı göze çarpmaktadır. Bu noktada Organski’nin ortaya atmış olduğu Güç Geçiş Kuramı, bu ilişkileri

anlamlandırma noktasında yol gösterici olmuştur. Kurama göre, sistem içerisinde var olan büyük güçlerin mevcut kapasiteler noktasında birbirlerine yaklaşımları halinde güç geçişlerinin gözleneceği ve bu doğrultuda savaşların yaşanma olasılıklarının artacağı öne sürülmektedir. Aynı zamanda kuram, sistemde güçler arasında hiyerarşik bir ilişkinin varlığından söz eder ve bu ilişkinin bölgesel alt sistemlerde de görülebileceği ifade edilir.

Diğer yandan güce ilişkin mutlak bir tanımlamanın yapılamıyor oluşu, yükselen güç kavramının anlamlandırılması noktasında da kendisini göstermektedir; zira yükselen güç kavramı üzerine de fikir birliği sağlanmış genel bir tanım yapılamamıştır. Öyle ki, bu süreçte tanımlamanın neye göre, ne şekilde ve nasıl yapılacağı sürekli olarak bir soru işareti oluşturmuştur; fakat yükselen güç sınıflamasına girebilecek ülkelerin hangi paydada buluşabilecekleri hususunda büyük oranda bir uzlaş sağlanmıştır, bu ise ekonomik yükseliş noktasında kendini göstermektedir. 2003 yılında Goldman Sachs tarafından yayınlanan raporda kullanılan BRICs ifadesi, yükselen güç olarak addedilen ülkeleri temsilen (Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin ve Güney Afrika) ortaya atılmış bir terimdir. Bu kullanım, günümüz dünyasında ekonomik anlamda yükseliş gösteren ülkeleri ortak bir paydada buluşturma düşüncesinden yola çıkarak ortaya atılmıştır. Küresel ekonomik sistemde bahsi geçen bu ülkelerin göstermiş oldukları büyümenin, günümüz global ekonomi ve siyasetini sil baştan değiştirip şekillendirme potansiyeline sahip olduğu yönünde genel bir algı oluşmakta ve mevcut yükseliş bu yönde bir görüntü çizmektedir. Dolayısıyla Organski'nin kuramı baz alındığında, yükselen Çin ile dominant ABD arasında bir çatışmanın yaşanabilme ihtimali belirmektedir. Bu da sistem düzeyinde gücün yeniden dağılımı ile sonuçlanabilme potansiyeli taşımaktadır.

Yükseliş trendi içinde olan ülkelere belki de en dikkat çeken, Asya'nın yükselen iki devi olarak adlandırılan Çin ve Hindistan olmuştur. Bu iki ülkenin yükselişi, hiç şüphesiz Asya'nın küresel sistem içerisinde yeniden belirmeye başladığının en net örneğini teşkil etmektedir; zira her iki ülkenin de son yıllarda ekonomik anlamda yakalamış oldukları büyüme trendi dikkate değer ölçüde olmuştur.

Çin ve Hindistan'ın göstermekte olduğu bu çarpıcı yükselişin uzmanlarca uzunca bir süre daha devam edeceği ifade edilmektedir; öyle ki her iki ülkenin de bu yükselişi destekleyecek mevcut donanımları ve izlemekte oldukları ulusal politikalar bu trendi mümkün kılmaktadır; fakat diğer yandan göstermiş oldukları bu büyümenin onlara küresel düzeyde kaçınılmaz bir avantaj sağlayıp bu şekilde de devam etmelerine olanak sağlayacağı

yönünde bir garantisi ise söz konusu değildir. İlerleyen sürecin, küresel sistem içerisinde hem Çin ve Hindistan hem de diğer aktörler açısından ne gibi sonuçlar doğuracağını kestirmek şu an için zor görünmektedir.



KAYNAKÇA

- Akyol, S., Ulutürk, S. (2007). Küresel Kamu Malları: Hegemonya ve İstikrarın Küresel Ekonomi Politigi. *Akdeniz İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi. Dergisi*, (13), 62-85.
- Akdağ, İ. (2019) To Read Historically Political Hegemonia Cycles Over Economic Long Waves Theory. *Journal of Current Researches on Social Sciences*, 9(1), 27-38.
- Akgül, Ö. (2019). Güç Geçiş Teorisi ve Çoklu Hiyerarşi Modelini Yeniden Düşünmek: Dünya Güç Hiyerarşisindeki Değişimin Teorik Analizi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(3), 815-831.
- Aksu, M. (2017). Değişen Küresel Düzenin Yükselen Güçleri Türkiye ve BRICS: Karşılaştırmalı Bir Analiz. *Strategic Public Management Journal*, 3(5), 124-139.
- Al, A. , Özdil Akman, B. (2017). Gelişmişlik Endeksleri Işığında Hindistan'ın Uluslararası Politik Ekonomideki Yeri. *Niğantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(2), 86-105.
- Aran, B. (2018). ABD, Çin, Ticaret Savaşları ve Türkiye. *Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı*, 1-6.
- Arı, T. (2004). *Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika* (5. Baskı). İstanbul: Alfa.
- Aslan, H. K. (2014). Yükselen Güç Çin Halk Cumhuriyeti'nin Ortadoğu Politikası. *Akademik ORTA DOĞU*, 9(1).
- Aşçı, M. E. (2019). BRICS Ülkelerinin Küresel Güç Olma Potansiyelleri ve Türkiye. *Uluslararası Hukuk ve Sosyal Bilim Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 39-60.
- Aydoğan, B. , Aydın, H. (2011), *Güç Kavramı, Kamu Diplomasisi ve Güvenlik* (Rapor No.11-02). İstanbul, EKOPOLİTİK.
- Aydın, M. (2004). Uluslararası İlişkilerin Gerçekçi Teorisi: Kökeni, Kapsamı, Kritiği. *Uluslararası İlişkiler*, 1(1).
- Aydın, A. , Bakıncak, E. (2016). Uluslararası Güç Dengesi ve İki Kutupluluk Arasındaki İlişki. *Cumhuriyet Üniversitesi. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 17(1).
- Bal, İ. , Hecan, M. (2015). Küresel Vestfalya ve Yükselen Güçler. *Analist*, 48, 32-48.

- Barstow, C. (2008). The Power Differential and the Power Paradox: Avoiding the Pitfalls. *Hakomi Forum*, Issue 19-20-21, 53-62.
- Başaran, D. (2017). Bir Hegemonya Modeli Olarak Konfüçyen Kapitalizm: Çin Dış Politikasında Konfüçyüsçülük. *ANKASAM Stratejik Bakış*, 21(5), 1-8.
- Bayraktaroğlu, S. (2000). Klasik Örgütsel Güç Kuramlarından Clegg'in 'Güç Devreleri' Yaklaşımına. *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(2) , 109-122.
- Bozdağlıoğlu, Y. , Özen, Ç. (2004). Liberalizmden Neoliberalizme Güç Olgusu ve Sistemik Bağımlılık. *Uluslararası İlişkiler*, 1(4), 59-79.
- Bulut, Y. (2003). Hindistan'da İngiliz Sömürgeciliği, Oryantalizm ve William Jones. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, 3(6), 71-106.
- Bussmann, M. , Oneal, J. R. (2007). Do Hegemons Distribute Private Goods?. *Journal of Conflict Resolution*, 51(1), 88-111.
- Büyükgöze, H. (2016). Bir Etki Aracı Olarak Türk Yükseköğretiminin 'Yumuşak Güç' Bağlamında İncelenmesi. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 6(1), 41-49.
- Cashman, G. (2014). *What Causes War? An Introduction to Theories of International Conflict* (Second Edition). United Kingdom, Rowman & Littlefield.
- Çalık, Ü. (2011). Çin Ekonomisi (Mao ve Mao Sonrası Dönem). *Liberal Düşünce*, Yıl.16 , (64), 185-206.
- Çalışkur, A. (2016). Örgütlerde Güç Olgusu ve Gücün Kullanımı. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7 (1), 029-048.
- Çetin, B. N. (2016). Hegemonik Güç İlişkilerinin Yeniden Kurgulanması Bağlamında Amerikan Şirket Polisi. *Sosyoloji Dergisi*, 36 (1), 143-173.
- Çınar, Y. (2018). Çin Halk Cumhuriyeti'nin Çatışma Yönetimi Stratejisi Üzerinden Bir Dış Politika Okuması: 1990-2000 Yılları Arasında Çin-Kuzey Kore İlişkisi. *Anemon Muş Alpaslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(3), 334-341.
- Çilliler, Y. (2015). Hindistan Cumhuriyeti. B. Aykaç , Ş. Durgun (Ed.), *Çağdaş Siyasal Sistemler* (594-618), Ankara: Erek.

- Çivi, E. , Çavuşgil, S. T. (2001). Yeni Dünya Düzeninde Güç Kazanan Ülkeler: Yükselen Ekonomiler. *Yönetim ve Ekonomi*, 7(1), 113-128.
- Çomak, H. , Sancaktar, C. (2013). Uluslararası İlişkilerde Teorik Tartışmalar. İstanbul, BETA.
- Dahl, R. A. (1957). The Concept of Power. *Behavioral Science*, 2:3, 201.
- Demir, Ö. , Acar, M. (2005). *Sosyal Bilimler Sözlüğü* (6. Baskı). Ankara, Adres.
- Demir, S. (2012). 20. ve 21. Yüzyılların Başlangıç Dönemlerinin Karşılaştırılması: Örtüşen ve Ayrışan Olguların Bir Analizi. *Akademik Bakış*, 5(10).
- Deniz, E. (2019). Güney Afrika'yı Uluslararası Hiyerarşide Konumlandırmak: Yeni Yükselen Orta Ölçekli Güç. *Uluslararası Afro-Avrasya Araştırmaları Dergisi*, 4(7), 63-74.
- Deniz, T. (2014). Yükselen Güç Çin Halk Cumhuriyeti'nin Stratejik Hamleleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(50) ,188-212.
- DiCicco, J. M. , Levy, J. S. (1999). Power-Shifts and Problem Shifts: The Evaluation of the Power Transition Research Program. *The Journal of Conflict Resolution*, 43(6), 675-704.
- Diğer, M. (2007). Keşmir: Himalaya Eteklerinde Bağımsızlık Mücadelesi. K. İnat , B. Duran , M. Ataman (Ed.), *Dünya Çatışma Bölgeleri* (701-713), Ankara: Nobel.
- Ding, S. (2010). Analyzing Rising Power from the Perspective of Soft Power: a new look at China'a rise to the status quo power. *Journal of Contemporary China*, 19(64), 255-272.
- Doğan, F. (2016). *Uluslararası İlişkilerde Güç İktidar Teorisi: Britanya, ABD ve Çin*. Selçuk Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Doğan, S. , Kavak, Ş. (2015). Uluslararası İlişkilerde Güç Kavramı. A.B. , Özcan, Y., Çınar (Ed.), *Uluslararası İlişkilerin Temel Kavramları* (251-287), İstanbul: Hükümdar.
- Dumankaya, E. M. (2019). Uluslararası İlişkiler ve Güç Kavramı. *Thinktech STM Teknolojik*

- Efird, B. , Kugler, J. , Genna, G. M. (2003). From war to integration: generalizing the dynamic of power transition. *Claremont Colleges Working Papers*, No.2002-33.
- Ercan, M. , Ayata, A. (2018). Değişen Uluslararası Sistemde ABD'nin Ortadoğu Politikalarının Sürdürülebilirliği. *Akademik Bakış Dergisi*, sayı 69.
- Güner, S. (2018). *Küresel Siyasette Psikolojik Savaş*. İstanbul, İşaret.
- Gökten, K. (2018). Hindistan'ın 'Bir Kuşak, Bir Yol' Girişimine Ekonomik ve Stratejik Yaklaşımı Üzerine. *FSECON International Congress on Social Sciences Proceeding Book*.
- Güleç, M. G. (2015). Bağımsız Hindistan Nasıl Kuruldu?. *INDIGO Dergisi*, sayı.115.
- Güneylioğlu, M. (2015). A. F. K. Organski. Erhan Büyükkakıncı (Ed.), *Savaş Kuramları* içinde (660-688). Ankara: Adres.
- Hurrell, A. (2013). Narrative of emergence: Rising Powers and the end of the Third World?. *Brazilian Journal of Political Economy*, 33(2), 203-221.
- Işık, C. , Serçeoğlu, N. (2015). İnovasyonel Turizm : Çin Örneği. *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl. 5 , 5(9).
- Kalender, V. (2013). Global Constraint: Extending Power Transition Theory to Include Great Power Interference. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 37, 1-12.
- Karayel, İ. (2019). Ticaret Savaşları ve Makroekonomik Etkileri. *Social Sciences Studies Journal*, 5(29), 4235-440.
- Kaya, M. (2019). ABD-Çin Ticaret Savaşları ve Türkiye. *Türkiye Mesleki ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(2), 18-30.
- Keyik, M. , Erol, M. S. (2019). Realizme Göre Güç ve Güç Dengesi Kavramları. *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, Mayıs, 3 (1), 12-49.
- Konya Ticaret Odası. (2017). Hindistan Ülke Raporu. Dış Ticaret Müdürlüğü.
- Kugler, J. , Organski, A.F.K. (1993). The Power Transition: A Retrospective and Prospective Evaluation. Manus I. Midlarsky (Ed.), *Handbook of War Studies I* (171-194). USA:

The University of Michigan Pres.

Lebow, R. N. , Valentino, B. (2009). Lost in Transition: A Critical Analysis of Power Transition Theory. *International Relations*, 23(3), 389-410.

Lemke, D. (1997). The Continuation of History: Power Transition Theory and the End of the Cold War. *Journal of Peace Research*, 34(1), 23-36.

Levy, J. S. , Thompson, W. R. (2010). *Causes of War*. Wiley-Blackwell, United Kingdom.

Manicom, J. , Reeves, J. (2014). Locating Middle Powers in International Relations Theory and Power Transitions. Bruce Gilley, Andrew O'neil (Ed.), *Middle Powers and Rise of China içinde* (23-44). Georgetown University Press.

Nadvi, K. (2014). 'Rising Powers' and Labour and Environmental Standards. *Oxford Development Studies*, 42:2, 137-150.

Narin, M. , Kutluay, D. (2013). Küresel Finansal Piyasalarda Değişim ve Yükselen Güçler: BRIC Ülkeleri. *Ankara Sanayi Odası Yayın Organı*, 35-55.

Nye, J. S. (1990). The Changing Nature of World Power, *The Academy of Political Science*, 105(2), 177-192.

Nye, J. S. (2017). *Yumuşak Güç*. Rayhan İnan-Aydın (Çev.), Ankara , BB101.

Nolte, D. (2007). How to Compare Regional Powers: Analytical Concepts and Research Topics. *ECPR Joint Session of Workshops*, Helsinki.

Okur, M. A. (2016). Karmaşa Çağında Organski'yi Hatırlamak: Doğu Avrupa'daki Gerilimlerin Küresel Bağlamı. M, Şahingöz , A, Alp (Ed.), *Hamdullah Suphi ve Gagavuzlar içinde* (139-147). Ankara: Türk Yurdu.

Önal, B. (2019). Hindistan'ın Yumuşak güç Politikaları ve Türkiye-Hindistan İlişkilerindeki Rolü. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12(63).

Öniş, Z. , Kutlay, M. (2015). Bölgesel ve Küresel Yönetişimde Yükselen Orta Ölçekli Güçler. *Analist*, 57, 34-37.

Özdemir, H. (2008). Uluslararası İlişkilerde Güç: Çok Boyutlu Bir Değerlendirme. *Ankara*

- Özel, C. (2018). Yumuşak Güce Bütünsel Bakış. *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 7 (1), 1-27.
- Özen, Ç. (2006). Neogramşçıyan Hegemonya Yaklaşımı Çerçevesinde Güç ve Global Finans: Pax Britannica'daki Büyük Dönüşüm. *Uluslararası İlişkiler*, 2(8), 3-31.
- Özekicioğlu, H. , Kılıç, C. (2017). Küresel Ekonomi Çağında Çin ve Hindistan. *İktisat Politikası Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 19-34.
- Öz, S. (2007). Küresel Rekabette Yeni Bir Güç: Hindistan. *TÜSİAD Sabancı Üniversitesi Rekabet Forumu*, 11/446.
- Pekcan, C. (2016). Çin'in Kültürel Diplomasisinin 'Çin Tehdidi' Algısının Kırılmasındaki Önemi. *International Conference on Eurasian Economies*, 212-219.
- Payam, M. M. (2018). Güvenlik Bağlamında Güç Kullanımı ve Algı(lama) Yönetimi. *Mecmua Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(5), 15-25.
- Pop, A. , Brinza, A. (2017). Power Transition and Balance of Power: Comprehending the Power Dynamics of the 21st Century, *Galati University Press*, 1(19), 58-70.
- Purtaş, F. (2006). Avrasya'daki 'Yeni Büyük Oyun' Bağlamında Hindistan'ın Orta Asya Politikası. *OAKA*, 1(2) , 56-77.
- Rauch, C. , Wurm, . (2011). Power-Transition-Theory, Liberal Hegemony and the Problem of International Order. *Peace Research Institute Frankfurt*, 27-31.
- Sağlam, Z. (2014). Güç Kavramı ve Ortadoğu'da Değişen Dengeler Üzerinden Güç Okuması. *İNSAMER*.
- Sancak, K. (2016). *Uluslararası İlişkilerde Güç Kavramı ve Yumuşak Güç*. Ankara , Nobel.
- Sander, O. (2006). *Siyasi Tarih: İlk Çağlardan 1918'e* (14. Baskı). Ankara: İmge.
- Sander, O. (2009). *Siyasi Tarih: 1918-1994* (18. Baskı). Ankara: İmge.
- Sandıklı, A. (2009). Geleceğin Süper Gücü Çin. *Bilge Strateji*, 1(1).
- Saray, M. O. , Gökdemir, L. (2007). Çin Ekonomisinin Büyüme Aşamaları. *Journal of Yaşar University*, 2(7), 681-686.

- Sayın, S. (2013). Tarihin Met Cezirinde Büyük Güçlerin Gerilemesi ve Çöküşü. *İslam Hukuk Araştırmaları Dergisi*, Sayı 21, 367-381.
- Sönmezoğlu, F. (2005). *Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi* (4. Baskı). İstanbul: Filiz.
- Şener, B. (2017). Güç Geçiş Teorisi ve Uzun Döngüler Teorisi Çerçevesinde Uluslararası İlişkilerde Hegemonya ve Büyük Güçler: 21. Yüzyıl için Bir Projeksiyon Denemesi. *TURAN-SAM*, 36(14), 456-469.
- Şerbetçi, A. , Yardımcıoğlu, M. (2017). Yükselen Piyasa Ekonomileri ve BRICS, MIST, Kırılgan Beşli Ülke Gruplarının Değerlendirilmesi. *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 4(9), 105-122.
- Şimşek, M. (2006). Değişen Dünya Koşullarında Çin Halk Cumhuriyeti ve Dış Ticaret Bakımından Türkiye Çin Arasında Yaşanan Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Sayı.26 .
- Timurtaş, M. E. (2018). Çin Halk Cumhuriyeti'nin Ekonomik ve Siyasi Geçmişinin Bugünkü Gelişim Sürecindeki Rolü. *Sakarya İktisat Dergisi*, 7(1) , 52-69.
- Türkiye İş Bankası. (2019). Çin Bülteni.
- Tüfekçi, Ö. (2015). Büyük Güçler Çatışması ya da Yeni Bir Dönemin Doğuşu. *EkoAvrasya*, 8, 72-73.
- Tüfekçi, Ö. (2016). Yükselen Güçler ve Dış Politika Aracı Olarak Dış Yardımlar. Erman Akıllı (Ed.), *Türkiye'de ve Dünyada Dış Yardımlar*, (101-119), Ankara:Nobel.
- Varlık, A. B. , Demir, S. (2013). Uluslararası İlişkilerde Realist ve Liberalist Kuramların Güç Kavramına Yaklaşımı. *Uluslararası İlişkilerde Teorik Yaklaşımlar*, 67-88.
- Yatağan, A. G. (2018). Sert Güç Unsurlarının Yumuşak Güç Aracı Olarak Etkileri. *Kara Harp Okulu Bilim Dergisi*, 28(2), 69-94.
- Yeşilyurt, K. (2013). Yolsuzluk Algılama İndeksi: Türkiye ve Ülkeler Genel Analizi. *Denetim*, (11).
- Yılmaz, S. (2008). Uluslararası İlişkilerde Güç ve Güç Dengesinin Evrimi. *Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 1 (1), 27-65.

- Yılmaz, S. (2010). State, Power and Hegemony. *International Journal of Business and Social Science*, 1(3), 192-205
- Yılmaz, S. (2011). Yumuşak Güç ve Evrimi. *Turan Stratejik Araştırmalar Merkezi Dergisi*, 3(12).
- Yörük, E. (2018). Çin'in Yükselişi ve Yeni Kapitalizm. *Sosyoekonomi*, 26(36), 197-208.
- Zhu, Z. (2005). Power Transition and U.S. – China Relations: Is War Inevitable?. *Journsl of International and Area Studies*, 12(1), 1-24.
- Weiss, T. G. (2016). Rising Powers, Global Governance, and the United Nations. *The GraduateCenter, The City University of New York*, 1(2), 7-19.
- Bayram, Ç. (2019). Hindistan'da İkinci Modi Dönemi, <https://www.researchgate.net/publication/333879533> .
- BİLGESAM. (2019). Çin Ordusunun Küresel Yükselişi ve Modernizasyon Çabaları. No.1399. <http://www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/0-1512-2019021301399.pdf> (Erişim tarihi: 14.12.2019)
- EURONEWS. (2019). Uluslararası Yolsuzluk Algısı Raporu. <https://tr.euronews.com/2019/01/29/uluslararasi-yolsuzluk-algisi-raporunda-macaristan-ve-turkiye-vurgusu> (Erişim tarihi: 19.12.2019)
- Güç Kavramı, Çevrimiçi Kaynak, <http://www.tuicakademi.org/guc-kavrami/> (Erişim tarihi: 14.12.2019)
- Güneş, M. (2013). Hindistan: Dünyanın En Büyük Demokrasisinde Yolsuzlukla Yaşamak. *The Academic Elegance*, <http://www.worldometers.info/world-population/> (Erişim Tarihi: 13.02.2013)
- Güneylioğlu, M. (2016). Güç Geçişleri Yaklaşımı. *Savaş ve Barış*, <http://www.savasvebaris.com/guc-gecisleri-yaklasimi/> (Erişim tarihi: 04.12.2019).
- Hegemonik İstikrar Teorisi ve Amerikan Liderliği, Çevrimiçi Kaynak, <http://politikaakademisi.org/2015/07/21/hegemonik-istikrar-teorisi-ve-amerikan-liderligi/> (Erişim tarihi: 15.12.2019).

İNSAMER. (2019). Hindistan. https://insamer.com/tr/hindistan_897.html

Nüfuslarına Göre Ülkeler Listesi ,
https://www.wikiwand.com/tr/N%C3%BCfuslar%C4%B1na_g%C3%B6re_%C3%B9lkeler_listesi , (05.12.2019)

TASAM. (2011). Çin Ekonomisinin Yapısal Dönüşümü ve Gelişmekte Olan Ülkeler Açısından Sonuçları. http://tasam.org/tr-TR/Icerik/3170/cin_ekonomisinin_yapisal_donusumu_ve_gelismekte_olan_ulkeler_acisindan_sonuc_lari (Erişim tarihi: 15.12.2019)

Türkiye Cumhuriyeti Yeni Delhi Büyükelçiliği. (2019). <http://yenidelhi.be.mfa.gov.tr/Mission/ShowInfoNote/243637> (erişim tarihi: 16.12.2019)

UNDP. (2019). İnsani Gelişme Raporu. https://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/library/human_development/hdr2019.html (erişim tarihi: 19.12.2019)

Yeşilyurt, S. (2018). Küresel Ekonomik Büyümenin Yeni Lokomotifi. *Bloomberg HT*, <http://businessht.bloomberght.com/ekonomi/haber/2118745-kuresel-ekonomik-buyumenin-yeni-lokomotifi> (Erişim tarihi: 17.12.2019)

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı, Soyadı : Dilek DULKADİR
Doğum Yeri : Kırşehir/Merkez
Yabancı Dili : İngilizce
YDS : 78.75
YÖKDİL : 91.25
E-posta : dilekdulkadir@yahoo.com

Eğitim Durumu

Lisans : Selçuk Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler

Yüksek Lisans : Ahi Evran Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler ABD

İş Tecrübesi

Akın Dil Eğitim Merkezi Kırşehir Şube (2016 -2019 Nisan) - Eğitim Koordinatörü/Kurum Müdürü

Kırşehir Moda Dil Akademisi (2019 Mayıs - ...) - Kurum Müdürü

Yayınlar

Dulkadir, D. (2016). Mikro Ölçekte Başlayıp Makro Düzeye Taşınmış Bir Çatışma Süreci: 1969 Futbol Savaşı. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (AEÜSBED)*, 2(3) , 26-36.

Dulkadir, D. (2017). Türkiye’deki Suriyeli Sığınmacı Krizi ve Suriyelilerin İç Hukuktaki Statüleri. *Doğu Anadolu Sosyal Bilimlerde Eğilimler Dergisi*, 1/2, e-ISSN: 2564-7202, 21-36.

